
1991
1992

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO

Venäjää, Baltian maita ja muita siirtymätalouksia koskevia keskeisiä taloustapahtumia vuosina 1991 (viikot 42 - 52) ja 1992

SUOMEN PANKKI • BANK OF FINLAND
Idäntalouksien yksikkö • Unit for Eastern European Economies

Suomen Pankki / Idäntalouksien yksikkö
PL 160, 00101 HELSINKI
puh (90) 183 2268
fax (90) 183 2294 ja (90) 174 872

1991

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO

Venäjää, Baltian maita ja muita siirtymätalouksia
koskevia keskeisiä taloustapahtumia vuonna 1991
(viikot 42 - 52)

SUOMEN PANKKI • BANK OF FINLAND
Idäntalouksien yksikkö • Unit for Eastern European Economies

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 42

Bangkokin kokous tasoitti tietä Neuvostoliiton avustamiselle. G7-maiden tapaamisessa ja IMF:n sekä Maailmanpankin vuosikokouksessa Bangkokissa pääaiheeksi nousi Neuvostoliiton talouden tila ja sen avustaminen. Neuvostoliiton keskushallinnon pääekonomisti Grigori Javlinski toivoi mm. 20 mrd. dollaria tukirahastoon, jolla tasoitettaisiin tietä ruplan vaihdettavuudelle. Saksan keskuspankin pääjohtaja Schlesingerin mukaan G7-mailla on valmius keskustella mahdollisesta tukirahastosta, mikäli Neuvostoliitto ajautuu maksukriisiin. G7-maiden keskuspankit ovat myös keskustelleet Vneshekonombankin ulkomaisten tytärbankkien mahdollisesti tarvitsemasta avusta. Ranskan edustaja arvioi Neuvostoliiton saavan IMF-jäsenyyden vuodessa, jolloin sillä vasta on mahdollisuus IMF-rahoitukseen.

Bangkokin kokouksessa ei vielä sovittu mistään ohjelmasta, vaan lähitulevaisuudessa G7-maiden edustajat matkustavat tutustumaan ja kartoittamaan tilannetta Moskovaan.

Tasavaltojen ja keskusvallan välinen taloussopimus kohtasi uusia vaikeuksia. Bangkokissakin käytyjä keskusteluja varjosti epätietoisuus siitä, mikä on pitkään vireillä olleen tasavaltojen välisen taloussopimuksen sisältö ja lopullinen merkitys. Ukrainan edustaja ilmoitti kokouksessa tasavallan hakevan IMF-jäsenyyttä, joten Ukraina tavoittelee ilmeisesti omaa ohjelmaa. Venäjän edustaja O. Bogomolov epäili avoimesti, että sopimusta yhteisestä talousalueesta ei saada toimimaan, vaikka se allekirjoitettaisiinkin.

Kymmenen tasavallan oli monien lykkäysten jälkeen tarkoitus allekirjoittaa kyseinen tasavaltojen välinen tulli-, valuutta- ja työmarkkina-alueita koskeva sopimus perjantaina 18.10.1991. Ukraina on kuitenkin viime hetkellä ilmoittanut, ettei se allekirjoita sopimusta. Moldova ja Gruusia ovat jo aiemmin ilmoittaneet, etteivät ne liity taloussopimukseen. Ukrainan rooli Venäjän jälkeen toiseksi suurimpana tasavaltana olisi sopimuksen toiminnan kannalta tärkeä.

Neuvostoliittoa uhkaa hyperinflaatio. Bangkokissa pidetyssä kokouksessa Javlinski esitteli myös neuvostotaloutta koskevan tietopaketin. Sen mukaan Neuvostoliiton BKT laskee kuluvana vuonna 13 % ja investoinnit vähintään 20 %. Ulkomaankaupassa tuonnin arvo on laskenut tammi-elo-kuussa 45 % ja vienti 27 %.

Neuvostoliiton keskushallinnon ja tasavaltojen budjettivaje on yhteensä 320 mrd. ruplaa. PlanEconin viimeisimmän arvion mukaan keskusvallan budjettivaje tulee olemaan 150 mrd. ruplaa (9 % BKT:sta), kun keskushallinnon vajeen piti suunnitelmien mukaan olla alle 30 mrd. ruplaa. Hinnat ovat vuoden alkupuolella kaksinkertaistuneet. Javlinskin mukaan hinnat nousevat tällä hetkellä 2-5 % viikossa, mikä vuositasolla merkitsee pahimmillaan yli 1000 %:n inflaatiouvauhtia.

Neuvostoliiton kultavarannon määrästä epäilyksiä. Keskushallinnon pääekonomisti Javlinskin mukaan Neuvostoliiton käytössä oleva kultavaranto on ainoastaan 240 tonnia. Lännessä Javlinskin puheisiin suhtaudutaan epäluulolla. Neuvostoliiton kullan vuosituotannon arvioidaan tällä hetkellä olevan 200-240 tonnia.

Jeltsin ilmoitti tulevista radikaaleista muutoksista. Presidentti Jeltsin ilmoitti ryhtyvänsä lähipäivinä radikaaleihin uudistuksiin, joilla ilmeisesti rajoitetaan ennestään keskushallinnon valtaa. Ilmoituksen mukaan "tarpeettomien" keskusministeriöiden tilit suljetaan. Keskushallituksen ministeriöistä saavat ilmeisesti vielä jatkaa ulkoministeriö, puolustusministeriö ja mahdollisesti sisäministeriö.

Samassa yhteydessä Jeltsin ilmoitti myös vapaisiin markkinahintoihin siirtymisestä ja Venäjän oman valuutan käyttöönnotosta.

Jeltsin ilmoitti myös tulevista hallitusmuutoksista ja arvellaan, että hän erottaa suurimman osan vanhoillisen hallituksen jäsenistä. Pääministeriksi on povattu viime viikolla hallituksesta eronnutta varapääministeri Jevgeni Saburovia.

Latvia kansallisti Vneshekonombankin. Vneshekonombankilta (VEB, Moskova) saadun teleksin mukaan Latvian viranomaiset ovat kansallistaneet Riikassa sijainneen VEB:n haarakonttorin. Moskovan VEB sanoutuu irti kaikista vastuista, jotka liittyvät Latviassa sijainneeseen haarakonttoriin.

Bulgariassa kommunistit hävisivät vaalit. Bulgarian entiset kommunistit menettivät 13.10.1991 pidetyissä parlamenttivaaleissa neljä vuosikymmentä kestäneen valta-asemansa. Nyt sosialisteina esiintyneet kommunistit saivat noin 33 % äänistä, kun vastakkaisen leirin Demokraattisen voimien liiton kannatus kipusi 36 %:iin. Vaankieleksi nousi turkkilaisvähemmistöä edustava liike 7 %:n ääniosuudella. Todennäköisesti kaksi viimeksi mainittua hakeutuvat yhteistyöhön.

Kuola-projektin neuvottelut jumissa. Neuvottelut Kuolan nikkelisulattoprojektin rahoituksesta ovat pysähdyksissä, koska Neuvostoliiton keskushallinto on vetäytynyt neuvotteluista. Jatkossa neuvottelut jäävät kokonaan Venäjän vastuulle.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 43

Tasavaltojen ja keskusvallan taloussopimus jäämässä mitättömäksi. Vain kahdeksan tasavaltaa allekirjoitti 18. lokakuuta tasavaltojen välisen tulli-, valuutta ja työmarkkina-alueita koskevan taloussopimuksen. Ukrainan, Gruusian ja Moldovan lisäksi sopimuksen jätti yllättäen allekirjoittamatta myös Azerbaidžhan. Presidentti Gorbatsšov uskoo kaikkien tasavaltojen myöhemmin liittyvän sopimukseen, jonka on tarkoitus luoda pohjaa myöhemmin tehtävälle poliittiselle sopimukselle. Poliittinen sopimus olisi välttämätön Gorbatsšovlin aseman ja Neuvostoliiton valtion olemassaolon kannalta.

Taloussopimus pitää sisällään pyrkimyksen koordinoita politiikkaa seuraavilla aloilla: Kuljetus, energia, rahapolitiikka ja pankkijärjestelmä, rahoitus, verotus ja hintapolitiikka, tullipolitiikka sekä ulkoiset taloussuhteet. Markkinatalouden periaatteet on sovittu yhteistoiminnan lähtökohdaksi.

Edellisten sopimusten tapaan uuden sopimuksen tulevaisuus näyttää jo syntyessään huonolta. Ensinnäkin sopimus on hyvin ristiriitainen. Toisaalta vaaditaan ruplan tunnustamista yhteiseksi valuutaksi, mutta samalla sallitaan omien valuuttojen käyttöönotto. Lisäksi sopimuksessa on edelleen avoimia kohtia. Myös Venäjän suunnitelmat oman valuutan ja maailmanmarkkinahintojen käyttöönotosta tasavaltojen välisessä kaupassa romuttaisivat toteutuessaan sopimuksen.

Venäjakeskeisyys voimakasta Moskovassa. Suomalaisten taloustutkijoiden 17. - 18. lokakuuta Moskovassa käymät keskustelut akateemisten ja muiden taloustutkijoiden kanssa osoittavat Neuvostoliiton ajatuksellisen hautaamisen edenneen nopeasti. Talousyhteisösovimusta pidetään laajalti turhana tai jopa haitallisena. Monet toivovat Venäjän keskittyvän omiin asioihinsa ja jättävän erityisesti muslimitasavallat oman onnensa varaan. Sen sijaan toivotaan nopeaa Venäjän integroitumista länteen, jopa Euroopan yhteisön ja NATO:n jäsenyyttä myöten.

Tavoitteleeko Jeltsin hyperinflaatiota? Suomalaisten ja neuvostotutkijoiden keskusteluissa kävi myös ilmi, että presidentti Jeltsin on ilmoittanut hintojen vapauttamisesta lähiaikoina, ilmeisesti tämän vuoden puolella. Uudistuksen yhteydessä luovuttanee myös palkkojen säätelystä. Palkansaajien ja muiden ryhmien asema aiotaan turvata tulojen indeksoinnilla. Hintojen vapautus saattaa johtaa hyperinflaatioon, koska noin 300 mrd. ruplaan nousevan budjettivajeen merkittävä supistaminen ei ole luhistuneen veroperustan ja veronkantokyvyn vuoksi mahdollista. Myöskään rahoitusjärjestelmä ei toistaiseksi mahdollista tiukkaa rahapolitiikkaa.

Moskovan taloustieteilijäpiirit - joukossa myös Venäjän hallituksen neuvonantajia - katsovat korkean inflaation olevan väistämätöntä. Sen uskotaan hävittävän olemassa olevat rahavarannot. Tämä tekee liittovaltion hajoamisen ja tasavaltojen omien rahojen käyttöönoton helpommaksi. Rahauudistuksen ja vakauttamisyrittäksen aika tulisi tämän analyysin mukaan aikaisintaan vuoden 1992 syksyllä.

Neuvostoliiton ulkomaanvelan hoito Vneshekonombankille. Presidentti Gorbatshev on määrännyt, että Vneshekonombank jatkaa maan ulkomaanvelan ainoana hoitajana. Pankilla on täysi vastuu kaikista luotoista ja lainoista, jotka se on ottanut Neuvostoliiton hallituksen ohjeiden mukaisesti. Pankki vastaa myös uusista luotoista. Määräys liittyyne tasavaltajien väliseen uuteen taloussopimukseen, sillä sopimuksessa käsitellään myös Neuvostoliiton velkoja sekä niiden hoitamisen käytännön järjestämistä Vneshekonombankin tai sen seuraajan avulla.

Neuvostoliiton viennin lasku kiihtyy. Neuvostoliiton tilastokomitean mukaan Neuvostoliiton vienti on tammi-syyskuussa supistunut 30 % edellisvuodesta, kun vuoden puolivälissä lasku oli vielä 23 %. Tuonti on supistunut 45 % (I-vuosipuoliskolla 47%). Johtopäätösten tekoa haittaa tilastojen luotettavuus ja Neuvostoliiton disintegraatio (esim. Baltian osuus ulkomaankaupan laskusta). Suomen tullitilaston mukaan vientimme Neuvostoliittoon laski tammi-syyskuussa 63 % ja tuontimme 29 %.

Suomen ja Neuvostoliiton väliset kauppapoliittiset kysymykset mahdollisesti tasavaltatasolle. Ulkoministeriön Neuvostoliiton-kaupan toimistopäällikön Timo Revon mukaan Neuvostoliiton keskushallinnon virkamiehillä ei ole minkäänlaisia valtuuksia käydä kauppapoliittikkaan (esim. Kuola, maksurästit) liittyviä neuvotteluja. Ellei uusi taloussopimus tuo muutosta, käydään kauppapoliittiset neuvottelut jatkossa tasavaltajien kanssa. Tasavaltajien neuvottelukumppanit Suomi on toistaiseksi löytänyt Venäjältä ja Ukrainasta.

Hansa-alueen elvyttäminen ei realistista. Tukholmassa järjestettiin 22.-23.10. Baltic Forum -talousseminaari, johon osallistui liike-elämän ja julkisen sektorin edustajia Itämeren ympärysmäistä. Teemana oli Itämeren maiden välisten taloussuhteiden kehittäminen. Entisen Hansa-alueen elvyttämistä ei pidetty realistisena, tärkeämpänä osanottajat näkivät toiminnan koko yhtenevän Euroopan puitteissa, jossa Itämerenmaat muodostavat yhden sen alueellisista keskuksista.

D.V. Tulin siirtyi Venäjän keskuspankin kansainvälisten suhteiden johtajaksi. Sitä ennen hän oli SNTL:n Gosbankin johtokunnan jäsen. Tulin oli neuvostovaltuuskunnan näkyvimpiä edustajia syyskuussa Helsingissä pidetyssä pankkiseminaarissa.

Saksan itäosien romahduskehitys pysähtynyt. Saksalaisten taloustutkimuslaitosten mukaan ensi vuonna Saksan itäosien tuotanto kasvaa 10 %. Tutkijat varoittavat kuitenkin, että merkkejä kestäväen talousnousun alkamisesta ei kuitenkaan vielä ole. Ensi vuoden kasvu on pikemminkin romahdusta seuraava "tekninen nousu". Itäosien talouden heikkoa tilaa jatkossakin kuvaa se, että työttömyyden ennustetaan yhä kasvavan.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 44

Venäjän uusi talousuudistusohjelma pitää sisällään hintojen vapauttamisen. Presidentti Jeltsin esitteli Venäjän talousuudistussuunnitelman pääpiirteet lokakuun 28. päivänä. Suunnitelma sisältää seuraavat toimet: (1) Talouden tasapainottaminen uudistamalla raha- ja luottopolitiikkaa sekä verotusta ja vapauttamalla hinnat. Rahapolitiikka perustuu joko tasavaltojen väliseen yhtenäiseen rupla-alueeseen tai tarvittaessa Venäjän oman valuutan käyttöön. (2) Yksityistämisessä pääpaino kohdistuu pieniin yrityksiin. Asuntojen yksityistämisen periaatteet julkaistaan parin viikon sisällä. Lähikuukausina aloitetaan valtionyritysten muuttaminen osakeyhtiöiksi, joiden osakkeet jaetaan valtion ja työkollektiivien kesken. Osa suurista yrityksistä jää edelleen valtiolle. (3) Valtion menoja vähennetään tuntuvasti pienentämällä yritysten subventointia, karsimalla puolustus- ja hallintomenoja, lakkauttamalla eräiden liittovaltiotason ministeriöiden ja rahastojen rahoitus sekä luopumalla ulkomaisen avun ja luottojen antamisesta. (4) Sosiaaliturvaa uudistetaan ja keskitytään vain vähäosaisimpien auttamiseen. Toisaalta henkilökohtaisten tulojen kasvulta poistetaan rajoitukset. (5) Maatalouden uudistukseen liittyy tappiollisten kolhoosien ja sovhoosien sekä maataloutta palvelevien yritysten yksityistäminen, maan myynnin salliminen sekä maatalouden konekannan uudistaminen. (6) Ulkomaataloudessa hallinnollista säätelyä vähennetään. Tuonti- ja vientilisenssejä aletaan myydä ruplilla parhaiten tarjoaville ja ulkomaisten yritysten ruplien hankkimista ja niiden sijoittamista helpotetaan.

Muita talousuudistukseen liittyviä toimenpiteitä ovat mm. konversion edistäminen, monopolien purkaminen ja kilpailun edistäminen, presidentin oikeuksien lisääminen nimitysasioissa sekä oman armeijan perustaminen, jos muut tasavallat tekevät niin. Hinta- ja veropolitiikkaan liittyen Neuvostoliiton tullin pohjalle perustetaan Venäjän tulli. Lisäksi Venäjä hakee apua IMF:ltä, Maailmanpankilta ja EBRD:ltä uudistusten läpiviemiseksi ja pyrkii noudattamaan Neuvostoliiton kansainvälisiä velvoitteita.

Hinnat on tarkoitus vapauttaa jo tämän vuoden puolella. Jeltsinin mukaan uudistuksien myönteiset vaikutukset alkavat näkyä vuoden 1992 syksyllä. Ohjelman läpiviemiseksi hän on itse valmis toimimaan pääministerinä. Torstaina 31. lokakuuta Jeltsin esitti jo suoraan, että Neuvostoliiton keskuspankki tulee muuttaa Venäjän keskuspankiksi.

Ohjelmaan on syytä kuitenkin suhtautua suurella varauksella, sillä Venäjällä ei ole institutionaalista perustaa uudistusten läpiviemiseksi ilmoitetussa aikataulussa. Pelättävissä onkin vain inflaation räjähtäminen ja tuotannon laskun jatkuminen entistä sekavimmissa oloissa. Jo torstaina 31. lokakuuta pidetyssä istunnossa Jeltsin koki takaiskun, kun kongressi siirsi äänestystä talousohjelmasta ja lisävaltuuksista.

Sopimus Neuvostoliiton ulkomaanvelan vastuista. Maanantaina 28. lokakuuta neuvostotasavallat allekirjoittivat sopimuksen, jolla ne sitoutuivat yhdessä vastaamaan Neuvostoliiton ulkomaanvelasta Vneshekonombankin kautta. Sopimus allekirjoitettiin neuvostotasavaltojen ja G7-ryhmän Moskovassa pidetyssä tapaamisessa. Ainakaan julkisuudessa ei ole kerrottu, miten velka käytännössä jaetaan tasavaltojen kesken.

Neuvostoliiton loppuvuoden velanhoitokulut ja muut pakolliset valuuttakulut ovat kaikkiaan 16.9 mrd. USD, mutta sen loppuvuoden vientitulot ja muu rahoituspotentiaali on ainoastaan 9.5 mrd. USD. Loppuvuoden rahoitusvajeen kattaminen on ilmeisesti mahdollista vain G7-maiden tuella. Neuvostoliiton ulkomaanvelka on kaikkiaan noin 77 mrd. USD (luku vaihtelee lähteestä riippuen), josta 60 mrd. USD länsimaille. Velka koostuu yli 360 erillisestä sopimuksesta, mikä vaikeuttaa sen jakamista tasavaltojen kesken.

Neuvostoliiton IMF-liitännäisjäsenyys sopimuksen sisältö. Lokakuun alkupuolella tehdyn sopimuksen mukaan IMF vastaa seuraavasta: (1) Raporttien teko neuvostotalouden tilasta ja talousohjelmista; (2) teknisen avun (mm. tilastojen laatiminen) antaminen sovitussa finanssi- ja rahapolitiikkaan liittyvissä projekteissa; (3) neuvostoviranomaiset pääsevät IMF:n järjestämille kursseille; (4) neuvostoliittolaiset saavat käyttöönsä IMF:n sitä koskevat raportit ja muuta IMF:n julkaisemaa materiaalia; (5) neuvostoliittolaiset pääsevät itseään koskeviin IMF:n istuntoihin; (6) myös yksittäisillä tasavalloilla on mahdollisuus sopia IMF:n kanssa kohtien 1-5 kaltaisesta yhteistyöstä. Neuvostoliitto puolestaan: (1) Antaa IMF:n tarvitsemat tiedot, jotka voidaan julkaista IMF:n julkaisuissa; (2) sallii IMF:n perustaa toimiston Neuvostoliittoon ja helpottaa sen toimintaa; (3) takaa IMF:lle ja sen virkailijoille vähintään samat etuoikeudet ja statuksen kuin mille tahansa kansainväliselle rahoituslaitokselle.

Neuvostoliiton öljyntuotanto laski 9.9 % tammi-elokuussa. Kaasun tuotanto laski tammi-elokuussa edelliseen vuoteen verrattuna 0.1 % ja hiilen tuotanto 11 %.

Puolan ensimmäiset vapaat parlamenttivaalit ennakoivat ongelmia. Sunnuntaina 27.10 pidetyissä vaaleissa vain 40 % äänioikeutetuista kävi äänestämässä, mikä on tulkittu protestiksi talousuudistuksia seuraneita reaali-palkkojen laskua ja työttömyyttä vastaan. Alustavien tulosten mukaan mikään puolue ei yltänyt 15 %:n ääniosuuteen. Lähimmäksi pääsivät Solidaarisuus-liikkeestä syntynyt ja entisen pääministeri Mazowieckin johtama demokraattinen unioni sekä entisiä kommunisteja edustava demokraattisen vasemmiston liitto. Demokraattisen unionin uskotaan liittoutuvan hallitusneuvotteluissa nykyisen pääministeri Bieleckin johtaman liberaalipuolueen kanssa. Ongelmallista on kuitenkin se, että yhdessäkin ne ylsivät vain noin viidenneksen ääniosuuteen. Tasaväkisenä niiden kanssa kilpailee demokraattisen vasemmiston liiton ja niitä tukevan talonpoikaispuolueen valtaryhmittymä. 460 paikkaisen Seimin kolmannen valtaryhmän muodostavat katolisten ja keskustan puolueet, jotka ovat vastustaneet voimakkaimmin vanhaa järjestelmää ja kirkon tukena ajavat vanhoillisia yhteiskunnallisia arvoja. Kaikkiaan vaaleihin osallistui yli 100 poliittista ryhmää, joista parikymmentä saanee edustajan parlamenttiin.

Puolan inflaatio kiihtymässä. Syyskuussa kuukausitason inflaatio oli Puolassa 4.3 %, mikä on jonkin verran enemmän kuin heinä- ja elokuussa. Syyskuuta edeltäneen 12 kuukauden inflaatio on 67.1 %. Vuosi sitten vuositasoinen inflaatio oli vielä 558 %. Jos inflaatio jatkuu syyskuun tasolla, on vuositasoinen inflaatio ensi syyskuussa 165 %. Vuoden 1990 alussa aloitetun vakautusohjelman aikana zloty on devalvoitu ainoastaan toukokuussa 1991. Nyt on suunnitelmissa antaa zlotyn devalvoitua vähitellen (alle 1.8 % kuukaudessa).

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 45

Presidentti Jeltsin sai laajat lisävaltuudet. Venäjän parlamentin marraskuun alussa antamat lisävaltuudet suo Jeltsinille seuraavat oikeudet: (a) oikeus kieltää kaikki vaalit ja kansanäänestykset Venäjän alueella vuoden 1992 joulukuun alkuun asti; (b) oikeus peruuttaa kaikki alueellisten ja paikallisten elimien tekemät lait; (c) oikeus säädellä korkeimpien hallintoelinten valtaa; (d) oikeus kumota aikaisempi lainsäädäntö sekä (e) oikeus rajoittaa keskustelua parlamentissa.

Torstaina 8.11 Jeltsin otti itselleen pääministerin ja eräitä muita keskeisiä tehtäviä talousohjelman läpiviennin turvaamiseksi. Muuten kuva Jeltsinin talousuudistusohjelmasta ei ole viikon aikana kirkastunut, pikemminkin päinvastoin. Jo viime viikolla Jeltsin perui ilmoituksensa lakkauttaa Gosbank. Lisäksi talousohjelmaan liittyvistä nopeista hinnankorotuksista ollaan erimielisiä. Mm. Jeltsinin läheinen neuvonantaja Burbulis sanoo, että monopoliympäristössä ilman yksityistämiskehityksen alkuunpanoa ei hintojen vapauttamisella saada mitään aikaan.

Gosbankin ruplanoteerauksissa muutoksia. Gosbank muutti 4. lokakuuta dollarin turistikurssia siten, että 1 USD = 47 SUR (aiemmin 1 USD = 32 SUR). Virallista tai kaupallista kurssia ei muutettu. Tiedonkulussa ilmenneiden puutteiden jälkeen (esim. Reuterin kautta ei vielä 8.11 saatu muiden valuuttojen turistikurssinoteerauksia) viimeisimmän Izvestijan kurssitiedotteen mukaan matkailija saa yhdellä Suomen markalla nyt 11.7 ruplaa (aikaisemmin 1 FIM = 7.7 SUR).

Ruplan huutokauppanoteeraukset vaihtelevat markkinapaikasta riippuen, mutta rupla on viime aikoina selvästi heikentynyt kaikkialla. Tärkein syy heikkenemiseen on Jeltsinin ilmoitus hintojen vapauttamisesta. Syyskuussa dollarin huutokauppakurssi oli 57 ruplaa, lokakuun lopussa 73 ruplaa ja viimeisimpien tietojen mukaan dollarista maksetaan jo 110 ruplaa. Vaihtomäärät ovat pysyneet kuitenkin hyvin pieninä. Neuvostoliiton puolella valuuttoja on koskenut nistorajoitukset, jotka ovat tähän asti estäneet ruplan laskun Tallinnan kurssien tasolle (lokakuussa dollarista maksettiin Tallinnassa 92 ruplaa).

Suomen ja Neuvostoliiton välinen Sopimus hyvästä naapuruudesta ja yhteistyöstä valmis allekirjoitettavaksi. Vielä julkaisemattoman sopimuksen tarkoitus on yhteistyön ja naapurisovun lisääminen YK:n ja ETYK:n päämäärien edistämiseksi. Maat sitoutuvat pidättäytymään voimakeinojen käytöstä eivätkä salli aluettaan käytettävän toiseen osapuoleen kohdistuvaan hyökkäykseen. Yya-sopimuksesta poiketen sopimus ei sisällä sotilaallisen yhteistyön mahdollisuutta. Sopimuksen mukaan maiden välinen raja säilytetään ETYK:n päätösasiakirjan mukaisesti. Yhteistyön osalta mainitaan erikseen lähialueyhteistyö, josta tehdään erillinen sopimus Venäjän kanssa. Sopimus ei sisällä mainintaa Suomen puolueettomuudesta ja se korvaa vuoden 1948 yya-sopimuksen. Sopimus on tarkoitus allekirjoittaa vielä syksyn aikana.

Neuvostoliiton velanmaksukyvyistä uusia epäilyksiä. Neuvostoliiton varafinanssiministeri Sitnin sanoi Suomen vierailullaan, että lähiaikoina maan velat on vakautettava tai sen on saatava uusia luottoja entisten velkojen ja korkojen maksuun. Sitninin omissa nimissään esittämät

ajatukset ovat ristiriidassa G7-maiden kanssa tehdyn sopimuksen kanssa eivätkä vastaa myöskään Kremlin pääekonomisti Javlinskin ajatuksia. Suomen vierailullaan Sitnin kävi myös Suomen Pankissa.

Myös Vneshekonombankin mukaan maa on maksukriisissä. Maan valuuttatavarat uhkaavat loppua jo kuun puolivälissä. Samalla loppuisivat lainojen lyhennykset ja korkojen maksut. G7-maiden edustajat kokoontuivatkin 6. lokakuuta keskustelemaan Neuvostoliiton akuutista maksukriisistä, mutta tarkempia tietoja kokouksesta ei vielä ole.

Helsingissä oleva Neuvostoliiton kaupallinen edustusto siirretty Venäjän alaisuuteen. Aiemmin Neuvostoliiton ulkoisten taloussuhteiden ministeriön alaisuudessa toiminut kaupallinen edustusto on nyt Venäjän vastaavan ministeriön alainen. Venäjän keskusjohto perustelee siirtoa sillä, ettei Suomella ole Baltian itsenäistymisen jälkeen merkittäviä kaupallisia suhteita muiden tasavaltojen kuin Venäjän kanssa. Muutos liittyy myös Venäjän aiempiin päätöksiin vähentää keskushallinnon alaisten ministeriöiden rahoitusta ja ottaa itselleen aiemmin keskushallinnolle kuuluneita tehtäviä. Kaupallinen edustusto ei vielä pystynyt vahvistamaan uutista, mutta asia on edustuston mukaan ollut esillä.

Bulgarian talousuudistus osoittautumassa hyvin raskaaksi. Helmikuussa 1991 Bulgaria aloitti tiukan IMF:n tukeman talousuudistuksen, joka on pitänyt sisällään melkein kaikkien hintojen vapauttamisen, ulkomaankaupan vapauttamisen ja kelluvan valuuttakurssin käyttönoton. Budjettia ei ole täysin saatu tasapainoon, mutta rahapolitiikka on ollut tiukka.

Vuoden alkupuolella BKT on laskenut 22 % (1990 12 %) ja teollisuustuotanto 29 %. Reaalipalkkat ovat laskeneet ensimmäisellä neljänneksellä jopa 55 % ja työttömyys on noussut 8 %:iin. Erään tiedon mukaan inflaatio on laskenut elintarvikkeiden osalta uudelleen käyttöön otetun hintasäännöstelyn vuoksi noin 2 %:iin kuukaudessa. Toisten tietojen mukaan inflaativauhti on edelleen 7-8 % kuukaudessa ja koko vuoden inflaatioksi ennustetaan 550 %. Keskuspankin myöntämän jälleenrahoituksen peruskorko on 54 %. Bulgarian ulkominen velka on 11 mrd. USD eikä se pysty tällä hetkellä maksamaan velanhoitomaksuja. Bulgariaa talousuudistus kohtaa raskaammin kuin Puolaa tai Unkaria, koska yksityissektorin aktiviteetti on Bulgariassa kyseisiä maita vähäisempää.

Lokakuun puolivälissä pidettyjen parlamenttivaalien alustavien tulosten mukaan sosialistinen puolue eli entiset kommunistit saivat 33 % äänistä (106 paikkaa) ja menettivät siten viime vuonna pidetyissä ensimmäisissä vapaissa vaaleissa saavuttamansa enemmistön. Niukasti suurimmaksi poliittiseksi voimaksi nousi demokraattisten voimien unioni 34 %:n ääniosuudella (110 paikkaa). Kumpi tahansa edellisistä voi saavuttaa enemmistön turkkilaisvähemmistöä edustavan liikkeen kanssa, joka sai 8 % äänistä (24 paikkaa). Vaalitulokset eivät uhanne talousuudistusten läpivientiä, vaikka sitä pidetäänkin ongelmallisena.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 46

Neuvostoliiton velkojen uudellenjärjestely yhä ilmeisempää. Marraskuun 6. päivänä pidetyssä kokouksessa G7-maat keskustelivat jo apupaketista, jolla helpotetaan ja lykätään Neuvostoliiton velkojen maksua. Alustavien tietojen mukaan rahoitusjärjestely pitäisi sisältää maksujen lykkäyksiä 2-7 mrd. USD arvosta ja järjestely hoidettaisiin osin BIS:n kautta. Neuvotteluja jatkettaneen Moskovassa sunnuntaina 17. marraskuuta.

Neuvostoliiton velkaongelman ratkaisu on edellytys länsimaiden muulle avulle. Tilannetta hankaloittaa kuitenkin keskusvallan ja tasavaltujen välillä jatkuva riita velkojen jakamisesta ja vastuista, vaikka sitä koskeva sopimus allekirjoitettiin lokakuun lopussa yhdessä G7-maiden kanssa.

Lisähämmennystä aiheuttavat Neuvostoliiton uusimmat velkatiedot. Maan länsivelka olisi niiden mukaan kasvanut viime vuodesta 23 mrd. USD ja on tällä hetkellä 81 mrd. USD. Summaan ei sisälly velat entisille SEV-maille, jotka ovat arviolta 29-31 mrd. USD. Neuvostoliiton saatavien entisiltä SEV-mailta ilmoitetaan olevan 162 mrd. USD, mutta tähän lukuun on syytä suhtautua suurella varauksella.

Suomen ja Viron välille väliaikainen vapaakauppasopimus. Itsenäistyneen Viron ensimmäisen kauppasopimuksen mukaan maidemme välisessä kaupassa pyritään noudattamaan GATT:n säännöksiä, vaikka Viro ei vielä ole järjestön jäsen. Sopimuksen mukaan Suomen ja Viron välisessä teollisuustuotteiden kaupassa ei sovelleta tulleja eikä määrällisiä rajoitteita. Sopimus sallii vastakaupat.

Sopimuksen väliaikaisuus johtuu seuraavista syistä:

(1) Virolla ei toistaiseksi ole omaa ulkomaankauppoliittikkaa eikä sen hoitamiseen tarvittavaa tullilaitosta ja -tariffeja. (2) Baltian maat seurannevat Puolan, Tšhekkoslovakian ja Unkarin jälkiä suhteidensa luomisessa EFTA:n kanssa, mutta asia on vielä täysin auki. Tähän liittyen EFTA:n valtuuskunta vierailee viikolla 47 Baltiassa ja joulukuun 10.-11. päivänä pidettävä EFTA:n ministerikokous tuonee asiaan lisävalaistusta. (3) Baltian maiden keskinäisen tulliliittosuunnitelman tulevaisuus on edelleen auki.

Suomen ja Viron välinen valmis sopimus pyritään allekirjoittamaan vielä kuluvan vuoden puolella ja se astuu voimaan ensi keväänä. Suomi tarjoaa samanlaista sopimusta myös Latvialle ja Liettualle. Näitä koskevat neuvottelut aloitetaan vielä marraskuun aikana.

Suomen ja Venäjän kauppasopimusneuvottelut alulle? Suomi ja Venäjä pyrkivät valmistelemaan maiden välisen kauppasopimuksen niin, että se olisi allekirjoitettavissa ensi vuoden alkupuoliskolla presidentti Jeltsinin suunnitellun vierailun yhteydessä. Sopimuksessa tulee painokkaasti esille lähialueyhteistyö, josta on mainittu jo Suomen ja Neuvostoliiton välisessä uudessa naapurisopimuksessa. Asia nousi esille presidentti Jeltsinin neuvonantajan ja kansanedustaja Galina Staravoitavan Suomen vierailun yhteydessä, mutta suomalaisten viranomaisten mukaan sopimusasia ja Jeltsinin vierailu ovat vielä täysin auki.

Presidentti Jeltsin joutui perumaan Tshetsheeni-Ingushian poikkeustilan. Maanantaina 11. marraskuuta Venäjän parlamentti kieltäytyi hyväksymästä poikkeustilaa itsenäisyyttä tavoittelevaan Tshetsheeni-Ingushian autonomiseen tasavaltaan. Poikkeustilamääräyksen antanut Jeltsin hävisi äänin 177-4 eikä hän ole aikaisemmin kokenut vastaavaa tappiota. Vielä vuosi sitten Jeltsin kehotti kansallisuuksia ottamaan niin paljon vapautta kuin ne haluavat. Toisaalta syytä poikkeustilapäätöksestä ollaan vyöryttämässä muille kuin Jeltsinille, joten hänen arvovaltansa kannalta tapahtuma ei välttämättä ole kriittinen. Venäjän parlamentin äskettäin valittu puheenjohtaja Ruslan Hasbulatov on tshetsheni.

Uusia nimityksiä Venäjän hallituksessa. Venäjän ensisijaisuutta ja liittovaltiotason toimintojen lakkauttamista ajavat sekä nopeiden uudistusten puolustajat Jegor Gaidar ja Aleksander Shohin valittiin 7.11 tärkeille paikoille Venäjän hallitukseen. Gaidar valittiin varapääministeriksi vastualueenaan talouspolitiikka ja Shohin varapääministeriksi vastualueenaan sosiaalipolitiikka. Gaidarin johtamaan talousuudistusryhmään kuuluvat V. Lopuhin (vastualueenaan energiakysymykset), A. Tshubais (yksityistäminen), A. Netshajev (investoinnit) ja K. Kagalovski (ulkomainen tekninen apu). Lisäksi arvellaan, että Boris Feodorov nousee lähiaikoina Venäjän keskuspankin johtoon. Hän työskentelee tällä hetkellä EBRD:ssä ja on aiemmin ollut Venäjän finanssiministeri.

Ottaako Viro oman valuutan käyttöön ensi vuoden puolivälissä? Viron hallituksen maanantaina 11. marraskuuta esittelemä budjetti koskee vain vuoden 1992 ensimmäistä puoliskoa. Vuoden toiselle puoliskolle on tarkoitus laatia budjetti Viron omassa rahayksikössä kruunuissa. Valtiovarainministeri Rein Millerin mukaan budjetissa pyritään menojen ja tulojen tasapainottamiseen. Tämän saavuttamiseksi lähes kaikista hintatukiaisista luovutaan ja mm. loput elintarvikkeista kuten leipä ja maito vapautetaan hintasäännöstelystä. Vuoden alussa sähkön sekä lämpöenergian hinta nousee ainakin kaksinkertaiseksi ja asuntojen vuokrat keskimäärin seitsemän-kertaisiksi nykyisestä.

Tietoja Viron talouskehityksestä. Tammi-syyskuussa Viron teollisuustuotanto laski 9 %. Inflaatio on tällä hetkellä 2 % kuukaudessa ja viimeisen 12 kuukauden aikana elinkustannukset ovat nousseet 270 %. Keskimääräinen kuukausipalkka Virossa on tällä hetkellä 720 ruplaa (vuonna 1990 382 ruplaa), mutta ammattitaitoinen työmies vaatii jo 2000 ruplaa. Virallisten tilastojen mukaan maassa on vain 650 työtöntä (0.1 %). Viron sosiaaliministeriön kautta on ulkomaille mennyt töihin 1500 ihmistä, joista 93 % on mennyt Suomeen. Eesti Pankin virallisen vaihtokurssin mukaan Suomen markasta sai marraskuun alkupuolella 14.4 ruplaa (Moskovan uusi turistikurssi 1 FIM = 11.7 SUR). Pimeillä markkinoilla markoista saa edelleen 20-40 % enemmän ruplia.

Elintarvikkeiden hintoja nostettiin Liettuassa. Liettuan hallitus nosti maanantaina 11. lokakuuta maitotuotteiden hintoja keskimäärin 25 % ja leivän sekä makkaroiden hintaa 100 %. Hinnankorotusten vaikutusta pyritään pehmentämään nostamalla palkkoja 20 % ja eläkkeitä 40 %. Elintarvikkeet ovat edelleen kortilla ja uusia hintoja sovelletaan kuponkikaupan yli meneviin ostoihin.

Hintoja nostettiin Venäjällä. Ainakin Moskovassa kuponkimyyntin ulkopuolelle jäävän leivän hinta kuusinkertaistui 13. marraskuuta. Tiettävästi Venäjälle suunnitellaan Puolan mallista shokkiterapiaa, sillä tiettyjä peruselintarvikkeita ja energiaa lukuun ottamatta hinnat aiotaan vapauttaa ensi vuoden alussa.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 47

Venäjän talousuudistusohjelmaa konkretisoitiin uusilla asetuksilla. Lokakuun lopulla Jeltsinin esittelemä talousuudistusohjelma sai konkreettista sisältöä sunnuntaina 17. marraskuuta julkistettujen uusien asetusten myötä. Uudet asetukset tulevat voimaan tammikuun alkuun mennessä ja ne vahvistavat käsitystä Puolan ja Venäjän talousohjelman samankaltaisuudesta.

Julkaistujen asetusten keskeinen tavoite on ulkomaankaupan liberalisointi. Kaikilla yrityksillä on jatkossa oikeus ulkomaankauppaan ja vientilisenssejä vaativien tavaroiden listaa lyhennetään huomattavasti. Keskusvallan määräämät pakolliset valuuttamaksut sekä vienti- ja tuontiverot poistetaan. Vaihtokauppa sallitaan jälleen ulkomaankaupassa.

Uusien asetusten avulla rupla pyritään saamaan sisäisesti vaihdettavaksi. Ruplien painaminen ja kurssin määrääminen siirretään Gosbankilta Venäjän keskuspankille, joka pohjaa kurssinoteerauksensa valuuttahuuto-kauppojen ja pankkien välisten ja muiden vapaiden markkinoiden kursseihin. Poliitiikkansa tueksi Venäjä otti haltuunsa alueellaan olevat valuutat, kullat ja muut arvometallit. Sisäiseen vaihdettavuuteen liittyen kaikki kansalaiset ja yritykset voivat avata valuuttatilin. Myös valuutan vaihto vapautetaan ja sallitaan yksityisten valuutanvaihtopisteiden avaaminen. Yritykset voivat ostaa valuuttaa vain tuontimaksuja varten, mutta ulkomaiset investoijat saavat ostaa valuttaa myös voittojen ja osinkojen kotiuttamiseen. Toisaalta dollarisaatio pyritään saamaan kuriin kieltämällä kaikki yritysten väliset valuuttaoperaatiot ja lakkauttamalla valuutta-kaupat. Tältä osin siirtymäkausi kestää kesäkuun loppuun.

Palkat vapautetaan joulukuun alussa ja valtion budjetista maksettavia mm. teveydenhoito- ja koulutusalojen palkkoja nostetaan 90 %. Minimipalkka nostetaan 200 ruplaan kuussa. Tällä hetkellä keskipalkka esimerkiksi Pietarissa on tiettävästi 500-700 ruplaa, mutta muualla maassa vähemmän. Työelämään liittyen asetuksella määrätään myös ristiriitojen sovittelujärjestelmän luomisesta ja yleisemminkin tulopoliittisen järjestelmän perusteista.

Marraskuun 20. päivänä Venäjä lopettaa liittovaltiotason ministeriöiden rahoituksen ja liittovaltion finanssiministeriö liitetään Venäjän talous- ja finanssiministeriöön. Samalla nykyisen keskusvallallan valta vähenee entisestään ja sille jää päätösvaltaa enää vain ulko- ja puolustuspolitiikassa. Näiltäkin osin keskusvallan päätösvalta lienee nimellistä, sillä tiettävästi mm. ydinaseiden käytöstä määrää jo nykyisin ainakin osin presidentti Jeltsin.

Budjettikriisi syvenee. Liittovaltion loppuvuoden menot ovat neljä kertaa tuloja suuremmat ja budjettivaje nousee yli 200 mrd. ruplaan. Tasavaltojen vajeet mukaan lukien kokonaisvaje ylittää 300 mrd. ruplaa. Vaje johtuu lähinnä siitä, että tasavallat eivät ole tulouttaneet osuuttaan budjettiin. Budjettivaje on rahoitettu rahaa painamalla. Kun suunnitelmiin mukaan kuluvana vuonna piti painaa seteleitä 7 mrd. ruplan arvosta, niin toistaiseksi niitä on painettu 83 mrd. ruplaa ja loppuvuonna painetaan vielä 30 mrd. ruplaa lisää. Valtion kotimainen velka on tällä hetkellä 974 mrd. ruplaa.

Gorbatshovin mukaan maan kansantuote on laskenut kuluvana vuonna 15 %, vienti 31 % ja tuonti 42 %. Gorbatshov yritti saada aikaan viimeiselle neljännekselle kriisibudjetin, mutta Venäjä hylkäsi budjettiehdotuksen.

Neuvostoliiton länsivelkojen maksulle lykkäystä. Torstaina 21. marraskuuta G7-maat päättivät lykätä Neuvostoliiton velkojen takaisinmaksua. Alustavien tietojen mukaan G7-maiden velkojen maksua lykätään vuodella, mutta Neuvostoliiton on maksettava lykkäyksestä aiheutuvat korot. Epäselvyyttä aiheuttaa kuitenkin se, että lainojen lykkäystä koskeva sopimus tehtiin vain kahdeksan tasavallan kanssa.

Elintarvikeluottoja Neuvostoliitolle. Yhdysvallat myöntää 1.25 mrd. USD luottotakuut Neuvostoliitolle elintarvikkeiden ostoon Yhdysvalloista. Lisäksi Yhdysvallat antaa 165 milj. USD elintarvike- ja teknistä apua. Yhdysvaltojen mukaan kaikki 12 tasavaltaa allekirjoittaa luottosopimuksen. Ranska on puolestaan myöntänyt Neuvostoliitolle 275 mrd. USD luoton vastakauppaan, jossa Neuvostoliitto ostaa Ranskasta elintarvikkeita luotolla ja kuolettaa sen kahden vuoden kuluessa energiatoimituksin.

Epäselvyyksiä Neuvostoliiton kultavarannoista. Perjantaina 16. marraskuuta levitettiin tietoa, että Neuvostoliiton kulta- ja platinavaranto olisi kuljetettu ulkomaille ja Gosbank olisi vararikossa. Mahdollista on, että sitä on kuljetettu läntisiin finanssikeskuksiin luottojen takuiksi tai velkojen maksamiseksi. Toisaalta kysymyksessä saattaa olla myös sisäinen valtataistelu esimerkiksi Venäjän ja keskusvallan välillä.

Deutsche Bankin marraskuun puolivälissä julkaiseman arvion mukaan Neuvostoliiton kultavaranto on tällä hetkellä edelleen 800-1000 tonnia (9.3-11.4 mrd. USD) ja se on Gosbankin, finanssiministeriön sekä SNTL:n ja Venäjän ulkomaankauppapankin hallinnassa. Tiettävästi 130-170 kultatonnin edestä on tehty swap-sopimuksia, mikä selittäisi kullan kuljetukset länteen. Venäjän uusien asetusten perusteella on epäiltävissä, että Venäjän alueella oleva kulta on jo siirretty Venäjän alaisten elimien hallintaan.

Karjala julistautui itsenäiseksi tasavallaksi. Karjala oli viimeinen Venäjän alueen 16 autonomisesta tasavallasta, joka julistautui (13.11.-91) itsenäiseksi tasavallaksi. Karjalan parlamentti sanoi päätöksessään ottavansa omaan hoitoonsa kaikki valtiolliset asiat kotimaassa ja ulkomaiset suhteet. Päätöksen käytännön merkityksestä ei ole tietoa. Venäjän presidentti Jeltsin sai marraskuun alussa parlamentilta oikeuden peruuttaa kaikki paikallisten ja alueellisten elimien tekemät lait

Shevardnadze Neuvostoliiton ulkoministeriksi. Presidentti Gorbatshov nimitti tiistaina 19. marraskuuta Neuvostoliiton ulkoministeriksi Shevardnadzhen, jonka aikaisemman ulkoministerikauden aikana itä ja länsi lähentyivät huomattavasti toisiaan. Nykyinen ulkoministeri Pankin siirtyi Neuvostoliiton suurlähettilääksi Lontooseen.

Neuvostoviennin osuus 4.9 % Suomen ulkomaankaupasta. Tammi-lokakuussa vientimme arvo Neuvostoliittoon on laskenut 64 %. Tuonnin arvo laski samana aikana 29 %.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 48

G7-maiden sopimus Neuvostoliiton velkojen lykkäämisestä koskenee myös Suomea. Neuvostoliitto ja kahdeksan tasavaltaa allekirjoittivat 21.11 G7-maiden kanssa pidetyssä tapaamisessa sopimuksen, jolla lykätään ennen vuotta 1991 nostettujen keskipitkien ja pitkien julkisten luottojen ennen vuoden 1992 loppuun mennessä erääntyvien pääomaerien takaisinmaksua. Tällä hetkellä lähdetään siitä, että lykkäykset maksetaan vuoden 1993 alussa. Korot tulee maksaa alkuperäisinä eräpäivinä. Maksulykkäyksen toimeenpanosta tulee päättämään Pariisin klubi 12. joulukuuta pidettävässä velkojen tapaamisessa, joten uudelleenjärjestely tulee Pariisin klubin periaatteiden mukaisesti koskemaan myös Suomea. Neuvostoliiton ulkomaantalouspankin (VEB) kanssa lykkäysten yksityiskohdista pyritään sopimaan joulun alla. Suomessa esitetään ensi vuoden budjettiin 400 milj. markkaa velkojen kuoletuksien lykkäämiseksi.

Myös Neuvostoliiton sisäinen maksukriisi syvenee. Torstaina 28. marraskuuta ulkomaantalouspankki (VEB) keskeytti käteisvaluuttojen nostot valuuttatileiltä. Samalla kiellettiin valuutan myynti neuvostokansalaisille. Neuvostoliiton Gosbank puolestaan ilmoitti samana päivänä, että sen ruplat riittävät juokseviin menoihin vain päiväksi tai pariiksi. Gosbank uhkasi keskeyttää koko maksuliikenteen, jos parlamentti ei välittömästi hyväksy lisäbudjettia.

Taluskriisi Itä-Euroopan maissa syvenee. Itävaltalainen taloustutkimuslaitos WIIW arvioi, että Neuvostoliiton BKT laskee kuluvana vuonna 13 % (1990 -2.0 %) ja muiden Itä-Euroopan maiden 15-16% (1990 -8.4 %). Unkarin BKT laskee arviolta 7 %, Puolan 8-10 % ja Tshekkoslovakian 15 %. Bulgarian BKT:n arvioidaan laskevan 20-25% ja Romanian 15-20%. Ainoastaan Puolan talouden kasvun lasku on hidastumassa edellisvuodesta (vuonna 1990 Puolan BKT laski 12 %.), joten mikään alueen maa ei vielä kuluvan vuoden aikana saavuta talouskasvun osalta käännepistettä.

Vuoden ensimmäisellä puoliskolla alueen teollisuustuotannon lasku oli keskimäärin 15 %, mutta se vaihteli maittain Neuvostoliiton 6.2 %:sta ja Bulgarian 29.1 %:iin. Tilastoista puuttuu pienteollisuus ja yksityistuotanto, joiden mukaanotto parantaisi kasvulukuja. Viljan tuotanto on Tshekkosloviakiaa ja Neuvostoliittoa lukuun ottamatta kasvanut kaikissa maissa, mutta karjantuotanto on parhaimmillaankin vain viime vuoden tasolla. Neuvostoliiton viljatuotanto jää 20 % alle viime vuoden määrien. Tshekkosloviakiassa, Unkarissa ja Puolassa on jo merkkejä ylituotanto-ongelmista.

Kotimaisen kysynnän heikkenemiseen on vaikuttanut tiukka raha- ja finanssipolitiikka. Yksityinen kulutus on etenkin virallisten vähittäiskaupan myynnin tilastojen mukaan laskenut selvästi, mutta tätä laskua on merkittävästi kompensoinut yksityisen sektorin aktiviteetin nousu, joka ei näy virallisissa tilastoissa. Tiukka raha- ja finanssipolitiikka on vähentänyt myös julkista kulutusta ja investointeja. Vuoden alkupuolella investointien lasku vaihteli maittain Neuvostoliiton 6 %:sta Romanian 31 %:iin.

Puolaa ja Unkaria lukuun ottamatta muiden maiden länsituonti laski alkuvuonna. Puolan ja Unkarin lisäksi vientiään länteen pystyi kasvattamaan ainoastaan Tshekkoslovakia. Koko alueen länsikaupan tase parani selvästi edellisvuodesta. Entisten SEV-maiden keskinäisen kaupan laskua ei ole pystytty kompensoimaan suuntaamalla kauppaa muille alueille. Itä-Euroopan maiden velat länsimaille olivat WIIW:n mukaan kesäkuun lopussa 153 mrd. dollaria, mikä on 8 mrd. enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Lisäys johtuu Neuvostoliiton velan kasvusta 9 miljardilla dollarilla 65 miljardiin dollariin.

Lähinnä Puolan ja Bulgarian kokemusten perusteella näyttää siltä, että budjetin tasapainottaminen on onnistunut vain väliaikaisesti hintojen vapauttamiseen ja sitä seuranneeseen subventioiden laskuun liittyen. Vakauttamiseen liittyvä taloustaantuma on kuitenkin nopeasti pienentänyt verotuloja ja lisännyt sosiaalimenoja, minkä seurauksena budjettivajeet ovat jälleen lisääntyneet. Amerikkalainen PlanEcon arvioi Tshekkoslovakian, jolla oli alkuvuonna huomattava budjetti- ja vaihtotaseen ylijäämä, toistavan Puolan tekemät virheet (liian tiukan vakauttamisen aiheuttama taantuma).

Työttömyysluvut ovat edelleen melko alhaisia, mutta ne ovat kasvamassa nopeasti. Puolassa työttömyysaste on yli 8 %, muissa maissa 3-6 %. Neuvostoliiton työttömyydeksi WIIW arvio 2-4 %. Inflaatio sitävastoin laukkaa nopeasti ja hintojen nousu vuoden alusta kesäkuuhun vaihtelee Unkarin 36 %:sta Bulgarian 317 %:iin. Bulgarian ja Tshekkoslovakian (62 %) inflaatiovauhti johtuu pitkälti hintojen vapauttamisesta vuoden alkupuolella. PlanEconin mukaan Tshekkoslovakiassa hinnat eivät nousseet enää kolmannella neljänneksellä.

Unkari, Tshekkoslovakia ja Puola allekirjoittivat vapaakauppasopimuksen EY:n kanssa. Viikon 47 lopulla allekirjoitettu sopimus vapauttaa kymmenen vuoden aikana asteittain tavaroiden, palvelusten, työvoiman ja pääoman liikkumisen sopijakumppaneiden välillä, mutta Itä-Euroopan maat vapauttavat markkinansa EY:tä hitaammin. Sopimus sisältää kaupan rajoituksia teräksen, tekstiilien ja maataloustuotteiden kohdalla. EY:n ja kansallisten elimien pitää vielä ratifioida sopimus ja sen on määrä tulla voimaan maaliskuussa 1992.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 49

Venäjä tunnusti Ukrainan itsenäisyyden. Joulukuun 1. päivänä Ukrainassa pidetyissä vaaleissa kysyttiin kansalaisten mielipidettä Ukrainan itsenäisyydestä ja valittiin maalle presidentti. Alustavien tietojen mukaan äänestysprosentti kohosi yli 85 %:n ja itsenäisyyttä kannatti yli 80 % äänestäneistä. Tulosta pidetään selvänä osoituksena siitä, että väestöllä ei ole aikomusta taipua Moskovan edessä. Presidentiksi valittiin nykyinen presidentti Leonid Kravtshuk, joka ilmoitti vaalituloksen käytännössä romuttaneen presidentti Gorbatshovin valtioliittohankkeen.

Venäjän tasavalta tunnusti kirjallisesti Ukrainan itsenäisyyden tiistaina 3. joulukuuta. Jeltsin esitti diplomaattisuhteiden solmimiselle kuitenkin tiettyjä ehtoja koskien vähemmistöjen kohtelua ja ydinaseiden säilymistä varmoissa käsissä. Pietarin kaupunginjohtaja Sobtshak puolestaan nosti esille mahdolliset rajatarkistukset, jos Ukraina jää talousliiton ulkopuolelle. Puola ja Kanada tunnustivat Ukrainan itsenäisyyden jo maanantaina. Muista itsenäisyystervehdyksistä poiketen Gorbatshov esitti varoituksen, jonka mukaan Ukrainan itsenäisyys merkitsee uhkaa venäläiselle vähemmistölle ja voi aiheuttaa maailmanlaajuisen katastrofin.

Ukraina sai edellisen kerran itsenäisyyden aivan vuoden 1917 lopussa. Kansalaissodan ja puna-armeijan valtauksen jälkeen maasta tuli neuvostotasavalta 1922. Ukraina on YK:n jäsenvaltio. Tasavalta on pinta-alaltaan vajaat kaksi kertaa Suomen kokoinen ja asukkaita maassa on 52 miljoonaa. Väestöstä 74 % on ukrainalaisia ja 21 % venäläisiä. Pääkielet ovat ukraina ja venäjä. Tasavalta tuotti Neuvostoliiton teräksestä 40 %, raakaraudasta 50 %, hiilestä 30 % sekä neljäsosan maataloustuotteista.

Marraskuun alkupuolella Ukrainan ministerikabinetti julkaisi ohjelman "Itsenäisen Ukrainan talouspoliittinen suuntaus". Ohjelmassa kiinnitetään huomiota maataloussektorin tuottavuuden parantamiseen suuntaamalla investointeja ja koneenrakennustuotantoa maatalous- ja elintarvikesektoreille. Ohjelmaan kuuluu demonopolisointi, yksityistäminen ja maan omistusoikeuden palauttaminen. Pienyritysten yksityistäminen on päätetty aloittaa 1.1.1992 ja tarkoituksena on yksityistää 60-70 % pienyrityksistä puolentoista vuoden aikana. Ohjelman mukaan tasavalta aikoo noudattaa itsenäistä finanssi- ja veropolitiikkaa sekä siirtyä oman rahayksikön käyttöön.

Ukrainan parlamentti on neuvostovallan aikana valittu kiintiöpohjainen parlamentti. Itsenäisyyttä voimakkaasti ajanut Ukrainan kansanrintama (Ruh) on jo ehtinyt vaatimaan uuden perustuslain laatimista ja parlamenttivaalien järjestämistä ensi vuoden syksyllä.

Neuvostoliitto ilmoitti keskeyttävänsä länsiluottojen takaisinmaksut. Neuvostoliiton ulkomaantalouspankki (VEB) keskeyttää 5. joulukuuta länsimailta saamiensa luottojen kuoletuserien maksut. VEB:n kaikille velkojapankeille lähettämän teleksin mukaan korot tullaan suorittamaan normaalisti. Maksujen keskeyttäminen liittyy neuvostotasavaltojen ja G7-maiden marraskuussa tekemään sopimukseen. Sopimuksen mukaan vuoden 1992 kuoletuksat siirretään vuodelle 1993, mutta velallisen tulee maksaa korot sopimusten mukaisesti.

Kauppa- ja teollisuusministeri Juhantalon mukaan Suomen valtio joutuu varaamaan luottojen kuoletusten lykkäyksiin ensi vuonna noin 400 milj. markkaa. Mikäli myös korkomaksut jäisivät tulematta, nousisi summa noin 600 milj. markkaan.

Suomi harkitsee luottojen myöntämistä Venäjälle. Juhantalon mukaan valtio suunnittelee clearingkauden aikaisten kesken-eräisten toimitusten jatkamista Venäjälle myönnettävien luottotakuiden turvin. Aluksi takauksiin on tarkoitus käyttää 100-200 milj. markkaa ja koko järjestelyn katoksi on kaavailtu 750 milj. markkaa. Ennen päätöstä rahoitukselle pyritään saamaan Venäjältä vastatakuut.

Ruplan turistikurssi vapautettiin. Neuvostoliiton Gosbank lopetti turistikurssin noteeraamisen marraskuun lopussa, mutta jatkaa virallisen ja kaupallisen kurssin noteeraamista. Joulukuun 2. päivästä lähtien neuvostopankit ovat itse saaneet määrätä kurssin, jolla ne ostavat ja myyvät valuuttoja turisteille. Ensimmäisten tietojen mukaan VEB:n dollarin myyntikurssi oli 1 USD = 99 SUR ja ostokurssi 1 USD = 90 SUR. Suomen markan kurssiksi muodostui 1 FIM = 22 SUR.

Sobtshak pyysi pohjoismailta ruoka-apua Pietarin alueelle. Sobtshakin vetoimuksen johdosta Suomen hallituksen on määrä päätätä torstaina 5. joulukuuta siitä, toimitetaanko 350 milj. markan edestä elintarvikkeita ilmaiseksi hätäapuna vai annetaanko toimitusta varten luottoa. Myös Ruotsi on jo lupautunut toimittamaan ruokaa Pietariin.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 50

Suomi antaa apua Pietarille ja muualle Neuvostoliittoon sekä Baltiaan. Pietarin kaupunginjohtajan Anatoli Sobtshakin Suomenvierailun aikana alkuvuikolla sovittiin ensi vuonna Pietarille annettavasta 10 milj. markan humanitaarisesta elintarvike- ja lääkeavustasta. Eduskunta päätti torstaina 400 milj. markan valtiontakuista viennille Suomen lähialueille tänä ja ensi vuonna. Takuun piiriin tulee lähinnä elintarvikkeita ja rehuja, joita viedään Suomesta vientituen turvin. Takuu ei kata koko viennin arvoa, vaan viejien on itse kannettava vähintään 10 %:n omavastuu kauppojen arvosta. Ensimmäiset erät viljaa viedään jo ensi viikolla.

Neuvostoliitto on hajonnut. Venäjän, Ukrainan ja Valko-Venäjän presidentit sopivat Minskissä sunnuntaina 8.12.-91 ns. itsenäisten valtioiden yhteisön muodostamisesta. Samalla presidentit julistivat Neuvostoliiton olemassaolon lakanneen. Myös Kazahstan, Armenia ja Kirgistan ovat myöhemmin ilmaisseet kiinnostuksensa yhteisöä kohtaan. Muut tasavallat Baltian maita lukuunottamatta käsittelevät lähipäivinä liittymiskysymystä. Oletettavaa on, että suuri osa entisistä neuvostotasavalloista liittyy uuteen yhteisöön.

Uuden yhteisön syntyminen vie käytännössä vallan Neuvostoliiton valtioelimiltä. Uudella yhteisöllä ei ole yhteisiä hallintoelimiä, esim. parlamenttia. Presidentti Gorbatshoville muuttunut tilanne merkitsee hänen ajamansa tasavaltojen välisen liittosopimuksen raukeamista ja presidentin aseman menetystä. Uusi yhteisö tehnee myös tarpeettomaksi kahdeksan tasavallan välillä lokakuussa sovitun talousliiton. Uuden yhteisön on määrä hoitaa jäsenvaltioidensa asioita ulko- ja talouspolitiikan, tulli- ja maahantulopoliitiikan sekä kuljetusten ja tietoliikenteen aloilla.

Länsimaissa pelätään, että yhä pahenevat taloudelliset ja sosiaaliset ongelmat vaarantavat demokratian kehittymisen Neuvostoliitossa. Uuden yhteisön muotoutuminen, joka vie oman aikansa, lisää osaltaan tilanteen epäselvyyttä. Erityisen huolestuttava on kysymys ydinaseiden hallinnasta.

Hintojen vapautusta Venäjällä lykätään tammikuun alkuun. Hintojen vapautus sisältyy presidentti Jeltsinin lokakuussa julkistamaan talousuudistusohjelmaan, ja se piti alunperin toteuttaa jo joulukuussa. Itsenäisten valtioiden yhteisön muodostamisen yhteydessä Valko-Venäjä ja Ukraina pyysivät Venäjää lykkäämään hintojen vapautusta, koska ne pelkäävät tavarapulan pahenevan omilla alueillaan Venäjän hinnankorotusten seurauksena.

Venäjä tekee ruplasta osittain vaihdettavan 1.1.1992. Toimenpide on osa presidentti Jeltsinin talousuudistusohjelmaa. Asiasta ilmoitti Venäjän varapääministeri ja yksi talousuudistuksen ideoijista Jegor Gaidar 5.12.-91. Vaihdettavuus koskee juoksevia maksuja.

Yksityistämisosprosessien tiellä on vielä vaikeuksia. Itä- ja Keski-Euroopan maiden yksityistämistä hoitavat viranomaiset kokoontuivat 29.-30.11.-91 Wieniin keskustelemaan yksityistämisen etenemisestä maissaan. Pisimmällä yksityistäminen on Puolassa, Tshekkoslovakiassa ja Unkarissa, joissa on päästy yksimielisyyteen menettelytavoista ja saatu tarvittava lainsäädäntötyö suurelta osin valmiiksi.

Melko suuri osa pienistä mm. palvelualan yrityksistä on jo yksityistetty, ja loput pyritään yksityistämään noin vuoden kuluessa. Vaikeammin toteutettavissa on keskisuurten ja suurten yritysten yksityistäminen, joka sekin on jo aloitettu. Prosessi on alkanut kohdata vaikeuksia, sillä yksityistämisen mukanaan tuoma uhka työttömyyden lisääntymisestä on kasvattanut vastustusta väestön keskuudessa. Lisäksi yksityistämisen kohteena olevien yritysten työntekijät ja johto saattavat vaikeuttaa prosessia halutessaan turvata oman asemansa.

Ongelmana on lisäksi yksityistämisen käytännön suorittamisen hitaus ja monimutkaisuus. Maat ovat joutuneet valitsemaan hitaamman tiukasti valvotun prosessin ja nopeamman suurpiirteisen ja vähemmän kontrollia vaativan järjestelyn välillä. Jälkimmäinen linja on saamassa enemmän kannatusta, sillä yksityistäminen osana markkinatalouden rakenteiden muodostamista halutaan saada mahdollisimman pian vauhtiin.

OECD järjesti 18.11.-91 ensimmäisen Baltian maita koskevan kokouksen. Baltian maiden edustajien mukaan maiden taloudellinen tilanne on vaikea; tuotanto on vaikeuksissa Venäjältä saatavien raaka-aineiden ja energian toimitusten lakkaamisen vuoksi. Tilanne pahenee edelleen, mikäli Venäjä toteuttaa vaatimuksensa valuuttakauppaan ja maailmanmarkkinahintoihin siirtymisestä ensi vuoden alusta. Baltian maat pyrkivät kukin saamaan aikaan jonkinlaisen clearingjärjestelyn kaupassaan Venäjän kanssa, mutta myönsivät sen olevan vaikeaa, sillä Venäjällä ei ehkä ole valmiutta keskitetyn clearingjärjestelmän hallinnointiin. Vaikeutena talouskysymyksiä venäläisten kanssa käsiteltäessä on ollut myös neuvotteluosapuolten löytäminen.

Baltian maat olivat aiheena myös G-24 -maiden kokouksessa Brysselissä 11.12.-91. Siellä Baltian maat olivat tuoneet korostetusti esiin hätäavun tarpeen kuluvana talvena. Apua tarvitaan elintarvikkeiden, lääkkeiden ja polttoaineiden muodossa. Länsimaat totesivat valmiutta elintarvikkeiden ja lääkkeiden toimituksiin olevan, mutta energiatoimitusten osalta saattaa ongelmaksi nousta kustannusten suuruus.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 51

Itsenäisten valtioiden yhteisössä on eriäviä näkökantoja peruskysymyksistä. Ukraina on ajamassa omaa politiikkaansa ja päättänyt ottaa itselleen alueellaan sijaitsevien tavanomaisten asevoimien komennon, mikä on ristiriidassa itsenäisten valtioiden yhteisön perustamisasiakirjan, ns. Minskin sopimuksen kanssa. Ukrainassa sijaitsevat ydinaseet jäävät sen sijaan yhteisön jäsenten yhteiseen valvontaan, kuten Minskin sopimus edellyttää. Parlamentti teki myös muita Ukrainan itsenäistä päätösvaltaa kasvattavia korjauksia Minskin sopimukseen sitä ratifioidessaan. Myös Valko-Venäjä tulkitsee Minskin sopimusta omalla tavallaan; se ilmoitti Yhdysvaltain ulkoministerin James Bakerin vieraillessa Valko-Venäjällä liittävänsä kysymyksen ydinaseiden hallinnasta Valko-Venäjän itsenäisyyden kansainväliseen tunnustamiseen.

Tulevana viikonloppuna Minskin sopimukseen liittyvät Kazahstanin pääkaupungissa Alma-Atassa pidettävässä kokouksessa ilmeisesti Kazahstan ja Keski-Aasian tasavallat eli Uzbekistan, Turkmenia, Kirgisia ja Tadžikistan. Liittyessään sopimukseen ne toivovat saavansa siihen omia muutoksiaan ja lisäyksiään. Yhdysvaltain ulkoministerin James Bakerin vierailun yhteydessä keskiviikkona tuli ilmi, että vastoin Minskin sopimusta Kazahstan aikoo pitää alueellaan sinne sijoitetut ydinaseet, mikäli Venäjälle jää ydinaseita. Myöhemmin ulkoministeri Baker kuitenkin ilmoitti saaneensa takuut siitä, että Neuvostoliiton ydinaseet pysyvät yksissä käsissä.

Minskin sopimus voi muodostua lyhytikäiseksi, sillä osapuolet ovat eri mieltä asevoimien lisäksi monista muistakin kysymyksistä. Venäjän valitsema nopean talousuudistuksen tie ei miellytä kaikkia muita tasavaltoja, ja vastalauseita ovat herättäneet myös Venäjän toimet Neuvostoliiton omaisuuden, mm. Moskovan Kremlin haltuunottamisesta.

Presidentit Jeltsin ja Gorbatshov ovat sopineet Neuvostoliiton virallisesta lakkauttamisesta, joka tapahtuu vuoden vaihteeseen mennessä. Presidentti Gorbatshov on sanonut päättävänsä kohtaostaan Alma-Atan kokouksen jälkeen.

Neuvostoliitto sai kolme kuukautta lykkäystä länsipankeilta lainojen takaisinmaksuun. Lykkäys koskee ennen kuluvaan vuoteen otettuja lainoja, joiden lyhennykset lankeavat maksettaviksi ensi vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Lykkäys ei koske korkoja, ja ne maksetaan alkuperäisten aikataulujen mukaan. Lykkäys tehtiin Vneshekonombankin aiemmin tässä kuussa läntisille velkojapankeille toimittaman ilmoituksen perusteella. Sopimus koskee myös suomalaisia pankkeja. Suomalaisilla liikepankeilla on Neuvostoliitosta saatavia kaikkiaan yli kaksi miljardia markkaa.

Neuvostoliiton ulkomaista velkaa hoitavan Vneshekonombankin vaikeasta maksuasemasta on liikkeellä monenlaisia huhuja. Venäjän talousministeri Jegor Gaidar ilmoitti pankin olevan vararikossa; hänen mukaansa pankin on nyt käytettävä vähäiset valuuttavaraansa kokonaan elintarvikkeiden ja tärkeiden raaka-aineiden tuontiin.

Länsiapua Neuvostoliitolle kiirehditään. Lännessä halutaan estää poliittisten levottomuuksien kasvu, jonka paheneva elintarviketilanne voi saada aikaan. EC teki alkuvuikosta päätöksen 500 milj. ECU:n luotosta elintarviketoimituksia varten ja 100 milj. ECU:n elintarvikeavusta. Neuvostoliiton vaikeiden maksunäkymien vuoksi myönnettyt luotot ovat nekin käytännössä apua. Myös Nato on päättänyt hätäavun toimituksista Neuvostoliittoon.

Suomi osallistuu Neuvostoliiton ja Itä- ja Keski-Euroopan maiden tukemiseen tänä ja ensi vuonna yli viidellä miljardilla markalla. Pääosa tuesta suunnataan lähialueille Karjalaan, Pietariin, Kuolaan ja Baltiaan. Suoraa raha-apua tuesta on noin 500 milj. markkaa. Suomen viranomaiset olivat alkuvuikosta Pietarissa neuvottelemassa elintarviketoimituksista. Suurin puute alueella on rehuviljasta, jonka toimitukset Suomesta aloitetaan välittömästi. Neuvotteluissa ei päästy vielä sopimukseen vastaostoista, joilla vienti maksetaan.

Venäjän elintarvikepula ainakin suurissa kaupungeissa on helpottunut jonkin verran Minskin sopimuksen solmimisen jälkeen, koska Ukraina aloitti jälleen elintarviketoimitukset Venäjälle.

Suomi ja Venäjä ovat neuvotelleet maiden välisestä kaupasta. Tarkoitus on, että kauppaja- ja taloussopimus saadaan valmiiksi seuraavalla neuvottelukierroksella tammikuussa. Sopimuksen mukaan kauppaa maiden välillä käydään valuuttapohjalla ja tulletta. Suomen ja Neuvostoliiton välinen talouskomissio muutetaan Suomen ja Venäjän talouskomissioksi, joka käsittelee kaupan kehittämiseen liittyviä kysymyksiä.

Samalla neuvoteltiin lähialueyhteistyöstä, josta on myös tarkoitus allekirjoittaa sopimus. Sopimuksella helpotetaan yritysten toimintaa rajan läheisyydessä ja annetaan paikallisille viranomaisille valtuudet suoraan yhteistyöhön keskenään.

Ruplan arvo jatkaa laskuaan. Gosbankin valuuttapörssissä, jossa myydään yritysten omia valuuttavaroja, dollarin hinnaksi tuli 10.12.-91 järjestetyssä myyntitilaisuudessa 170 ruplaa. Valuutan käteiskaupassa pankit voivat itse määrätä kurssin, kolmesta valuuttakauppaan valtuutetusta moskovalaisesta pankista halvimmalla eli 90 ruplaa dollarilta valuuttaa osti Vneshekonombank (myyntikurssi 99 ruplaa/dollari) ja kalleimmalla eli 117 ruplalla Mosbiznesbank (myyntikurssi 130 ruplaa/dollari).

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 52

Yksitoista tasavaltaa liittyi Alma-Atassa 21.12.1991 Itsenäisten valtioiden yhteisöön sen uudessa perustamiskokouksessa. Itsenäisten valtioiden yhteisön ulkopuolelle jäi Baltian maiden lisäksi vain Gruusia. Yhteisöllä tulee olemaan kaksi elintä, valtionpäämiesten neuvosto ja pääministerineuvosto.

Yhteisön ydinaseita omaavat valtiot Venäjä, Ukraina, Valko-Venäjä ja Kazahstan sitoutuivat noudattamaan Neuvostoliiton ydinasevelvoitteita. Yhteisön jäsenten on määrä kokoontua Minskiin 30.12.1991 laatimaan ydinaseiden valvontasäännökset ja keskustelemaan muista yhteisösopimuksen avoimista kysymyksistä, mikä voi osoittautua hankalaksi tasavaltojen erilaisten näkökantojen vuoksi.

Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatshev erosi 25.12.1991 tehtävästään. Samalla hän antoi ydinaseita koskevan määräysvalan presidentti Jeltsinille, joka puolestaan siirsi ydinasekoodit marsalkka Jevgeni Shaposnikoville, Itsenäisten valtioiden yhteisön sotavoimien ylipäällikölle.

Neuvostoliiton parlamentti, korkein neuvosto lakkautti 26.12.1991 toimintansa.

Venäjä korostaa asemaansa Neuvostoliiton perijänä. Presidentti Jeltsin on ilmoittanut, että Venäjä siirtyy YK:n turvallisuusneuvoston pysyväksi jäseneksi Neuvostoliiton tilalle. Venäjä ottaa myös kannettavakseen Neuvostoliiton tekemät kansainväliset sopimukset.

Venäjä on saattamassa loppuun Neuvostoliiton valtiollisten elinten uudelleenorganisointia. Neuvostoliiton sisäministeriö ja ulkoministeriö on siirretty Venäjän hallintaan. Turvallisuuskomitea KGB:n ulkomaantiedusteluosasto siirrettiin jo aiemmin siirretyn kotimaantiedustelun yhteyteen Venäjän turvallisuus- ja sisäministeriöön. Yleisliitolainen Vneshekonombank siirretään lähipäivinä Neuvostoliiton valtionpankin Gosbankin alaisuudesta Venäjän keskuspankin alaisuuteen, jossa se jatkaa toimintaansa liikepankkina, jonka osakkeenomistajina ovat tasavaltojen keskuspankit. Vneshekonombank hoitaa edelleen Neuvostoliiton ulkomaista velkaa.

Venäjän radikaali talousuudistus pannaan käyntiin vuoden alusta. Tuolloin vapautetaan lähes kaikki hinnat muutamia peruselintarvikkeita lukuunottamatta, ja hintojen odotetaan nousevan huomattavasti. Samalla nostetaan liikevaihtovero 5 prosentista 28 prosenttiin. Myös palkat vapautetaan kaikesta kontrollista.

Luonnos Viron uudeksi perustuslaiksi on julkaistu kansalaiskäsittelyä varten. Luonnoksen mukaan eduskunnasta tulee yksikamarinen, ja siinä on 101 edustajaa. Maassa on yksi virallinen kieli, viro. Vähemmistökansallisuuksilla on oikeus omakieliseen opetukseen. Alueilla, joissa vähemmistökansallisuuden edustajat ovat enemmistönä, he voivat asioida paikalliselimissä omalla kielellään.

Nato solmi suhteet Itä- ja Keski-Euroopan maihin sekä Baltiaan. Brysselissä 20.12.1991 pidetyssä maiden ulkoministerien kokouksessa sovittiin Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvoston perustamisesta, joka kokoontuu säännöllisesti. Yhteistyöalueita ovat mm. sotilaallinen suunnittelu, aseistariisunta ja konversio.

Presidentti Boris Jeltsin on ilmoittanut myös Venäjän tavoittelevan jäsenyyttä Natossa pitkällä tähtäimellä.

Puolan parlamentti hyväksyi 23.12.1991 uuden hallituksen. Hallituksen kokoonpanosta käytiin kiistaa parin kuukauden ajan, kiistakysymyksenä oli Puolassa noudatetun tiukan talousuudistuspolitiikan tulevaisuus. Uuden keskusta-oikeistolaisen hallituksen johdossa on pääministeri Jan Olszewski. Hänen mukaansa hallituksen tärkein tehtävä on maan nostaminen taantumasta, jonka rajut talousuudistukset ovat aiheuttaneet.

1992

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO

Venäjää, Baltian maita ja muita siirtymätalouksia
koskevia keskeisiä taloustapahtumia vuonna 1992

SUOMEN PANKKI • BANK OF FINLAND
Idäntalouksien yksikkö • Unit for Eastern European Economies

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 1

Minskissä 30.12.1991 pidetty Itsenäisten valtioiden yhteisön presidenttikokous ei pystynyt sopimaan talousuudistuksen yhteisistä linjoista. Muut valtiot pelkäävät Venäjän ottavan ylivallan yhteisössä. Sotilaallisesta yhteistyöstä, lähinnä ydinaseiden valvonnasta, sovittiin väliaikaisesti. Marsalkka Jevgeni Shaposnikov jatkaa yhteisön asevoimien ylipäällikkönä. Avoinna olevien kysymysten käsittelyä jatketaan seuraavassa kokouksessa, joka on määrä pitää tammikuun 10. päivänä.

Vuoden alusta Venäjällä käynnistetty radikaali talousreformi sisältää mm. laajan yksityistämishjelman. Sen mukaan yksityistetään nopeaan tahtiin pieniä ja keskisuuria tuotanto- ja palvelualojen yrityksiä sekä asuntoja. Ulkomaisia sijoituksia pyritään saamaan ennen kaikkea tappiollisille aloille ja mm. rakennusteollisuuteen. Ulkomaiset sijoittajat voivat halutessaan ostaa yksityistetävän yrityksen osake-enemmistön tai koko osakekannan.

Talousuudistukseen kuuluu myös maareformi. Vuoden 1992 aikana on määrä purkaa valtioneuvoston ja osuuskuntatilojen järjestelmä. Kolhoosit ja sovhoosit on muutettava yksityisyrittäjiksi, esim. viljelijöiden omistamiksi osakeyhtiöiksi tai pientiloiksi. Maanomistajat saavat oikeuden myydä maata.

Venäjällä vuoden alusta toteutettu hintojen vapautus ei koske tärkeimpien elintarvikkeiden ja palveluiden sekä polttoaineiden hintoja, vaikkakin niitä nostettiin rajusti. Mainittujen tuotteiden hinnankorotuksille asetettiin rajat, ja hintoja voitiin nostaa keskimäärin kolmin-nelinkertaisiksi. Muut hinnat saavat määräytyä vapaasti. Eräiden arvioiden mukaan hinnat nousevat tammikuussa keskimäärin 150 %.

Venäjän Korkein neuvosto on saanut vahvistettavakseen budjettiluonnoksen vuoden 1992 ensimmäiselle neljännekselle. Nopean inflaation vuoksi ei budjettia voitu laatia koskemaan koko vuotta. Budjetin menoja on supistettu vähentämällä tukiaisia ja leikkaamalla mm. puolustussektorin erilaisia menoja 25 - 50 %. Tulojen arvioidaan kasvavan huomattavasti uuden liikevaihtoveron ansiosta.

Ukraina vapautti vähittäishinnat osittain vuoden 1992 alusta. Ukraina oli pakotettu toimenpiteeseen suojatakseen markkinoita ostoryntäykseltä, jonka hintojen vapauttaminen Venäjällä olisi aiheuttanut. Ukrainan oma rahayksikkö, hryvnia, otettaneen käyttöön kuluvana vuonna; seteleitä painetaan parhaillaan Kanadassa. Myös Valko-Venäjä vapauttane hintoja lähipäivinä.

Venäjän keskuspankki on alkanut noteerata ruplan kurssia 25.12.1991 lähtien. Pankki määrittelee ruplalle edelleen kaksi kurssia, ns. virallisen ja kaupallisen kurssin. Aiemmin ruplan kurssit noteerasi yleisliittolainen Gosbank.

Gosbankin pääjohtaja Viktor Gerashenko ilmoitti 25.12.1991 eroavansa tehtävästään. Eroaan hän perusteli Venäjän korkeimman neuvoston aiemmalla päätöksellä Gosbankin lakkauttamisesta.

Venäjä ja Puola ovat sopineet barterkaupoista vuodelle 1992. Venäjä vie Puolaan viisi miljoonaa tonnia öljyä ja kahdeksan miljardia kuutiota maakaasua, jotka Puola maksaa elintarvikkeiden ja lääkkeiden sekä hiilen toimituksilla.

Virossa odotetaan oman valuutan käyttöönottoa. Väestö pyrkii eroon ruplista ja kaupat ovat tyhjentyneet tavaroista. Tilannetta pahentaa vielä setelipula, joka on vaikeuttanut mm. palkkojen maksua. Viranomaisten mukaan rahareformi pyritään tekemään siten, että ajanjakso, jolloin kaksi valuuttaa on käytössä, jää mahdollisimman lyhyeksi.

Eesti Pankin valuuttahuutokaupassa ruplan arvo laski joulukuussa ennätysmäisesti. Yhdestä dollarista maksettiin 302,5 ruplaa ja Suomen markasta 66,5 ruplaa. Katukaupassa dollari maksaa kuitenkin 90 - 100 ruplaa.

Virossa on otettu käyttöön varattomalle väestölle tarkoitettut ostokupongit. Sosiaaliviranomaisten jakamia kuponkeja voi käyttää vain elintarvikkeiden hankintaan.

Viro ja Venäjä ovat sopineet clearingkaupasta vuodelle 1992. Kauppaa maiden välillä käydään periaatteessa yritystasolla, ja rahoituksen hoitamiseksi perustetaan clearingkeskus. Kauppasopimuksen solmiminen Venäjän kanssa antaa Virolle enemmän toivoa elintärkeiden tuotteiden, mm. energian saannin turvaamisesta talvikuukausina. Tyydyttääkseen energiantarpeensa Viro joutuu lisäksi tuomaan polttoaineita lännestä.

Viron teollisuustuotanto aleni yli 8 % viime vuoden tammi-marraskuussa edellisestä vuodesta. Eniten kärsi elintarviketeollisuus, jonka tuotanto väheni 26 %. Talousministeri Jaak Leimanin mukaan tuotannon laskun pohja saavutetaan vasta ensi keväänä, jolloin kaikki raaka-ainevarastot on käytetty loppuun.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 2

Venäjä ja Ukraina kiistelevät asevoimista. Ukraina on muodostamassa omaa armeijaa ja haluaa ottaa haltuunsa Mustanmeren laivaston vastoin Venäjän tahtoa. Ukrainan lisäksi omia asevoimia ovat luomassa Azerbaidzhan, Moldova ja Valko-Venäjä. Muut IVY:n jäsenvaltiot perustanevat yhteiset asevoimat.

Venäjä vapautti ulkomaankauppaa vuoden alusta osana talousuudistusta. Ulkomaankauppaa saavat nyt käydä kaikki yritykset. Määrälliset kiintiöt ja lisenssit säilyvät lähinnä energian ja raaka-aineiden viennissä, muiden tuotteiden vienti on vapaata. Myös osa tuonnista on lisensoinnin alaista.

Viennin kannustamiseksi valuuttatuloista on tarkoitus jättää aiempaa suurempi osa viejän omaan käyttöön. Energian ja raaka-aineiden vientituloista on myytävä 10 % vapaille valuuttamarkkinoilla markkinakurssiin ja sen lisäksi 40 % heikommalla kurssilla Venäjän valuuttavarantoon. Teollisuustuotteiden vientituloista on myytävä yhteensä 10 % vapaille markkinoille ja Venäjän valuuttavarantoon. Vientitulot on kokonaisuudessaan kotiutettava Venäjän valuuttapankkeihin.

Venäjän keskuspankki devalvoi ruplan 1.1.1992. Pankki noteerasi ruplalle kaksi eri kurssia, markkinakurssin ja kaupallisen erikoiskurssin. Vanhaa virallista kurssia ei enää julkaistu, vaikka se säilyy edelleen. Markkinakurssi on samalla tasolla kuin valuuttapankeissa viime aikoina käteisvaluutalle muodostunut kurssi eli 1 SUR = 0,04 FIM. Markkinakurssia käytetään kaupallisissa transaktioissa ja myös valuuttapankit tulevat ilmeisesti seuraamaan sitä käteisvaluutan kurseja määritellesään.

Kaupallinen erikoiskurssi on käytöltään rajoitettu, sitä sovelletaan Venäjän keskuspankin ostaessa viejiltä tietyn osan valuuttatulosta valtion valuuttavarantoon. Kaupallisen kurssin mukaan 1 SUR = 0,08 FIM.

Presidentti Jeltsin antoi asetuksen Karjalan taloudellisista erityis-oikeuksista. Asetuksella pyritään mm. houkuttelemaan ulkomaisia sijoituksia alueelle. Yhteisyritykset, joissa on vähintään 30 % ulkomaista pääomaa, saavat viiden vuoden verovapauden. Asetuksen mukaan Karjalan tasavalta saa pitää kolme neljäsosaa niistä valuuttatuloista, jotka normaalisti pitäisi tulouttaa Venäjälle. Karjalan tasavallan viranomaisille annetaan lisäksi enemmän päätösvaltaa mm. ulkomaankauppaa koskevis- sa kysymyksissä.

17 läntistä teollisuusmaata vahvisti yksityiskohdiltaan entisen Neuvostoliiton velkojenmaksun lykkäykset. Asiasta sovittiin alunperin viime vuoden lopulla G-7 -maiden kokouksessa. Entisen Neuvostoliiton kokonaisvelan määräksi arvioitiin 65 miljardia dollaria.

Venäjä ja Ukraina ovat anoneet Kansainvälisen valuuttarahaston ja Maailmanpankin jäsenyyttä. Neuvostoliiton entisten tasavaltojen mahdollisuudet jäsenyyteen mainituissa järjestöissä ovat kasvaneet, sillä Yhdysvallat ilmoitti kannattavansa täysjäsenyyden myöntämistä niille. Aiemmin Yhdysvallat on vaatinut talousuudistusten aloittamista ja lainmaksutakuuta jäsenyyden ehtona.

Tullihallituksen kuukausikatsauksessa 11/1991 on ensimmäistä kertaa julkaistu Suomen ja Baltian maiden välisen kaupan lukuja. Marraskuussa kauppavaihtoa oli seuraavasti, mmk:

<u>Maa</u>	<u>vienti</u>	<u>tuonti</u>	<u>kauppatase</u>
Viro	16	11	+ 5
Latvia	11	1	+ 10
Liettua	0	0	+ 0

Viron hallitus on valmistellut lakiehdotusta, joka tähtää oman rahayksikön, kruunun, käyttöönottoon. Tämä edellyttäisi hallituksen mukaan ainakin 150 miljoonan dollarin luotonottoa valuutan tueksi. Luottojen vakuudeksi on suunniteltu varattavan kaksi prosenttia Viron metsävaroista.

OECD pitää Tshekkoslovakian talouskehitystä myönteisenä. Bruttokansantuote aleni viime vuoden puoliväliin mennessä lähes 10 % vuoden alussa käynnistetyn radikaalin uudistusohjelman ja SEV-kaupan rajun supistumisen takia. Työttömiä oli 5 % työvoimasta. Myönteistä talouden kehityksessä oli hintojen nousuvauhdin taittuminen; myös budjetti oli selvästi ylijäämäinen ja vaihtotaseen vajeen arvioidaan jäävän kohtuullisen pieneksi. Näiden syiden takia on oletettavaa, että mittava yksityistämishjelma samoin kuin yksityistä sektoria koskeva lainsäädäntö kehittyvät ennakkokaavailujen mukaisesti.

Unkari on hyväksynyt tiukan budjetin kuluvalle vuodelle. Konservatiivisen hallituksen läpiajama budjetti vähentää valtion menoja mm. lopettamalla kuluttajahintatuet. Inflaation arvioidaan tänä vuonna hidastuvan puoleen edellisestä vuodesta ja olevan noin 15 %. Budjetti noudattaa IMF:n Unkarille laatimaa kolmen vuoden ohjelmaa, ja mahdollistaa toteutuessaan rahoituksen saannin järjestöltä.

Itävallan keskuskauppakamarin rekisterin mukaan Itä-Euroopassa oli viime vuoden syyskuussa kaikkiaan 28.500 läntistä yhteisyritystä. Unkarissa niitä oli 9.000, Romaniassa 5.600, Puolassa 4.400, Tshekkoslovakiassa 3.500, entisessä Neuvostoliitossa 3.400, Jugoslaviassa 2.500 ja Bulgariassa 80. Vain noin puolet yhteisyrityksistä on aloittanut toimintansa. Kaikkiaan Itä-Eurooppaan investointiin viime vuonna noin 2 miljardia dollaria eli selvästi aikaisempia vuosia enemmän. Vuoden lopussa Itä-Euroopassa oli läntisiä investointeja yhteensä 4,7 miljardin dollarin arvosta.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 3

Talou uudistus aiheuttaa tyytymättömyyttä hallitukseen Venäjällä. Huolimatta vuoden alussa tapahtuneesta hintojen vapauttamisesta ei elintarvikkeita ole ilmestynyt kauppoihin. Erityisesti parlamentin puhemies Ruslan Hazbulatov on kritisoinut talou uudistuksia. Arvostelun kohteena ei niinkään ole presidentti Jeltsin kuin hänen talou uudistuksia toteuttava hallituksensa, varsinkin uudistuksista vastaava varapääministeri Jegor Gaidar. Ristiriitoja on myös hallituksen länsimaisten neuvonantajien, mm. professori Jeffrey Sachs ja Venäjän keskuspankin johtajan Georgi Matjuhinin välillä. Parlamentin ensimmäisessä istunnossa joululoman jälkeen torstaina johdon välisiä erimielisyyksiä pyrittiin kuitenkin sovitteluun.

Venäjän johdon välisten erimielisyyksien pelätään johtavan uudistuspolitiikan romuttamiseen. Venäjän ulkomaisten taloussuhteiden ministeri Peter Aven sanoo maan tarvitsevan nopeasti apua lännestä talou uudistusten toimeenpanemiseksi. Muutoin hallitus voi joutua väistymään, ja sen tilalle voi tulla konservatiivinen kommunistihallitus.

Venäjä ja Ukraina sopivat alustavasti Mustanmeren laivaston jaosta. Ukrainalle siirtyy noin kolmasosa laivastosta, ja vain laivoja, joissa ei ole ydinaseistusta. Neuvottelut sopimuksen yksityiskohdista jatkuvat. Tilanne IVYn sisällä on edelleen epävakaa, sillä Valko-Venäjä on ottanut komentoonsa kaikki alueellaan olevat sotajoukot, ja Kazahstan on uhannut omien sotavoimien perustamisella. Myös taloudelliset kysymykset ml. uudistusten toteutustapaja nopeus ovat vielä avoimina. IVYn johtajat ovat parhaillaan koolla käsittelemässä asevoimien ja talouden ongelmia.

Länsimaiset taloustieteilijät neuvovat Venäjää ryhtymään nopeaan yksityistämiseen. American Economic Associationin vuosikokouksessa puhunut professori Jeffrey Sachs totesi yksityistämisen etenevän aivan liian hitaasti Itä-Euroopan maissa. Venäjän pitäisi ottaa oppia näiden maiden virheistä ja nopeuttaa yksityistämistä mm. hajauttamalla sitä yrityksissä suoritettavaksi. Yksityistämällä on kiire, sillä ilman sitä Venäjän tuotanto joutuu kriisiin, koska taloudesta puuttuvat kokonaan kannustimet.

IVYllä on vaikeuksia suoriutua länsilainojen lykkäämättömi en kuoletusten ja korkojen maksuista lähiaikoina. Näin ilmoittivat IVYn velkoja hoitavat Venäjän keskuspankki ja Vneshekonombank länsipankeille tiistaina Frankfurtissa pidetyssä kokouksessa. Huolimatta väliaikaisista vaikeuksista tarkoituksena on suorittaa maksut mahdollisimman nopeasti.

Vneshekonombankin edustaja korosti, että kyseessä ei ole länsivelkojien kanssa solmittujen sopimusten rikkominen. Pankkien ilmoitus lienee kuitenkin osoitus IVYn maksutilanteen merkittävästä huononemisesta siitä, kun sopimukset länsivelkojien kanssa vähän aikaa sitten solmittiin.

Venäjän keskuspankin pääjohtajan Georgi Matjuhinin mukaan olisi hyödyllisempää muuttaa velan rakennetta kuin siirtää maksuja myöhemmäksi. Tällä hetkellä noin puolet velasta on maksettava vuoden kuluttua.

Suomi ja Venäjä allekirjoittivat tiistaina virkamiestasolla kaupan puitesopimuksen. Sopimuksessa ei määritellä kaupan tasoa eikä tuotteita. Kauppaa käydään edelleen tulleitta ja pääasiassa vaihdettavilla valuutoilla, mutta myös barterkauppa on mahdollista. Sopimuksella perustettiin myös hallitusten välinen taloudellinen yhteistyökomissio.

Viron hallitus sai parlamentilta torstaina 16.1. taloudelliset poikkeusvaltuudet enintään kolmeksi kuukaudeksi eteenpäin. Torstaina läpimennyt esitys oli alkuperäistä esitystä lievempi. Päätöksen mukaan hallitus ja parlamentti yhdessä muodostavat komitean, joka muotoilee poikkeustila-asetuksen sisällön ja myös valvoo sen toteutumista. Päätöksellä pyritään vakauttamaan talouden sekasortoista tilaa. Pääministeri Savisaar on aiemmin maininnut erityisinä syinä valtuuksien tarpeellisuuteen elintarvike- ja polttoainekriisin, mutta poikkeusvaltuuksiin saatetaan sisällyttää myös korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaista toimintaa.

EY-jäsenyydestä ei tule ongelmia idänkauppapolitiikalle. Valtioneuvoston eduskunnalle antamassa selonteossa Venäjän ja Suomen taloussuhteita on käsitelty melko suppeasti suhteessa asialle julkisuudessa annettuun painoon. Selonteon päätulema Venäjän-kaupan osalta on se, että EY-jäsenyyden toteutuessa Suomi ei voi saada pysyviä poikkeuksia idänkauppapolitiikassa, mutta jäsenyyttä seuraavat EY:n ulkotullit eivät merkittävästi lisää Venäjältä tulevaan tuontiin kohdistuvaa tullinkantoa. Selonteossa arvioidaan EY-jäsenyyden parantavan myös Suomen mahdollisuuksia saada EY-rahoitusta Venäjän-vientiin ja lähialueidemme ympäristöprojekteihin. Muuten selonteossa ei arvioida EY-jäsenyyden vaikutusta Suomen kilpailutilanteeseen Venäjän markkinoilla.

Itäisen Keski-Euroopan maiden kanssa EY on tehnyt (Puola, Tshekkoslovakia ja Unkari) tai kaavailee tekevänsä (Bulgaria, Romania ja Albania) neljä vapautta sisältävät assosiaatiosopimukset. EY-selonteon mukaan nämä sopimukset eivät tuo mukanaan Suomen EY-jäsenyyden kannalta haitallisia vaikutuksia. Pikemminkin selonteossa katsotaan, että Suomen kannalta on parempi, jos itäisen Keski-Euroopan maiden EFTA-vapaakauppasopimukset saadaan korvattua kattavammilla sopimuksilla.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 4

Venäjän vakautusohjelman pohja luodaan maaliskuuhun mennessä. Venäjän talousuudistuksesta vastaava varapääministeri Jegor Gaidar (35) on julkistanut lokakuun lopussa 1991 Jeltsinin esittelemän talousuudistusohjelman käytännön edistymistä sekä lähitulevaisuudessa tehtäviä jatkotoimia. Gaidarin mukaan rahatalouden ongelmat ovat jo niin kärjistyneet, että rupla on menettämässä merkityksensä vaihdon välineenä, minkä seurauksena yritykset ovat siirtyneet vastakauppoihin. Rahatalouden ongelmien ratkaisulla on kiire, minkä vuoksi rahatalouden vakauttamiseen liittyviin toimiin piti ryhtyä ennen rakenteellisten uudistusten aloittamista. Rakenteellisiin uudistuksiin on kuitenkin tarkoitus ryhtyä pikaisesti ja yksityistäminen pyritään suorittamaan nopeasti, sillä tavoitteena on olla muita siirtymätalouksia ripeämpi.

Rahatalouden vakauttamiseen liittyen hinnat eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta vapautettiin tammikuun alussa. Hintojen kerta-luonteisella nousulla pyritään eroon liikarahasta (monetary overhang), minkä jälkeen vakautuksen keskeinen tavoite on estää inflaatiota ryöstäytymästä hyperinflaatioksi. Inflaation estäminen edellyttää (1) budjetin tasapainottamista, (2) yrityksille suuntautuvan luotonannon tehokasta rajoittamista sekä (3) ruplan arvon vakauttamista. Budjetin menopuolella hintojen vapauttamisen johdosta suurimmasta osasta hintasubventioita luovutaan ja puolustushankintoja vähennetään 15 %:lla edellisvuodesta. Tulopuolella vanhat verot on korvattu arvonlisäverolla (28 %), yritysten palkkaverolla (37 %) ja voittoverolla (32 %). Käytännössä verojen keräämisen onnistumisesta ei vielä ole takeita. Yritysten luotonannon rajoittamisesta neuvotellaan parhaillaan keskuspankin kanssa, mutta asian etenemistä vaikeuttaa hallituksen ja sen läntisten neuvonantajien syvä epäluottamus keskuspankin pääjohtaja Matjuhina kohtaan. Ruplan vakauttamiseen sekä sen arvon kiinnittämiseen (nimellinen ankkuri) tarvitaan länsimaiden rahoittama vakautusrahasto. Pohja kaikille edellä mainituille vakautustoimille pitää Gaidarin mukaan olla valmis maaliskuuhun mennessä, jolloin ne on tarkoitus ottaa käyttöön.

Länneltä talousohjelman läpivienti edellyttää Gaidarin mukaan humanitaarista apua, maksutasetukea (kauppaluottoja) sekä ruplan vakautusrahaston perustamista. IMF käy parhaillaan Moskovassa keskusteluja markkinareformista sekä kerää tietoa Venäjän IMF-jäsenyyksittelyä varten. Jäsenyyden nähdään olevan mahdollinen jo huhtikuussa.

Suomen ja Venäjän välille solmittiin tammikuun 20. päivänä kolme uutta sopimusta. Uusi poliittinen sopimus korvaa Suomen ja Venäjän välisen vuoden 1948 YYA-sopimuksen, kauppasopimus korvaa ja täydentää vanhaa kauppasopimus pohjaa ja lähialuesopimuksella vahvistettiin sopimuspuolien pyrkimys yhteistyön laajentamiseen Muurmanskin, Karjalan, Pietarin ja sen ympäristön alueilla.

Uuden kauppasopimuksen pääsisältö on molemminpuolisen tullittomuuden jatkuminen maidemme välisessä kaupassa sekä GATT-sopimuksen periaatteiden noudattamisen kirjaaminen sopimukseen. Uusi sopimus ei kuitenkaan kokonaan korvaa vanhoja sopimuksia. Sen arviointi, miltä osin esimerkiksi vuoden 1947 kauppasopimus jää voimaan on hankalaa, koska sopimuksessa ei ole yksiselitteisesti määritelty sitä, mitkä artikkelit kumoutuvat ja mitkä jäävät voimaan.

Viron hallituskriisi johti hallituksen eroon. Parlamentin ja hallituksen välirikko kärjistyi siihen, että hallituksen poikkeustilakesityksen hyväksymisen jälkeen Virossa ei ole parlamentin ja hallituksen kesken kyetty muodostamaan komiteaa, joka toimeenpanisi poikkeustilatoimet. Myös hallituspuolueiden sisältä on esitetty epäluottamusta nykyistä hallitusta kohtaan. Pääministeri Savisaaren mukaan ennen hallituksen eroa parlamentissa vallitsi pattitilanne, koska oppositio ei pystynyt kaatamaan hallitusta, mutta hallituksellakaan ei ollut riittävää tukea sen esitysten läpiviemiseksi.

Suomi lainaa Virolle 100 000 tonnia raskasta polttoöljyä. Neste Oy:n hoitaman toimituksen arvo on noin 50 miljoonaa markkaa, ja se tapahtuu valtion takauksen turvin. Toimitus vastaa noin kuukauden kulutusta Virossa. Ruotsi on vastaavasti lahjoittamassa Virolle 10 000 tonnia venäläistä polttoöljyä. Polttoainepulan välittömänä syynä pidetään sitä, etteivät toimitukset Venäjältä ole kulkeneet suunnitelmien mukaisesti viime syyskuusta lähtien.

Bulgarian nykyinen presidentti Zhelju Zhelev (56) jatkaa presidenttinä Zhelev voitti tammikuun 19. päivänä pidetyt presidentinvaalit saamalla vaalien toisella kierroksella 53 % äänistä. Zhelevin valinta presidentiksi voi selkeyttää maan poliittisia ristiriitoja, vaikka presidentin tehtävät ovatkin suurimmaksi osaksi seremoniaalisia. Presidentin virka-aika on viisi vuotta.

Itäisen Saksan tuotanto oli Saksan tilastokeskuksen mukaan 6,9 prosenttia koko Saksan tuotannosta vuonna 1991. Itäpuolella asuu 20 % väestöstä ja työvoimasta. Henkeä kohti laskettu tuotanto on idässä vain kolmasosa läntiseen osaan verrattuna. Tulojen ja kulutuksen vertailussa itäisissä osissa ylettiin puoleen läntisestä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 5

Venäjän hallitus on esitellyt parlamentille ehdotuksen ensimmäisen vuosineljänneksen budjetiksi. Budjettiesityksellä pyritään vähentämään Venäjän budjettivaje ensimmäisellä vuosipuoliskolla 12 mrd ruplaan ja luomaan olosuhteet otollisiksi ruplan vakauttamiselle. Vuonna 1991 Venäjän budjettivajeen on ilmoitettu olleen 108 mrd ruplaa (18 % BKT:sta). Budjettikeskusteluissa parlamentti on kuitenkin esittänyt huomattavia lisäyksiä budjetin menopuolelle, vaikka mm. kansainvälisen avun jatkumisen edellytyksenä pidetään selkeää pyrkimystä tasapainoiseen budjettiin. Parlamentti ei toistaiseksi ole hyväksynyt budjettia, vaan aikoo helmikuussa ottaa asian uudelleen esille.

Ehdotuksessa esitetyt budjetin menot ensimmäisellä vuosineljänneksellä ovat 420 mrd ruplaa. Menopuolella on karsittu erityisesti puolustus- ja rakennusmenoja. Kaikkiaan puolustusmenojen esitetään laskevan 30 %, mutta erityisesti asehankintoja leikataan rajusti ja niiden onkin tarkoitus laskea 15 %:iin edellisvuodesta (ei 15 %:lla, kuten Idäntalouksien viikko 4:ssä mainittiin). Budjetin tuloista 90 % on tarkoitus kerätä erilaisilla veroilla. Uuden 28 % arvonlisäveron on määrä tuottaa 140 mrd ruplaa, voittoveron 67 mrd ruplaa ja uusien valmisteverojen 21 mrd ruplaa. Vientitullien on suunniteltu kattavan tuloista jopa 40-45 %.

Budjettiin liittyvässä keskustelussa on varoiteltu, että työttömyys voi kasvaa nykyisestä 60 000 työttömästä (virallinen luku) 6 miljoonaan seuraavan puolentoista vuoden aikana ja yhteiskunnalliset levottomuudet saattavat räjähtää tiukan budjetin seurauksena. Korkeiden verojen pelätään myös synnyttävän veronkiertoa, mikä uhkaa budjettitasapainoa koskevia tavoitteita.

Venäjän verojärjestelmä käymistilassa. Tammikuun alussa tuli voimaan 28 % arvonlisävero, joka koskee sekä kotimaisten että ulkomaisten yritysten hyödykkeiden ja palvelujen myyntituloa. Korotettua arvonlisäveroa sovelletaan tuotteisiin, joiden hinnat ovat valtion määräämiä. Arvonlisäveroa täydentää hyödykevero, joka koskee mm. alkoholia, tupakkaa, bensaa ja 16 muuta tuoteryhmää. Hyödykevero on määritelty prosentteina tuotteen myyntihinnasta (10-100 %), jotta korkea inflaatio ei vaarantaisi verotulojen reaaliarvoa.

Aikaisempi yritystyypeittäin vaihdellut voittovero on korvattu yhtenäisellä 32 % voittoverolla ja eräiden tietojen mukaan myös veroperustaa ollaan tältä osin laajentamassa. Vielä ei kuitenkaan ole selvää, missä määrin tämä tulee vaikuttamaan mm. yhteisyrityksille annettuihin verohelpotuksiin, mutta veropohjan laajennus rajoittanee selkeästi mm. erityistalousalueiden mahdollisuuksia myöntää erivapauksia verotuksen suhteen. Uusien verojen käyttöönotto merkitsee verotuksen painopisteen siirtymistä selkeästi

epäsuoran verotuksen suuntaan. Uudelleen organisoitu Venäjän verohallinto on jo jakanut paikallisviranomaisille ohjeet verojen keräystavasta.

Myös henkilökohtaista tuloverotusta ollaan uudistamassa ja sitä koskeva laki hyväksyttäneen piakkoin, sillä veronkantoa koskevat ohjeet on myös tältä osin jo jaettu. Tuloverotus on progressiivista ja veroprosentti vaihtelee 12-60 %:n välillä.

Venäjän parlamentin asetuksella Neuvostoliiton ulkomaantalouspankki (VEB) jatkaa supistettuna toimintaansa. Asetuksella VEB määrätään jatkamaan toimintaansa Venäjän pankkilakien alla ja hoitamaan entisen Neuvostoliiton ulkomaiset velat sekä saamiset. VEB:n toimintaa ohjaa ja valvoo Venäjän keskuspankki. Venäjän hallitus ja keskuspankki vastaavat yhdessä VEB:n kanssa entisen Neuvostoliiton velvoitteista. Venäjän keskuspankin johdolla muodostetaan entisten neuvostotasavaltojen edustajista komissio, joka pitää huolen VEB:lle kuuluvien varojen ja velkojen hoitamisesta.

Asetuksella siirretään osa VEB:n toiminnoista ja sen Venäjällä sekä ulkomailla olevat toimitilat ja henkilöstö Venäjän ulkomaankauppankille ja/tai keskuspankille. Lisäksi osasta Neuvostoliiton VEB:in toimintoja on tarkoitus muodostaa vain yrityksiä palveleva liikepankki. Asetuksella rajoitetaan myös VEB:iin talletettujen valuuttojen käyttöä ja vastuu valuutoista ja niiden käytöstä siirretään Venäjän hallituksen alaiselle elimelle.

Uudet tullit estävät raaka-aineiden viennin Venäjältä. Vientitulleja koskeva päätös on yksi vuoden alussa Venäjällä tehdyistä kolmesta ulkomaankauppaa säätelevästä päätöksestä; muut kaksi koskevat Venäjän valuuttavarannon muodostamista ja ulkomaankaupan lisensiointia. Vientitulleja koskevasta päätöksestä on julkaistettu hyvin vähän tietoa. Saatujen tietojen mukaan vientitullit on määrätty tuotteiden maailmanmarkkinahintojen perusteella ecuina. Viejän on maksettava tulli ruplina erittäin alhaisen markkinakursin mukaan, mikä on useissa tapauksissa tehnyt viennin kannattamattomaksi. Koska tullit on asetettu vain päätuoteryhmille, ovat ne joidenkin tuotteiden osalta jopa maailmanmarkkinahintoja korkeampia. Korkeita vientitulleja perustellaan valtion vaikealla valuuttatilanteella ja sillä, että viime aikoina yritykset ovat vieneet energiaa ja raaka-aineita polkuhintaan, minkä heikentynyt rupla on mahdollistanut. Yritykset ovat myös enenevässä määrin jättäneet valuuttatulonsa kotiuttamatta.

Virolle uusi hallitus. Pääministeri Tiit Vähin lisäksi hallituksessa jatkaa kuusi muuta ministeriä edellisestä hallituksesta. Uuden hallituksen valtiovarainministeri on Rein Miller ja ulkoministeri Lennart Meri. Vähin hallituksen ohjelmaluonnoksen mukaan hallitus keskittyy talouskriisin hoitamiseen tärkeimpänä tavoitteenaan yksityistämisen toteuttaminen parlamentin viime vuonna säätämän lain mukaisesti. Myös rahauudistuksen toteuttamista pidetään tärkeänä. Pääministeri Vähi on jo vaatinut edellisen hallituksen esityksestä säädetyn taloudellisen poikkeustilan kumoamista.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 6

Venäjän hallitus on julkistanut ennusteen taloudellisesta kehityksestä vuoden 1992 ensimmäisellä neljänneksellä ja koko vuonna. Ennusteen mukaan BKT laskee kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä 16-18% ja koko vuonna 11-12%. Teollisuustuotannon laskuksi ennustetaan vastaavasti 10 ja 8%. Maataloustuotanto laskee tänä vuonna 3%. Työpaikkojen määrän odotetaan supistuvan kuluvana vuonna 8 miljoonalla.

Venäjän parlamentin edustajat ovat kritisoineet ennustetta epäluotettavaksi. Se on heidän mukaansa laadittu alueittaisia ennusteita huomioonottamatta ja epätarkkoihin laskelmiin perustuen. Hallituksen ennuste eroaa huomattavasti esim. talous- ja finanssiministeriön ennusteesta, jossa ennakoidaan kansantulon 2% nousua vuonna 1992.

Muutoksia Venäjän talousuudistukseen? Venäjän parlamentissa on keskusteltu myönnytyksistä yhä suurempaa vastustusta saavaan talousuudistukseen. Parlamentti on keskusteluissaan päätenyt ilmeisesti alentamaan joidenkin elintarvikkeiden arvonlisäveroa 28%:sta 15%:iin, mikä vähentäisi valtion tuloja arviolta 20-30 mrd rpl. Myös sosiaaliturvan lisäämisestä on keskusteltu. Presidentti Jeltsinin kerrotaan edelleen kannattavan alkuperäistä uudistuslinjaansa ilman myönnytyksiä.

Entisen Neuvostoliiton alueen öljyntuotanto laski 10 %. Vuonna 1991 raakaöljyn tuotanto laski 514 milj. tonniin edellisen vuoden 569 milj. tonnista. Öljyntuotannon odotetaan edelleen laskevan kuluvana vuonna. Kotimainen kysyntä pysyi vuonna 1991 BKT:n laskusta huolimatta ennallaan, minkä vuoksi vientiä jouduttiin vähentämään. Öljyn ja öljytuotteiden viennin arvioidaan olleen kaikkiaan 107 milj. tonnia (-32 %), josta 63 milj. tonnia vietiin OECD-maihin (-23 %), 35 milj. tonnia Itä-Eurooppaan (-26 %) ja 9 milj. tonnia (-59 %) kehitysmaihin. Suomen raakaöljyn tuontimäärä Neuvostoliitosta supistui 36 % vuonna 1991. Raakaöljyn tuonti Venäjältä laskee edelleen kuluvana vuonna ja sen määrän arvioidaan olevan 2 milj. tonnia, mikä on reilu viidennes Suomen raakaöljyn tuonnista.

Vaikka energian hintoja on selvästi nostettu, ne ovat edelleen pääosin säännösteltyjä. Valtion öljytonnista maksamaa hintaa on nostettu 70 ruplasta 350 ruplaan, mutta korkeasta inflaatiosta johtuen reaalihinta on edelleen hyvin alhainen. Raaka-ainepörsseissä öljytonnin hinta vaihtelee jo 1000 - 2800 ruplan välillä. Hintoja nostavat tällä hetkellä myös suunnitelmat kansallisten valuuttojen käyttönotosta, minkä vuoksi olemassa olevat ruplavarannot pyritään vaihtamaan mm. öljyyn. Tilanne Venäjän energiasektorilla on

ylipäättään hyvin sekava, sillä mm. omistuskysymykset aiheuttavat suuria ongelmia. Tästä osoituksena ovat maahan perustetut uudet energia-alan yhtiöt, joiden laillisuus on epäselvä.

Ukraina on ilmoittanut haluavansa maksaa osuutensa entisen Neuvostoliiton ulkomaan veloista itsenäisesti. Viime joulukuussa solmitun sopimuksen mukaisesti maan osuus ko. veloista on noin 16% (noin USD 11 mrd, jos kokonaisvelka on USD 65 mrd). Ukrainan pääministeri V.Fokinin mukaan Venäjällä on liian hallitseva asema entisen Neuvostoliiton yhteistä velkaa hoitavassa komiteassa. Ukraina pyytää länneltä tunnustusta myös maan oikeuteen saada hallintaansa osuutensa mukainen määrä entisen Neuvostoliiton varoista. Velka-asian selvittämiseksi Ukraina aikoo järjestää kansainvälisen konferenssin helmikuussa Kiovassa.

Ukraina on monissa muissakin yhteyksissä korostanut riippumattomuutta asemaansa muista IVY-maista. Presidentti L.Kravtshuk ei usko IVY:n yhteisen talousalueen syntymiseen, vaikka toisaalta pitääkin entisten neuvostotasavaltojen välisiä taloussuhteita tärkeinä. Talousyhteistyön esteenä on arvonsa menettänyt rupla, joka ei voi nykyoloissa toimia tasavaltojen yhteisenä valuuttana. Ukrainassa suunnitellaan edelleen oman valuutan käyttöönottoa.

Puolan julkinen sektori sopeutui vuonna 1991 markkinatalouteen tähtääviin toimiin edelleen varsin huonosti. Puolan tilastoviraston mukaan maan BKT laski 8-10% vuonna 1991. Julkisen sektorin teollisuustuotanto supistui 20% ja myynti väheni 12%. Kolmanneksen teollisuudessa toimivista valtionyrityksistä arvioidaan olevan tappiollisia. Jatkossa valtioneollisuuden rahoittaminen voi osoittautua ongelmalliseksi, sillä tukitoimia on edelleen vähennettävä suuren budjettialijäämän supistamiseksi. Vuoden 1991 lopussa työttömiä oli 12% työvoimasta. Julkisella sektorilla työttömyyden kasvun odotetaan jatkuvan voimakkaana.

Yksityisen sektorin kasvu oli vuonna 1991 varsin nopeata. Viime vuoden lopussa yksityisellä sektorilla (pl. maatalous) oli 25%, julkisella 62% ja osuuskunnissa 13% työvoimasta. Maatalouden työvoimasta huomattava osa (80%) on yksityisesti palkattua. Yksityissektorin teollisuustuotanto kasvoi vuonna 1991 49%.

Ulkomaankaupan volyyymi kasvoi selvästi vuonna 1991. Julkisen sektorin vienti ja tuonti olivat tasapainossa (kumpikin USD 14,2 mrd), vaikka tuonti kasvoikin peräti 72%. Tuonnin kasvuun vaikutti IVY-mailta ostettavan öljyn hinnoittelu vaihdettavissa valuutoissa. Yksityisen sektorin vienti kasvoi 20% ja tuonti 46% lähinnä vilkastuneen yksityisen kaupankäynnin ja jälleenmyynnin vuoksi.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 7

IVY-maiden johtajat ovat sopineet entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelkojen jakamisesta viime joulukuussa hyväksytyyn julkilausuman vastaisesti. Uuden sopimuksen mukaan Venäjä vastaa IVY-maiden (pl.Ukraina) ja Gruusian yhteisistä ulkomaanveloista. Baltian maat vastaavat omasta osuudestaan. Ukraina ei hyväksynyt sopimusta ja pitääytyy edelleenkin vaatimuksessaan saada maksaa oma osuutensa itsenäisesti ja ottaa haltuunsa osuutensa (16%) mukainen määrä entisen Neuvostoliiton varoista. Aiemmin oli sovittu kunkin entisen neuvostotasavallan vastaavan tietystä osasta ulkomaanvelkoja, jotka hoidettaisiin keskitetysti.

IVY:n sisällä kaksi ryhmittymää? IVY-maiden taloudellisesta yhteistyöstä vastaavan Venäjän valtionkomitean puheenjohtajan V.Mashitsin mukaan IVY-maiden keskuudessa näyttää muodostuvan kaksi ryhmittymää. Näistä toiseen kuuluu Venäjän lisäksi Kazahstan ja Valko-Venäjä sekä ilmeisesti Kirgisia. Maita yhdistää yksimielisyys yhtenäisen valuutan säilyttämisestä, vienti- ja tuontipolitiikasta sopimisesta sekä pankkialan informaation vaihdosta. Toiseen ryhmittymään kuuluvat lähinnä Ukraina, Moldova ja IVY:n ulkopuoliset Baltian tasavallat, jotka kannattavat mm. kansallisten valuuttojen käyttöönottoa. Mielenpitoet hintapolitiikasta hajautuvat kummassakin ryhmittymässä. Mashits uskoo kuitenkin IVY-maiden yhteistyön kehittymiseen ja suhteiden tiivistymiseen viimeistään vuoden kuluttua, jolloin talousuudistusten ensimmäiset tulokset ovat näkyvissä.

Venäjä on ehdottanut siirtymistä "maailmanmarkkinahintojen" käyttöön IVY-maiden sisäisessä kaupassa. Hinnat laskettaisiin uudella ruplan kurssilla, joka olisi Venäjän keskuspankin noteeraamaa markkinakurssia huomattavasti edullisempi. Uutta kurssia ehdotetaan tasolle 20-30 rpl/\$. Käytännössä kyse ei siis olisi varsinaisista maailmanmarkkinahinnoista.

Venäjän hallituksessa keskustellaan toimista rajoittaa yksityistettävän omaisuuden myyntiä ulkomaalaisille. Kysymys on lähinnä erityisen kurssin käytöstä osakkeiden arvoa laskettaessa. Kurssin avulla rajoitettaisiin ulkomaalaisia ostamasta venäläisiä yrityksiä halpaan hintaan. Venäjän yksityistämislaisissa ulkomaalaisten osto-oikeutta on rajattu mm. suurten yritysten sekä pankki- ja vakuutusalan yritysten osalta. Tällaisten yritysten osakkeiden ostamiseen tarvitaan erityislupa. Vapaasti ulkomaalaiset saavat ostaa mm. elintarviketeollisuuden, tappiota tuottavien tai suljettujen yritysten osakkeita. Kuluvan vuoden loppuun mennessä Venäjän valtio aikoo yksityistää neljänneksen yrityksistään.

Venäjän keskuspankki osallistuu budjettivajeen supistamiseen kiristämällä luotonantoaan. Suomen Pankissa vierailleen Venäjän pankin pääjohtajan G. Matjuhinin mukaan luotonanto yrityksille, maataloudelle ja valtiolle kaksinkertaistui viime vuonna ja oli 600 mrd rpl. Antolainausta tullaan kiristämään mm. nostamalla kaupallisilta pankeilta perittävää korkoa, joka tällä hetkellä on 20%. Setelipainoja ei voida täysin pysäyttää käteisrahapulan vuoksi. Matjuhin nimesi hallituksen kiireellisimmiksi tehtäviksi hintojen nousun pysäyttämisen, vapaan kilpailun edistämisen, yksityistämisen ja verouudistuksessa kiirehtimisen.

Päätös ruplan vakautusrahaston perustamisesta pitäisi tehdä lähiviikkojen kuluessa. Widerin helmikuun alkupuolella järjestämässä seminaarissa puhunut Venäjän hallituksen läntinen neuvonantaja Jeffrey Sachs korosti läntisen avun välttämättömyyttä Venäjän taloussuudistuksen etenemiselle. Hänen mukaansa on suuri väärinkäsitys, jos länsimaat kuvittelevat presidentti Jeltsinin kiristävän länsimaita viittaamalla apua pyytäessään entisen Neuvostoliiton alueella oleviin aseisiin ja kansallisiin levottomuuksiin. Sachsin mukaan nykyinen talousohjelma kaatuu ilman läntistä apua ja maa ajautuu käynnissä olevan hyperinflaation mukana kaaokseen. Hyperinflaation syynä on budjettivaje, jonka määrä on 20-25 prosenttia BKT:sta.

Sachs korosti Venäjän rahatalouden vakauttamisen olevan mahdollista suhteellisen pienellä ulkomaisella avulla, sillä tällä hetkellä markkinakurssilla laskettu rahan tarjonta dollareissa on Venäjällä hyvin vähäinen. Päätös rahatalouden vakauttamisen kannalta välttämättömän tukirahaston perustamisesta pitäisi tehdä aivan lähiviikkojen aikana, koska mm. indeksointijärjestelmien kehittymättömyys ja valuuttapaon vähäisyys tekevät hyperinflaation katkaisemisen suhteellisen helpoksi. Sachs korosti, että kaikissa hyperinflaatiotapauksissa hallitukset ovat olleet tilanteessa, jossa rahan tarjonta ei ole ollut hallinnassa, mutta muutos on ollut mahdollinen muutamassa päivässä ja vain muutaman ihmisen voimin. Läntiset rahoittajat pitävät Sachsin mukaan huolta siitä, että rahan tarjonta pysyy vakautusohjelman käynnistyttyä hallinnassa.

Sachsin mukaan Venäjällä tarvitaan kuluvana vuonna ruplan vakautusrahastoa varten 5 mrd dollaria ja maksutasetukseen 10-15 mrd dollaria. Esimerkiksi länsimaiden puolustusbudjetteihin suhteutettuna summat ovat kuitenkin pieniä ja Sachs moitti ankarasti G7-maiden hallituksia (erityisesti Yhdysvaltoja ja Ranskaa) siitä, että ne eivät ymmärrä avun merkitystä ja kiireellisyyttä.

Euroopan yhteisö ja Latvia allekirjoittivat taloussopimuksen. Sopimus mm. poistaa joidenkin EY-maiden tuontikiintiöt latvialaisilta tuotteilta. Varsinainen vapaakauppasopimus se ei siis ole. EY:llä on jo vastaavanlainen sopimus Liettuan kanssa. Viron kanssa tällainen sopimus allekirjoitettaneen helmikuun loppupuolella.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 8

Venäjän hallitus on päättänyt alentaa vientiveroja. Veron alennuksiin hallituksen pakotti joidenkin tuotannonalojen viennin tyrehtyminen ylisuuren vientiveron vuoksi. Joissakin tapauksissa vientivero oli jopa suurempi kuin viejän tavarastaan saama maksu. Lisäksi vero vaaditaan maksettavaksi jo ennen ulkomaista maksumuutosta tavarasta. Uuden vientiveron suuruus on useimmissa tapauksissa 30-50% maailmanmarkkinahinnasta ja se maksetaan ruplissa. Joissakin tapauksissa yritys voi saada korvauksia maksamastaan vientiverosta. Tuontiverot on hallituksen päätöksen mukaisesti poistettu uuden Venäjän tullitariffilain voimaantulomiseen saakka (1.4.92).

Venäjän hallitus on julkaissut ohjeen jälleen uuden ruplan vaihtokurssin käyttöönotosta. Hallinnollisesti määräytyvä kurssi on huomattavasti markkinakurssia (110 rpl/USD) ja kaupallista erikoiskurssia (55 rpl/USD) edullisempi - 5,4 rpl/USD. Kurssia käytetään mm. sosiaalisesti tärkeiden tuotteiden keskitetyssä tuonnissa sekä joissakin Venäjän valuuttarahastosta maksettavissa ei-kaupallisissa operaatioissa (esim. keskushallinnon ulkomaanmatkamennoissa). Kurssin käyttöönoton ajankohdasta ei ole tietoa.

Venäjän tilastokomitea on julkaissut ensimmäiset tiedot talousuudistuksen etenemisestä. Komitean mukaan teollisuustuotanto laski tammikuussa 15% ja öljyn tuotanto 14% verrattuna v.1990 vastaavaan ajankohtaan. Yksittäisistä tuotannonaloista heikoimmat tulokset oli mustassa metallurgiassa. Erityisen voimakkaasti on supistunut maatalouskoneiden tuotanto. Korkeiden hintojen vuoksi maatalouskoneita jää tuotannon supistumisesta huolimatta myymättä.

Tukkuhinnat nousivat tammikuussa keskimäärin viisinkertaisiksi, vähittäishinnat (sis. valtion ja osuuskuntien sekä markkinahinnat) 3,5-kertaisiksi. Vähittäiskaupan määrällinen volyyymi laski 63%.

G7-maat suunnittelevat ruplan vakautusrahaston perustamista. Rahaston perustamisen edellytyksenä olisi ilmeisesti Venäjän liittyminen IMF:iin ja tiukan rahapolitiikan noudattaminen. Kiistanalaisia asioita ovat rahaston perustamisen ajankohta ja maiden osuudet rahastosta. Iso-Britannia kannattaa rahaston mahdollisimman pikaista perustamista, Japani on Kuriilien saarten omistusta koskevan kysymyksen vuoksi pidättyväinen. Rahaston suuruudeksi on arvioitu USD 5-12 mrd.

Venäjä ja Ukraina ovat päässeet periaatesopimukseen Ukrainan uuden rahan käyttöönotosta. Sopimus odottaa vielä hallitusten hyväksyntää. Se on yleisluonteinen ja sovellettavissa myös muihin tasavaltoihin. Siinä tunnustetaan kaikkien suvereenien tasavaltojen oikeus omaan valuuttaan. Uutta valuuttaa käyttöönot-

tavan tasavallan on ilmoitettava asiasta muille ruplavyöhykkeen tasavalloille. Siirtymisen uuden valuutan käyttöön on oltava nopea, täydellinen ja tasapuolinen. Ruplat on palautettava Venäjän keskuspankille.

Venäjän ja entisen Neuvostoliiton maksutaseet vuosilta 1990-1991 on julkaistu ensimmäisen kerran Venäjällä. Taseet on laatinut Venäjän ulkomaansuhteiden komitea yhdessä IMF:n asiantuntijoiden kanssa. Taseet eivät täysin vastaa IMF:n standardeja.

Neuvostoliiton vaihtotase v.1990 (pl. kullan myynti) jäi alijäämäiseksi (USD 24 mrd), mikä johtui lähinnä epätasapainosta SEV-kaupassa (USD -16 mrd). Kauppataseen alijäämä oli USD 17 mrd viennin ollessa USD 104 mrd ja tuonnin USD 121 mrd. Maan ulkomaiset velkamenot kasvoivat 25% ja pääosa lyhennyksistä hoidettiin ottamalla uusia keskipitkiä ja pitkiä luottoja. Lyhytaikaisten velkojen hoitaminen rahoitettiin Ulkomaantalouspankin (VEB) valuuttavaroin, myymällä kultaa (jota v.1992 alussa oli jäljellä 240 t) ja kasvattamalla VEBin ulkomaista velkaa (USD 4,5 mrd).

Vuonna 1991 vaihtotaseen alijäämä saatiin supistettua USD 6 miljardiin. Kauppatase oli USD 2 mrd ylijäämäinen. Verrattuna vuoteen 1990 vienti supistui 32% (ja oli USD 70 mrd) ja tuonti 43% (USD 68 mrd).

Venäjän maksutaseet vuosilta 1990 ja 1991 on laadittu Neuvostoliiton maksutaseen perusteella käyttäen apuna arvioituja Venäjän osuuksia Neuvostoliiton viennistä, tuonnista ja kullantuotannosta (kaikki n.68%). Tällä perusteella Venäjän vaihtotase oli v.1990 USD 6 mrd alijäämäinen. Kauppataseen (pl. kullan myynti) alijäämä oli USD 2 mrd (vienti USD 81 mrd ja tuonti USD 83 mrd). Viime vuonna sekä vaihto- että kauppatase oli ylijäämäinen (USD 9 mrd ja USD 5 mrd). Vienti laski 32% (ja oli USD 55 mrd), tuonti 45% (USD 46 mrd). Kuluvana vuonna tilanteen odotetaan heikentyvän öljyn ja kaasun viennin laskun, kullanmyynnin tyrehtymisen ja kasvaneiden tuontitarpeiden vuoksi.

Suomi allekirjoitti Viron kanssa kauppaa ja taloudellista yhteistyötä koskevan väliaikaissopimuksen sekä sijoitusten edistämistä koskevan sopimuksen. Sijoitussuojasopimus merkitsee käytännössä maiden välisten sijoitusten suojaamista pakkolunastuksilta ja kansallistamiselta. Lisäksi se mahdollistaa vaihdettavilla valuutoilla tehtyjen sijoitusten ja niiden tuottojen kotiutuksen.

Kanada on päättänyt C\$ 50 milj. suuruisesta lainasta Ukrainalle. Päätös on vastoin G7-maiden aiempaa vaatimusta jäädyttää uusien lainojen myöntäminen, kunnes Ukraina suostuu maksamaan osuutensa entisen Neuvostoliiton ulkomaan veloista yhdessä muiden tasavaltojen kanssa. Ukraina on ilmoittanut halustaan hoitaa velkaisuutensa itsenäisesti.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 9

Venäjän keskuspankin johtaja G. Matjuhin on hyväksynyt NL:n ulkomaantalouspankkia (VEB) koskevia päätöksiä. VEB jatkaa ennen 13.1.92 otettujen ja sovittujen lainojen hoitamista, mikäli lainat liittyvät elintarvikkeiden ja lääkkeiden oston. VEB:in hallituksen toiminta on lakkautettu helmikuun alusta toistaiseksi. Hallituksen tilalla toimii VEB:in saatavia ja velkoja hoitava komitea, jonka puheenjohtajaksi on nimitetty Venäjän keskuspankin varajohtaja Dmitri Tulin. Hänen mukaansa VEB:in velat maksetaan ensin yksityishenkilöille ja kaupallisille pankeille. Tulin myönsi, että kaupallisten pankkien VEB:iin talletetut valuuttavarat on käytetty.

VEB:in operatiivista toimintaa johtamaan on perustettu väliaikainen komitea, jonka puheenjohtajaksi on nimitetty Eurobank S.A.:n (Pariisi) varapuheenjohtaja Juri Ponomarjov. Venäjän korkeimman neuvoston varapuheenjohtaja Juri Voronin johtaa entisen Neuvostoliiton ulkomaisten tytär- ja osakkuuspankkien taloudellista asemaa hoitavaa komiteaa. Komitealla on oikeus näiden pankkien operatiiviseen johtamiseen konkurssien estämiseksi.

Ruplan kurssi on kääntynyt nousuun. Keskuspankin noteeraama ruplan virallinen kurssi on noussut 110 ruplasta 100 ruplaan/\$. Valuuttapörssissä ruplan kurssi on muutaman viikon sisällä noussut 240:sta 170:een ruplaan/\$ ja mustassa pörssissä 140-150 ruplasta 70-90 ruplaan/\$. Sekä valuuttahuutokauppojen että yksityishenkilöiden valuutanvaihto on viime viikkoina ollut kaksinkertainen normaaliin verrattuna. Kurssin odotetaan edelleen vahvistuvan.

Ruplan vahvistumiseen on useita syitä. Venäjän keskuspankki on vientiyrityksiltä perittävän pakollisen veron ansiosta pystynyt joka viikko suorittamaan USD 1-3 mrd valuuttainterventiot ruplan tukemiseksi. Keskuspankki on lisäksi kiristänyt antolainaustaan, mikä osaltaan on lisännyt luottamusta ruplaan. Hintojen vapauttaminen on vähitellen kasvattanut tarjontaa ja ruplamääräiset hinnat ovat tulleet suhteellisesti dollarimääräisiä edullisemmiksi. Lisäksi ruplan vahvistumiseen ovat vaikuttaneet korkojen nousu ja painokoneiden rajallisen kapasiteetin aiheuttama ruplapula. Käteisrahan vaje on tällä hetkellä n. 20 mrd rpl (15% Venäjällä kierrossa olevasta rahasta).

Venäjän maataloudelle aletaan myöntää edullisia luottoja. Parlamentti on päättänyt korvata matalakorkoisia luottoja myöntäville pankeille markkina- ja lainakoron erotuksen tukeakseen maataloustuotannon elpymistä.

Lähes kaikki hinnat vapautetaan. Vain lääkkeiden, lastenruokien, kunnallispalveluiden ja ilmeisesti myös leivän hinnat jäävät säännöstelyn alaisiksi. Öljy- ja kaasuteollisuuden yritykset saavat myydä enintään 40% tuotannostaan vapailla hinnoilla. Venäjän talousministeri Netshajevin mukaan öljyn, kaasun ja hiilen hinnat saatetaan vapauttaa joitakin poikkeuksia lukuunottamatta huhtikuun loppupuolella. Hintojen vapauttamisen syynä on budjettivarojen riittämättömyys kiinteiden hintojen tukemiseen. Säännöstelyn purkaminen johtaa epäilemättä uuteen hintojen nousuun.

IVY-maiden liittyminen IMF:iin vahvistumassa. IVY-maiden tavoitteleva IMF-jäsenyys toteutuu mitä todennäköisimmin huhtikuun lopulla pidettävässä IMF:n väliaikaiskomitean kokouksessa. Ainoastaan Uzbekistanin jäsenyyden hyväksyminen saattaa siirtyä hakemukseen liittyvien teknisten ongelmien vuoksi. Entisten neuvostotasavaltojen (15) yhteisösuudeksi rahaston pääomasta arvioidaan 4,5%, josta Venäjän osuus olisi 2,5%.

Ainoastaan Venäjä saa ensivaiheessa SDR-oikeudet, mikä arvioiden mukaan oikeuttaa sen USD 20 mrd suuruisiin lainoihin neljän vuoden aikana. Avun saaminen edellyttää IMF:n johdolla laaditun talousuudistusohjelman hyväksymistä. Jo työn alla olevan ohjelman odotetaan valmistuvan maaliskuun loppuun mennessä. Myös ruplan vakautusrahaston perustamista valmistellaan.

Puolan hallitus on hyväksynyt uuden talousohjelman. Ohjelma keskittyy talouden stimulointiin edellisten hallitusten ajaman inflaation vastaisen linjan sijasta. Zloty devalvoidaan (keskuspankin ilmoituksen mukaan 12%) viennin ja investointien lisäämiseksi. Väestön tuloja leikataan 5%:lla ja kulutustavaroiden verotusta kiristetään. Tavoitteena on budjettivajeen pitäminen 5%:ssa BKT:sta ja inflaation alentaminen 40-45%:iin (v.1991 60%). Uuden talousohjelman julkistamisen näkyvimpänä seurauksena on ollut finanssiministeri K.Lutkowskin ero ja Solidaarisuus-ammattiyhdistysliikkeen järjestämä lakko palkkojen alentamista vastaan. Puolan parlamentti ei toistaiseksi ole käsitellyt talousohjelmaa. IMF:n mukaan ohjelmaan sisältyy hyperinflaation vaara.

Viron kruunun käyttöönotto saattaa lykkääntyä kesään. Virossa on muodostettu komitea, jonka tehtävänä on hoitaa talous- ja rahauudistuksen valmisteluita. Komitean tehtävänä on mm. talouden vakauttamisen, maailmanmarkkinahintajärjestelmän käyttöönoton ja ulkomaankaupan sekä maksutaseen tasapainottamisen valmistelu. Lisäksi maassa kehitetään esim. pankki- ja rahoitusjärjestelmän instituutioita vastaamaan paremmin kansainvälisiä standardeja. Tulevan kruunun arvon määrittämisestä ei vielä ole päätetty.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 10

Ensimmäiset tiedot Venäjän hallituksen uudesta talousohjelmasta on julkistettu. Ohjelma on laadittu yhteistyössä IMF:n edustajien kanssa ja on voimassa **1.4.-31.12.92**. Sen tavoitteena on inflaatiiovauhdin alentaminen, tuotannon laskun estäminen ja ulkomaankaupan elvyttäminen. Ohjelman odotetaan takaavan Venäjälle läntisiä lainoja.

Ohjelman mukaan kaikki **hinnat** julkista liikennettä, kunnallisia palveluita ja asumista lukuunottamatta **vapautetaan** maaliskuun loppuun mennessä. Energian hinnat vapautetaan 20.4. mennessä. Suunnitelmien mukaan energian hinnat saavuttavat maailmanmarkkinahintojen tason v.1993 loppuun mennessä. Säännöstelyn purkamisen seurauksena yleisen hintatason odotetaan nousevan 50-75% huhtikuun aikana, mutta tavoitteena on inflaatiiovauhdin alentaminen 1-3%:iin vuoden loppuun mennessä. Hintojen noususta huolimatta palkkojen liiallinen kasvu pyritään estämään ja sosiaaliturvaa kohdennetaan tarkemmin.

Finanssipolitiikan tavoitteena on tasapainotettu budjetti ja budjettivajeen poistaminen v.1992 neljanteen vuosineljännekseen mennessä. Avustusten osuutta supistetaan 5%:iin BKT:sta. Budjetin tulojen lisäämiseksi

- otetaan käyttöön kaikkia tavaroita koskeva **arvonlisävero**,
- siirrytään **yhtenäiseen energiatuotteiden vientiveroon**,
- otetaan 1.7.92 alkaen käyttöön **yhtenäinen tullitariffi** (n.15% ilmoitetusta hinnasta),
- otetaan käyttöön **öljyn ja maakaasun lisävero** (n.50% kotimaanmarkkinahinnasta, ilman arvonlisäveroa),
- yritysten, teollisuudenalojen ja alueiden **verohelpotuksia vähennetään**,
- laajennetaan **arvonlisä- ja valmisteverot** koskemaan myös **tuontia** 1.6.92 mennessä

Ruplaa pyritään vahvistamaan mm. rajoittamalla luoton kasvua inflaation ja valuuttavarojen kasvun tasolle. Ennen 20.4.92 siirrytään **kahden ruplan vaihtokurssin käyttöön. Kelluvaa** valuuttakurssia käytetään juoksevilla maksuilla (ml. korkojen ja osinkojen siirto), **kiinteää** vaihtokurssia taas pääomaliikkeissa. Lähiajan tavoitteena on siirtyminen yhteen ruplan kiinteään kurssiin.

Yritysten on myytävä valtiolle markkinakurssiin 30% valuuttatuloistaan ja maksettava vientitullia 20% valuuttatuloistaan (joko valuutassa tai ruplissa). Ulkomaiset sijoittajat voivat siirtää voittoja ja osinkoja valuutassa.

Hallitus suunnittelee 15.3. mennessä sallivansa mm. kaikkien valtuutettujen pankkien järjestävän valuuttahuutokauppoja. Samalla sallittaisiin myös valuutanvaihtopisteiden avaaminen kaikkialla ja mahdollisesti ulkomaalaisten vapaa valuutanvaihto-oikeus.

Entiset neuvostotasavallat vaativat NL:n ulkomaantalouspankin (VEB) siirtämistä pois Venäjän hallinnasta. Pankin hallinta siirrettäisiin uudelle neuvostolle, jossa kukin tasavalta Gruusaa lukuunottamatta saisi yhden äänen. Tällä hetkellä Venäjällä on 61% ääniosuus ulkomaantalouspankkia hallitsevassa neuvostossa. Asiasta keskustellaan IVY-maiden kokouksessa 20.3.92.

Venäjä pyrkii suurempaan pääomaosuuteen IMF:ssa. Entisten neuvostotasavaltojen (15) yhteisösuudeksi rahaston pääomasta on arvioitu 4,5%, josta Venäjän osuus olisi 2,5%. Venäjä on kuitenkin ilmoittanut tavoittelevansa 4-4,2% osuutta, mikä takaisi sille vastaavasti mahdollisuuden suurempiin lainoihin. Asiaa käsitellään huhtikuun lopulla pidettävässä IMF:n väliaikaiskomitean kokouksessa.

Ruplien käyttö käteismaksuissa kiellettiin Ukrainassa. Kielto johtuu Ukrainan ruplapulasta ja maan valmistautumisesta oman valuutan - grivnan - käyttöönottoon kesällä. Palkoista 75% maksetaan kuponkeina ja loppu siirretään työntekijän ruplatilille. Ostokset valtion kaupoista on maksettava kupongeilla tai ruplamääräisinä tilisiirtoina.

Ukraina suunnittelee uutta vaihtokurssia ulkomaalaisille investoijille. Kurssia käytettäisiin ulkomaalaisten hankkiessa omistukseensa yksityistettäviä ukrainalaisia yrityksiä tai vuokrattaessa maata. Ukraina aikoo yksityistää 65% 10 000:sta keskisuuresta ja suuresta yrityksestään seuraavan viiden vuoden aikana. Tänä vuonna tavoitteena on yksityistää 250 suuryritystä ja 80% maan pienyrityksistä. Suunnitelmien mukaan yksityistäminen tapahtuu jakamalla väestölle kuponkeja, jotka oikeuttavat 40%:iin yksityistettävien yritysten osakkeista. Valtio pitää itsellään jäljellejäävät 60% myydäkseen ne myöhemmin sekä koti- että ulkomaisille sijoittajille. Parlamentin odotetaan hyväksyvän laki ulkomaisista investoinneista huhtikuun aikana.

Pohjoismaat tukevat Baltian maiden pk-yrityksiä. Pohjoismaisten valtionvarainministerien hyväksymä tukipaketti on suuruudeltaan 105 milj. ecua (n.550 milj. mk). Tukisumma on jaettu viidelle rahastolle, joiden tehtävänä on mm. antaa lainoja, takuita ja teknistä apua Baltian yrityksille. Tarkoituksena on tukea yksityistämistä ja investointien lisäämistä sekä rohkaista pohjoismaisia yrityksiä sijoittamaan Baltiaan.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 11

Ruplan kurssi vakiintui. Venäjän keskuspankin dollari-interventioiden kasvusta (USD 5-7 milj:sta 20 milj:an) huolimatta ruplan kurssi pysyttelee jo kolmatta viikkoa tasolla 140 rpl/\$. Lähiviikkoina keskuspankki pyrkii ilmeisesti estämään ruplan kurssin laskun 6.4. kokoontuvan kansanedustajien kongressin vuoksi. Kongressin asialistalla on mm. talousuudistuksen eteneminen.

Venäjä etsii ulkomaille talletettuja valuuttavaroja. Länsimaisten arvioiden mukaan venäläisillä yrityksillä oli viime vuonna yhteensä 14-19 mrd \$ ulkomaisilla tileillä. Venäjän hallitus arvioi valuuttapaon 7-25 mrd dollariksi. Laittomien talletusten syynä on mm. epäluottamus venäläisiä pankkeja kohtaan ja etenkin haluttomuus myydä 40% valuuttatuloista valtiolle. Ulkomaisista tileistä aiheutunutta valuuttapakoa pidetään yhtenä syynä Neuvostoliiton ulkomaantalouspankin VEB:in vaikeuksiin suoriutua ulkomaisten lainojen lyhennyksistä.

Venäjän hallitus on antanut yrityksille 15.3. asti aikaa palauttaa ulkomaisten tilien valuuttavarat takaisin Venäjälle. Kotiuttamatta jääneet valuutat uhataan takavarikoida. Hallitus on palkannut ulkomaisen yrityksen selvittämään venäläisiä tilejä ulkomailla.

Muutoksia Venäjän hallinnossa. Venäjän ulkomaantaloussuhteiden komitea (KVES) on erotettu Venäjän ulkoministeriön (MID) alaisuudesta ja sen pohjalle on perustettu uusi Venäjän ulkomaantalouksien ministeriö (MVES). Ministeriön johtoon on nimitetty Peter Aven, joka aiemmin johti ulkomaantaloussuhteiden komiteaa.

Venäjän talous- ja finanssiministeriö on jaettu kahdeksi ministeriöksi. Talousministeriötä johtaa Andrei Netshajev ja finanssiministeriötä Jegor Gaidar. Lisäksi Gaidar on nimitetty uudeksi ensimmäiseksi varapääministeriksi Gennadi Burbuliksen rinnalle. Gaidar keskittyy hoitamaan talousuudistusta, kun taas Burbuliksen vastuulle jäävät poliittiset asiat.

Ukrainan parlamentti hyväksyi lain ulkomaisista investoinneista. Ulkomaisina investointeina pidetään lain mukaan vähintään 20%:sti ulkomaalaisen omistuksessa olevia yrityksiä. Vaihtoehtoisesti hyväksytään vähintään 100 000 \$ suuruinen pääomasijoitus. Myös täydellinen ulkomaalaisomistus sallitaan. Laissa taataan ulkomaisille sijoittajille 5 vuoden verovapaus ja tämän jälkeen 50% verohelpotus. Voitot voidaan kotiuttaa rajoituksetta, mutta niistä on maksettava 15% vero. Ulkomaisen yrityksen kansallistaminen on kielletty. Laissa luvataan ulkomaisia investointeja koskevien säästöjen pysyvän muuttumattomana 10 vuoden ajan. Ukrainassa suunnitellaan myös uuden vaihtokurssin käyttöönottoa ulkomaisia investoijia varten.

Ukraina aikoo lykätä oman rahan - grivnan - käyttöönottoa ainakin vuoden 1992 loppupuolelle. Vuoden alusta maassa on ruplan rinnalla ollut käytössä ostokuponkeja. Jo aiemmin Ukraina pääsi Venäjän kanssa periaatesopimukseen kierrosta poistettavien ruplien palauttamisesta Venäjän keskuspankille. Lähiaikoina Ukraina suunnittelee aloittavansa osuutensa maksamisen entisen Neuvostoliiton veloista.

Viron tullimääräyksiä on uusittu. Tuonnissa kestokulutushyödykkeille, alkoholille ja tupakkatuotteille on määrätty uudet tullit. Vientitulleja on laajennettu lähinnä arvokkaisiin taide-esineisiin. Tullit ovat suuruudeltaan 10-100%. Ne koskevat sekä yksityishenkilöitä että yrityksiä. Tullien lisäksi Viro käyttää määrällisiä kaupan rajoitteita.

Vanhojen toimitussopimusten katkeaminen on vähentänyt merkittävästi monien toimialojen tuotantoa Virossa. Etenkin energian ja raaka-aineiden saannin vaikeudet sekä valuuttapohjainen hinnoittelu ovat vaikeuttaneet virolaisten yritysten toimintaa. Tuotannon supistumista ovat edistäneet varastelu ja raaka-aineiden valuuttakauppa länteen. Lisäksi virolaisten yritysten Neuvostoliiton ulkomaankauppapankissa olevat tilit on jäädytetty. Tileillä on arviolta 48 milj. ruplan arvosta valuuttaa.

Useat Venäjän markkinoihin tai halpoihin raaka-aineisiin tukeutuneet yritykset joudutaan ilmeisesti lakkauttamaan. Erityisesti metalli- ja koneteollisuuden yritykset ovat suurissa vaikeuksissa. Parhaimmat tulevaisuudennäkymät on metsä-, tekstiili- ja elintarviketeollisuudella.

Puolan parlamentti äänesti hallituksen kaavailemaa talouspolitiikkaa vastaan. Talousohjelmalla tavoiteltiin elvytystä šokkihoidon aiheuttamaan matalasuhdanteeseen. Hallituksen budjettiesityksestä äänestetään parlamentissa 23.3.92 mennessä. Pääministeri Olszewski on ilmoittanut eroavansa, mikäli parlamentti ei hyväksy hallituksen tekemiä ehdotuksia budjettimenojen vähentämiseksi. Kansainvälisen valuuttarahaston mukaan budjettivaje on pystyttävä pitämään viidessä prosentissa kokonaistuotantoon suhteutettuna.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 12

Ukraina on valmis maksamaan entisen NL:n ulkomaanvelan yhdessä muiden tasavaltojen kanssa. Ukrainan pääministeri V.Fokin ilmoitti Ukrainan suostuvan aiemmista vaatimuksistaan huolimatta velan yhteiseen hoitamiseen. Syynä suunnanmuutokseen oli Fokinin mukaan mm. ulkomaanvelkaa hoitavaa NL:n ulkomaantalouspankkia (VEB) koskevat muutokset. Oletettavasti päätökseen vaikutti myös Ukrainan pelko läntisten lainojen saannin tyrehtymisestä.

Ulkomaantalouspankkiin perustetaan velanmaksun hoitamiseksi neuvosto, jonka puheenjohtajina Ukraina ja Venäjä toimivat pysyvästi. Neuvoston kolmas puheenjohtajan paikka on kiertävä. Äänestyksissä kullakin tasavallalla on velkaosuuden mukainen äänimäärä, mutta päätöksen tekemiseen tarvitaan 80% kannatus. Ukrainalle (velkaosuus 16,37%) tämä asetelma takaa veto-oikeuden, mikäli se saa puolelleen minkä tahansa keskikokoisen tasavallan. Neuvoston odotetaan kolmen kuukauden kuluessa tekevän ehdotuksen velkojen jakamisesta IVY-maiden kesken.

Ukrainan presidentti Kravtsuk on ilmoittanut Venäjän takaavan kahdeksan ja Ukrainan viiden tasavallan velkaosuuden. Ukraina on ehdottanut Latvialle maksavansa tämän velkaosuuden, joka on arviolta 1,14%. Kokonaisvelan suuruudeksi on arvioitu noin 65-70 mrd \$. Vastineeksi Ukraina haluaa Latvian osuuden entisen NL:n kulta- ja timanttivarjoista.

Venäjän ulkomaisten taloussuhteiden ministerin neuvonantaja Ju.-Gromushin arveli, ettei Venäjä pysty suoriutumaan ajallaan edes omasta velkaosuudestaan, koska velan takaisinmaksun huippu osuu kuluvalle vuodelle.

Baltian maat eivät maksa osuuttaan entisen Neuvostoliiton veloista. Maiden päämiehet ilmoittivat asiasta Baltian neuvoston kokouksessa 16.3. Samalla ne ilmaisivat tyytymättömyytensä Venäjän yksipuoliseen päätökseen jäädyttää Baltian maiden entisen Neuvostoliiton ulkomaantalouspankissa (VEB) olevat tilit.

Elintarvikkeiden hintojen säännöstelystä luovuttiin Venäjälle. Hallituksen 7.3. hyväksymän päätöksen mukaan paikallishallinnolle annetaan oikeus päättää itsenäisesti vuoden alussa säännöstelyn alaisiksi jääneiden elintarvikkeiden (mm. leipä, maito, sokeri, öljy) hinnoista. Päätökseen on ilmeisesti vaikuttanut budjettivarojen riittämättömyys hintojen tukemiseen. Valtion hintatuki väheni vuoden 1992 ensimmäisellä neljänneksellä 5-6%:iin BKT:sta. Vuonna 1991 hintoja tuettiin 11%:lla BKT:sta.

- ***** **Minimipalkkaan korotuksia?** Venäjällä suunnitellaan minimipalkan korottamista nykyisestä 342 ruplasta/kk 750:een ruplaan/kk. Samalla korotettaisiin budjetista maksettavia palkkoja hinnankorotusten kompensoimiseksi. Toteutuessaan korotuksia jaettaisiin eri alueille eri aikaan.
- ***** **Venäjän sisäinen liittosopimus allekirjoitettiin.** Sopimuksen hyväksyivät kaikki Venäjään kuuluvat tasavallat Tatarstania ja Tshetsheeni-Ingushiaa lukuunottamatta. Tasavaltoja on yhteensä 20. Sopimuksessa todetaan liitto- ja tasavaltatason päätettäviksi kuuluvat asiat. Keskushallinto hoitaa useimmat sotavoimiin, talouteen ja ulkopolitiikkaan liittyvät kysymykset. Tasavallat saavat hallintaansa mm. alueidensa mineraalivarat.
- ***** **Venäjä, Kazahstan, Uzbekistan, Tadzhikistan ja Kirgisia ovat sopineet yhteisen tullialueen muodostamisesta.**
- ***** **Venäjän ja Viron välinen kauppa elpyy.** Kauppa oli täysin pysähdyksissä kuluvan vuoden kahden ensimmäisen kuukauden aikana. Helmikuun lopulla allekirjoitettiin uusi sopimus maiden välisen taloudellisen yhteistyön periaatteista. Sopimuksen mukaan kauppaa käydään maailmanmarkkinahinnoin clearing-pohjalta. Clearing-maksujen yksityiskohdista päättää maiden välinen komissio. Venäjä vie Viroon mm. polttoaineita (esim. bensiiniä hintaan 230 \$/t), metalleja sekä koneita ja tuo Virosta sähköenergiaa ja kemikaaleja.
- ***** **EY-mailta lainaa IVY-maille.** EY kannattaa avun lisäämistä IVY-maille ja tukee niiden IMF-jäsenyyttä. EY-maiden ministerit päättivät 1,25 mrd:n ecun (n.7 mrd mk) suuruisen lainapaketin myöntämisestä IVY-maille, mutta asettivat lainojen ehdoksi maiden sitoutuvan hoitamaan entisen NL:n velat joko yhteisesti tai erikseen. Lisäksi maiden on suostuttava siihen, että maksujen myöhästyessä saatavia voidaan hakea oikeusteitse.
- ***** **Entisen NL:n ulkomaiset pankit likviditeettikriisissä.** Tällaisia pankkeja ovat mm. Eurobank (Pariisi), Moscow Narodny Bank (Lontoo), Ost-West Handelsbank AG (Frankfurt), East-West United Bank (Luxemburg) ja Donau-Bank (Wien), joiden osake-enemmistö kuului lähinnä NL:n valtion- tai ulkomaankauppapankille. Pankit eivät saa rahoja IVY-maiden ja itäisen Euroopan maiden yritysten välisistä sopimuksista. Entisten sosialistimaiden pitkäaikaisten hankkeiden rahoittamiseksi ottamat nyt epälikvidit luotot muodostavat noin neljäsosan pankkien varoista. Toistaiseksi IVY-maat eivät ole sopineet pankkien kohtalosta. Erityisesti Venäjä on kiinnostunut pankkien säilyttämisestä.
- ***** **Yksitoista entistä neuvostotasavaltaa on kiinnostunut EBRD:n jäsenyydestä.** Pankin johtokunta on ehdottanut ennen NL:lle kuuluneiden 60 000 osakkeen jakamisesta siten, että pääosa jäisi Venäjälle ja Ukrainalle (67% ja 7%). Muiden tasavaltujen osuudet olisivat alle 4%.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 13

Venäjän hallituksen arvio vuoden 1992 talouskehityksestä. Lähtöleivaisuuden suurin ongelma on edelleen budjettialijäämä, jonka arvellaan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä olevan noin 8 % BKT:sta (alkuperäinen tavoite oli 1 %). Koko vuoden budjettivajeen on määrä jäädä noin 4 %:iin BKT:sta. Verotulot ovat jääneet jälkeen suunnitellusta lähinnä viennin vähenemisen ja siitä johtuneen vientiverojen vähäisyyden johdosta. Alunperin vientitullien ja -verojen oli määrä kattaa budjettituloista 40-45 %.

Hallituksen mukaan budjettivajeen vuoksi menoja täytyy vähentää erityisesti sotilas- ja investointisektoreilla. Parlamentille lähetetyssä budjettiluonnoksessa puolustusmenojen määrä vastaa 6 % BKT:sta, kun esimerkiksi sosiaalimenojen määrä vastaa 7 % BKT:sta. Valtiolla ei ole aikomusta subventoida tappiota tuottavia yrityksiä lukuun ottamatta konversioon tähtääviä projekteja. Ruokatarvikkeille myönnetty arvonnalisäveron vähenys on tarkoitus perua. Suuri osa sosiaalisista menoista (joukkoliikenne, asuminen) siirretään paikallisbudjetteihin.

Hallituksen arvion mukaan BKT laskee vuonna 1992 9 %, vaikka jo nyt on nähty joitakin merkkejä tuotannon laskun pysähtymisestä eräillä sektoreilla. Tuotannon lasku on suurinta ensimmäisellä neljänneksellä (-16 %). Teollisuustuotannon laskuksi ennustetaan 8 - 12 % ja öljyntuotannon laskuksi ennustetaan 12 %. Valtionsektorin työllistämien ihmisten osuuden koko työllisten määrästä arvioidaan laskevan vuoden 1991 77 %:sta 69 %:iin. Työttömyyskorvauksia arvioidaan kuluvan vuoden aikana maksettavan 2.2 miljoonalle ihmiselle.

Tukkuhinnat viisinkertaistuivat tammikuussa joulukuuhun verrattuna ja koko vuonna tukkuhintojen arvioidaan nousevan noin 800 % edellisvuodesta. Hallituksen mukaan vuonna 1992 25 - 65 % yrityksistä pyritään yksityistämään ja osuus vaihtelee alueittain. Maaliskuun alussa yksityisten maatilojen määrä oli 75 000, joista kolmasosa oli rekisteröity tammihelmikuussa. Maatilojen keskikoko on 40 ha.

IVY:n johtajat eivät päässeet sopuun. Maaliskuun 20. päivänä Kiovasa pidetty IVY-maiden kriisikokous ei ratkaissut erityisesti Venäjän ja Ukrainan välisiä erimielisyyksiä. Suurin erimielisyys koskee edelleen asevoimia ja erityisesti ydinaseita ja Mustanmeren laivastoa, mutta myös talouskysymykset ovat jatkuvasti aiheuttaneet eripuraa. Ukraina on erityisesti vaatinut keskustelujen avaamista Neuvostoliiton omaisuuden jaosta. Kiovan kokouksen jälkeen Ukrainan presidentti Kravtshuk ilmoitikin, ettei usko IVY:n tulevaisuuteen.

Tatarian asukkaat itsemääräämisoikeuden kannalla. Maaliskuun 21. päivänä järjestetyssä äänestyksessä yli 60 % äänestäneistä kannatti Tatarian itsenäistymistä. Kansanäänestykseen osallistui noin 2 miljoonaa äänestäjää eli 82 % äänioikeutetuista. Vaalitulos oli takaisku Venäjän johdolle, joka on julistanut äänestyksen laittomaksi. Tatarian presidentin mukaan Tataria on valmis solmimaan kiinteän liiton Venäjän kanssa, mutta se ei ole valmis liittymään Venäjän ajamaan liittosopimukseen. Tataria on Venäjän suurin etninen alue ja sen väestöstä 48 % on tataareita ja 42 % venäläisiä.

Venäjä ja Kazahstan allekirjoittivat yhteistä talouspolitiikkaa koskevan sopimuksen. Sopimuksen mukaan Kazahstan tukee sitä talouspoliittista linjaa, joka on kirjattu Venäjän IMF:lle esittämässä muistiossa. Hyväksytyin sopimuksen mukaan Kazahstan sitoutuu radikaalin talousuudistuksen jatkamiseen ja siihen liittyen hintojen vapauttamiseen sekä tiukkaan finanssipolitiikkaan. Myös Valko-Venäjä on päättänyt liittyä yhteistä talouspolitiikkaa koskevaan sopimukseen.

VEB ei ole kyennyt hoitamaan maksujaan. VEB on jättänyt lunastamatta noin 200 mmk:n arvosta suomalaisten yritysten rembursseja sekä keskeyttänyt pääosin myös ulkomaisten velkojensa korkojen maksamisen. Odotettavissa onkin jatkoajan myöntäminen jo annetuille velanmaksun lykkäyksille.

Puolalle tiukka budjetti. Puolan keskustaoikeistolainen hallitus on antanut 29 puolueen edustajista koostuvalle parlamentille tiukan budjettiesityksen, jonka perusteella subventioita ja sosiaalikuluja tullaan karsimaan. Aikaisemmin IMF oli keskeyttänyt Puolan rahoituksen kasvavan budjettialijäämän vuoksi, mutta nykyiselle budjettiesitykselle hallitus on saanut IMF:n varauksellisen tuen. Budjettiesityksen mukaan vuoden 1992 budjettivaje pyritään pitämään alle 5 prosentissa BKT:sta (4.9 mrd. USD). Puolan julkisten velkojen (33 mrd. USD) anteeksianto on sidottu IMF:n asettamien ehtojen noudattamiseen.

Puolan julkisen talouden ongelmien taustalla on tuotannon jatkuva lasku. Valtionyritysten tappiot ovat pienentäneet tärkeimpiä verotuloja ja lisänneet budjettimenoja samalla kun taantumasta johtuvat sosiaalimenot ovat kasvaneet. Jatkossa verotuksen painopistettä muutetaan yritysverotusta helpottamalla sekä kiristämällä kulutustavaroiden verotusta 7.5 %:iin. Valtionsektorin palkkakehitystä tullaan myös kontrolloimaan aikaisempaa tiukemmin. Valtion energiasubventioiden poistuminen nostaa sähkön hintaa 22 % ja kaasun hintaa 15 %. Myös valtion tuottamien elintarvikkeiden ja alkoholin hintoja nostetaan. Ainakin terveydenhuollon, opetuksen ja valtionhallinnon henkilöstön sekä eläkeläisten reaali-palkat tulevat laskemaan.

Tsekkoslovakia ja Efta allekirjoittivat vapaakauppasopimuksen. Sopimus koskee teollisuus-, elintarvike- ja kalatuotteita ja se tulee voimaan heinäkuun alussa. Maataloustuotteiden kauppa sovitaan kahdenvälisin sopimuksin. Efta-maat poistavat tullit ja määrälliset kiintiöt lähes kaikilta tuotteilta. Tsekkoslovakia poistaa tullit ja määrälliset kiintiöt kymmenen vuoden siirtymäajan kuluessa. Siirtymäajan tarkoituksena on antaa Tsekkoslovakian taloudelle sopeutumisaikaa. Uusi sopimus ei tiettävästi nosta suomalaisten tuotteiden tullitasoa Tshekkoslovakiassa ja Kevsos-sopimuksen mukainen tullivapaus säilynee edelleen.

Neuvostoliiton ydinvoimaloissa 270 seisokkia vuonna 1991. Viime vuonna Neuvostoliiton alueella 45 toiminnassa olleessa reaktoriyksikössä tapahtui 270 suunnittelematonta seisautusta. Kuolan ydinvoimalassa oli 22 tällaista seisokkia. Säteilyonnettomuuksia sattui viime vuonna kolme. Läntisten arvioiden mukaan IVY:n alueella olevien ydinvoimaloiden turvallisuuden parantaminen maksaisi 12 - 15 mrd. DM, joka pitää sisälleen 4 mrd. DM arvosta lännestä tuotavia välttämättömiä laitteita. Kyseisen läntisen arvion mukaan IVY:n alueella olevista 65 toimivasta tai rakenteilla olevasta laitoksesta 16 laitosta on Tshernobyl-tyyppiä, joita ei kannata uudistaa, vaan ne tulisi sulkea. Viimeisin vakava säteilyvuoto tapahtui maaliskuun 24. päivänä Sosnovyi Borin ydinvoimalassa.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 14

Yhdysvalloilta tärkeä rahoituspäätös. Presidentti Bush julkaisi 1. huhtikuuta laajan IVY-maita koskevan rahoitusohjelman, jonka keskeinen osa on Yhdysvaltojen 12 mrd. dollarin osuuden maksaminen IMF:n 60 mrd. dollarin pääomankorotuksesta. Ohjelma pitää sisällään myös 1.1 mrd. dollarin elintarvikeluottojen myöntämisen entisille neuvostotasavalloille.

Yhdysvaltojen päätös mahdollistaa sen, että G7-maiden entisille neuvostotasavalloille tekemä 24 mrd. dollarin rahoitussuunnitelma on mahdollista toteuttaa. Tästä summasta 18 mrd. suunnataan IVY-tasavaltojen kehityksen tukemiseen (maksutasetuki) ja 6 mrd. dollaria on tarkoitettu ruplan vakauttamisrahastoon. Ruplan vakauttaminen liittyy IMF:n hyväksymään Venäjän talousohjelmaan ja kaiken rahoituksen ehto on taloudellisen ja poliittisen uudistuslinjan jatkaminen. Rahoitus kanavoidaan pääasiassa kansainvälisten rahoituslaitosten kautta.

Venäjän IMF-jäsenyys varmistumassa. IMF:n odotetaan hyväksyvän Venäjän jäsenekseen huhtikuun aikana. Venäjän kiintiö tulee olemaan hieman yli 3 %, mikä antaa Venäjälle mahdollisuuden saada vuosittain 4 mrd. dollarin luotot valuuttarahastolta. Siitä tulee IMF:n kahdeksanneksi suurin jäsenmaa Italian ja Kanadan jälkeen.

Kaksi tasavaltaa jätti allekirjoittamatta Venäjän yhtenäisyyteen tähtäävän liittosopimuksen. Eräistä aikaisemmista tiedoista poiketen liittosopimus allekirjoitettiin vasta 31. maaliskuuta 1992. Sopimuksen allekirjoitti 18 tasavaltaa ja 68 muun tason hallinnollista yksikköä. Vain kaksi tasavaltaa, Tataria ja Tshetsheeni-Ingushia, jättivät sopimuksen allekirjoittamatta ja niiden kanssa pyritään tiettävästi kahdenvälisiin sopimuksiin. Periaatteessa sopimuksen pitäisi taata Venäjän säilyminen yhtenäisenä ja siinä on sovittu tasavaltojen ja liittovaltion välisistä esimerkiksi luonnonvaroihin liittyvistä oikeuksista. Sopimus on kuitenkin varsin epäselvä ja eri osapuolet ovat esittäneet siihen omia varauksia. Sopimuksen kohtalo riippuu paljolti myös siitä, hyväksyykö Venäjän kansanedustajien kongressi liittosopimuksen osaksi perustuslakia. Presidentti Jeltsinin asema on myös sidoksissa sopimukseen ja tilanne muistuttaakin presidentti Gorbatshevin Neuvostoliiton yhtenäisyyteen tähänneitä yrityksiä.

Venäjällä suuria vaikeuksia budjetin kanssa. Venäjän parlamentti on hylännyt hallituksen loppuvuoden budjettiesityksen, koska se parlamentin mukaan johtaa liian tiukkaa finanssipolitiikkaan. Valtiovarainministeri Gaidaria syytettiin ylioptimistisista verotulojen ennusteista. Torstaina 2. huhtikuuta Jeltsin myönsikin eron Gaidarille valtiovarainministerin paikalta, mutta hän jatkaa edelleen talousuudistuksesta vastaavana varapääministerinä. Uusi valtiovarainministeri on Vasili Bartshuk.

Kuluvana vuonna IVY:n alueen työttömyys nousee 12 %:iin. Kansainvälisen työjärjestön (ILO) tekemän selvityksen mukaan IVY:n alueella ainakin 15 miljoonaa ihmistä joutuu työttömäksi vuoden 1992 aikana, mikä merkitsee työttömyysasteen nousemista 12 %:iin. Lisäksi 30 miljoonaa ihmistä on tällä hetkellä vajaatyöllistettynä ja myös heitä uhkaa työttömäksi joutuminen. Mikäli esimerkiksi puolet vajaatyöllistetyistä

joutuu työttömäksi, nousee työttömyysprosentti 24 %:iin eli suunnilleen samaan kuin Yhdysvalloissa pahimmillaan 1930-luvun laman aikana.

Tshekkoslovakian talousuudistuksen alku lupaava. Talousuudistukseen lähdetessä vuoden 1991 alussa Tshekkoslovakian tilanne poikkesi muista siirtymätalouksista siinä, että maan budjettitalous oli hyvässä tasapainossa, maassa ei ollut juurikaan liikarahaongelmaa (monetary overhang) ja maan ulkomainen velka oli suhteellisen pieni. Toisaalta yksityissektorin osuus ennen talousuudistuksen alkua oli Tshekkoslovakiassa siirtymätalouksien pienimpiä.

Vuonna 1991 Tshekkoslovakian yhdistetty budjetti (tasavaltojen budjetit ja liittovaltion budjetti) oli suunnitelmien vastaisesti alijäämäinen, sillä ennakoitua suurempi taloudellisen aktiviteetin lasku vähensi suunniteltuja verotuloja ja lisäsi sosiaalimenoja. Budjettivajeesta huolimatta hallitus on sitoutunut jatkamaan tiukkaa vakautuspolitiikkaa, mitä näkyy finanssipolitiikan lisäksi raha- ja palkkapolitiikassa. Keskuspankin diskonttokorko nostettiin vuoden 1991 alussa 5 %:sta 10 %:iin, mutta inflaation hidastuessa sitä voitiin jo syyskuussa hieman laskea. Tulopolitiikassa hallituksen, yritysjohdon ja työntekijöiden kanssa on sovittu siitä, että kilpailukyvyyn säilyttäminen on palkkapolitiikan ensisijainen tavoite.

Tiukasta vakautuspolitiikasta johtuen vähittäishinnat nousivat vuoden 1991 aikana "vain" 58 %, mutta suurin osa hintojen noususta johtui tammikuussa tapahtuneesta hintojen vapautuksesta. Vuoden loppukuukausina inflaatio oli jo lähes pysähtynyt. Toisaalta vakautuksen ja järjestelmämuutoksen sekä siirtymätalouksien välisen kaupan romahtamisesta johtuen BKT:n reaaliarvo laski 13-14 % edellisvuodesta ja työttömyysaste nousi 6.6 %:iin. Slovakian talouden rakenteesta johtuen sen työttömyys (12 %) oli selvästi suurempi kuin Tshekkien tasavallassa. Tshekkoslovakian vaihtotase oli suunnilleen tasapainossa vuonna 1991 ja maan bruttovelka länsimaille oli noin 9 mrd. dollaria.

Vuonna 1992 tuotannon odotetaan edelleen laskevan 3-6 % ja keskimääräisen työttömyyden nousevan 12 %:iin. Hitaan alun jälkeen yksityistämisen odotetaan pääsevän hyvään vauhtiin, vaikka toteutettavan voucherperusteisen massayksityistämisen taloudellisesta hyvydestä ei ollakaan yksimielisiä ("omistajuuden" merkitys jää epäselväksi eikä valittu yksityistämistapa tuo yrityksille uutta pääomaa tai tietotaitoa). Kansalaisille suunnatun massayksityistämisen lisäksi osakkeita ollaan tarjoamassa myös ulkomaisille investoijille ja suorien sijoitusten odotetaan selvästi kasvavan.

Puolassa ensimmäinen pankkikonkurssi. Puolan keskuspankki on ilmoittanut ensimmäisen yksityisen pankin tekemästä konkurssista. Keskuspankin mukaan uusia konkurssseja on odotettavissa etenkin pienten yksityispankkien joukossa. Pankkien ongelmien taustalla on erityisesti vaikeuksissa oleville valtionyrityksille myönnettyt luotot. Puolan hallitus suunnittelee pankkien maksuvalmiuden tukemiseksi lainojen uudelleenjärjestelyjä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 15

Venäjän kansanedustajien kongressin pääaiheina talousuudistus ja perustuslaki. Maanantaina 6. huhtikuuta istuntonsa aloittanut kansanedustajien kongressi on toistaiseksi keskittynyt talousuudistukseen ja Jeltsinin ylimääräisiin valtaoikeuksiin. Kongressi hylkäsi niukasti (447-412) opposition vaatimuksen hallitukseen luottamuksen mittaamisesta äänestyksellä ja ainakin toistaiseksi Jeltsin säilytti myös laajat valtaoikeutensa. Kongressin on määrä olla koolla noin kaksi viikkoa.

Oman lisänsä kansanedustajien kongressille antoi Mustanmeren laivaston jakamisesta Venäjän ja Ukrainan välille syntynyt kiista. Alkuviikolla molemmat maat julkaisivat asetuksen, jolla ne määräsivät laivaston omaan haltuunsa. Loppuviikosta asetukset vedettiin takaisin ja osapuolet aloittanevat neuvottelut laivaston jakamisesta.

Muutoksia Venäjän hallituksessa. Presidentti Jeltsin muutti hallituksensa kokoonpanoa vähentääkseen kansanedustajien kongressin arvostelua myöntämällä eron sekä valtiovarainministeri Gaidarille (tilalle V. Bartshuk) että varapääministeri Burburikselle. Gaidar säilytti edelleen paikkansa talousuudistuksesta vastaavana varapääministerinä ja Burbulis puolestaan säilytti avainpaikkansa valtiosihteerinä. Kansanedustajien kongressin yhteydessä hallitus on neuvotellut teollisuusliittoa edustavien kansanedustajien kanssa hallituspohjan laajentamisesta, jotta oppositio ei vaarantaisi talouspoliittisen linjan jatkumista.

Korkea inflaatio ja rahan tarjonnan vähentyminen johtaneet yritysten välisen luotonannon lisääntymiseen Venäjällä. Venäjän tilastokomitean julkaisemien hintatietojen perusteella vähittäishinnat Venäjällä nousivat tammikuussa 250 %, helmikuussa 37 % ja maaliskuussa 31 % edelliseen kuukauteen verrattuna. Hintojen nousu on ollut selvästi hallituksen tavoitteita nopeampaa. Rahan tarjonnan kasvu on kuitenkin ollut vain 5 % kuukaudessa. Korkean inflaation ja rahan tarjonnan kireyden seurauksena yritysten välinen luotonanto on kasvanut voimakkaasti (oman lisänsä kehitykselle on ilmeisesti antanut setelipula ja kehittymätön maksujärjestelmä). Kun tammikuun alussa yritysten väliset velat olivat noin 50 mrd. ruplaa, oli summa maaliskuun lopussa jo 700 mrd. ruplaa.

Reaalipalkkojen lasku Venäjällä hidastunut. Hintojen vapauttamisesta johtuneen hintatason nousun seurauksena reaalipalkat laskivat tammikuussa 60 %. Helmikuussa palkkojen nousu vastasi jo lähes hintojen nousua eli reaalipalkat laskivat enää vain vähän. Keskimääräinen kuukausipalkka Venäjällä oli helmikuussa noin 2000 ruplaa (nykyisellä kaupallisella kurssilla 20 USD), mutta palkat vaihtelevat suuresti. Parasta palkkaa maksaa teollisuus,

jossa myös palkkojen nousu on ollut nopeinta (keskipalkka noin 2500 ruplaa). Vertailun vuoksi mainittakoon, että Puolassa vakautusohjelman käynnistymisen jälkeen palkat vakiintuivat tasolle 100 USD/kk, joten nykyisillä nimellispalkoilla rupla lienee selvästi aliarvostettu (kaupallisen kurssin mukaan). Eräiden arvioiden mukaan rupla pyritään vakauttamaan tasolle 1 USD = 50 SUR ja nimellispalkat tullevat vielä selvästi jatkamaan nousuaan.

Venäjän ja Yhdysvaltojen välinen taloussopimus. Yhdysvallat ja Venäjä solmivat 3. huhtikuuta taloussopimuksen, jolla pyritään houkuttelemaan amerikkalaisia yrityksiä sijoittamaan Venäjälle. Tässä tarkoituksessa amerikkalaisten yritysten on mahdollista saada kansalliselta sijoitusyhtiöltä lainoja ja takuita. Sopimuksen allekirjoittaneen ulkoministeri Bakerin mukaan sopimus on tärkeä askel maiden välisten taloussuhteiden normalisoinnissa ja se tulee hyödyttämään niin yksityisen sektorin kehittymistä Venäjällä kuin amerikkalaisia yrityksiä.

Neuvostokaupan romahdus vaikeutti Unkarin talouskehitystä vuonna 1991. Unkarin BKT laski 7-9 %, mikä on selvästi enemmän kuin edellisenä vuonna. Vaikeasta taloustilanteesta huolimatta pienyritysten lukumäärä lisääntyi edelleen voimakkaasti ja yritysten lukumäärä on nyt kolminkertainen vuoteen 1989 verrattuna.

Syynä talouden laskuun oli ennen kaikkea neuvostokaupan romahdus, jonka seurauksena PlanEconin tekemän arvion mukaan neuvostokaupan osuus Unkarin BKT:sta laski vuoden 1989 8.3 %:sta 4.3 %:iin vuonna 1991. Valuuttakauppaan siirtymisen vaihtosuhte-vaikutuksesta Unkarin kohdalla ei ole tietoa, mutta Puolan kohdalla vaihtosuhteen heikkenemisen on arvioitu olleen noin 50 %. Unkarin valuuttakauppaa koskevat tilastot ovat ristiriitaisia, mutta PlanEconin mukaan maan vaihtotase oli vastoin suunnitelmia selvästi ylijäämäinen (500 milj. USD). Maan läntinen bruttovelka laski aavistuksen verran edellisvuodesta ja oli vuoden 1991 lopussa 21 mrd. USD.

Unkarin budjettivaje oli vuonna 1991 4.5 % BKT:sta ja hallituksen suunnitelmien mukaan sen on kuluvana vuonna määrä laskea 2.2 %:iin. Inflaatio oli viime vuonna 35 % ja edellisvuoden tapaan reaalityöt jatkuvat laskuaan (-9 %). Vuoden 1991 lopussa työttömyysaste oli lähes 10 % ja kuluvana vuonna sen odotetaan nousevan yli 12 %:iin.

Viro saa Ruotsissa ja Iso-Britanniassa säilössä olleen kultansa takaisin. Ruotsin kulta-arvo on noin 200 milj. mk ja Britannian noin 250 milj. mk. Britannia palautetaan välittömästi. Ruotsin palautus kestää pidempään, koska kulta siirrettiin aikoinaan Moskovaan ja Ruotsi hankkinee Virolle uuden kultaveron markkinoilta. Toisen maailmansodan aikana ulkomaille turvaan vietyjä kultavarantoja käytetään Viron tulevan oman rahayksikön, kruunun, tukemiseen.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 16

Venäjän kansanedustajien kongressi antoi hallitukselle valtuudet jatkaa talousuudistusta. Toista viikkoa jatkuneessa kansanedustajien kongressissa hallituksen kannattajien ja mm. vanhoillisista kommunisteista ja kiihko-venäläisistä koostuvan opposition väliset kiistat kärjistyivät lauantaina 11. huhtikuuta, kun oppositio onnistui saamaan läpi päätöksen, jolla oli tarkoitus rajoittaa presidentti Jeltsinin marraskuussa 1991 parlamentilta saamia lisävaltuuksia. Jeltsinin valtaoikeuksien vähentämisen ja opposition talousuudistusta vastaan kohdistaman rajun arvostelun seurauksena hallitus esitti maanantaina eronpyynnön. Tiistain ja keskiviikon kuluessa kongressi kuitenkin taipui radikaalin talousuudistuksen jatkamisen kannalle. Keskiviikkona kongressin selvä enemmistö hyväksyi päätöslauselman, joka antaa presidentille ja varapääministeri Gaidarin hallitukselle mahdollisuuden jatkaa talousuudistuksen läpivientiä haluamallaan tavalla. Päätöslauselman tultua hyväksytyä hallitus peruutti eronpyyntönsä. Tärkeä tekijä kongressin taipumisessa tiukan talousuudistuslinjan taakse oli se, että kansanedustajat pelkäsivät (syystä!) läntisen rahoituksen vaarantuvan, jos nykyisestä talouspoliittisesta linjasta luovutaan.

Tarvittaessa Jeltsin olisi voinut viedä talousuudistuksen jatkamista ja omaa asemaansa koskevan kysymyksen kansanäänestykseen, mikäli kongressi ei olisi taipunut hallituksen esitysten taakse. Keskiviikkona hyväksytyyn päätöslauselman mukaan Jeltsinin laajat valtaoikeudet säilytetään alkuperäisen päätöksen mukaisesti joulukuun alkuun asti. Jeltsin on ilmoittanut, että Venäjä ei vielä muutama vuoteen ole valmis parlamentarismiin ja hänen toimensa ovatkin tähänneet selkeästi presidentin ja hallituksen aseman vahvistamiseen parlamentin kustannuksella.

Venäjän budjetista liikkuu erilaisia tietoja. Budjettia koskevis-
sa virallisissa säädöksissä, Tilastokomitean tiedoissa ja ministe-
reiden lausunnoissa esitetään jyrkästi toisistaan poikkeavia lukuja
tammi-helmikuun budjettivajeesta. Tilastokomitean ilmoituksen
mukaan vaje oli 46 mrd. ruplaa. Varapääministeri Gaidarin lausun-
not ovat vaihdelleet 6 mrd. ruplan alijäämästä aina 12 mrd. ruplan
ylijäämään. Tietojen erilaisuus johtuu osittain siitä, että Venäjällä
on käytössä kaksi eri budjettikäsitettä - federaation ja ns. yhdistetty
budjetti, johon edellisen lisäksi kuuluvat Venäjän eri alueiden bud-
jetit. Koska useat alueet eivät ole luovuttaneet keskukselle kaikkia
verotulojaan, on liittobudjetti muodostunut ali- ja useat paikalliset
budjetit ylijäämäisiksi. Toisaalta tietojen kirjavuus johtuu myös
Venäjän sisäisestä valtataistelusta, minkä vuoksi tietoja tarjotaan
kulloinkin edullisimmasta näkökulmasta. Ensimmäisen vuosineljän-
neksen budjettivajeen arvellaan nousseen yli 80 mrd. ruplan.

Venäjältä ei kuluva vuonna ole tullut raakaöljyä Suomeen. Neste ja venäläinen myyjä ovat alunperin sopineet, että Suomeen tuodaan raakaöljyä vuonna 1992 noin kaksi miljoonaa tonnia (noin viidennes koko raakaöljyn tuonnista). Synä toimitusten loppumiseen ovat olleet raakaöljyn huono laatu, Venäjän sisäiset lisenssi-vaikkeudet sekä Latvian vaatimat kauttakulkumaksut. Raakaöljyn saatavuus ei ole Nesteelle ongelma ja pääosa öljystä on tuotu Pohjanmereltä.

Baltian pk-yrityksille 420 milj. markan rahoituspaketti. Baltian maiden pienten ja keskisuurten yritysten luomiseen ja auttamiseen liittyvään rahoituspakettiin Pohjoismaat myöntävät 220 mmk (Suomen osuus 45 mmk) ja EBRD 200 mmk. Pohjoismaiden myöntämä rahoitus tapahtuu Pohjoismaiden investointipankin kautta markkinakorolla, mutta luotoille myönnetään sataprosenttiset valtioneuvostotakuut.

Puolan taloudella suuria sopeutumisvaikeuksissa. Vuonna 1990 aloitetun rajun shokkiterapian seurauksena Puolan kokonaistuotannon odotetaan laskevan 1992 kolmantena vuonna peräkkäin, minkä vuoksi tiukan vakautusohjelman yleinen kannatus on jonkin verran rapistunut. Kokonaistuotannon määrä supistui 1990 12 %, 1991 9 % ja kuluva vuonna sen arvioidaan supistuvan noin 8 %. Teollisuustuotanto on supistunut muuta tuotantoa enemmän. Yksityisen sektorin kasvu ei ole riittänyt kompensoimaan valtionyritysten tuotannon rajua supistumista. Talousuudistuksen keskeisiin elementteihin kuuluva valtion tukiaisten supistaminen on ajanut monet valtionyritykset vaikeuksiin. Myös entisen SEV-kaupan romahtaminen on supistanut tuotantoa. SEV-kaupan pienenemiseen vaikuttivat maailmanmarkkinahintoihin ja vaihdettavien valuuttojen käyttöön siirtyminen vuoden 1991 alussa. Vaikka Puolan länsivienti on kasvanut huomattavasti, se ei ole kuitenkaan riittänyt korvaamaan itämarkkinoiden romahdusta.

Tuotannon laskun seurauksena työttömyys on kasvanut: työttömyysaste oli tammikuussa yli 11 % ja sen odotetaan kasvavan jopa 17 %:iin lähiaikoina. Inflaatio hidastui vuoden 1991 aikana 70 %:iin vuositasolla, minkä suuruisena sen oletetaan pysyttelevän myös 1992.

Talousuudistus ja lama horjuttavat myös valtiontaloutta. Uudistuksen alaisena oleva verojärjestelmä ei ole vielä tarpeeksi toimiva. Budjetin menojen tiukasta karsinnasta huolimatta budjettivaje on hallituksen maaliskuisessa esityksessä noin 5 % bkt:sta. Budjettiesitys sai IMF:ltä varauksellisen tuen. Puolan velkojen anteeksianto on sidottu IMF:n ehtojen määrätietoiseen noudattamiseen.

Puolan keskuspankin uudeksi pääjohtajaksi on nimitetty Mrs. Hanna Gronkiewicz-Waltz.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 17

Venäjän hallitus on väljentämässä tiukkoja talouspoliittisia tavoitteita. Financial Timesin haastattelemien Venäjän hallituksen ministerien mukaan hallitus muuttaa aikaisempaa hyvin tiukkaa talousohjelmaa siten, että luottojen tarjontaa lisätään ja aikaisemmista tiukoista inflaatiotavoitteista annetaan periksi. Kun talouspolitiikan julkilausuttuna tavoitteena vuoden alkupuolella oli lähinnä talouden vakauttaminen kysyntää rajoittamalla ja budjettivajetta vähentämällä, niin nyt päällimmäisenä tavoitteena on ilmeisesti talouskasvun laskun pysähdyttäminen kuluvan vuoden aikana.

Uuden linjan mukaisesti hallitus on valmis hyväksymään aikaisempaa nopeamman inflaation. Hallituksen mukaan vuoden lopulla kuukausi-inflaatio pyritään painamaan 3 %:iin nykyisestä 30-40 %:sta. Venäjän keskuspankin pääjohtajan mukaan jo 5-6 % kuukausi-inflaatio olisi hyvä saavutus. Inflaation vastaisessa taistelussa luovuttaneen täysin kiinteän nimellisen kurssin tavoitteesta ja tarkoituksena on ilmeisesti ottaa käyttöön jonkinlainen crawling peg -kurssipolitiikka eli valuuttakursseja tullaan sopeuttamaan inflaation edellyttämällä tavalla. Myös budjettivajetta koskevaa tavoitetta on löysätty ja nyt lienee tavoitteena, että budjettivajeen määrä ei ylitä 5 % BKT:sta. Yritysten huolestuttavaa likviditeettitilannetta helpotetaan lisäämällä subventoituja luottoja, mutta toisaalta yritysten käyttäytymistä pyritään muuttamaan saattamalla voimaan konkurssilainsäädäntö. Keskuspankkirahoituksen korko on jo nostettu 50 %:iin. Energian hintojen vapauttamista jatketaan siten, että vuoden 1993 lopussa hintojen odotetaan vastaavan maailmanmarkkinahintoja. Ulkomaankaupassa vientikiintiöjärjestelmä on tarkoitus lähiaikoina korvata vientitariffijärjestelmällä ja tuonnille suunnitellaan vielä kuluvan vuoden aikana 5-10 % veroa.

Kyseisien suunnitelmien "virallisuudesta" ei toistaiseksi ole tietoa ja epäselvää on myös se, mikä vaikutus niillä on IMF:n suunnitelmiin.

Venäjän keskuspankki on päättänyt keskuspankkiluoton koron nostamisesta 20%:sta 50%:iin. Pankin pääjohtajan, G. Matjuhinin mukaan koron nostaminen oli perusteltua, koska keskuspankkiluoton ja kaupallisten pankkien antolainauskoron välinen marginaali oli aivan liian suuri. Useat kaupalliset pankit myöntävät luottoja 60-70% vuosikorolla. Jatkossa kaupallisten pankkien on ilmeisesti nostettava talletuskorkoa ja pyrittävä kansalaisten talletusten kasvattamiseen. Matjuhin ei usko hintojen nousuun koron nostamisen seurauksena, sen sijaan pankkien antolainauskorot saattavat nousta, mutteivät merkittävästi.

Bensiinin hinta nostettiin viisinkertaiseksi Moskovassa. Venäjän talousohjelman mukaan energian hinnat piti vapauttaa 20.4. mennessä, mutta tästä on luovuttu.

Jeltsin julkisti hallitusta koskevan lakiesityksen. Esityksen mukaan hallitus toimii suoraan presidentin alaisuudessa. Presidentti nimittää pääministerin, jonka korkein neuvosto voi hylätä. Mikäli näin tapahtuu, presidentillä on oikeus väliaikaisen pääministerin nimittämiseen enintään vuoden ajaksi. Ministerit eivät saa olla puolueiden jäseniä.

Ukrainan hallitus päästi julkisuuteen tiukan budjettiehdotuksen, jolla tavoitellaan 2% BKT:sta suuruista budjettivajetta vuodelle 1992. Menoja aiotaan suunnitelmien mukaan karsia erityisesti sosiaaliturvaa heikentämällä ja yritysten tukiaisia supistamalla. Tästä huolimatta yritysten tukiaiset jäisivät budjetin suurimmaksi menoeräksi (25%). Armeijan osuus olisi 16%, sosiaaliturvan 15% ja Tsernobylin ydinvoimalan aiheuttamien kustannusten 10%. Tuloista yli puolet arvioidaan saatavan arvonnalisöverosta ja neljannes yritysten tuloverosta, jota suunnitellaan korotettavaksi 18%:sta 24%:iin. Ukrainassa toivotaan huhtikuun loppupuolella Kiovassa vierailevan IMF-delegaation ottavan kantaa Ukrainan talouden uudistamiseen.

IMF arvioi IVY-maiden tarvitsevan 20 mrd. dollaria lisäapua tänä vuonna. Apu suunnattaisiin muille IVY-maille kuin Venäjälle, jolle jo on lupailtu 24 mrd. dollarin apupaketti. Lisämiljardit arvioidaan saatavan mm. IMF:ltä, Maailmanpankilta ja teollisuusmaiden ulkomaanapurahoista. Osa avusta voitaisiin antaa lykkäämällä pääomalyhennyksiä ja korkoja.

Itäisen Euroopan maat ja IVY ajautuvat lännen 1930-luvulla kokemaan syvään talouslamaan, ellei rahoituksellista ja teknistä apua lisätä. Näin todetaan YK:n alaisen Euroopan talouskomission (ECE) vuosiraportissa. Läntiset hallitukset ovat raportin mukaan aliarvioineet tuotannon voimakkaasta vähenemisestä, työttömyyden kasvusta ja elintason alenemisesta aiheutuvat taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset ongelmat. ECEn mukaan itäisen Euroopan maiden BKT väheni vuonna 1991 14 % ja IVYn 17 %. Vuodesta 1988 itäisen Euroopan BKT on laskenut 25%.

Raportissa ehdotetaan Marshall-avun kaltaisen ns. toisen Euroopan elvytysohjelman hyväksymistä. Ohjelma auttaisi kohdistamaan läntisen avun paremmin ja samalla lisäisi väestön luottamusta uudistuksia kohtaan.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 18

Lähes kaikki entiset neuvostotasavallat hyväksyttiin IMF:n ja Maailmanpankin jäseniksi. Ilmeisesti Venäjä saa IMF:n organisaatiossa oman ryhmänsä. Ukraina ja Gruusia liittyvät Hollannin ja Baltian maat Pohjoismaiden johtamaan ryhmään. IMF-jäsenyys oli yhtenä Venäjälle luvattun 24 mrd. dollarin lainan ehtona. G7-maat vahvistivat lainan myöntämisen viikonloppuna. Lainan ensimmäiset erät ovat nostettavissa viimeistään heinäkuussa. IMF-jäsenyyden lisäksi lainan ehtoihin kuuluu budjettivajeen supistaminen, rahamäärän kasvun hillitseminen, markkinatalouden kehitykseen tähtäävän lainsäädännön luominen, maatalous- ja energiasektorin uudistaminen sekä yhtenäinen, markkinoiden määräämä ja realistinen ruplan kurssi.

Käytännössä lainojen myöntämistä saattaa uhata Venäjän olennainen poikkeaminen talousohjelmastaan. Presidentti Jeltsin on painottanut, ettei Venäjä alistu IMF:n sanelupolitiikkaan, vaan aikoo säilyttää oman linjansa. Jeltsin ei hyväksy mm. IMF:n vaatimuksia luopua verohelpotuksista ja sosiaalimenojen lisäyksistä. Venäjä toivoo IMF:ltä 4 mrd. dollarin vakautusluottoa jo toukokuussa, mutta päätöksiä luoton myöntämisestä ei vielä ole tehty.

Suomen valtio maksaa takaajana entisen Neuvostoliiton vastuita n. 700 milj. markkaa tänä vuonna. Näin arvioi kauppa- ja teollisuusministeri Juhantalo. Yhteensä vastuut ovat noin kuusi mrd. markkaa, josta Valtiontakuukeskuksen osuus on yli puolet. Liikepankeilla vastuita on yli kaksi mrd. markkaa ja näistä suurin osuus on KOP:lla. Venäjän veloille määritellään ilmeisesti uusi maksuaikataulu IMF:n myönnettyä suunnitellut luottonsa.

Entisen NL:n ulkomaantalouspankki VEB jaetaan itsenäisiksi pankeiksi. Yksi pankeista toimii ei-kaupallisena valtion pankkina. Lisäksi perustetaan 1-2 liikepankkia, jotka erikoistuvat yritys- ja yksityishenkilöiden tileihin. Venäjän keskuspankin varajohtaja D. Tulin vakuuttaa, että ainakin pankin velat yksityishenkilöille (n. 200 milj. dollaria) maksetaan takaisin vaikka myymällä VEBin saamia vapaasti vaihdettavilla valuutoilla. Kuluvan vuoden aikana VEBin tileille talletettuja varoja säilytetään ulkomaisilla tileillä eikä pankki käytä niitä ulkoisen velan lyhentämiseen. Tulin ei hyväksy joidenkin IVY-maiden vaatimusta VEBin siirtämisestä pois Venäjän hallinnasta, koska 80% pankin asiakkaista on Venäjän alueelta. Sen sijaan VEBin jakamisen jälkeen voidaan keskustella esim. ei-kaupalliseen pankkiin perustettavasta erillisestä yksiköstä, joka hoitaisi vain IVY-maiden ulkoista velkaa.

VEBin pääasiallisessa omistuksessa olleiden ulkomaisten pankkien osakkeet on helmi-maaliskuussa siirretty Venäjän keskuspankille. Tulinin mukaan VEBin tavoitteena on yhteistyössä keskuspankin kanssa saneerata pankit ja myydä ne ulko- ja kotimaisille sijoittajille.

Venäjän ulkomaankauppapankki (Vneshtorgbank) säilyy kaupallisena pankkina ja hoitaa Venäjän valuuttatilejä ainakin toistaiseksi. Tulinin mukaan pankin perustaminen oli enemmänkin poliittinen kuin taloudellinen ratkaisu. Todellisuudessa pankin ainoa osakkeenomistaja on Venäjän keskuspankki.

Terveysalan työntekijät lakkoilevat Moskovassa. Lakkolaiset vaativat palkankorotuksia ja parempia työolosuhteita. Nimenomaan terveysalan työntekijät kuuluvat perinteisesti matalapalkkaisiin. Heidän keskipalkkansa on noin 1000 rpl/kk, kun venäläisten keskipalkka yleensä on pari tuhatta ruplaa/kk. Lakko laajenee tarvittaessa 10.5.

Baltian maat etsivät uusia uria. Huolimatta siitä, että maat pyrkivät länsikaupan kasvattamiseen, säilyvät taloussuhteet entiseen Neuvostoliittoon ja etenkin Venäjään vielä pitkään merkittävinä. Maiden ulkomaankaupasta käydään yhä 85 - 95 % entisen Neuvostoliiton tasavaltojen kanssa. Erityisen riippuvaisia maat ovat energian ja raaka-aineiden tuonnista. Viennissä jalostettujen tuotteiden ja elintarvikkeiden osuus on ollut merkittävin. Maat kohtaavat huomattavan vaihtosuhdeshokin, kun Venäjä ottaa käyttöön maailmanmarkkinahinnan Baltiaan vietävästä öljystä ja Baltian omien jalostettujen tuotteiden hintoja ei pystytä nostamaan energian hintoja vastaavasti. Venäjän riittämättömien öljytoimitusten vuoksi Baltian maiden on jo nyt ollut pakko tukeutua myös lännestä tuotavaan maailmanmarkkinahintaiseen öljyyn.

Taloudellista kehitystä ovat viimeksi kuluneen vuoden aikana varjostaneet poliittisten järjestelmien ja tavoitteiden selkiintymättömyys. Vuonna 1991 kokonaistuotannon arvioidaan supistuneen 10%, ja laskun uskotaan voimistuvan kuluvana vuonna. Tuotannon voimakas alamäki on kasvattanut työttömien määrää. Työttömyysasteen odotetaan vuoden loppuun mennessä nousevan noin 10 %:iin, kun kannattamatonta tuotantoa joudutaan lopettamaan enemmän kuin uutta tuotantoa syntyy tilalle. Vuoden alusta toteutetun hintojen vapauttamisen seurauksena inflaatiovauhti saattaa 1992 nousta ainakin 500 - 900 %:iin vuositasolla. Kuluttajahinnat nousivat viime vuonna 200 - 300 %.

Ulkomaiset sijoittajat suosivat Unkaria. Vuoden 1988 investointien vapauttamisen seurauksena Unkariin on sijoitettu yli kolme mrd dollaria ulkomaista pääomaa, mikä on reilusti yli puolet itäiseen Eurooppaan tehdyistä ulkomaisista sijoituksista.

Unkarin suosiminen johtuu useista eri syistä. Ulkomaisille sijoittajille taataan mm. 10 vuoden verohelpotukset ja lisenssi vaaditaan ainoastaan pankkitoimintaan. Ulkomaisia yrittäjiä kannustetaan sijoittamaan yksityistettäviin yrityksiin. Viime vuonna jopa 80% yksityistämiskohteista myytiin ulkomaalaisille. Unkarin solmima vapaakauppasopimus EY:n kanssa tekee maan kiinnostavaksi myös koko Euroopan markkinoita ajatellen.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 19

Rupla vaihdettavaksi heinäkuun alusta. Asiasta ilmoitti Venäjän hallituksen neuvonantaja K.Kagalovski. Ruplan annetaan hänen mukaansa kellua elokuun alkuun asti, jolloin sille määritellään uusi kurssi. Hallitus pyrkii kurssiin 80 rpl/dollari, jonka sallittaisiin vaihdella $\pm 7.5 \%$. Hallitus aikoo samassa yhteydessä poistaa ruplan rinnakkaiskurssit, purkaa useimpien tuotteiden vientikiintiöt ja kieltää kaupankäynnin muilla valuutoilla kuin ruplalla. Toistaiseksi on epäselvää, minkä asteisesta vaihdettavuudesta on kyse. Joidenkin tietojen mukaan vaihdettavuus sallittaisiin vaihtotaseen erien ja ulkomaisten investoijien voittojen kotiutuksen osalta. Ruplan vaihdettavuus oli Venäjälle luvatus 6 mrd. dollarin vakautusrahaston yhtenä ehtona. Lisäksi Venäjän tulisi sopia muiden entisten neuvostotasavaltojen kanssa ruplan käytöstä niiden alueella.

Venäjä kokeilee uusia muotoja ulkomaisen velkansa kuolettamiseksi. Huhtikuussa voimaanastuneen hallituksen asetuksen mukaan joidenkin energia-alan yritysten valuuttatuloista 38 % jää suoraan ulkomaisten luottotajien ja tavaran toimittajien tileille. Valuuttavaroilla kuoletetaan aiemmin saatuja luottoja tai tuodaan elintarvikkeita, lääkkeitä, kasvinsuojeluaineita ja erilaisia laitteita. Normaalisti ko. osuus maksettaisiin Venäjän valuuttavarantoon. Poikkeusjärjestelyyn osallistuvat Sojuznefteeksport, Rosnefteprodukt ja Gazprom. Yrityksille 38 % valuuttatulo-osuus korvataan ruplissa kaupallisella erikoiskurssilla laskettuna.

Asevoimien osuus Venäjän budjettimenoista kasvanut. IVY:n armeijan pääesikunnasta saatujen tietojen mukaan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä puolustusmenojen osuus Venäjän budjettituloista oli 55 %. Puolustusvoimien menot olivat kaksi kertaa suuremmat kuin budjetin kautta kansantalouden kehittämiseen (esim. investoinnit) myönnetty varat ja kolme kertaa sosiaaliturvaan liittyviä kustannuksia suuremmat.

Armeijan menojen osuuden kasvu johtuu siitä, että Venäjä rahoittaa tällä hetkellä yksin 4 milj. miehen vahvuisen armeijan menot, mutta kovin pitkään Venäjällä ei ole varaa tällaiseen järjestelyyn. Myös aseiden vähentämisen sanotaan olevan hyvin kallista. Venäjän alueella on mm. 72 käytöstä poistettua sukellusveneen ydinreaktoria, joista osa on vähitellen hajoamassa kaupunkialueilla.

Terveydenhoitoalan lakko laajenee. Valtaosa Venäjän alueista on jo liittynyt lakkoon, jossa vaaditaan terveydenhoitomenojen lisäyksiä ja palkkojen korotuksia. Arvioiden mukaan vain 40 % budjetissa terveydenhoitoon varatuista menoista on todellisuudessa käytetty tähän tarkoitukseen. Alan keskipalkka on 63 % Venäjän yleisestä keskipalkasta ja 49 % Venäjän teollisuuden keskipalkasta.

Venäjän presidentin neuvonantaja Sergei Shahrain on jättänyt eronpyyntönsä. Shahrain toimi hallituksen lainopillisena neuvonantajana.

Venäjän hallitus päätti votkan hintasäännöstelyn purkamisesta. Votkan valmistus on edelleen valtion yksinoikeus, mutta yksityisyrittäjät saavat valmistaa olutta ja viiniä.

Krimin korkein neuvosto hyväksyi itsenäisyysjulistuksen. Julistus astuu voimaan, mikäli 2.8.92 järjestettävä kansanäänestys vahvistaa sen. Toistaiseksi on epäselvää, mitä itsenäisyysjulistuksella käytännössä tarkoitetaan, sillä Krimin korkein neuvosto on vedonnut Ukrainan korkeimpaan neuvostoon neuvottelujen aloittamiseksi Krimin asemasta Ukrainan yhteydessä. Ukrainan presidentti Kravtsuk puolestaan totesi itsenäisyysjulistuksen Ukrainan perustuslain vastaiseksi. Huhtikuussa Ukrainan parlamentti hyväksyi Krimin asemaa huomattavasti rajoittavan lain.

Vuoteen 1954 saakka Krim oli Venäjän autonominen tasavalta. Krimin väestöstä 60 % on venäläisiä, minkä vuoksi myös liittymistä Venäjään kannatetaan. Krimin alueella Sevastopolissa sijaitsee Mustanmeren laivaston tukikohta.

Siirtymätalouksien ulkoinen rahoitustarve vuositason 100 mrd. dollaria. IMF:n arvion mukaan Venäjän rahoitustarve vuonna 1992 on noin 20-25 mrd. dollaria ja muiden entisten neuvostotasavaltojen noin 20 mrd. dollaria. Seuraavien neljän-viiden vuoden aikana IMF:n rahoitus entisille neuvostotasavalloille saattaa nousta 25-30 mrd. dollariin edellyttäen, että maiden talouspolitiikka on IMF:n hyväksyttävissä.

Myöhemmin kyseisten maiden ja muun Itä-Euroopan rahoitustarve saattaa vuosittain olla yli 100 mrd. dollaria. Maailmanlaajuisesti tämä rahoitus on saatavissa siten, että vähemmän tarpeellista kulutusta vähennetään lähinnä budjettivajeiden supistaminen kautta. Erityisen tärkeä vähennyskohde on sotilasmenot, joiden osuus koko maailman tuotannosta on keskimäärin 4.5 %. Mikäli ne maat, joissa sotilasmenojen osuus BKT:sta on tätä suurempi, vähentäisivät menojaan siten, että ne vastaisivat keskimääräistä osuutta, vapautuisi noin 140 mrd. dollaria vuosittain muuhun käyttöön. Siirtymätalouksien vuosittainen ulkoinen rahoitustarve on 7 % teollisuusmaiden yhteenlasketuista puolustusmenoista.

Viron kruunun käyttöönoton valmistelut ovat edenneet. Tarkoista yksityiskohdista on vaiettu, mutta rahauudistuskomitea päätti vastikään kruunun käyttöönoton teknisten valmistelujen takarajaksi 22.5. Samalla kansalaisille annettiin viikko lisäaikaa kirjoittautua rahanvaihtoon. Yhden ja kahden kruunun setelit on jo painettu USA:ssa ja suuremmat setelit ovat valmistumassa tietävästi Englannissa. Alustavasti on kaavailtu, että pysyvästi Virossa oleskelevat henkilöt voivat vaihtaa ruplia kruunuun suhteessa 1000:1. Kruunun todellinen arvo muihin valuuttoihin nähden on vielä päättämättä.

Rahauudistusta oltiin välillä jo lykkäämässä myöhempään ajankohtaan vakaampia aikoja odottamaan. Uudistus ei ole ongelmaton mm. valuuttamääräisen ulkomaankaupan epätasapainon ja pankkijärjestelmän alkeellisuuden vuoksi. Inflaatiovauhdin oletetaan vielä kasvavan. Viron Pankilla ei ole vielä toistaiseksi oman valuuttansa tukena riittävästi valuuttavarantoa. Näiden seikkojen takia IMF varoitti virolaisia taannoin hätiköinnistä rahauudistuksessa. Kaikesta huolimatta hallitus on keskuspankin tuella päättänyt melko pian siirtyä omaan rahaan.

Ennakkotietojen mukaan Latvia on laskenut liikkeelle oman Latvian ruplan, jota käytetään rinnan entisen NL:n ruplien kanssa. Kumpiakin rahoja vaihdetaan pankissa kurssiin 1:1. Uuden rahan liikkeellelaskun syyksi ilmoitetaan pula käteisrahasta.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 20

Ruplan kiinteän kurssin määrittäminen siirtyy. Venäjän keskuspankin puheenjohtajan G. Matjuhinin mukaan ruplan kurssin on asetettava markkinoiden vaatimalle tasolle ennen kuin kiinteästä vaihtokurssista päätetään. Alunperin siirtyminen piti toteuttaa jo elokuussa, mutta Matjuhin ennustaa sen lykkääntyvän myöhemmäksi syksyyn. Hänen mukaansa ulkomaalaisten ei sallita ostavan vapaasti ruplia ennen kuin ruplan kurssi on kiinteä.

Ruplasta ainoa laillinen maksuväline Venäjällä. Parlamentin ensimmäisessä käsittelyssä hyväksymä lakiluonnos kieltää muiden valuuttojen tai vastaavien liikkeellelaskun Venäjällä. Vapaasti vaihdettavien valuuttojen käyttö sallitaan vain keskuspankin määräämissä tapauksissa. Keskuspankki julkaisee viikoittain ruplan virallisen kurssin ja sillä on yksinoikeus ruplien liikkeellelaskuun ja niiden vetämiseen pois käytöstä. Muut entiset neuvostotasavallat saavat käyttää ruplia hallitusten välisten sopimusten perusteella.

Yritysten velat kasvavat Venäjällä. Keskuspankin tietojen mukaan yritysten velat toisilleen ja pankeille nousevat 1.4 biljoonaan ruplaan, mikä on enemmän kuin maan BKT vuoden ensimmäisellä neljänneksellä. Energiahintojen vapauttaminen lähitulevaisuudessa vaikeuttaa tilannetta entisestään.

Hallitus on jo päättänyt keskuspankkiluoton lisäämisestä 200 mrd. ruplalla, mikä tarkoittaa luotonannon kasvattamista jopa 50 %:lla. Hallituksen suunnitelmissa on lisäksi 5-10 % tuontiveron ja tuontia koskevan 28 % arvonlisäveron käyttöönotto.

Venäjä sijoitti yli 300 milj. punttaa Moscow Narodny Bankin osakkeisiin. Lontoossa sijaitseva MNB on entisen Neuvostoliiton merkittävin ulkomainen pankki, joka Neuvostoliiton hajottua on ollut suurissa taloudellisissa vaikeuksissa. Venäjän keskuspankki on tällä hetkellä pankin pääomistaja.

USA aikoo käyttää pakotteita Venäjää ja Intiaa vastaan. Päätökseen johti Venäjän ja Intian sopima kauppa raketiteknikan myynnistä Intiaan. Venäjä on perinteisesti toimittanut Intialle n. 70 % sen aseista. USAn käsityksen mukaan kauppa oli vastoin länsimaista sopimusta, jolla pyritään estämään ohjustekniikan myynti kehitysmaihin. Myös Venäjä on luvannut noudattaa sopimusta, vaikkei olekaan allekirjoittanut sitä. Kaupan arvo on noin 200-250 milj. dollaria.

Kaupasta aiheutunut kiista on ollut erittäin arkaluontoinen lähinnä Venäjälle. Maan kauppa Intian kanssa tyrehtyi viime vuonna ja lähiaikoina on tarkoitus allekirjoittaa sopimus clearing-kaupan lopettamisesta ja vapaasti vaihdettavien valuuttojen käyttöön siirtymisestä. Intia on sovitun kaupan seurauksena luvannut toimittaa Venäjälle elintarvikkeita ja kulutustavaroita. Toisaalta USA on uhannut noin neljän mrd. dollarin suuruisen talousavun peruuttamisella.

Ukrainan parlamentti kumosi Krimin itsenäisyysjulistuksen. Krimin viranomaisille annettiin viikko aikaa peruttaa alueen parlamentin itsenäisyyttä koskevat päätökset. Käytännössä tämä tarkoittaisi itsenäisyysjulistuksen ja elokuuksi kaavaillun itsenäisyyden vahvistavan kansanäänestyksen peruuttamista. Ukrainan parlamentti antoi presidentti Kravtsukille valtuudet palauttaa perustuslaillinen järjestys Krimillä.

IVY-maiden johtajien kokous uhkaa vesittyä. Jo useiden jäsenmaiden päämiehet ovat ilmoittaneet jättäytyvänsä tänään perjantaina alkavasta kokouksesta pois. Ukrainan presidentti Kravtsukia on syytetty jopa IVYn hajottajaksi hänen ilmoitettuaan poisjäännistään. Ukrainan ja Venäjän suhteita kiristää etenkin Krimin kysymys. Myös Moldovan, Kirgisian, Tadžikistanin ja Azerbaidhanin edustajat ovat peruuttaneet osanottonsa. Kokouksen asialistalla on mm. periaatepäätös toimenpiteistä, mikäli jokin IVYn jäsenmaista ottaa käyttöön oman valuutan.

Viron kruunu sidotaan D-markkaan. Asiasta on Viron Pankin pääjohtajan S. Kallasin mukaan tehty sopimus Saksan Bundesbankin kanssa. Kruunun käyttöönottoa valmisteleva komitea on laatinut kolme rahanuudistuksen kannalta keskeistä lakiehdotusta - rahalain, valuuttalain ja lain kruunun takaamisesta. Lakiehdotusten hyväksymistä odotetaan kesäkuun alussa ja kruunun käyttöönottoa juhannuksen tienoilla. Komitean ehdotusten mukaan kruunun vaihteluväli olisi $\pm 3\%$.

EY teki 10-vuotisen kauppaja yhteistyösopimuksen Baltian maiden ja Albanian kanssa. Sopimuksen mukaan EY poistaa kaikki tuonti-kiintiöt em. mailta ja nämä puolestaan pidättäytyvät käyttämästä lisensiointi- tai ulkomaisen valuutan vaihtorajoituksia estääkseen tuontia EYstä.

Puolan äskettäin alkaneet neuvottelut Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa ovat vaarassa keskeytyä. Neuvottelut kolmivuotisesta 2.5 mrd:n dollarin luotosta keskeytetään, mikäli parlamentti ei hyväksy hallituksen budjettiesitystä toukokuussa. Viime viikolla parlamentti totesi edellisvuoden palkka- ja eläkeleikkaukset laittomiksi. Leikkausten kumoaminen merkitsisi käytännössä vaikeuksia toteuttaa IMF:n vaatima budjettivajeen supistaminen 5 %:iin BKT:sta. Hallituksen suunnittelemat terveydenhoitomenojen ja koulutusmäärärahojen leikkaukset ovat myöskin vaarassa tulla hylätyksi. Parlamentin päätöksen seurauksena valtiovarainministeri Andrzej Olechowski ilmoitti eroavansa, mutta lupasi presidentti Lech Walesan pyynnöstä jatkaa virassaan vielä toukokuuseen budjettiinäestykseen asti.

Edellisen kerran valuuttarahasto keskeytti neuvottelut yhdeksän kuukautta sitten, kun hallituksen kanssa sovitut tavoitteet budjettivajeen pienentämisestä eivät toteutuneet. Vaikka budjettivaje kuluvan vuoden maaliskuuhun mennessä oli 40 % ennakoitua pienempi, on menoja vähennettävä edellisvuoteen verrattuna vielä puolella eli 4.7 mrd dollarilla.

Romania saa 400 milj. dollarin rakenneluoton Maailmanpankilta. Yli puolet lainasta on suunnitelmien mukaan nostettavissa heinäkuuhun ja loppuosa vuoden loppuun mennessä. Ainoastaan Romanian kieltäytyminen ilmoittamasta yleisten vaalien päivämäärää toukokuun aikana saattaisi lykätä lainan saantia.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 21

Venäjällä otettiin käyttöön öljyn ja kaasun hintakatto. Yrityksille myytävän öljyn hinta saa vaihdella 1800-2200 ruplassa/tonni (aiemmin noin 350 rpl/tonni) ja kaasun 1100-1600 ruplassa/1000 m³ (260 rpl/1000 m³). Kotitalouksia päätös koskee vain öljyn osalta, kaasun hintoja subventoidaan edelleen. Uudet hinnat ovat edelleenkin vain kolmanneksen maailmanmarkkinahinnoista. Päätös ilmeisesti kumoaa maaliskuussa öljy- ja kaasuteollisuuden yrityksille annetun oikeuden myydä 40 % tuotannostaan vapailla hinnoilla. Yli hintakaton myyviä rangaistaan sakoilla. Hinnankorotuksista verojen ja sakkojen kautta saatavat tulot käytetään pääasiallisesti öljyteollisuuden uudistamiseen.

Päätöksen uskotaan vaikuttavan eniten tehottomiin yrityksiin sekä niihin entisiin neuvostotasavaltoihin, joilla ei ole omia energiavaroja tai erillisiä sopimuksia Venäjän kanssa energiatoimituksista tietyillä hinnoilla. Tavaroiden ja palvelujen hintojen arvellaan nousevan enintään 50 %. Talousministeri Netshajevin mukaan hintakatto on voimassa vain siirtymäkaudella, joka kestää enintään kolme kuukautta. Päätös tähtää energian hintojen täydelliseen vapauttamiseen, jonka alunperin piti toteutua jo huhtikuun lopulla.

Venäjän keskuspankin johtajan G. Matjuhinin eroa vaaditaan. Parlamentin puhemiehistön jäsen A. Potshinok on ilmoittanut vaativansa Matjuhinin pikaista eroa tämän kieltäytyttyä julkistamasta keskuspankin toimintaa koskevaa raporttia. Potshinokin mukaan pankki on lisäksi erottanut ja nimittänyt johtokunnan jäseniä ilman parlamentin suostumusta. Toistaiseksi asiaa tutkitaan.

Georgi Hizhasta Venäjän uusi varapääministeri. Hizha toimi aiemmin Pietarin varapormestarina.

Jeltsin nimitti kenraali Pavel Gratshevin Venäjän puolustusministeriksi.

Venäjän parlamentti kumosi Krimin liittämisen Ukrainaan. Parlamentin päätöksen mukaaan Hrushtshevin v.1954 tekemä päätös Krimin lahjoittamisesta Ukrainalle oli laitton. Parlamentti ei vaadi aluetta Ukrainalta, mutta ehdottaa neuvotteluja Krimin asemasta. Ukrainan presidentti Kravtsuk on arvostellut päätöstä ja todennut sen heikentävän Ukrainan ja Venäjän välisiä suhteita.

Krimin parlamentti päätti torstaina peruuttaa hyväksymänsä itsenäisyysjulistuksen ja muutti elokuuksi kaavaillun kansanäänestyksen koskemaan itsenäisyyden sijasta perustuslakia. Useat sadat krimiläiset osoittivat mieltään päätöstä vastaan. Mielenosoituksen

järjesti Krimin tasavaltalaisliike KRD, joka pyrkii alueen täydelliseen itsenäisyyteen. Ratkaisuksi Mustanmeren laivastoa ja Sevastopolin sotasataman omistusta koskevaan kiistaan KRD ehdottaa vuokrasopimusta.

Ukrainan parlamentti hyväksyi vuoden 1992 budjettiluonnoksen. Budjettivajeen ylärajaksi vahvistettiin 2 % BKT:sta, kun edellisvuoden vaje oli noin 20 % BKT:sta.

Osa IVY-maista muodosti puolustusliiton. Ns. kollektiivisen turvallisuussopimuksen allekirjoitti kuusi IVY-maata - Venäjä, Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenia, Armenia ja Tadžikistan. Sopimuksessa todetaan hyökkäyksen yhtä puolustusliiton jäsentä kohtaan merkitsevän hyökkäystä koko puolustusliittoa vastaan. Keskinäisistä voimatoimista pidättäydytään. Käytännön ongelmaksi jää, miten puolustusliittoon liittyneen Armenian ja liiton ulkopuolelle jääneen Azerbaidžhanin välinen sota onnistutaan ratkaisemaan.

Liettuan pääministeri G. Vagnorius jätti eronpyyntönsä. Eronsa syyksi hän ilmoittaa Liettuan hallituskriisin. Kriisi on kehittynyt muutamien viime kuukausien aikana, jolloin ministerit ovat vaatineet toistensa eroa ja jättäneet päätöksenteon taka-alalle. Vagnorius syyttää parlamenttia hallituksen uudistustyön estämisestä ja on ilmoittanut vaativansa parlamentin eroa ja uusia vaaleja, mikäli hänen eronpyyntöään ei hyväksytä. Ensi viikonvaihteessa Liettuassa pidetään presidentin valtaoikeuksia koskeva kansanäänestys.

Liettua kiristänyt otteitaan venäläisten joukkojen häätämiseksi. Liettua edellyttää 70-80 000 sotilaan poistumista maasta kuluvan vuoden aikana eikä aio perääntyä vaatimuksestaan. Lisäksi vaaditaan 193 miljardin dollarin korvauksia armeijan aiheuttamista tuhoista. Liettuan poliisi ja rajajoukot ovat valmiustilassa ja pyrkivät estämään uusien joukkojen tuomisen maahan. Yhteenotoissa on käytetty jo ampuma-aseita.

Tšekkoslovakian yksityistettävät valtionyritykset ovat tulleet myyntiin. Myytäviä valtionyrityksiä on yhteensä 2000-3000 nettoarvoltaan 8.5-10 mrd. dollaria. Tarjouksia myytävistä yrityksistä voi tehdä kesäkuun puoleen väliin saakka, ja osuuksien jakaantuminen pyritään selvittämään heinäkuun alkuun mennessä. Useiden tarjontakierrosten ennakoidaan vaikeuttavan ja hidastavan yksityistämistä.

Tärkeänä osana yksityistämistä Tšekkoslovakian liittoparlamentti hyväksyi kuluvan vuoden huhtikuussa lain, jossa päätetään kahden riippumattoman arvopaperipörssin perustamisesta Prahaan ja Bratislavaan. Ulkomaisten pankkien omistukseen tarjotaan 30 % pörssien osakekannasta. Pörsseissä uskotaan käytävän kauppaa aluksi 50 yrityksen osakkeilla, mutta määrän odotetaan nousevan myöhemmin 300-400:aan. Investointikuponkien arvioidaan muuttuvan vaihtokelpoisiksi arvopapereiksi kuluvan vuoden loppuun mennessä. Pörssien perustamisajankohdista ei vielä ole päätetty.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 22

Venäjän hallitus hyväksyi luonnoksen talousuudistuksen syventämisestä. Uudistuksen toisessa vaiheessa tavoitteena on mm. verojen alentaminen, yksityisen säästämisen ja investointien lisääminen sekä investointitavaroiden, maan ja kiinteän omaisuuden markkinoiden perustaminen. Toisen vaiheen alkamisajankohtaa ei ilmoiteta. Yksityiskohtaisemman ohjelman odotetaan valmistuvan kesäkuun puoleenväliin mennessä.

Venäjän hallitus ja keskuspankki eri mieltä ruplan vaihdettavuuden aikataulusta. Talousministeri Netshajevin mukaan hallituksen tavoitteena on edelleenkin saada ruplan kurssi tasolle 60 - 80 rpl/dollari elokuun alkuun mennessä. Hänen mukaansa tavoite on melko realistinen huolimatta siitä, että tuonti saattaa vaikeutua. Venäjän keskuspankin johtaja G. Matjuhin ja varajohtaja D. Tulin eivät pidä tavoitekurssin saavuttamista määräajassa realistisena.

Venäjä ja Kazahstan sopivat taloudellisesta ja sotilaallisesta yhteistyöstä. Sopimus edellyttää vapaata tavaroiden ja palveluiden kulkua maiden välillä. Lisäksi maat perustivat yhteisen turvallisuusvyöhykkeen ja sopivat tukikohtien (ml. Baikonurin avaruusasema) yhteisestä käytöstä. Venäjä jää sopimuksen ainoaksi ydinasevallaksi, sillä Kazahstan on ilmoittanut pyrkivänsä ydinaseettomaksi alueeksi. Viime viikolla Venäjä ja Kazahstan päättivät yhdessä neljän muun IVY-maan kanssa puolustusliiton perustamisesta.

Saksa myönsi halpakorkoista luottoa Venäjälle. Asiasta sovittiin talousministeri Netshajevin Saksan-vierailun aikana. Luotto on suuruudeltaan 5 miljardia D-markkaa ja on tarkoitettu etenkin Venäjän yksityisyrityksille. Luoton korko on 5 %. Sen vakuutena on entisen Neuvostoliiton armeijan kiinteää omaisuutta. Saksa on ilmoittanut voivansa lisätä luottoa, mikäli se on tehokkaassa käytössä.

NKP:n oikeudenkäynti pidetään heinäkuussa. Kommunistista puoluetta syytetään Neuvostoliiton perustuslain rikkomisesta. Mahdollisesti myös joitakin puoluejohtajia syytetään henkilökohtaisesti. Samoin tutkitaan, olivatko presidentti Jeltsinin kommunistisen puolueen toiminnan kieltävät asetukset perustuslain mukaisia.

Entisen Neuvostoliiton ulkomaisten pankkien myynti alkoi. Ensimmäisenä myytiin Frankfurtissa sijaitseva Ost-West Handelsbank. Pankin osakkeista 80 % osti venäläinen Tokobank 50 milj. D-markan hintaan. Ost-West Handelsbankin perustivat NL:n valtionpankki (Gosbank) ja NL:n ulkomaantalouspankki (VEB), joilta osakkeet sittemmin siirtyivät Venäjän keskuspankin haltuun. Muut entisen NL:n ulkomaiset pankit sijaitsevat Lontoossa, Pariisissa, Wienissä, Luxemburgissa, Singaporessa ja Zürichissa.

Baltian maissa otetaan käyttöön omia valuuttoja ruplan rinnalle. Pula käteisrahasta on saanut Baltian maat nopeuttamaan omien valuuttojen käyttöönottoa. Viron pääministeri Tiit Vähi kannattaa yhden kruunun setelien käyttämistä esim. 1000 ruplan setelien sijaisena. Vähi perustelee

kruunujen käyttöönottoa sillä, että palkat ja eläkkeet on saatava maksetuiksi. Viron akuutti käteistarve on 600 milj. ruplaa ja ilmeistä on, ettei Viron pankki saa Venäjältä toivomiaan 400 - 500 milj. ruplaa enää toukokuun aikana. Viron Pankin pääjohtaja Siim Kallas on ilmoittanut eroavansa, mikäli hallitus laskee liikkeelle kruunun ruplan korvikkeena. Hänen mielestään kruunun seteleiden käyttäminen ruplina aiheuttaisi epäluottamusta Viron tulevaa valuuttaa kohtaan.

Latvian keskuspankki laski 7.5. liikkeelle Latvian ruplan Venäjän ruplan rinnalle. Myös Liettua on ottanut käyttöön 200 ja 500 ruplaa vastaavia kuponkeja, jotka käyvät maksuvälineenä ruplien rinnalla. Vajaa puolet palkoista ja muista maksuista suoritetaan näillä kupongeilla.

Liettualaiset vastustivat presidentin viran perustamista. Viran perustamiseen olisi tarvittu yli 50 % kannatus, mutta vain vajaa 40 % äänesti viran puolesta. Äänestämisestä pidättäytyi suurin osa maan puolalais- ja venäläisvähemmistöistä. Syyksi ilmoitettiin hallituksen vähemmistöjen vastainen politiikka. Viime viikonvaihteessa pidetty äänestys oli pettymys ainakin parlamentin puheenjohtajalle V. Landsbergisille, joka on tiukasti ajanut vahvan presidentin viran perustamista.

Unkari on kasvattanut länsikauppaansa. Unkarin vienti länteen kasvoi vuonna 1991 edellisvuodesta 31 % ja oli 10.2 mrd. dollaria. Tänä vuonna kasvu on jatkunut ja vienti entisiin SEV-maihin supistunut edelleen. Vuonna 1991 Unkarin vienti entisiin SEV-maihin väheni 60 %. SEV-viennin suhteellinen arvo väheni 19 %:iin maan koko viennistä.

SEV-kaupan ja kotimaisen kysynnän voimakkaan supistumisen vuoksi arviolta 40 - 45 % teollisuudessa toimivista valtionyrityksistä voi joutua vakaviin rahoitusvaikeuksiin. Lännen viennin suhteellisen osuuden kaksinkertaistuminen 24 %:sta 47 %:iin viimeisen kolmen vuoden aikana ei vielä riitä pelastamaan yrityksiä odotettavissa olevalta konkurssialtolta. Euroopan yhteisön kanssa solmittujen vapaakauppasopimusten rahallisen vuosittaisen hyödyn odotetaan jäävän varsin vähäiseksi. Vapaakaupan esteitä poistetaan Unkarin länsiviennissä vahvojen toimialojen, kuten tekstiili-, elintarvike- ja terästeollisuuden kohdalla kaikkein hitaimmin.

Puolan yhä kasvavasta ulkomaankaupasta voi olla apua syvenevään lamaan. BKT:hen suhteutettu tuonti vuosina 1989-1991 kasvoi 14 %:sta 23 %:iin ja vienti 9 %:sta 15 %:iin. "SEV-kaupan" suhteellinen arvo oli vuonna 1991 ainoastaan 17 % koko ulkomaankaupasta. Länsiviennin suhteellinen arvo on kasvanut viimeisen kolmen vuoden aikana 30 %:sta 55 %:iin.

Viime vuoden toukokuussa zlotyn annettiin devalvoitua 1.8 % kuukaudessa. Vuoden 1992 helmikuussa zloty devalvoitiin edelleen 12 %:lla. Näiden toimien jälkeen länsivienti kasvoi kuluvan vuoden tammi-huhtikuussa 6 % ja tuonti väheni 15 %. Kauppatase oli samana ajanjaksona yli 600 miljona dollaria ylijäämäinen. Kuluvan vuoden maaliskuussa parlamentti hylkäsi hallituksen talousohjelman, jonka tavoitteena oli jatkaa zlotyn devalvoimista ja luopua valuuttakurssin nimellisestä ankkurista.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 23

Venäjän pääministeri Jegor Gaidar haluaa helpotuksia maan ulkomaisen velan hoitoon. Pääministeri Gaidar ehdotti Venäjällä viime viikon lopulla vierailleelle EY-komission puheenjohtajalle Jacques Delorsille, että Venäjän länsimaiset velkojat suostuisivat Venäjän länsilainojen kuoletusten ja korkojen maksun lykkäämiseen viidellä vuodella.

Venäjän keskuspankin pääjohtaja G. Matjuhin ja varapääjohtaja V. Rasskazov ovat jättäneet eronpyyntönsä. Korkeimman neuvoston istunnossa keskuspankin johtoa syytettiin pankkia koskevien lakien ja parlamentin päätösten rikkomisesta, rahapolitiikan linjattomuudesta sekä maksujärjestelmän romuttamisesta. Eron aiheuttaman sekavan tilanteen arvioidaan lisäävän presidentin ja parlamentin välisiä erimielisyyksiä presidentin valtaoikeuksista. Perustuslaissa keskuspankki on alistettu korkeimmalle neuvostolle, mutta Boris Jeltsinin mukaan pankki ottaa käskynsä häneltä. Matjuhinin vahvimmat seuraajaehdokkaat ovat Gosbankin entinen pääjohtaja V. Geraschenko, Venäjän keskuspankin varapääjohtaja D. Tulin ja Venäjän entinen finanssiministeri B. Fedorov. Alustavien tietojen mukaan parlamentti ei kuitenkaan olisi hyväksynyt G. Matjuhinin eroa 4.6. pitämässään istunnossa.

Uusia nimityksiä Venäjän hallinnossa. Korkeimman neuvoston varapuheenjohtaja Vladimir Shumeiko on nimitetty Venäjän ensimmäiseksi varapääministeriksi Jegor Gaidarin rinnalle. Shumeikon vastuualueena on teollisuus, tietoliikenne ja yhteistyö korkeimman neuvoston kanssa.

Valtion omaisuuskomitean puheenjohtaja Anatoli Tshubais sekä tiede- ja teknologiaministeri Boris Saltykov on nimitetty Venäjän varapääministeriksi.

Venäjän uudeksi energiaministeriksi Vladimir Lopuhinin tilalle on nimetty Viktor Tshernomyrdin, entinen kaasuteollisuuden ministeri.

Toisen neljänneksen budjettivaje on 7 % BKT:sta. Venäjän hallituksen hyväksymän tämän vuoden toisen neljänneksen budjettia koskevan asetuseräluonnoksen mukaan yhteenlasketun budjetin (liittovaltion ja alueellisten budjettien) tulot ovat noin 600 mrd. ruplaa ja menot noin 780 mrd. ruplaa. Ensimmäisellä neljänneksellä todellinen budjettivaje oli ilmeisesti samaa suuruusluokkaa, vaikka maksuperusteinen budjetti olikin suunnitteen tasapainossa. Vuonna 1991 budjettivaje oli noin 20 % BKT:sta.

Venäjän keskuspankki laskee kesäkuun aikana liikkeelle 140 mrd. ruplan arvosta uusia seteleitä. Summa on suurempi kuin koko viime vuonna liikkeelle laskettu määrä. Lisäksi pankki päätti keskuspankkikoron nostamisesta 50 %:sta 80 %:iin.

Presidentti Jeltsin vastustaa energian hintojen nopeaa vapauttamista. Hänen mukaansa Venäjän kansan sietokyky on äärirajoilla ja hintojen vapauttaminen aiheuttaisi yleisen sekasorron. Hintojen korotusten vaikutuksia tutkimaan on muodostettu asiantuntijaryhmä. Jeltsin erotti vastikään energiaministeri V. Lopuhinin, joka kannatti siirtymistä vapaisiin energian hintoihin.

Kuluvan vuoden aikana on Venäjällä tarkoitus muuttaa siviili-tuotantoon 550 puolustusteollisuuden laitosta. Siviilisektorin tuotteiden osuus Venäjän puolustusteollisuuden kokonaistuotannosta kasvaa talousministeriön ennusteen mukaan tänä vuonna 81 prosenttiin. Konversioon edistämiseen pyritään edullisin rahoitusjärjestelyin. Kuluvana vuonna sotilastuotannon supistumisen seurauksena miljoonan ihmisen arvelaan jäävän vaille työtä.

Maailmanpankki on huolissaan Ukrainan talouden hitaasta uudistumisesta. Ukraina on uudistuksissaan jäljessä Venäjästä; yritysten ja kiinteistöjen yksityistäminen ei ole vielä päässyt vauhtiin ja hinnat asetetaan edelleen hallinnollisesti. Lisäksi budjetin vaje on huolestuttavan suuri. Maailmanpankki varoittaa Ukrainaa ottamasta omaa valuuttaa käyttöön ennen kuin talouden rakenteita on saatu uudistettua.

Viron kruunu käyttöön mahdollisesti jo kesäkuussa. Viron Pankin pääjohtajan Siim Kallasin mukaan Viro aikoo luopua ruplasta ja ottaa käyttöön oman Saksan markkaan sidotun valuuttansa kesäkuun loppuun mennessä. Kruunun vaihteluväli tulee olemaan $\pm 3\%$. Kruunun katteena on Viron 11.3 tonnin suuruinen kultavaranto. Viron valuuttavarannon suuruus on 120 milj. dollaria, josta kullin osuus on 110 milj. dollaria. Viron parlamentti hyväksyi uutta valuuttaa koskevat lait 20.5.1992.

Liettualaiset tyytymättömiä hinnankorotuksiin. Hinnat ovat nousseet Liettuassa n. 11-12 -kertaisiksi niiden viimeisyksyisen vapauttamisen jälkeen. IMF on kehottanut maata jäädyttämään palkat sekä nostamaan nopeasti energian hintaa. Liettuan pankin viimeviikkoisen ilmoituksen mukaan ruplapulan vuoksi vähintään 60 % palkoista maksetaan tästä lähtien hallituksen painattamina ostokuponkeina rahan asemesta.

Puolan parlamentti äänesti perjantaina hallituksen kumoon. Äänestykseen johti presidentti Lech Walesan vaatimus pääministeri Jan Olschewskin välittömästä erosta. Erovaatimuksen taustalla olivat sisäministeriön julkistamat listat salaisen poliisin agenteiksi epäillyistä poliitikoista. Parlamentissa hallitusta oli jo aiemmin syytetty tehottomaksi. Parlamentin alahuone Sejm määräsi hallituksen jatkamaan virkamieshallituksena, kunnes uusi hallitus on muodostettu. Presidentti Lech Walesa ehdottaa 32-vuotiaasta maaseutuväestöä edustavan puolueen johtajaa Waldemar Pawlakia uudeksi pääministeriksi.

Itäisen Euroopan yksityissektorin investointeihin luvattua rahoitusta ei pystytä hyödyntämään täysimääräisesti. IEWS-tutkimuslaitoksen julkaiseman raportin mukaan G-24 -maat lupasivat vuonna 1990 itäisen Keski-Euroopan maille kaikkiaan 27 mrd. dollaria. Tšhekkoslovakia pystyi käyttämään sille luvattua rahoituksesta vain 2 %, Unkari 17 % ja Puola 27 %. Myönnetyn ja luvattun rahoituksen välistä eroa selittää mm. seuraavilla syillä: 1) rahoitukselle asetettiin ehtoja, joita ei kyetty täyttämään, 2) rahoitettavat projektit kestävät vuosia eikä luvattua rahoitusta tarvita siten heti kokonaisuudessaan, 3) suurin osa luotoista on markkinahintaisia ja liian kalliita sekä 4) pankki- ja luototusjärjestelmän kehittymättömyydestä johtuen maat eivät kykene tehokkaasti hyödyntämään saatavilla olevaa rahoitusta. Raportissa kehoitetaan joustavampaan velan hallintaan, teknisen avun lisäämiseen ja ehdollisuuden uudelleenarviointiin.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 24

Venäjän hallitus on vakuuttanut talousuudistuksen linjan säilyvän ennallaan huolimatta viimeviikkoisista henkilövaihdoksista. Uudistuslinja on asetettu kyseenalaiseksi mm. niiden hallituksen kannoista poikkeavien lausuntojen perusteella, joita Jegor Gaidarin rinnalle ensimmäiseksi varapääministeriksi astunut Vladimir Shumeiko on antanut. Hän on esim. vaatinut valtiolle suurempaa roolia yritysten yksityistämisessä. Gaidarin ja Shumeikon keskinäinen arvojärjestys hallituksessa on epäselvä; Gaidar vastaa edelleen talousstrategiasta ja finanssikysymyksistä, kun taas Shumeiko hoitaa hallituspolitiikan 'operatiivista valvontaa'. Vaarana on kahden kilpailevan valtokeskuksen syntyminen heidän ympärilleen.

Viidessä Venäjän tavarapörssissä alkoi vientilisenssien myynti. Myynissä olleet lisenssit oikeuttavat raaka-aineiden, mm. öljyn, metallien ja puutavaran vientiin. Tähän asti raaka-aineiden vienti on pääosin toteutettu toimialaministeriöiden jakamien lisenssien perusteella, ja toimialaministeriöitä on syytetty byrokraattisuudesta ja omien yritystensä suosimisesta. Tällä ensimmäisellä kerralla pörseissä myydyt lisenssit vastasivat vain 1 - 2 % kunkin tuotteen vuotuisesta viennistä, mutta järjestelmää hoitavalla ulkomaantalousministeriöllä oli niidenkin saamisessa suuria vaikeuksia toimialaministeriöiden kanssa. Lisenssien vapaa myynti pörseissä on osa ulkomaankauppajärjestelmän vapauttamista.

Venäjän keskuspankin pääjohtajalle ei myönnetty eroa. Venäjän keskuspankin pääjohtaja Georgi Matjuhin ilmoitti parlamentin istunnossa 1.6. eroavansa virastaan. Istunnossaan 4.6. parlamentti ei myöntänyt hänelle eroa. Pääjohtaja Matjuhin esiintyi istunnossa esittäen palkka- ja hintasulkua, johon parlamentti ei suostunut. Sulku olisi ollut vaihtoehto keskuspankin liikepankeille myöntämän rahoituksen koron nostolle 80 %:iin, josta keskuspankki päätti vähän aikaa sitten.

Valkovenäjä laski toukokuun lopussa liikkeelle ruplan rinnalle oman rahan - rubelin. Alunperin oli suunniteltu, että liikkeellelasku tapahtuu kesäkuun alussa, mutta setelipulan vakavuus pakotti aientamaan aikataulua. Rubelit vastaavat lähinnä ostokuponkeja, 10 - 15 % palkoista ja eläkkeistä maksetaan niillä. Yksi rubel vastaa kymmentä ruplaa. Valkovenäjällä korostetaan, että rubelien käyttöönotto on tapahtunut yhteistyössä Venäjän kanssa, ja että Valkovenäjä aikoo jatkossakin pysyä ruplavyöhykkeessä.

Viron talousministeri vaihtui. Viron hallitus erotti yllättäen maanantaina talousministeri Heido Vitsurin. Muodollisena syynä eron oli Vitsurin siirtyminen toissaviikolla perustetun vaaliliiton johtoon. Hallituksen talouspolitiikkaa linjanneen talousreformikomitean ja talousministeri Heido Vitsurin välillä on ollut linjaerimielisyyksiä. Pääministeri Tiit Vähi nimitti uudeksi talousministeriksi rakennusministeri Olari Taalin. Ministerin vaihdoksen katsotaan vahvistaneen entisestään hallituksen talouslinjaa.

Yksityistäminen on hiljentynyt Baltiassa. IMF:n mukaan Baltian maiden talousuudistusten kannalta elintärkeät yksityistämishankkeet ovat lähes pysähdyksissä. Ainoastaan Liettuassa yksityistäminen on käynnistynyt jotakuinkin odotusten mukaisesti. Nykyisen arvion mukaan on vuoden loppuun mennessä kuitenkin 'vain' puolet Liettuan valtionomistuksista myyty yksityisille suunnitellun 2/3 sijaan. Virossa jyrkästi kasvanut inflaatio ja talouden syvä taantuma ovat vähentäneet yksityistämistä, jota on tapahtunut jonkin verran ainoastaan pienyritysten kohdalla. Vuoden 1990 yksityistämislain ja siihen tehtyjen lisäysten pohjalta on yksityisille omistajille myyty Virossa n. 500 alle 500 000 ruplan arvoista yritystä. Latvian yksityistämismalli on ollut täysin pysähdyksissä viime syksyn jälkeen. Paraikaa on Latviassa käsiteltävänä yksityistämistä koskevia lakiehdotuksia, joiden mukaan suuryritysten yksityistäminen aloitettaisiin yhdessä valtion ja yksityisten pääomalla.

Tšekin ja Slovakian tasavalloissa 5.-6. kesäkuuta pidettyjen vaalien tulokset ennakoivat tasavaltojen välisten suhteiden pysyvän vaikeina. Vaaleissa äänestettiin kolmen eri parlamentin eli Tšekin ja Slovakian parlamenttien sekä liittoparlamentin edustajista. Vaaleilla etsittiin ratkaisua tasavaltojen valtiosuhteeseen ja radikaalin talousuudistuksen kohtaloon.

Jo etukäteen osattiin odottaa oikeistopuolueiden menestyvän paremmin Tšekin ja vasemmistopuolueiden Slovakian tasavallassa. Vaalien tulokset osoittautuivat silti ristiriitaisiksi, sillä kummankin tasavallan kommunistiset puolueet keräsivät toiseksi eniten ääniä. Vasemmistopuolueet ovat kannattaneet suurempaa itsenäisyyttä Slovakian tasavallalle ja nykyistä liittovaltiota löyhempää valtioliittoa, joka päättäisi yhteisesti vain ulko- ja puolustuspolitiikasta. Vasemmisto vastustaa radikaaleja talousuudistuksia.

Tšekin tasavallassa selvisi suurimmaksi puolueeksi valtiovarainministeri Vaclav Klausin johtama oikeistolainen Demokraattinen kansalaispuolue, Slovakian tasavallassa Vladimir Meciarin johtama vasemmistoa edustava Demokraattisen Slovakian liike. Puoluejohtajat nimitettiin liittohallituksen muodostajiksi, ja he aloittivat välittömästi neuvottelut tasavaltojen pitkään kiistelemästä valtiosuhteesta. Neuvottelut kuitenkin keskeytyivät 9. kesäkuuta tuloksettomina.

Slovakia vastustaa radikaalia talousuudistusta, koska tasavaltaan on keskittynyt vanhaa SEV-kaupan aikaista tuotantorakennetta, jonka muutokset ovat nelinkertaistaneet työttömyyden. Meciar on luvannut järjestää Slovakian itsenäisyydestä kansanäänestyksen joko kuluvan vuoden loppuun tai viimeistään ensi kevääseen mennessä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 25

Presidentti Boris Jeltsin nimitti ensimmäisen varapääministerin Jegor Gaidarin virkaatekeväksi pääministeriksi. Tätä ennen Venäjän hallituksella ei ollut virallisesti pääministeriä, vaan presidentti Jeltsin toimi hallituksen johdossa. Nimitys saattaa olla Jeltsinin viesti länsimaille siitä, että hallituksen reformilinja jatkuu ennallaan. Gaidarin nimitys annettiin 15.6. juuri ennen Jeltsinin lähtöä Washingtonin huippukokoukseen, jossa hän keskusteli presidentti Bushin kanssa mm. Yhdysvaltain osuudesta lännen apupakettiin Venäjälle.

Venäjän parlamentti hyväksyi kuluvan vuoden yksityistämisohjelman. Liittovaltion ja paikallishallinnon omaisuus on ohjelmassa jaettu kolmeen ryhmään: a) ehdottomasti yksityistettävä omaisuus, b) hallituksen päätöksellä yksityistettävä omaisuus ja c) omaisuus, jonka yksityistäminen on kielletty. Viimeksi mainittu ryhmä sisältää yli 25 kohdetta, mm. metsät, vesivarat, mannerjalustan, puolustusvoimien omaisuuden sekä TV- ja radiokeskukset. Parlamentti on lisäksi hyväksynyt yksityistämislain muutoksen, joka mahdollistaa yksityistämiskuponkien käytönoton. Kupongeilla väestö voi ostaa yksityistettävien yritysten osuuksia. Ensimmäiset kupongit lasketaan liikkeelle vuoden lopussa.

Yksityistämisestä vastaavan varapääministeri Anatoli Tshubaisin mukaan Venäjällä ollaan nyt astumassa talousreformin toiseen vaiheeseen, jolloin tärkeälle sijalle tulee yksityistäminen. Reformin toukokuuhun asti kestäneen ensimmäisen vaiheen aikana oli tärkeäintä pelastaa maan rahajärjestelmä, missä onnistuttiinkin. Tshubaisin mielestä paikoilleen juuttunut yksityistämistä ollaan saamassa vauhtiin ainakin pienyritysten kohdalla, ja yksityistämistä tapahtuu nyt myös maaseudulla.

Presidentti Jeltsin antoi kesäkuun alussa asetuksen vapaatalousalueista. Asetuksen mukaan vapaatalousalueilla sijaitsevat yritykset saavat 50 % alennuksen raaka-aineiden vientiverosta silloin, kun raaka-aineet on viety alueita varten asetettujen kiintiöiden puitteissa. Valtiollinen yksityistämisohjelma toteutetaan vapaatalousalueilla muuta maata nopeammin, ja osa saaduista tuloista siirretään alueiden kehitys- ja vakuusrahastoihin.

Presidentti Jeltsin on luvannut antaa lähiaikoina useita talousuudistusta koskevia asetuksia, koska uudistuslakien käsittely parlamentissa on viivästynyt. Vapaatalousalueita koskeva asetusta on yksi näistä, tulossa on mm. asetusta konkurssista.

Rupla on vahvistunut jatkuvasti Moskovan valuuttapörssissä. Viime viikon torstaina dollarista maksettiin valuuttapörssissä 112,4 ruplaa, kun maaliskuussa dollarista vielä maksettiin 160 ruplaa. Myös vaihtomäärät ovat kevään kuluessa kasvaneet, viime viikon torstaina pörssissä myytiin ennätykselliset noin 53 milj. dollaria. Venäjän keskuspankki on viime aikoina joutunut tukemaan ruplaa pörssissä 'melko huomattavasti'. Valuuttapörssissä välitetään yritysten vapaita valuuttavaroja.

Venäjän keskuspankki on asteittain vahvistanut noteeraamaansa ruplan markkinakurssia lähes koko kevään vallinneesta 100 ruplasta dollarilta 85 ruplaan dollarilta. Markkinakurssia käytetään yritysten kaupallisissa transaktioissa. Keskuspankin toimet voidaan nähdä valmistautumisena yhtenäiseen ruplan kurssiin siirtymiseen, jonka on ilmoitettu tapahtuvan heinäkuun alusta. Tavoitekurssiksi on asetettu 80 ruplaa dollarilta.

Venäjän hallitus uhkaa tiukoilla vastatoimilla niitä rupla-alueeseen kuuluvia valtioita, jotka eivät suostu noudattamaan yhteistä kireää rahapolitiikkaa. Jegor Gaidar korosti hallituksen istunnossa viime viikolla, että rupla-alueen kireän rahapolitiikan onnistumisesta riippuu paitsi rahatalouden vakaus myös läntisen avun saanti. Gaidar totesi, että Venäjällä ei nykyisessä tilanteessa ole mitään sitä vastaan, että muut Neuvostoliiton entiset tasavallat luopuvat ruplasta ja ottavat käyttöönsä omat valuutat.

Gaidarin mukaan tällä hetkellä entisen Neuvostoliiton alueella toimii 15 keskusta, joista lasketaan liikkeelle ruplia, mutta keskuspankki kontrolloi tilannetta vain Venäjällä. Muualla toimitaan ilman valvontaa, eikä tilannetta voi saada hallintaan tasavaltojen monenkeskisellä päätöksenteolla. Ratkaisuna hallitus näkee vain Venäjän keskuspankin tiukan politiikan muita tasavaltoja kohtaan. Niiden tasavaltojen, jotka haluavat jäädä rupla-alueeseen, on alistuttava tiukkaan kuriin, mm. siihen, että Venäjän keskuspankki kontrolloi niiden keskuspankkien toimintaa. Jos rupla-alueeseen jäivät valtiot eivät tähän suostu, voi Venäjä esim. vaatia niiltä maksun vientituotteistaan vaihdettavina valuuttoina ja kieltäytyä toimittamasta niille käteisruplia. Tilannetta kuitenkin vaikeuttaa Kansainvälisen valuuttarahaston kanta, rahasto kannattaa laajaa rupla-aluetta ja monenkeskistä päätöksentekoa sen sisällä.

Ukraina aloitti valmistelut rupla-alueesta irrottautumiseksi. Ukrainan viranomaisten on määrä valmistella asiasta kiireellisesti konkreettinen toimintasuunnitelma, jossa otetaan huomioon Kansainvälisen valuuttarahaston ja Maaailmanpankin suositukset. Suunnitelmaa tullaan käsittelemään myös Ukrainan ja Venäjän hallitusten yhteiskokouksessa. Asiantuntijatyöryhmän tehtäväksi annettiin valmistella asiakirja Ukrainan ja Venäjän välisen kaupan keskeisten hyödykkeiden hinnoista.

Viro ottaa oman valuutan käyttöön lauantaina 20.6. Asiasta ilmoitti rahauudistusta hoitava komitea keskiviikkoiltana. Lauantaista lähtien kruunu on ainoa laillinen maksuväline Virossa. Väestöllä on kolme päivää aikaa vaihtaa rupliaan kruunuiksi. Viron ja Venäjän viranomaiset pääsivät ilmeisesti keskiviikkona sopimukseen rahauudistuksen jälkeisestä maiden välisten maksujen hoidosta.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 26

Venäjän ja Kansainvälisen valuuttarahaston neuvottelut edelleen vitkaisia. Viime viikolla jatkettut neuvottelut vakauttamisohjelmasta ovat tiettävästi edenneet vaivalloisesti. Tärkeimmät erimielisyydet lienevät keskittyneet kahteen aiheeseen, rupla-alueen tulevaisuuteen ja energian kotimaiseen hintaan. IMF painosti IVY-maat toukokuun 14.-15. päivinä Tashkentissa löysään sopimukseen, jonka mukaan rupla-alueen keskuspankit sovittaisivat rahapolitiikkansa tiettyihin monenkeskeisesti sovittuihin raameihin. Venäjän hallituksessa - samoin kuin sen keskeisten ulkomaisten neuvonantajien keskuudessa - taas tiettävästi halutaan ruplan "kansallistamista" niin että muiden IVY-valtioiden tulee joko sopeutua Venäjän keskuspankin politiikkaan tai ottaa käyttöön oma valuuttansa. Tashkentin sopimuksen toteutumismahdollisuudet eivät näytä hyviltä, varsinkaan kun Venäjän hallituksessa ei edes katsota mihinkään tosiasialliseen sopimukseen päästyn.

Kasvava poliittinen mielipide Venäjällä vastustaa öljyn hinnan vapauttamista tai korottamistakin ainakin lähikuukausina. Myös presidentti Jeltsin lienee nyttemmin tällä kannalla. IMF ei vaatine öljyn hinnan välitöntä vapauttamista, vaan aikataulua sille, missä tahdissa se saavuttaisi maailmanmarkkinahinnan.

Myös muita erimielisyyksiä on Venäjän pääneuvottelija Aleksei **Mozhinin** mukaan ollut. Ne koskevat IVY-valtioille ja muille entisille Neuvostoliiton tasavalloille myytävän öljyn hintaa, Venäjän budjettivajeen mittaamista, mahdollisen veroperusteisen tulopolitiikan käyttöä, entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan ja maksurästien hoitamista sekä yleisiä avunannon ehdollisuuskysymyksiä. Venäjän talouden tila, erityisesti yritysten keskinäisten maksurästien huimaava kasvu viime kuukausina, herättäneen Valuuttarahastossa suurta epärointiä.

Presidentti Jeltsin haluaa ulkomaista avustusta riippumatta sopimuksesta IMF:n kanssa. Kun todennäköisyys pikaisesta sopimuksesta IMF:n kanssa on käymässä vähäiseksi, Jeltsin tulee esittämään seitsemän johtavan teollisuusmaan huippukokouksen yhteydessä Münchenissa heinäkuun alkupuolella, että aikaisemmin lupailtu 24 miljardin apupaketti otettaisiin käyttöön riippumatta vakauttamisohjelman olemassaolosta. Tämä poikkeaisi jyrkästi tähän asti yleisesti noudatetuista avustamisen pelisäännöistä. Normaalin käytännön mukaan maa voi saada esimerkiksi IMF:lta ilman vakauttamisohjelman olemassaoloa vain neljänneksen lainakiintiöstään, Venäjän tapauksessa noin miljardi dollaria.

Asiantuntijat pessimistisiä Venäjän talouden vakauttamisesta. Viime viikolla Tukholmassa koolla olleeseen Venäjän taloutta käsitelleeseen konferenssiin osallistui muun muassa kaksi Venäjän varapääministeriä. Ulkopuolisten asiantuntijoiden - heidän joukossaan Venäjän hallituksen keskeisiä neuvonantajia - keskuudessa vallitsi näkemys, jonka mukaan Venäjän vakauttamispolitiikka on ollut riittämätöntä ja ristiriitaista. Tilanteen katsottiin tässä suhteessa muistuttavan Puolaa syksyllä 1989, siis ennen **Balcerowiczin** ohjelman hyväksymistä. Sekä rahan tarjonnan että budjettivajeen pelättiin olevan riistäytymässä. Hyperinflaatioon

suistumisen vaaran katsottiin jälleen kasvaneen.

Lisää luottoja Venäjän teollisuudelle. Jegor Gaidar, jonka nimitystä pääministeriksi ei ole vielä vahvistettu Korkeimmassa neuvostossa, on luvannut teollisuudelle 500 miljardia ruplaa lisäluottoa vuoden loppuun mennessä maksurästien hoitamiseksi. Rästien kokonaismäärän kerrotaan kasvaneen jo 2000 miljardiin ruplaan. Maksurästit estävät talouden vakauttamista mahdollistamalla kysyntää vailla olevan tuotannon ja työllisyyden ylläpidon, eikä lisäluotoilla suinkaan ratkota tätä perusongelmaa. Venäjän hallitus on myös ilmoittanut pyrkivänsä siihen, että rästeistä tehtäisiin jälkimarkkinakelpoisia.

Tshekkoslovakian jakaantuminen käy yhä todennäköisemmäksi. Neuvoteltuaan useita kertoja Tshekkoslovakiassa 5.-6. kesäkuuta pidettyjen vaalien jälkeen Vaclac Klaus ja Vladimir Meciar, vaalien voittajat Tshekin maissa ja Slovakiassa, sopivat maan tulevasta jakamisesta kahteen erilliseen valtioon. Tähän tarvitaan kuitenkin molempien parlamenttien ja mahdollisesti kansanäänestyksen hyväksyntä.

Puoluejohtajat eivät löytäneet ratkaisua, kun Meciar vaati löysää konfederatiivista ratkaisua ja Klaus federaatiota.

Vaikka jako tapahtuisi, molemmat maat jatkanevat siirtymistä markkinatalouteen, mutta eri tavoin ja erilaisilla aikatauluilla. Slovakian tie perustunee budjettivajeiden sallimiseen, suuriin siirtomaksuihin ja tukiaisiin sekä muihin valtion interventioihin talouteen ja näin ollen myös korkeampaan inflaatioon. Näinollen kahden valuutan olemassaolo tullee väistämättömäksi.

Vaikka jako näyttääkin olevan tapahtumassa sovussa, se tuo kustannuksia molemmille osapuolille (kasvava epävarmuus, odotusten muuttuminen, spekulatiivinen käyttäytyminen, ainakin lyhyellä aikavälillä kasvavat taloustoimikustannukset, suorien ulkomaisten sijoitusten vähentyminen). Slovakia kärsinee enemmän. Se on pienempi, tehottomampi ja riippuvaisempi aseellisuudesta. Slovakialla on vähemmän tarjottavaa ulkomaisille sijoittajille kuin Tshekin mailla. Sen alueella asuu suuria kansallisia vähemmistöjä, ennen muuta unkarilaisia, joiden asema uhkaa nousta kiistan kohteeksi.

Myös kaikki ulkomaisten kanssa solmitut sopimukset jouduttaneen neuvottelemaan uudelleen. Tässä suhteessa erityisen merkittävä ja herkkä on joulukuussa 1991 solmittu assosiaatiosopimus Euroopan yhteisöjen kanssa.

Viron kruunun ensiaskeleet onnistuivat. Kaikille rahanvaihtotoimistoissa rekisteröidyille ja rekisteröitymisensä tarkistaneille virolaisille vaihdettiin maanantaista lähtien 1500 ruplaa, jolla sai 150 kruunua. Myöhemmin kurssi muuttuu niin, että 50 ruplasta saa yhden kruunun. Rahauudistuksen yhteydessä liikevaihtovero nostettiin 18 prosenttiin ja yritysten tulovero 35 prosenttiin. Myös henkilöverotusta kiristettiin tuntuvasti.

Viron Pankki antaa kuitenkin virallisesti vain kruunun ja Saksan markan välisen kurssin: 1 kruunu = 0,125 DEM. Muiden valuuttojen vaihtokurssit ovat suosituksia. Suomen markan suosituskurssi oli 1 FIM = 2,935 kruunua. Suomen Pankissa harkittaneen Viron kruunun noteerausta kesälokakuuden päätyttyä. Toistaiseksi kruunun vienti maasta on tiettävästi kielletty.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 27

Rupla päästettiin kellumaan. Vielä keskiviikkona ruplan uudeksi vaihtokurssiksi ilmoitettiin 1 USD = 125.26 SUR, mikä vastaa kesäkuun huutokauppakurssien keskiarvoa. Eilen ruplan arvon ilmoitettiin seuraavan Moskovan huutokauppakurssien, että rupla noteerataan kahdesti viikossa huutokaupoissa muodostuneen kurssin perusteella. Ilmeisesti tällä ei tarkoiteta keskiarvokurssin käyttöönottoa. Torstain huutokaupassa ruplan kurssi vahvistui 135 ruplaan / dollari. Kiinteän kurssin käyttöönotto siirtynee elokuun alusta loppuvuoteen.

Heinäkuun alusta lähtien kaikki venäläiset viejät joutuvat myymään puolet valuuttatuloistaan valtiolle, nyt kuitenkin edullisemmalla uudella kurssilla. Samalla otettiin uudelleen käyttöön yleinen viiden prosentin tuontitulli. Lääkkeistä ja elintarvikkeista tullia ei peritä, kun taas joistain ns. ylellisyshyödykkeistä tulli on 10 prosenttia. Tuonti kallistuu muutenkin, kun aikaisempi ns. keskusjohtoisen tuonnin erityinen, subventoitu vaihtokurssi poistettiin. Tämän oletetaan siirtävän subventiopaineita toiseen muotoon.

Venäjän hallitus hyväksyi keskipitkän ajan talousuudistusohjelman vuosille 1992-1995. Hallituksen valiokunta käsitteli professori Jevgeni Jasinin johdolla kevästä saakka valmistettua asiakirjaa 25.6. Suomessa hyvin tunnettu Jasin on Arkadi Volskin johtaman Venäjän yrittäjiliiton tutkimuslaitoksen johtaja ja on muun muassa toiminut Venäjän hallituksen talouspoliittisena asiamiehenä parlamentissa.

Ohjelma jakaantuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa, joka on selvästi vielä kesken, painopiste on hintojen ja ulkomaankaupan (osittaisessa) vapauttamisessa ja talouden vakauttamisessa. Toisessa vaiheessa talous elvytetään yksityistämällä ja investointeja kannustamalla. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu talouden rakennemuutos ja kestäväan kasvuun pääseminen.

Venäjän taloudellinen tilanne heikkenee edelleen. Talousuudistusohjelman yhteydessä julkaistujen ennusteiden mukaan maan bruttokansantuote laskee tänä vuonna 18-19 prosenttia, teollisuustuotanto 15-16 prosenttia ja maataloustuotanto 6 prosenttia. Maan budjettivaje kasvoi voimakkaasti toukokuussa, osittain siksi että verotulot laskivat jyrkästi. Hallitus on antanut tai luvannut huhtikuusta lähtien jo lähes 850 miljardia ruplaa erityistukia teollisuudelle, maataloudelle ja energiantuotannolle. Kun nämä erät lasketaan mukaan budjettiin, vuoden kolmannen neljänneksen budjettivaje on vähintään 15 prosenttia bruttokansantuotteesta, ja vuositasolla ei päästäne alle 10 prosentin budjettivajeen bkt-osuuteen. Hallituksen ohjelman mukaan budjetin piti olla lähes tasapainossa vuoden lopulle päästäessä.

Venäjän parlamentissa kaihoillaan silti veronalennuksia.

Neuvottelut IMF-ohjelmasta jatkuvat. Venäjän hallituksen ja IMF:n neuvotteluissa ei liene saavutettu yksimielisyyttä avoinna olleista kysymyksistä (ks. **Idäntalouksien viikko 26**), ja on mahdollista että vakauttamisohjelmasta sopiminen ja siihen liittyvä rahoitus lykkääntyy edelleen.

G-7 valmistelee Venäjän ulkomaanvelan lykkäämistä. Johtavat teollisuusmaat eivät halua, että presidentti **Jeltsin** lähtisi ensi viikon Münchenin huippukokouksesta tyhjin käsin. Hänelle tultaneen tarjotaan Venäjän ja muiden entisten Neuvostoliiton osien ennen tammi-kuun alkua 1991 kertyneen ulkomaanvelan pääoman ja ainakin osittain myös korkojen maksun lykkäämistä jopa viidellä vuodella. Lykkäys peruttaisiin, ellei sopimukseen vakauttamisohjelmasta päästä IMF:n kanssa. Oletetaan myös, että Venäjälle oltaisiin tarjoamassa 1 miljardin dollarin IMF-luottoa jo ennen vakauttamisohjelmasta sopimista. IMF on kieltänyt, että sopimusta tällaisesta lainasta olisi ainakaan vielä olemassa.

Ilmeisesti poliittisilla syillä perusteltu suunnitelma on herättänyt myös kummastusta, koska avustamisen yleinen ehdollisuus ei tässä tapauksessa näyttäisi olevan toteutumassa.

Jeltsinin asetus maksujärjestelyistä eräiden maiden kanssa. Presidentti Jeltsin on jo kesäkuun 12. päivänä allekirjoittanut asetuksen ulkomaankaupan maksujärjestelyistä vuodelle 1992. Asetuksen mukaan Unkarin, Puolan, Romanian, Tshekkoslovakian, Jugoslavian ja **Suomen** kanssa käydään kauppaa indikaatiivisten tavaralistojen ja erityistilijärjestelyjen pohjalla. Näistä järjestelyistä pitäisi sopia hallitusten kesken. Ajatus on, että osa venäläisistä vientituloista siirrettäisiin kauppakumppanimaan pankkiin perustettavalle Venäjän hallituksen tilille käytettäväksi tuontiin Venäjälle ja velanhoitoon. Toinen osa siirrettäisiin vastaavalle tilille, mutta olisi siellä määrääjän venäläisten yritysten käytettävissä tuontiin ko. maasta. Ellei tarpeeksi haluttavia tuontikohteita löytyisi määrääjän kuluessa, varat siirrettäisiin venäläiseen pankkiin.

Jeltsinin vierailu lähestyy. Tiedossa ei vielä ole, millaisia sopimuksia mahdollisesti allekirjoitetaan presidentti Jeltsinin Suomen-vierailun yhteydessä 10.-11. heinäkuuta.

Hallituksen muodostus Puolassa jatkuu. Presidentti L. Walesa ei hyväksynyt vain vajaa kuukausi sitten hallitusta muodostamaan valitun Talonpoikaispuolueen johtajan Waldemar **Pawlakin** 2.7. jättämää eroanomusta. Pawlak syytti tarkoitettuja hallituskumppaneita tuen puutteesta, nämä Pawlakia keskittymisestä salkkujen jakoon ohjelmakysymysten sijasta. Walesa pyrkii ratkaisullaan estämään Puolan ajautumisen ennen aikaisiin parlamenttivaaleihin, johon Pawlakin ero saattaisi johtaa.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 28

Venäjä näkyvästi esillä G-7 huippukokouksessa. Yksimielisyyden puuttuessa muista kiinnostusta herättävistä kysymyksistä Venäjän avustaminen ja presidentti Jeltsinin kanssa käydyt keskustelut nousivat keskeisiksi johtavien teollisuusmaiden huippukokouksessa Münchenissä. Tässäkin kysymyksessä saatiin aikaan vain vähäisiä päätöksiä. Kuten Venäjän johdon ja Kansainvälisen valuuttarahaston välillä oli aikaisemmin sovittu, Venäjälle annetaan ensimmäinen yhden miljardin dollarin lainaerä jo ennen vakauttamisohjelmasta päättämistä. Venäjän ulkomaisten velkojen järjestely siirrettiin Pariisin klubin käsiteltäväksi. Samoin paljon keskustelua aiheuttanut yhteisen rahaston perustaminen venäläisten atomivoimaloiden turvallisuuden kohentamiseksi hylättiin. Tässä kysymyksessä avustusta tullaan antamaan kahdenkeskisesti, ilman uusia organisatorisia järjestelyjä. Vaikka Venäjästä ei tehtykään rikkaiden teollisuusmaiden kerhon uutta jäsentä, kokouksen kerrottiin kuitenkin merkitsevän uudenlaisen yhteistyön alkamista. **Jeltsinin** mukaan nyt on tehty kaikki mahdollinen ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi Venäjälle.

Camdessus sopi Venäjän hallituksen kanssa. IMF:n pääjohtajan pikainen Moskovan-vierailu avasi järjestön ja Venäjän hallituksen välillä ilmeisesti jo lukkiutuneet neuvottelut. Venäjän hallitus lupasi painaa budjettivajeen vuoden loppuun mennessä viiteen prosenttiin bruttokansantuotteesta ja kuukausittaisen inflaation 10 prosenttiin. Varapääministeri Aleksander **Shohinin** mukaan tavoitteen saavuttaminen kuitenkin edellyttää sopimusta Venäjän ulkoisen velan uudelleenjärjestelystä. Tietoja siitä, mitä sovittiin neuvotteluissa tähän asti vaikeimmista kysymyksistä, ruplaa koskevan politiikan tiukentamisesta, rupla-alueen tulevaisuudesta ja energian hinnasta, ei ole. Camdessus tiettävästi taipui sopimukseen läntisten hallitusten taholta tulleen painostuksen jälkeen. Myös tiedotusvälineet ovat arvostelleet IMF:n liian tiukkana pidettyä linjaa.

Gaidar Venäjän talouden kasvumahdollisuuksista. Esitellessään hallituksen keskipitkän aikavälin ohjelman parlamentille vt. pääministeri **Gaidar** painotti ilmeisesti ensimmäisen kerran, että Venäjän taloudellisen kriisin pohjalla on investointikriisi. Sen vuoksi kestävä, investointeihin perustuva kasvu voisi hänen mukaansa parhaassakin tapauksessa alkaa aikaisintaan vuonna 1996. Aikaisemmin Gaidar on muun muassa vaatinut, että talous pitäisi saada kasvuun jo ensi vuonna. Investointien odotetaan supistuvan kuluvana vuonna noin puolella.

Maksurästien ongelmaa selvitetään. Presidentti **Jeltsin** allekirjoitti kuun alussa asetuksen, jolla pyritään selvittämään rahatalouden romahtamisella uhannutta yritysten välisten maksurästien ongelmaa. Heinäkuun alun jälkeen mahdollisesti kertyviä rästejä on tarkoitus pitää vararikomenettelyn perusteena. (Jeltsin allekirjoitti kesäkuussa asetuksen vararikoista, kun samansisältöinen laki ei läpäissyt parlamentin käsitteilyä.) Sitä aikaisemmat rästit selvitetään ja nettoutetaan. Nettorästit siirretään erityisen Valtion omaisuuskomitean alaisuuteen perustettavan elimen hoidettaviksi.

"Taantumukselliset" Shatalinin linjalla. Kolme venäläistä kvasi-puoluetta ja niiden johtajat, varapresidentti **Rutskoi**, teollisuusliiton johtaja **Volski** ja entinen mallityöläinen **Travkin** perustivat kesäkuussa selvästi eriaineksisen ja löysäksi tarkoitetun yhteenliittymän, "Kansalaisliiton. Sitä on pidetty ensimmäisenä vakavasti otettavana oppositiovoimana Venäjällä. Kansalaisliitto luonnehtii itseään rakentavaksi oppositioksi, joka ei pyri nykyisen hallituksen kaatamiseen. Julkisuudessa, myös Suomessa, se on pyritty leimaamaan ei vain konservatiiviseksi vaan taantumukselliseksi. Tutustuminen Kansalaisliiton julkituotuihin ohjelmallisiin asiakirjoihin osoittaa, että ne ovat talouden osalta varsin samoilla linjoilla esimerkiksi akateemikko **Shatalinin** johtaman Reformisäätiön tuoreiden kantojen kanssa. Molemmissa tapauksissa kannatetaan markkinataloutta, mutta halutaan siirtyä siihen hallituksen linjaa pehmeämmin ja vähittäisemmin, ottaen huomioon Venäjän talouselämän erityispiirteet ja tarpeet sekä toimenpiteiden sosiaaliset seuraukset. Jos Venäjän hallitus - tai ainakin sen pääosa, onhan hallituksen sisälläkin erilaisia painotuksia - on samoilla linjoilla kuin tshekkien **Vaclav Klaus**, Kansalaisliitto ja Shatalin tuovat mieleen slovakkien ajaman talouspolitiikan. Suurin välitön käytännön ero on suhtautumisessa valtion tukipolitiikkaan, rahan tarjontaan ja budjettivajeeseen. Pehmeän siirtymisen kannattajat eivät pidä inflatorista politiikkaa hyperinflaatioon johtavana virheenä vaan väistämättömytenä.

Erimielisyyksiä Ukrainan talouspolitiikassa. Maan hallitus vapautti kuun alussa useiden elintarvikkeiden hinnat. Leivän ja lihan hinnat kaksinkertaistuivat, maitotuotteiden jopa kymmenkertaistuivat. Päätös tuli väistämättömäksi kun yritys suojella maan kulutustavaramarkkinoita kuponkien avulla epäonnistui. Kuponkien silmitön painattaminen vain voimisti inflaatiota samaan aikaan kun kulutustavaroitten tuotanto laski 20-25 prosenttia. Hallitus on myös myöntänyt erittäin suuria luottoja teollisuudelle. Sen talouspoliittinen linja on herättänyt suurta tyytymättömyyttä sekä presidentti **Kravtsukin** taholta että parlamentissa. Samaan aikaan neuvottelut grivnan käyttöönotosta jatkuvat Venäjän keskuspankin kanssa. Keskeisiä käytännön kysymyksiä lienee vielä auki.

Latvian rupla ainoaksi lailliseksi maksuvälineeksi. Latvia ilmoittaa muuttavansa oman ruplansa ainoaksi lailliseksi maksuvälineeksi 20. päivänä heinäkuuta. Venäjän ruplaa pidetään vapaasti vaihdettavana ulkomaan valuuttana. Siirtymäkauden varsinaiseen omaan valuuttaan odotetaan kestävän ainakin syyskuuhun.

Walesa esittää uudeksi pääministeriksi Hannu Suchockaa. Valtiovarainministeriksi odotetaan nousevan Jerzy **Osiatynskin**. Hän on tunnettu taloustieteilijä, joka toimi aikoinaan Michal **Kaleckin** henkilökohtaisena assistenttina, Kalecki-tutkija ja myös Puolan viimeinen suunnitteluministeri.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 29

Venäjän IMF-sopimuksen tulevaisuus epäselvä. Tuskin pöly on laskeutunut G-7 maiden huippukokouksen jälkeen, kun epäily Venäjän kyvystä täyttää Kansainvälisen valuuttarahaston rahoitukselleen asettamat perusehdot on tullut julkiseksi. Venäjä on sitoutunut kuromaan budjetin alijäämän 5 prosenttiin bruttokansantuotteesta ja kuukausittaisen inflaation 10 prosenttiin kuluvan vuoden loppuun mennessä. Nyt budjettivajeen arvioidaan olevan nousemassa 20 prosenttiin eikä tietoa siitä, kuinka inflaatio aiotaan saada hillityksi, ole. Venäjän hallituksen edustajat esittävät arvioita, joiden mukaan hyperinflaatio tulee vallitsemaan ensi vuoden loppuun saakka. Tosiasiallisia mahdollisuuksia valuuttakurssin kiinnittämiseen ei ole. Johtavat kansainvälisen talouden asiantuntijat katsovat, ettei riittäviä edellytyksiä IMF:n vakauttamisrahaston perustamiselle nyt ole. Se lienee parhaassakin tapauksessa siirtymässä ensi vuoden puolelle. Johtavat länsimaat voivat pikaisesti joutua harmitsemaan uudelleen Venäjän avustamista.

Palkanmaksu valuutoissa sallittiin. Venäjän talousohjelman keskeisiä tavoitteita oli ruplan tekeminen ainoaksi lailliseksi maksuvälineeksi. Tosiasiassa valuuttakauppoja ei aiottuun tapaan suljettu heinäkuun alussa. Venäjän parlamentti päinvastoin hyväksyi kuluneella viikolla lain, jonka mukaan on sallittua maksaa palkka vaihdettavassa valuutassa.

Kiista verotuksesta jatkuu. Venäjän parlamentti ajaa edelleen ns. arvonlisäveron prosentin puolittamista 14 prosenttiin. Hallituksen mukaan hanke raunioitaisi toteutuessaan tyystin maan budjetin.

IVY-maiden välisen kaupan pelätään romahtavan. IVY-maiden välinen kauppa on usein lausutuista peloista huolimatta toistaiseksi kestänyt hyvin. Vaikka tilastot ovat puutteellisia, sen ei uskota laskeneen juuri kokonaistuotantoa enemmän. Venäjän heinäkuun alussa käyttöön ottamat toimet ruplan puolustamiseksi ovat nyt uusi uhka kaupalle. Tuoreiden päätösten mukaisesti kaikki rahaliikenne Venäjän ja muiden IVY-maiden välillä pitäisi kulkea Venäjän keskuspankin pitämien ns. kirjeenvaihtotilien kautta. Päätöstä perusteltiin kauppataseen muodostumisella liian ylijäämäiseksi Venäjällä. Varsinkin Ukraina on tukenut teollisuuttaan ja myös maatalouttaan jättimäisillä luotoilla, jotka osin valuvat ostoina Venäjälle vastoin sikäläisen periaatteen mukaista tiukan rahan politiikkaa. Ukrainan viranomaiset puolestaan väittävät kauppataseen heijastavan vain sitä, että noudattaen presidenttien Jeltsin ja Kravtshuk välillä kesäkuun lopulla solmittua sopimusta ukrainalaiset yritykset maksavat laskunsa Venäjälle, kun taas ukrainalaiset saavat Venäjältä hukkuisivat sikäläisten maksamattomien laskujen viidakkoon. Joka tapauksessa kaikkien maksujen kuljettaminen periaatteessa yhden tilin kautta on aikaa vievä hallinnollinen painajainen, varsinkin kun Venäjän päätös ns. kirjeenvaihtotilien käytöstä tuli olemattomalla varoitussajalla. Tämä yhdessä taseen tasoittamispyrkimyksen kanssa uhkaa nykyistä kaupan tasoa.

Venäjän ja Ukrainan satoennusteet. Venäjän viljasadon odotetaan virallisesti nousevan 95-98 miljoonaan tonniin. Viime vuoden sato oli 89 miljoonaa tonnia. Ukrainan sadoksi odotetaan 42-44 miljoonaa tonnia. Tämä vastaa kymmenen viime vuoden keskiarvoa Keskeisissä tasavalloissa on jälleen hyväksytty erityisohjelmia sadonkorjuun turvaamiseksi.

Baltian satoennusteet. Alueen viljasatojen odotetaan jäävän varsin alhaisiksi, jopa vain puoleen viimevuotisesta tasosta. Alueittain sato voi olla alhaisempikin. Syynä on kuivuus, eivätkä mahdolliset uudet sateet enää auta viljanviljelyä. Maat tulevat tarvitsemaan ulkoisia luottoja ja suoraa avustusta viljan hankkimiseksi ulkomailta. Muun muassa suuri osa Maailmanpankin luotoista tullaan käyttämään tähän tarkoitukseen.

Baltia metallien viejänä. Mustat ja värimetallit ovat yllättäen Baltian maiden tärkeimmät vientituotteet kuluvana vuonna. Latvian tapauksessa metallien osuus viennistä nousee jopa 80 prosenttiin. Maat eivät itse ole metallien tuottajia; kyse on Ukrainasta ja Venäjältä tulevien tuotteiden edelleenviennistä.

Presidentti erotti Ukrainan varapääministeri Lanovoin. Talousuudistuksen valmistelusta vastannutta Lanovoita on yleisesti pidetty Ukrainan hallituksen pätevimpänä talousasiantuntijana. Volodymyr Lanovoi (suomalaisessa lehdistössä "Lanojov") on Ukrainan viimeaikaisen sisäpoliittisen kriisin aikana arvostellut talousuudistuksen liian hidasta toteuttamista.

Bulgarian keskuspankin pääjohtaja erosi. Professori Todor Valtshev katsoi tulleen henkilökohtaisen ajolahdin kohteeksi sen jälkeen kun häntä syytettiin lehdistössä muun muassa korruptiosta. Valtiovarainministeri Ivan Kostovin mukaan kyse on laajemmasta kampanjasta maan rahajärjestelmän horjuttamiseksi. Bulgaria on viime vuodesta lähtien läpikäynyt Valtshevin johdolla tiukkaa vakauttamispolitiikkaa olosuhteissa, joita on kuvattu ankarimmiksi rauhan aikana kuviteltavissa oleviksi. Valtshev onnistui niin hyvin, että vuoden 1990 keväällä maksukyvyttömäksi julistautuneelle maalle oli luvassa IMF:n vakauttamisrahasto vuonna 1993.

Parlamentti erotti Liettuan pääministerin. Maan pitkälinen sisäpoliittinen sekavuus kärjistyi parlamentin päättyessä lähes yksimielisesti erottaa Gediminas Vagnoriuksen. Hänen katsottiin epäonnistuneen talousuudistusten toteuttamisessa. Lisäksi häntä syytettiin laittomuuksista muun muassa myönnettäessä toimilupia ulkomaisille yrityksille. Vagnorius vastasi kritikoille esittämällä Liettuan rahan, litan, käyttöönottoa jo elokuun alussa. Näin nopeaa aikataulua on aiemmin pidetty mahdottomana muun muassa jo painettujen seteleiden väitetyin heikon laadun takia. Hallitus pyrkii tällä ja muilla perusteilla syytteen nostamiseen Liettuan keskuspankkia vastaan. Vagnorius on omalta osaltaan vedonnut Korkeimman oikeuden maineensa puhdistamiseksi.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 30

Venäjän keskuspankin pääjohtaja erosi. Georgi Matjuhina erosi virastaan riidellyään jo kuukausia maan hallituksen kanssa talousuudistuksista. Matjuhina kannatti tiukkaa rahapolitiikkaa ja hän arvosteli mm. hallituksen suunnitelmia painaa lisää seteleitä, koska tämä saattaisi nopeasti kiihdyttää inflaatiota. Varsinkin teollisuuden eturyhmien piirissä Matjuhinaa arvosteltiin ankarasti hänen tiukan luottopolitiikkansa vuoksi. Parlamentti hyväksyi Matjuhinin eronpyynnön äänin 154-15. Vahvin seuraajaehdokas Venäjän keskuspankin johtajaksi on valtiollisen Gosbankin entinen pääjohtaja Viktor Geraschenko, joka on toistaiseksi nimitetty vt. pääjohtajaksi. Ehdolla on myös Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin EBRD:n palveluksessa tällä hetkellä työskentelevä Boris Fjodorov. Hän on Venäjän aiempi finassiministeri.

Venäjän hallitus ja parlamentti sopivat arvonlisäverosta. Venäjän parlamentti hyväksyi kompromissiesityksen, jonka mukaan arvonlisävero alennetaan 28 prosentista 20 prosenttiin. Asetus tulee voimaan tammikuun alusta. Parlamentin konservatiiviedustajat olivat vaatineet veron pudottamista 14 prosenttiin. Toteutuessaan konservatiivien vaatimus olisi merkinnyt huomattavaa leikkausta budjettiin, sillä arvonlisävero on Venäjän talouden tärkeimpiä tulonlähteitä.

Venäjän parlamentti hyväksyi budjettiesityksen. Venäjän hallituksen esittämä ensi vuoden budjetti lisää valtion menoja ja kasvattaa budjetin alijäämän 950 miljardiin ruplaan eli 30 prosenttiin budjetin kokonaismenoista.

Izvestija parlamentin lehdeksi. Venäjän parlamentti päätti ottaa päivälehti Izvestijan uudelleen äänenkannattajakseen. Izvestija julistautui riippumattomaksi sanomalehdeksi viime elokuun vallankaappausrytyksen jälkeen. Sitä ennen se oli neuvostoparlamentin pää-äänenkannattaja. Izvestija-päätös on nostanut vastalausemyrskyn Venäjän tiedotusvälineissä. Päätöksen laillisuutta epäillään ja sitä pidetään ensimmäisenä hyökkäyksenä sananvapautta vastaan. Presidentti Jeltsin on ilmaissut huolestuneisuutensa päätöksestä.

Viljanmyyntilakko Venäjällä. Useimmat Venäjän valtion- ja yhteistilat eivät ole tyytyväisiä hallituksen ilmoittamaan viljanhintaan vaan vaativat sen kaksinkertaistamista. Valtio aikoo maksaa 8 000 ruplaa viljatonnilta, kun viljelijät vaativat 15 000 ruplaa (noin 450 mk). Maatilat ovat monin paikoin kieltäytyneet myymästä viljaa toistaiseksi. Hallitus vapautti vuoden alussa useimmat hinnat, mutta maataloustuotteet ovat edelleen hintasäännöstelyn alaisia. Tilanne on hallituksen kannalta hankala, sillä valtion esittämä hinta nostaisi leivän hintaa 1,5 kertaa, kun taas 15 000 ruplan tonnihinta korottaisi leivän hinnan 4-kertaiseksi.

Ongelmia Venäjän öljyntuotannossa. Venäjän öljytuotanto on tämän vuoden aikana pudonnut jyrkästi. Lisäksi uusien lähteiden ja öljykenttien avaaminen on ollut huomattavasti suunniteltua hitaampaa. Öljy- ja energiateollisuus kärsii pääomapulan vuoksi vähäisistä investoinneista, huonoista huolto- ja kuljetuspalveluista sekä varaosien puutteesta. Öljy on Venäjän ja muiden IVY-maiden suurin valuuttatulojen lähde ja koko talouden selkäranka. On arvioitu, että tänä vuonna Venäjä ja IVY-maat menettävät 10 miljardia dollaria aiemmista öljytuloistaan.

Venäjän öljyntuotanto kärsii myös tuottajien myyntiboikotista. Öljy-yhtiöt pitävät bensiinin jalostamoiden varastoissa painostaakseen valtiota nostamaan öljyn hintaa. Maailmanmarkkinoilla öljy maksaa 19 dollaria barelli, kun se Venäjällä maksaa alle kolme dollaria barelli. Länsimaat ovat vaatineet, että **Jeltsin** kuusinkertaistaisi hinnan tämän kesän aikana. Kesäkuun lopussa Jeltsin kuitenkin ilmoitti, että aiemmin ilmoitettu hinnankorotus lykätään toistaiseksi. Nykyisten sääntöjen mukaan öljy-yhtiöiden on myytävä 80 prosenttia tuotannosta kotimarkkinoille halvalla hinnalla. Tämä pienentää myös maalle elintärkeitä valuuttatuloja.

Venäjän parlamentti vaatii pakotteita Viroa vastaan. Venäjän parlamentti vaatii väliaikaisia taloudellisia pakotteita Viroa vastaan "siinä tapauksessa, että Viro jatkaa venäläisväestön vastaista toimintaa. Viroa syytetään siitä, että sen uudet kansalaisuuslait luokittelevat ei-virolaiset toisen luokan kansalaisiksi. Venäläisten osuus Viron väestöstä on noin 35 prosenttia. Mahdolliset pakotteet toisivat vakavia seurauksia Viron taloudelle, sillä Baltian maiden taloudet ovat edelleen hyvin riippuvaisia Venäjän ja muiden IVY-maiden kanssa käytävästä kaupasta. Ongelmalliseksi tilanteen tekevät myös Virossa edelleen olevat entiset neuvostojoukot.

Viron ulkoministeriö toimitti heti Moskovaan vastalauseen, jonka mukaan "Venäjän federaatio painostaa Viroa poliittisesti ja sotilaallisesti".

Liettuan parlamentti nimitti 21.7. maan uuden hallituksen pääministeriksi Aleksandras Abisalan, 37, joka toimi edellisen hallituksen salkuttomana ministerinä vastuualueenaan neuvottelut Venäjän kanssa. Pääministerin mukaan uusi hallitus jatkaa edellisten hallitusten uudistuspolitiikkaa, ja tavoitteena on estää taloudellisen tilanteen paheneminen entisestään. Hallitus kiirehtii Liettuan oman valuutan, litan, käyttöönnoton valmistelua ja pyrkii viemään läpi rahauudistuksen niin nopeasti kuin se teknisesti on mahdollista. Uusi hallitus pyrkii myös noudattamaan aktiivista ulkopoliitiikkaa, etenkin itään päin. Pääministeri Abisala esitteli pääosan uusista ministeriehdokkaistaan 22.7.

Havel erosi. Tshekkoslovakian presidentti Vaclav Havel luopui virallisesti tehtävästään 20.7. eli ennen virkakautensa päättymistä lokakuun 5. päivänä. Havel ilmoitti eropäätöksestään viime perjantaina Slovakian parlamentin suverenisuusjulistuksen jälkeen. Havelin mukaan Tshekkoslovakian jakautuminen kahteen itsenäiseen valtioon on väistämätöntä. Havelia tultaneen ehdottamaan itsenäisen Tsekin tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 31

Entisen NL:n ulkomaanvelka Venäjän vastuulle. Venäjän hallituksessa keskustellaan suunnitelmasta, jonka mukaan Venäjä ottaisi hoitaakseen koko entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan. Muiden entisten neuvostotasavaltojen osuus ulkomaanvelasta muutettaisiin velaksi Venäjälle. Venäjä päättää suunnitelmasta elokuussa.

Entisten neuvostotasavaltojen aiemman sopimuksen mukaan Venäjän vastuulla on 61 prosenttia velasta. Ukraina on luvannut hoitaa 16 prosenttia ja loppuosa velasta jaettaisiin muiden valtioiden kesken. Ulkomaanvelan kokonaismäärä on noin 70 miljardia dollaria eli vajaat 300 miljardia markkaa. Venäjä on tällä hetkellä ainoa Neuvostoliiton tasavalta, joka on maksanut velkaansa takaisin – tosin sekin vain pieniä määriä.

Venäjä kolminkertaistaa tuontiveronsa. Venäjä suunnittelee uuden kesäkuussa käyttöön otetun tuontiveron kolminkertaistamista viidestä prosentista 15 prosenttiin syyskuussa. Lisäksi tiettyjen ylellisyshyödykkeiden kuten vodkan ja luksusautojen hintaa tullaan korottamaan tätäkin enemmän. Venäjän valtio tarvitsee lisää valuuttaa ulkomaanvelkansa hoitamiseen. Tuontivero suojaa myös venäläistä teollisuutta ulkomaiselta kilpailulta ja siten sen korotus pienentäisi odotettua työttömyyden lisäystä.

Venäjän hinnat kymmenkertaistuivat. Venäjän valtiollisen tilastokomitean julkaiseman raportin mukaan kulutustavaroiden ja palvelujen hinnat kymmenkertaistuivat Venäjällä tämän vuoden kuuden ensimmäisen kuukauden aikana. Samalla ostovoima heikkeni 40 prosenttia. Raportin mukaan hallitus on kuitenkin onnistunut välttämään teollisuustuotannon romahtamisen, vaikkakin teollisuustuotanto putosi 13 prosenttia viime vuoden alkupuoliskoon verrattuna. Tilanne on johtanut elintasokuilun syvenemiseen eri kansalaisryhmien välillä. Komitean mielestä toimenpiteet vähävaraisten parantamiseksi on aloitettu liian myöhään.

Länsi huolissaan Venäjän talouden ongelmista. Läntisten asiantuntijoiden mukaan Venäjän hallitus on menettämässä otettaan budjettivajeen ja inflaation hallinnasta. Teollisuuden eturyhmät ovat lisänneet poliittista vaikutusvaltaansa ja hallitus myönsi kaksi 500 miljardin ruplan suuruista subventoitua luottoa teollisuudelle. Myös keskuspankin vt. pääjohtaja Victor **Geraschenko** on ilmaissut tukevansa pehmeitä luottoja keskeisille teollisuuden alueille.

IMF:n edustaja Washingtonista totesi, että neuvottelut Venäjän ja IMF:n välillä syksyllä muodostuvat ongelmallisiksi. Toisaalta myös venäläisten piirissä on esiintynyt mielipiteitä, joiden mukaan Venäjän ei pitäisi odottaa apua "kiltiltä sedältä", IMF:ltä.

Valtataistelua Venäjällä. Varapresidentti Aleksander Rutskoï on Venäjän suosituin poliitikko, ilmenee parlamentin komitean teettämässä mielipidetiedustelusta. Tiedustelu julkaistiin keskiviikkona vapaamielises- sä Nezavisimaja Gazetassa. Sen mukaan 28 prosenttia maanlaajuiseen tiedusteluun osallistuneista luottaa Rutskoihin ja 24 prosenttia Jeltsiniin. Rutskoilla oli erityisen vankka tuki maaseutuväestön keskuudessa, kun taas valtaosa Jeltsinin kannattajista asuu suurkaupungeissa.

Rutskoï on yksi kolmesta kesäkuussa perustetun "Kansalaisliiton" käynnistäjästä. Kansalaisliitto luonnehtii itseään rakentavaksi oppositioksi, joka ei vastusta hallituksen päämääriä vaan keinoja, jolla hallitus näihin päämääriin pyrkii. Kansalaisliitto on kuitenkin voimakkaasti kritisoinut vt. pääministeri Gaidarin talouspolitiikkaa. Kansalaisliitto edustaa tavallaan Venäjän keskustaa "gaidarilaisten" talousuudistuksen kannatta- jien ja konservatiivisten kommunistien välissä.

Myös viime elokuun kaappausyrityksen johtajat ovat esiintyneet julki- suudessa varoittaen kaaoksesta ja puolustelleet kaappausyritystään. Ulkoministeri Kozyrev on varoitellut, että vanhoilliset suunnittelevat uutta kaappausta. Myös mielipidetutkimuksissa on havaittu kommunisti- sen puolueen kannatuksen nousua.

Jeltsin itse on taipunut tuomaan vanhoillisia johtopaikoille. Hän kuiten- kin esitti keskiviikkona presidentin vallan lisäämistä suhteessa parla- menttiin. Hän ehdotti mm. muutosta perustuslakiin, jonka perusteella nykyisen 2 000 jäsenisen parlamentin tilalle perustettaisiin 400 jäsenen korkein neuvosto. Suurin osa nykyisen parlamentin jäsenistä on konserva- tiivisia kommunisteja, jota jarruttavat talousuudistuksia.

Latvia on päässyt IMF:n kanssa sopimukseen 100 mrd. dollarin valmiusluotosta. Latvian ja IMF:n edustajat ovat allekirjoittaneet aiesopimuksen avun ehtona olevasta talouden uudistusohjelmasta. Saatu- jen tietojen mukaan IMF:n hallitus hyväksynee suunnitelman elo-syys- kuussa ennen rahaston puolivuotiskokousta, joka järjestetään 22.-24. syyskuuta. Latvia on ensimmäinen entinen neuvostotasavalta, joka on päässyt tällaiseen sopimukseen. Paraikaa myös Viron viranomaiset neu- vottelevat IMF:n delegaation kanssa vastaavanlaisesta talousuudistus- ja avustuspaketista.

Heinäkuun 23. pnä päättyneiden neuvotteluiden jälkeen Tšekin ja Slovakian tasavaltojen jakautuminen on väistämätöntä. Neuvotte- luosapuolten eli Tšekin ja Slovakian pääministereiden Vaclav Klausin ja Vladimir Meciarin hyväksymän sopimuksen mukaan liittoparlamenttia pyydetään lakkauttamaan liittovaltio syyskuun loppuun mennessä. Tasa- vallat pyrkivät yhteiseen puolustus- ja ulkopolitiikkaan, läheisiin kaup- pasuhteisiin ja työvoiman sekä pääoman vapaaseen liikkumiseen (mahdol- lisesti tulliliiton muodossa). Liittovaltion valuutan eli korunan kohtalo jäi neuvottelujen jälkeen vielä epäselväksi. Asiantuntijoiden mukaan Tšekin ja Slovakian tasavaltojen selvästi toisistaan poikkeavat talouspoliittiset tavoitteet edellyttävät eri valuuttoja. Toisaalta tiiviiksi suunniteltu ta- loudellinen yhteistyö puoltaa yhteistä valuutaa. Tšekin kauppa- ja teolli- suusministerin Vladimir Dlouhyn mukaan Tšekit voivat ottaa maan 9.3 mrd:n dollarin suuruisen ulkomaanvelan hoitaakseen.

Arvopaperipörssi Prahaan. Pörssi avataan kuluva vuoden syksyllä. Pörssiä oli perustamassa 14 kaupallista pankkia ja viisi meklaritoimintaa harjoittavaa yritystä. Hankkeen alkupääoma on 190.000 dollaria.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 32

Venäjän hallitus ja keskuspankki erimielisiä suuryritysten velkojen peruutuksista. Venäjän keskuspankki on määrännyt valtion omistamia teollisuuslaitoksia kuittaamaan kahdenkeskiset saatavansa, jotta jäljelle jäisivät vain todelliset velat. Keskuspankin vt. pääjohtaja **Geraschenko** kielsi väitteet, joiden mukaan keskuspankki pumppaisi teollisuuteen miljardeja ruplia ja antaisi velkoja anteeksi. Päätöksen on kuitenkin pelätty pakottavan hallituksen painamaan jopa 1 000 miljardia ruplaa yritysten käyttöön. Geraschenkon toimenpiteet, joita teollisuus tukee, tähtäävät lähinnä ulkomaisten velkojen takaisinmaksuun inflaation ja ruplan vaihdettavuuden kustannuksella.

Parlamentin yksityistämiskomitean puheenjohtaja Pjotr **Filipov** mukaan keskuspankin päätökset johtavat 70-80 prosentin kuu-kausittaiseen inflaatioon nykyisen 15 prosentin sijaan. Hänen mielestään uusien lainojen myöntäminen ajaisi maan "jättimäisen talouskriisin partaalle". Myös useat **Gaidarin** hallituksen ministerit ovat ilmoittaneet vastustavansa suunnitelmaa.

Valuutan osto vapaaksi Venäjällä. Venäjän keskuspankki on antanut liikepankeille luvan myydä kansalaisille valuuttaa ruplilla rajoituksetta. Valuuttaa myydään ilman, että ostajan tarvitsee esittää ulkomaanpassia tai ulkomaille matkustamiseen oikeuttavaa viisumia. Samalla keskuspankki korotti ulkomaille vietävän valuutan maksimimäärän 500 dollariin. Suuremman summan maastavientiin tarvitaan pankin todistus siitä, että valuutta on nostettu ao. henkilön omalta tililtä.

Keskuspankin varapääjohtajan **Tulinin** mukaan uusi käytäntö perustuu terveeseen järkeen ja pyrkimykseen laillistaa sellaiset operaatiot, joita on jo laajassa mitassa harjoitettu mustassa pörssissä.

Entisen Nl:n ulkomaantalouspankki palauttaa jäädytetyjä varoja. Fyysisille henkilöille kuuluvat valuuttavarat, jotka on jäädytetty entisen Neuvostoliiton ulkomaantalouspankkiin, Vneshekonombankiin, tullaan palauttamaan niiden haltijoille tämän vuoden lopulla tai vuoden 1993 alussa. Palautuksesta ilmoitti Venäjän varafinanssiministeri Andrei **Vavilov**. Vneshekonombankin alustavien laskelmien mukaan velkoja entisen Nl:n kansalaisille on noin 320 miljoonaa dollaria.

Venäjän sadonkorjuussa vaikeuksia. Venäjä presidentti Boris **Jeltsin** on kehottanut öljy-yhtiöitä toimittamaan 40 prosenttia tuotannostaan suoraan maataloilta sadonkorjuuta varten. Sadonkorjuu on tänä vuonna kaksi viikkoa myöhässä öljy- ja polttoainepulan sekä vanhentuneiden maatalouskoneiden vuoksi. Viime viikolla sadosta oli korjattu vasta 12 prosenttia. Viljan satoennuste on noin 92-96 miljoonaa tonnia. Samaan aikaan maanviljelijät vaativat keskiviikkona, maatyöläisten päivänä, lisää valtiontukea ja korkeampia palkkoja.

Venäjän maatalousministerin **Hlystunin** mukaan viljaa joudutaan tänä vuonna ostamaan ulkomailta 18-21 miljoonaa tonnia. Varaa olisi kuitenkin vain noin yhdeksän tonnin ostoon.

Baltian maiden talouksien sopeutuminen uusiin olosuhteisiin on alkanut. Tuoreiden tilastojen mukaan teollisuustuotanto supistui kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla Virossa 38.6 %, Latviassa 30.9 % ja Liettuassa peräti 42.7 % edellisvuoden vastaavasta ajanjaksosta. Myös maataloustuotanto on ollut vaikeuksissa. Kokonaistuotannon laskun pääasiallisena syynä pidetään Venäjän-kauppan perusteiden muuttumista. Venäjä on nostanut nopeasti Baltian maihin viemänsä energian hintoja lähelle maailmanmarkkinatasoa. Energiatoimitukset eivät kuitenkaan ole olleet riittäviä. Toisaalta Baltian maiden vientimäärät IVY-alueelle ovat supistuneet ja vientihinnat ovat laskeneet. Maataloustuotantoa on supistanut edellisten syiden lisäksi ennätysellinen kuivuus.

Baltian maat ovat pyrkimässä kansainvälisten järjestöjen avun piiriin, jotta taloudet saataisiin stabiloitua ja integroitua maailmantalouteen markkinatalouden periaatteiden mukaisesti. IMF:n ja G-24-maiden kanssa käydään parhaillaan neuvotteluja uudistusohjelmista ja tukiluottojen myöntämisestä. Avun ehtoina ovat mm. talouden yleinen liberalisointi, julkisen talouden tasapainottaminen, yksityistäminen ja hintojen vapauttaminen. Hinnat ovatkin nousseet rajusti viimeksi kuluneen vuoden aikana. Kuluttajahinnat olivat kuluvan vuoden kesäkuussa Eestissä lähes 1100 %, Latviassa lähes 800 % ja Liettuassa noin 700 % korkeammat kuin vuotta aiemmin. Paineita hintojen lisänousuun aiheuttavat jatkossa energian tuontihintojen nousu, verojärjestelmän uudistaminen sekä valtion tukipolitiikan tiukentuminen. Toisaalta inflaatio-odotuksia pyritään taltuttamaan vakautusohjelmien avulla. Virallinen työttömyys ei ole missään Baltian maassa vielä suurista tuotannon menetyksistä huolimatta noussut kovinkaan suureksi, mutta piilevä työttömyys on jo merkittävää. Monet yritykset toimivat vajaalla teholla, mutta eivät ole toistaiseksi vähentäneet työvoimaansa.

Viron siirtyminen kruunuun on toistaiseksi sujunut ongelmitta. Viron kruunusta (viroksi kroon, lyhenne EEK) tuli maan ainoa laillinen maksuväline 20.6.1992, jonka jälkeen ruplat ja länsivaluutat ovat kadonneet kierrosta lähes kokonaan. Kruunun katteena on täysimääräisesti kultaa ja ulkomaanvaluuttoja, ja keskuspankki voi muuttaa liikkeessä olevan rahan määrää vain valuuttavaranannon muutosten mukaisesti. Keskuspankin 16.7.1992 julkaiseman taseen mukaan kulta- ja valuuttavaranannon arvo oli noin 99 miljoonaa US-dollaria ja kruunuja oli liikkeessä 630 miljoonaa.

Puolan hallituksen valta kasvoi. Puolan parlamentti on riittäväällä äänten enemmistöllä hyväksynyt perustuslain muutoksen, joka antaa maan hallitukselle mahdollisuuden tehdä talouspoliittisia päätöksiä asetusten turvin. Näin pystytään ohittamaan pitkällinen parlamenttikäsittely. Presidentti Lech Walesa hyväksynee muutoksen pikaisesti, vaikka hallituksen toiminnan tehostaminen vähentääkin hänen omaa toimintavapauttaan. Perustuslakimuutos on seurausta Puolassa pitkään jatkuneesta konfliktista hallituksen ja presidentin välillä, mikä on johtanut poliittiseen epävakauteen ja talousuudistusten viivästymiseen. Parlamentin halukkuus lisätä hallituksen valtaa heijastelee myös julkista tyytymättömyyttä hallituksen kyvyttömyyteen reagoida nopeasti talouden ongelmiin.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 33

Läntiset lainahanat aukeavat Venäjälle. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF myönsi Venäjälle 1,04 miljardin dollarin lainan. Nyt myönnetty luotto on ensimmäinen erä 24 miljardin dollarin suuruisesta tukipaketista, josta sovittiin seitsemän teollisuusmaan G 7:n kokouksessa heinäkuussa. IMF:n johtaja Michel **Camdessus** sanoi, että laina on tunnustus Venäjän suurista ponnistuksista muutoksen aikaansaamiseksi. Camdessus kuitenkin totesi Venäjän lipsuneen tavoitteista, joista sovittiin heinäkuussa tukipaketin myöntämisen yhteydessä. Hänen mukaansa on erittäin tärkeää, että Venäjä saavuttaa asetetut tavoitteet vuoden loppuun mennessä. Ensisijaisia tavoitteita ovat budjetin alijäämän supistaminen viiteen prosenttiin bruttokansantuotteesta ja kuukausittaisen inflaation laskeminen kymmeneen prosenttiin. Läntisten asiantuntijoiden mukaan Venäjän budjettivaje on kuitenkin kohoamassa 15 prosenttiin BKT:sta. Venäjän vt. pääministerin Jegor **Gaidarin** mukaan IMF:n laina tullaan käyttämään Venäjän valuuttavarannon vahvistamiseen.

Samaan aikaan Maailmanpankki ilmoitti myöntävänsä 600 miljoonan dollarin lainan Venäjälle. Lainarahat käytetään elintärkeiden tuonti-hyödykkeiden kuten lääkkeiden ja elintarvikkeiden ostoon sekä keskeisen Pietarin sataman uudistustyöhön.

Myös Yhdysvaltojen edustajainhuone hyväksyi lain entisten neuvostotasavaltojen avustamisesta. Kahdenkeskistä apua myönnettiin yhteensä 1.2 miljardin dollarin verran. Lisäksi USA:n osuus IMF:n luotoista nostetaan 12 miljardiin dollariin. Viime viikolla myös Japani lupasi ensimmäiset 700 miljoonaa dollaria Venäjälle myöntämästään 1,8 miljardin dollarin lainasta. Lännen tukitoimenpiteillä on tarkoitus tukea presidentti Boris **Jeltsinin** talouspolitiikkaa ja auttaa Venäjää markkinatalouteen siirtymisessä.

Venäjän keskuspankin ilmoitus suuryritysten velkojen peruuttamisesta on herättänyt maassa kiihvasta keskustelua. Suurin osa talouselämän asiantuntijoista on tulkinnut liikepankeille lähetetyn sähkösen, jossa annetaan ohjeet kuitata valtionyriyten välisiä velkoja, näiden yritysten luottottamiseksi. Toimenpiteellä on arveltu olevan ikäviä seurauksia talouden stabilisaatio-ohjelmalle.

Vt. pääministeri Gaidarin mukaan ilmoitus sisältää huomattavasti virheitä. Gaidar ja keskuspankin vt. pääjohtaja Geraschenko ovat keskustelleet asiasta ja sopineet muutoksista, jotka Gaidarin mielestä poistavat "moniselitteiset tulkintatavat". Izvestija-lehdelle antamassaan haastattelussa Geraschenko kuitenkin toteaa, että keskuspankki ei peruuta sähköstä. Hänen mukaansa yritykset ja liikepankit kannattavat ehdotusta ja vastustajat löytyvät vain yksityistämistoimintaa harjoittavien piiristä. Velkainsina valtionyhtiöt ovat halvempia ja helpompia yksityistää. Geraschenko kertoi, että yritysten välisten velkojen yhteisarvo on noin kolme triljoonaa ruplaa.

Sähkön jakelua supistetaan Venäjällä. Lokakuun alussa alkavalla säännöstelyllä pyritään supistamaan sähkön kulutusta 25 prosenttia vuorokaudessa. Samalla tiukennetaan sähkön kulutusmaksujen perintää. Jakelun supistukset eivät koske sairaaloita, kouluja tai elintärkeitä teollisuuden aloja.

Venäjän hallitus pohtii IVY-maiden kanssa käytävän kaupan ehtoja. Venäjän hallitus suunnittelee toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on normalisoida IVY-maiden kanssa käytävää kauppaa. Tarkoituksena on rajoittaa IVY-maihin menevät maksut vastaamaan sieltä tulevaa tavara-virtaa sekä korottaa tuotteiden hintoja lähemmäksi maailmanmarkkina-hintoja. Erityisesti hallitusta puhuttaa venäläisten raaka-aineiden uudelleenvienti IVY-maista muualle maailmaan. Venäjän talousministerin Andrej Netshajevin mukaan entiset neuvostotasavallat ovat Venäjälle velkaa useita miljardeja ruplia.

Gruusia liittyi Maailmanpankkiin. Gruusiasta tuli Maailmanpankin 164. jäsen. Gruusia sai jäsenyyden talletettuaan 9,3 miljoonaa dollaria pankkiin.

Viron valuuttavaranto kasvanut heinäkuusta. Viron kruunun katetta koskevan lain mukaan Viron keskuspankin, Eesti Pankin, on tiedotettava vähintään kerran kuukaudessa kulta- ja valuuttavarannon suuruudesta ja liikkeessä olevan rahan määrästä. Pankin ilmoituksen mukaan 1.8.1992 kulta- ja valuuttavarannon suuruus oli 1.541 milj. kruunua (noin 130 milj. dollaria) ja kruunuja oli liikkeessä 678 miljoonaa. Varanto on heinäkuusta kasvanut 376 milj. kruunua (runsaat 30 milj. dollaria).

Viron keskuspankille ruotsalainen varapääjohtaja. Pankinjohtaja Bo Kragh Handelsbankenista on nimitetty kolmanneksi varapääjohtajaksi Eesti Pankiin vuoden ajaksi. Hänen vastualueenaan tulevat olemaan suhteet rupla-alueeseen kuuluvien maiden kanssa. Kragh on toiminut Viron ja Latvian pääministerien taloudellisena neuvonantajana.

Ensimmäinen ulkomainen pankki sai toimiluvan Virossa. Eesti Pank on myöntänyt toimiluvan Baltic American Bankille, jonka perustajana on yhdysvaltalainen The Hornton Company Ltd.

KOP noteeraa Viron kruunun. Kansallis-Osake-Pankin noteeraama kruunun päivittäinen kurssi lasketaan Suomen ja Saksan markkojen välisen kurssin perusteella. Viron kruunu on sidottu Saksan markkaan niin, että yksi markka vastaa kahdeksaa kruunua. Kruunu noteerataan tilivaluuttana, joten matkavaluuttaa ei vielä myydä tai osteta. 13.8. Viron kruunu oli Kauppalehden Avista-listan mukaan 34 penniä.

Tšekkoslovakian talouskehityksen odotetaan parantuvan edellisvuodesta. Odotukset talouskehityksen suunnan muuttumisesta perustuvat ennen kaikkea kokonaistuotannon laskun pysähtymiseen, kotimaisen kysynnän ja kokonaisviennin jo jonkin aikaa jatkuneeseen kasvuun, hintojen nousuvauhdin vakautumiseen ja työllisyyden parantumiseen. BKT on pienentynyt kuluvan vuoden puolella välissä puolitoista prosenttia. Vähittäiskaupan liikevaihto on kasvanut toukokuussa viidenneksen viime vuoden vastaavasta ajankohdasta. Hinnat ovat nousseet vain 3 prosenttia kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla. Odotettavissa olevat hintojen korotukset nostavat kuluttajahintaindeksiä tämän vuoden loppuun mennessä 10-12 prosenttia. Kokonaisvienti on kasvanut 10 prosenttia kuluvan vuoden ensimmäisen neljän kuukauden aikana. Lännen vienti kasvoi 40 % ja entinen SEV-vienti pieneni saman verran. Kokonaistuonti on pysynyt edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna yhtä suurena. Työttömyysaste on laskenut Tšekin tasavallassa vuoden alun 4.4 prosentista 2.8 prosenttiin ja Slovakian tasavallassa 13 prosentista 11.3 prosenttiin.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 34

Venäläiset saavat 10 000 ruplan yksityistämissekin. Elokuun kaappausyrityksen kukistumisen vuosipäivän kunniaksi presidentti Boris **Jeltsin** ilmoitti Venäjän jakavan jokaiselle kansalaiselle 10 000 ruplan yksityistämissekin. Sekit ovat osa parlamentin kesäkuussa hyväksymää yksityistämishjelmaa. Niillä voi ostaa yksityistettävien yritysten osakkeita tai sijoitusrahastojen osuuksia. Sekit voi myös tallettaa pankkeihin ja lopulta ne saa myydä. Jeltsin kuvasi sekkiä "lipuksi vapaaseen talouteen". Hänen mukaansa yksityistämisen ensimmäisellä kierroksella osekeyhtiötetään valtion teollisuutta 1 400 miljardin ruplan arvosta.

Lisäksi Jeltsin ilmoitti uusista palkankorotuksista opettajille, terveydenhuollon työntekijöille sekä muille valtion palveluksessa oleville. Toimenpiteiden avulla pyritään vähentämään venäläisten kasvavaa tyytymättömyyttä. Joidenkin mielipidetiedustelujen mukaan yli puolet demokratiaa viime elokuussa puolustaneista ovat nyt pettyneitä, vain neljäsosa kertoo olevansa tyytyväinen.

Venäjän ulkomaankauppa pieneni voimakkaasti. Kuluva vuoden seitsemän ensimmäisen kuukauden aikana Venäjän vienti oli 37 prosenttia viimevuotista pienempi. Pääsyyinä tähän on öljyn viennin huomattava lasku. Viennin arvo tammi-heinäkuussa oli runsas 18 miljardia dollaria. Vastaavasti tuonti laski 17 prosenttia eli noin 19 miljardiin dollariin. Kauppatase oli 700 miljoonaa dollaria alijäämäinen verrattuna viime vuoden viiden miljardin ylijäämään.

Ukrainassa kiistaa valuuttapolitiikasta. Kuluneella viikolla Ukrainan keskuspankin johtaja Vadim **Hetman** ilmoitti kannattavansa ruplan käyttöönottoa uudestaan Ukrainassa. Tammikuussa Ukraina otti käyttöön oman ostokuponkinsa ruplapulan vuoksi ja sopi Venäjän kanssa kierrosta poistettavien ruplien palautuksesta Venäjän keskuspankille. Tällä hetkellä 97 prosenttia virallisista käteisvaroista on kuponkeja. Hetmanin mukaan kuponkien kurssi on kuitenkin laskenut alkuperäisestä melkein kolmesta ruplasta 60 kopeekkaan paisuvan budjettivajeen ja löysän luottopolitiikan seurauksena. Hän piti kuponkia "kansallisena tragediana" ja ehdotti ruplan ottamista väliaikaisesti käyttöön eräänlaisena "taktisena perääntymisenä". Pidemmällä tähtäimellä hän rajoittaisi kuponkien painamista tiukemman talouspolitiikan ja palkkakaton avulla sekä pienentämällä tehottomien valtionyritysten luotonantoa.

Ukrainan kommunistienemmistöinen hallitus vastustaa pääministeri Vitold **Fokinin** johdolla Hetmanin ajamaa tiukkaa talouspoliittista linjaa. Niinpä vastauksena Hetmanille Ukrainan presidentti Leonid **Kravtsuk** ilmoitti, että ruplaa ei oteta uudelleen kiertoön ja että lokakuun alusta alkaen kupongista tehdään todellinen valuutta. Siitä ei kuitenkaan tule vaihdettavaa. Kravtsuk sanoi myös, että vain hallitus - ei keskuspankki - voi päättää uuden valuutan grivnan liikkeellelaskusta.

Viime aikoina entisten IVY-maiden hallitsematon rahapolitiikka on huolestuttanut Moskovaa. Venäjän hallituksen kanta on ollut, että valtiot voivat joko pysyä rupla-alueessa tai poistua siitä. Jäädessään rupla-alueeseen maiden tulisi noudattaa Venäjän keskuspankin rahapolitiikkaa.

Venäjän hallitus nosti viljan hintaa. Heikkolaatuisemman vehnän hinta korotettiin 10 000 ruplasta 12 000 ruplaan tonnilta. Rukiin, ohran ja kauran tonnihinta nostettiin 8 000 ruplaan. Toimenpiteiden tarkoituksena on lisätä tilojen halukuutta myydä viljaa valtiolle ja parantaa karjankasvatuksen toimintaedellytyksiä. Korkealaatuisen vehnän hinta säilyi ennallaan. Korotusten jälkeen viljan hinnat vastaavat paremmin maailmanmarkkinoiden hintatasoa.

Venäjän sadonkorjuussa on esiintynyt ongelmia pitkin syksyn. Hallitus on pyrkinyt monilla toimenpiteillä tehostamaan korjuuta ja turvaamaan ensi talveksi riittävät elintarvikevarastot. Elokuun 10. päivään mennessä oli melkein puolet sadosta koottu.

Viro ja Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) sopivat talousohjelmasta ja 40 milj. dollarin tukiluottosopimuksesta. Viron hallitus ja keskuspankki luovuttivat IMF:lle muistion niistä toimista, joihin he ryhtyvät talouden jaloilleensaattamiseksi. IMF:n hyväksymä talousohjelma on edellytys tukiluottojen saamiseksi. Sovittua luottoa on tarkoitus käyttää ennen kaikkea Viron maksutaseen tukemiseen. Luotto on tietävästi pituudeltaan viisi vuotta ja sen korko on 9 - 10 %. IMF:n rahoituspäätöksen uskotaan avaavan myös Maailmanpankin (toive: 30 milj. dollaria) ja muiden kansainvälisten järjestöjen (100 milj. dollaria) luottokanavat Viron suuntaan. Myös Latvia on piakkoin saamassa IMF:n tukiluoton, suuruudeltaan 100 milj. dollaria.

Viro perusti valtionyritysten yksityistämistä varten yrityksen, Eesti Erastamisettevöten. Tarkoituksena on aloittaa virolaisten yritysten myyminen yksityisille jo tänä syksynä. Myös ulkomaalaisten sallittaneen osallistua yksityistämiseen. On jopa esitetty arvio, että 90 % yksityistämispääomasta pitäisi saada ulkomailta. Aluksi yksityistetään pientä ja keskisuurta yrityskantaa. Virolaisten mallina on saksalaisten "Treuhand", jolta saadaan myös konsulttiapua.

Uusi ulkomaisia valuuttoja koskeva lakikokoelma on hyväksytty Unkarissa. Lakipaketti tuo uusia vapautuksia pankkien väliseen valuuttakauppaan ja poistaa joitain valuuttatilejä koskevia rajoituksia. Näiden lainsäädännöllisten uudistusten uskotaan edistävän forintin vaihdettavuutta ja ulkomaankaupan rahoitusta.

Heinäkuusta lähtien kaupalliset pankit ovat voineet käydä keskinäistä valuuttakauppaa. Unkarin keskuspankki voi osallistua valuuttakauppoihin lähinnä vakauttaakseen valuuttakurssin vaihteluja.

Ulkomaiset yritykset voivat avata forinttitilin ja maksaa sillä paikalliset kulunsa. Forinttitalletuksia ei kuitenkaan voi vielä muuttaa vaihdettavan valuutan määräisiksi.

Lakipaketin eduksi lasketaan lisäksi se, että kauppa entisten SEV-maiden kanssa voi jälleen tulla mahdolliseksi. Esimerkiksi vientiä harjoittava IVYn edustaja voi tallettaa saamansa forinttimääräisen maksun tililleen ja käyttää sitä unkarilaisten tuotteiden hankintaan. Vaihdettavia valuuttoja ei prosessissa tarvita.

Täydellistä valuutan vaihdettavuutta pidetään Unkarissa mahdollisena jo vuoden 1993 loppupuolella.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 35

Venäjän keskuspankin vt. pääjohtaja Viktor Geraschenko vaatii IMF-sopimusta uudelleen tarkistettavaksi. Geraschenko on arvostellut kovin sanoin Venäjällä Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n tuella harjoitettavaa tiukkaa rahapolitiikkaa, joka on hänen mukaansa ajanut monia valtion yrityksiä konkurssin partaalle. Ennen elokuun 4. päivää, jolloin IMF myönsi Venäjälle luoton, Geraschenko ilmoitti tukevansa sopimusta. Nytemmin juuri ennen tapaamistaan IMF:n edustajien kanssa Geraschenko näyttää kuitenkin kääntäneen kelkkansa ja on ilmoittanut haluavansa lieventää IMF-lainalle asetettuja ehtoja.

Läntisten tahojen mukaan Moskovasta on jo tiedusteltu mahdollisuuksia lisätä luototuksen määrää, jotta valtion omistamien yhtiöiden käyttöpääomaa voitaisiin nostaa 150 mrd. ruplasta 300 mrd. ruplaan tämän vuoden toisella puoliskolla. IMF-sopimuksen mukaan 150 mrd. ruplan ylärajaa voidaan IMF:n suostumuksella muuttaa, kunhan luotonanto ei kokonaisuudessaan ylitä 700 mrd. ruplaa.

Nykyisen sopimuksen hylkääminen saattaisi vaikeuttaa velkojen takaisinmaksun järjestämistä sekä Venäjän mahdollisuuksia hankkia varoja lännestä. Vaikka keskuspankki ei voikaan yksipuolisesti muuttaa sopimusta, saattaa Geraschenkon tuen puuttuminen kaivaa maata sopimuksen alta.

Venäjän valtion 80 mrd. ruplan obligaatiolaina myyntiin. Venäjän keskuspankki on aloittanut Venäjän federaation vuoden 1991 obligaatiolainan myynnin. Laina eroaa monin tavoin aikaisemmista, sillä se on ensimmäinen jälkimarkkinakelpoinen obligaatiolaina. Laina on tarkoitettu vain juridisille henkilöille. Obligaatioiden vuosikorko on 15 %, mikä on paljon inflaatiota pienempi. Tuotto on kuitenkin verovapaata. Obligaatioiden hankintahinta on alle 50 % niiden nimellisarvosta. Obligaatioita voi myös pantata.

Ruplan kurssi putosi jyrkästi. Rupla pysyi useita viikkoja vakaana kurssin ollessa keskimäärin 1 dollari = 160 ruplaa. Torstaina ruplan kurssi kuitenkin laski huimasti ja dollari nousi peräti 205 ruplaan.

IMF uhkaa Ukrainaa tukineuvottelujen katkaisemisella ellei maa laadi taloudelleen kiinteää uudistusohjelmaa. Asiasta ilmoitti Ukrainan keskuspankin johtaja **Vadim Hetman**. Hänen mukaansa IMF:n pääjohtaja **Michel Camdessus** on varoittanut kirjeessään Ukrainaa siitä, että neuvottelut IMF:n avusta ovat nyt vaakalaudalla. IMF:n mukaan Ukrainan tulisi harjoittaa yhtä yhtenäistä rahapolitiikkaa sen sijaan, että sillä on kaksi erillistä talousohjelmaa toinen kotimaista, toinen ulkomaista käyttöä varten. Ukrainan presidentti **Leonid Kravtshuk** ja keskuspankin pääjohtaja Hetman ovat olleet erimielisiä raha- ja talousuudistuksen toteuttamisesta. Ukraina toivoo saavansa IMF:ltä 1,5 - 2 miljardia dollaria perustaakseen vakauttamisrahaston.

Suomi on noussut Viron suurimmaksi kauppakumppaniksi. Viron teollisuus- ja energiaministeriön tilastojen mukaan kuluvan vuoden toisella neljänneksellä Viron viennistä 34.2 % toimitettiin Suomeen, kun osuus ensimmäisellä neljänneksellä oli 14.4 %. Venäjän osuus Viron viennistä putosi samana aikana 32 %:sta 13 %:iin. Seuraavaksi tärkeimmät vientimaat huhtikuussa olivat Ruotsi (11.5 %) ja Ukraina (10.3 %). Viron tuonnista Suomen osuus oli kesäkuussa 55.3 %. Seuraavaksi suurimpia tuontimaita olivat Saksa ja Ruotsi. Viron tärkeimpiä vientihyödykkeitä alkuvuodesta olivat metallit (54 %) elintarvikkeiden (19 %) ja tekstiilien (10 %) ollessa muita tärkeitä ryhmiä. Kesäkuussa Viron vienti oli arvoltaan 348.2 milj. kruunua eli noin 118 milj. markkaa. Tuonnissa suurimmat ryhmät ovat polttoaineet ja muu energia, joiden osuus oli kesäkuussa yli puolet Viron tuonnista. Viron ulkomaankaupan tilastointi on toistaiseksi puutteellista, minkä vuoksi tarkan kuvan saaminen sen tilasta on hankalaa.

Virolaiset pankit uudistusten tiellä. Pankeilla on vanhan järjestelmän ajoilta taseissaan suuria riskejä, jotka horjuttavat monia pääomaltaan heikompia pankkeja. Rahauudistuksen jälkeen on ollut lisäksi valuuttojen vaihtoon liittyviä ongelmia. Koska keskuspankin katevaluuttana on yksinomaan D-markkoja, pankkien on täytynyt vaihtaa toiset valuutat D-markoiksi muualla, esim. suomalaisissa pankeissa. Näin pankkien keskuspankkiasema on toisinaan vaihdellut suuresti. Pankkien suurimpana ongelmana on kuitenkin tällä hetkellä pitävän vakuuskäytännön ja konkurssilainsäädännön puuttuminen. Reaalitalouden kehityksestä paljolti riippuu, miten virolaiset pankit vastaisuudessa kykenevät toimimaan.

Tšekkoslovakia jaetaan vuoden vaihteessa. Tšekin ja Slovakian erosta sovittiin virallisesti jo elokuun 20. päivänä. Eron yksityiskohdista neuvoteltiin tasavaltojen pääministereiden kesken viikkoa myöhemmin. Pääministereiden tapaaminen, joka järjestyksessään oli viides, näytti vielä alkuvuikon tietojen perusteella epävarmalta. Slovakian pääministeri Vladimir Meciar oli alustavasti ilmoittanut kieltäytyvänsä keskustelemasta Tšekin tasavallan pääministerin Vaclav Klausin ehdottamista aiheista. Meciarin johtaman Demokraattisen liikkeen tavoitteena oli perustaa tasavaltoja vähemmän sitova valtioliitto ennen lopullista eroa. Klausin johtaman Demokraattisen kansalaispuolueen mukaan valtioliittoon ei olisi ollut edellytyksiä.

Tasavaltojen yhteistyömahdollisuuksien selvittämiseksi on perustettu useita työryhmiä. Tuloksia pyritään saamaan syyskuun loppuun mennessä, jolloin laki Tšekkoslovakian lakkauttamisesta liittoparlamentin päätöksellä hyväksytäneen. Alustavasti on sovittu tulliliiton perustamisesta, ja siten työvoiman ja pääoman vapaasta liikkumisesta sekä verrattain läheisistä kauppasuhteista. Tasavaltojen toisistaan poikkeavat talouspoliittiset tavoitteet edellyttävät todennäköisesti eri valuuttoja, vaikka alkuvaiheissa jatketaankin yhteistä rahaa ja maksuliikettä.

Tasavaltojen ero astuu voimaan ensi vuoden alusta. Aiemmin luvattua kansanäänestystä ei siten tulla järjestämään. Mielipidetiedustelujen perusteella tulokset olisivat voineet näyttää hyvinkin ristiriitaisilta.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 36

Venäjän keskuspankkia syytetään ruplan romahtamisesta. Venäjän hallitus on arvostellut yhä voimakkaammin Venäjän keskuspankkia syyttäen sitä löyhästä rahapolitiikasta, jonka tuloksena ruplan arvo on laskenut jyrkästi. Tällä viikolla ruplan alamäki on yhä jatkunut kurssin ollessa tiistaina ennätysalhainen 1 \$ = 210.5 ruplaa. Hallitus on vaatinut korkeampaa korkokantaa epävakaa ruplan tukemiseksi. Venäjän hallituksen avustaja **Konstantin Kagalovski**, joka hoitaa hallituksen yhteyksiä kansainvälisiin rahoitusjärjestöihin, kehotti keskuspankkia nostamaan korkoaan noin 100 prosenttiin osoittaakseen, että se on edes hieman kiristänyt rahapolitiikkaansa.

Venäjän hallitus hyväksyi ohjelmaluonnoksen rakennemuutoksesta vuodeksi 1993. Ohjelman tärkeimmiksi alueiksi on valittu polttoaine- ja energiasektori, elintarvikehuolto, kuljetus sekä sotateollisuuden konversio. Ohjelmaa ei rahoiteta ainoastaan valtion budjetista. Hallitus aikoo käyttää laina- ja verohelpotuksia, houkutellessa ulkomaisia investointeja sekä myöntää vientikiintiöitä valuuttatulojen varmistamiseksi. Kansantalouden kannalta tärkeät yritykset pääsevät valtion tukijärjestelmän piiriin. Valtio tukee näitä yrityksiä alentamalla veroastetta, myöntämällä tukiaisia ja lakkauttamalla tulleja. Kaikilla muilla yrityksillä tulee olemaan edessään konkurssin uhka. Venäjän varapääministerin **Vladimir Shumeikon** mielestä konkurssilakia tarvittaisiinkin Venäjällä pikaisesti. Hänen mukaansa konkurssista huolimatta yritysten toiminta ei lakkaisi, vaan ne siirtäisivät tuotantonsa niille aloille, joilla on kysyntää.

Venäjä ja Valko-Venäjä pääsivät sopimukseen neuvostovelasta. Venäjä on suostunut maksamaan Valko-Venäjän 3.5 mrd. dollarin osuuden entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelasta, joka on kokonaisuudessaan 70 mrd. dollaria. Vastineeksi Venäjä saa Valko-Venäjän osuuden entisen Neuvostoliiton omaisuudesta. Osa tästä omaisuudesta on ulkomailla.

Useimmat entisistä neuvostotasavalloista suostuivat viime joulukuussa ottamaan niskoilleen yhteisen vastuun hajonneen maan veloista, mutta sittemmin on puhjennut erimielisyyksiä oikeuksista entisen Neuvostoliiton omaisuuteen. Venäjä on syyttänyt muita tasavaltoja siitä, että ne ovat laiminlyöneet oman osansa velan takaisinmaksusta jättäen Venäjän yksin kantamaan raskaan velkataakan.

Viron teollisuustuotanto on supistunut voimakkaasti. Viron teollisuustuotanto on viime vuoden vastaavaan ajankohtaan nähden pudonnut 37.1 %. Lähes 80 % tuotantolukunsa julkistaneista yrityksistä ilmoitti tuotantonsa vähentyneen. Eniten tuotanto on pudonnut selluloosa- ja paperiteollisuudessa (98.5 %). Myös koneenrakennus- ja metalliteollisuuden sekä puunjalostus- ja rakennusaineteollisuuden tuotanto on pudonnut yli 50 %.

Viron tilastoviranomaiset ilmoittivat joidenkin teollisuuden alojen tuotantoluvut

miljoonina kruunuina:

Elintarviketeollisuus	261.2
Kevyt teollisuus	151.5
Kemian ja öljyteollisuus	117.0
Sähköenergia	108.1
Teollisuustuotanto yhteensä	866.1

Tuotanto on kasvanut mm. vaatetus- ja tekstiiliteollisuudessa sekä joillakin elintarviketeollisuuden aloilla.

Latvian keskuspankki noteeraa ensimmäisenä tiliroplille omat vaihtokurssit. Julistettuaan heinäkuussa Latvian ruplan maan ainoaksi lailliseksi maksuvälineeksi Latvia pyrkii tasapainottamaan kauppansa IVY-maiden kanssa ja suojelemaan talouttaan ruplatulvalta. Latvian keskuspankki on ensimmäisenä noteerannut muista tasavalloista tuleville tiliroplille erilliset vaihtokurssit. Kun Latvian rupla otettiin käyttöön samanarvoisena yhden ruplan kanssa, eri tasavaltojen ruplien arvot liikkuvat välillä 0.9 - 0.4. Ukrainalainen raha on noteerattu alhaisimmaksi.

Päätös on herättänyt vastustusta monissa yrityksissä, koska niillä oli ruplamääräisiä vientikauppassitoumuksia. Noteeraus on sitova vain kirjanpidossa ja vaihdossa keskuspankin kanssa. Muuten keskuspankki odottaa tiliroplamarkkinoiden syntymistä eikä aio puuttua niillä syntyviin vaihtokurssiin.

Yksi syy pelätylle ruplavirrälle Latviaan on se, että maassa on periaatteessa poistettu jako tilirahaan ja käteisrahaan niin, että ainoana ruplavyöhykkeen maana se on tarjonnut mahdollisuuden muuttaa edellistä jälkimmäiseksi. Maassa oletetaan myös olevan entisen Neuvostoliiton alueen laajimmat vaihdettavien valuuttojen käteismarkkinat, vaikka viranomaiset väittävätkin olevansa tietämättömiä niiden todellisesta koosta. Venäjän keskuspankin oletetaan piakkoin omaksuvan Latvian mallin mukaisen politiikan.

Latvian varsinaisen rahayksikön latin käyttöönotto ilmoitetaan lykätyn "siihen asti kunnes maan taloudellinen tilanne vakiintuu". Latvian ruplan käyttöönoton katsotaan onnistuneen hyvin ja viranomaisten mukaan se on vaihdettava valuutta sekä kauppatarkoituksia että pääomansiirtoja varten.

Bulgaria alkaa maksaa ulkomaanvelkansa erääntyneitä korkoja syyskuun puolivälistä. Maan 12 mrd:n dollarin suuruudesta ulkomaanvelasta on julkisia luottoja 1.6-2.0 mrd. ja yksityisiä 10 mrd. Maa lopetti silloisen kommunistihallituksen päätöksellä velanhoidomenojensa maksamisen 1990 puoliväliin mennessä. Valtiovarainministeri **Ivan Kostov**in mukaan näitä erääntyneitä korkoja aletaan maksaa syyskuun puolivälistä kuukausittain 10 miljoonan dollarin maksuerissä. Ensimmäinen erä on seuraavia eriä suurempi ja on neljänneksen erääntyneiden korkojen kannasta. Toistaiseksi on vielä epäselvää, miten erät jakaantuvat yksityisten ja julkisten luottojen välillä. Neuvotte-luja yksityisten velkojen uudelleenjärjestelyistä ei vielä ole saatu päätökseen vaan niitä jatketaan Lontoon klubin kanssa lokakuun 5. päivänä.

Heinäkuun lopussa saatettiin julkisuuteen tietoja, joiden mukaan maan julkisten luottojen velanhoidomenoja alettaisiin maksaa vielä kuluvan vuoden puolella. Näiden velanhoidomenojen arvioidaan olevan tänä vuonna kaikkiaan noin 100 miljoonaa dollaria.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 37

Rupla kääntyi hienoiseen nousuun. Ruplan arvo vahvistui vihdoin tällä viikolla dollariin nähden jo kaksi kuukautta kestäneen alamäen jälkeen. Tiistain noteerauksessa yhden dollarin arvoksi saatiin 207.9 ruplaa ja torstaina rupla jatkoi nousuaan 203 ruplaan dollarilta. Asiantuntijoiden mukaan ruplan arvon vakautuminen johtui keskuspankin laajamittaisista interventioista. Ruplan tämänhetkinen vaihteluväli näyttää vakiintuneen 200-215 ruplaan dollarilta.

Sekava tullikäytäntö idänkaupan harmina. Suomen ja Venäjän välisen kaupan tullikäytäntö vaatii pikaista selvitystä. Hämmennystä ovat aiheuttaneet vielä vahvistamattomat tiedot, joiden mukaan venäläiset olisivat alkaneet periä sopimusten vastaisesti yksipuolisia tuontitulleja idänkauppaa harjoittavilta suomalaisyrityksiltä.

Viime tammikuussa allekirjoitetun sopimuksen mukaan Suomi ja Venäjä eivät peri toisiltaan tuontitulleja. Heinäkuussa Venäjällä otettiin käyttöön tuontitulli, jonka ei pitänyt tammikuisen sopimuksen perusteella koskea Suomea. Sittemmin venäläiset irtisanoivat sopimuksen ja ilmoittivat suomalaisten joutuvan maksamaan lokakuusta lähtien 15 prosentin tuontitullia. Tiedot ovat hyvin ristiriitaisia, sillä Venäjän federaation ulkomaankauppaohjelma vuosiksi 1992-94 ilmoittaa suomalaisiin tuotteisiin sovellettavan lokakuun 6. päivästä lähtien 5 prosentin tuontitullia.

Ensi vuoden alusta lähtien väliaikaiset tullit aiotaan korvata pysyvillä tulleilla. Tullit pyritään yhdenmukaistamaan ja määrittämään kohtuullisiksi.

Venäjä tarvitsee ulkomaisia investointeja. Venäjän talousministeriö arvioi maan talouden tarvitsevan vuosittain ulkomaisia investointeja noin 5 mrd. dollaria. Ministeriön arvion mukaan v. 1995 ulkomaisten investointien osuus on noin 18 % kaikista teollisuuden investoinneista. Asiantuntijoiden mukaan Venäjän markkinat voisivat ottaa vastaan ensi vuonna ulkomaisia investointeja 17-20 mrd. dollarin arvosta.

Baltian maiden lähiaikoja koskevat talousohjelmat on esitelty. Talousohjelmissa pidättäytyminen takaa Baltian maille niiden kipeästi tarvitsemia ulkomaisia lainoja. IMF:n apupakettia vastaan laaditut ohjelmat ovat pääkohdiltaan lähes samansisältöisiä eri Baltian maissa: talous on vakautettava, yksityistämistä vauhditetaan, inflaatiota hillitään tiukentuvalla raha- ja luottopolitiikalla, hintasäännöstelystä ja tukiaisista luovutaan vähitellen ja budjettivaje katetaan veronkorotuksilla. Ulkomaankaupassa vaihtotaseen alijäämää katetaan tuontitulleilla ja ulkomaisilla lainoilla. Hallitukset pyrkivät edistämään talouden rakenteellista uudistusta. Latvian ja Liettuan ohjelman keskeisin kysymys on raha-uudistus ja sen aikataulu sekä toteutus. Molemmat maat aikovat käydä huolellisia neuvotteluja IMF:n kanssa ennen omien valuuttojen käyttöönottoa.

Viro pyrkii vakauttamaan talouden viemällä läpi hintauudistuksen, tasapainottamalla valtiontalouden ja pitämällä tiukasti kiinni rahauudistuksen periaatteista. Verotuksellisin keinoin aiotaan hillitä palkankorotuksia, ulkomaantalouden vapauttamista jatketaan ja pyritään lievittämään raaka- ja polttoaineiden tuontihintojen noususta aiheutuvia ongelmia.

Ohjelman yksityiskohdista käy ilmi, että vastedes Viron keskuspankki ei rahoittaisi valtiontalouden alijäämiä. Rahauudistuksen seurauksena Virossa kierrossa olevalla rahalla on 100 %:n kate keskuspankin kulta- ja valuuttavarannossa, joten rahan määrä on sidoksissa keskuspankin reservien kehitykseen. Ulkomaankaupan maksuissa tavoitteena on niin pian kuin mahdollista siirtyä kokonaan vaihdettaviin valuuttoihin ja hylätä clearing- ja bartersopimukset. Maksutase on alustavien arvioiden mukaan vuosina 1992-93 200 milj. dollaria alijäämäinen. Alijäämät pyritään kattamaan ulkomaisilla suorilla sijoituksilla sekä kansainvälisten rahoitusjärjestöjen luotoilla.

Latvia aikoo toteuttaa lähiaikoina hintauudistuksen, pyrkiä tasapainoiseen finanssipolitiikkaan, kontrolloida keskuspankin luototuspolitiikkaa sekä säädellä palkkojen nousua. Hallitus aikoo luopua hintasäännöstelystä mutta samalla se ilmoittaa hintakaton sähköenergialle, polttoaineille ja liikennemaksuille. Budjettialijäämä pyritään saamaan kuriin palkkarajoituksilla sekä luopumalla tuotantuesta ja useimmista verohelputuksista. Tuontitavaroille laitetaan 15 % tulli ja liikevaihtovero nostetaan 12 %:iin. Keskuspankin valtiontalouden luotottamista rajoitetaan niin, että tämän vuoden loppupuolella luottojen määrän pitäisi jäädä alle 180 milj. ruplan. Valtionyhtymä yksityistetään myymällä niitä ulkomaalaisille. Luottojen korkorajoista luovutaan ja korkoa käytetään inflaation säätelijänä. Ulkomaankaupassa pyritään siirtymään vaihdettaviin valuuttoihin, vaikei clearing eikä barter-sopimuksista halutakaan kokonaan luopua. Maksutaseen alijäämän odotetaan nousevan 300 milj. dollariin ensi kesään mennessä. Vaje halutaan kattaa ulkomaisilla lainoilla.

Liettua seuraa Latvian ja Viron jälkiä ja toivoo saavansa kansainvälisiltä rahoitusorganisaatioilta luottoja, joilla se pyrkii kattamaan maksutaseensa alijäämää. IMF:n kanssa on alustavasti sovitettu noin 87 milj. dollarin luotosta 7.5 % korolla. Talousohjelman pääkohtia ovat vakauttamisen ja rahauudistuksen ohella yksityisen sektorin kehittäminen ja inflaation hillitseminen sekä alijäämäisen vaihtotaseen tasapainottaminen. Hallitus aikoo luopua teollisuustuotannon hintatuista, vaikka energian hintaa säännöstellään tietyn aikaa. Kuluttajahintaindeksin nousu pyritään hillitsemään alle 3 %:iin kuukaudessa ensi vuoden alussa. Budjetti pyritään tasapainottamaan verotuksellisin keinoin mm. yksityisten tuloverotusta kiristämällä. Valtion yritysten palkat jäädytetään joiksikin kuukausiksi. Tämän vuoden toisen puoliskon budjettivaje katetaan 18 % arvonlisäverolla. Keskuspankin luototuspolitiikkaa kontrolloidaan ja pankkijärjestelmä uudistetaan. Ulkomaankaupassa hallitus aikoo marraskuun alusta luopua kiintiöinnistä ja lisensoinnista joitakin poikkeuksia lukuunottamatta. Hallitus aikoo tiivistää yhteistyötään IVY-maiden kanssa samalla kun se pyrkii kansainvälistämään talouttaan.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 38

Energianhinnat kaksinkertaistuvat Venäjällä. Venäjä nostaa 18.9. lähtien öljyn sekä öljytuotteiden hintoja lähes kaksinkertaisesti. Kattohintoja energialle ei ole määritelty. Energian hinnan voimakasta kasvua aiotaan hillitä myyntiverolla. Hinnankorotusten vuoksi hallitus päätti subventoida maataloustuotteiden hintoja elintarvikkeiden hinnannousun estämiseksi.

Hyperinflaation uhka kasvaa Venäjällä. Hallituksen edustajien mukaan Venäjällä on odotettavissa hyperinflaatio ennen tämän vuoden loppua. Hallituksen mielestä tähän on syynä keskuspankin harjoittama luottopolitiikka. Maassa käytetään valtavia summia tuotannon tukemiseen samalla kun noin 10 % bkt:sta siirretään entisiin neuvostotasavaltoihin. Hallituksen talousuudistuskeskuksen johtajan **Sergei Vasiljevin** mukaan keskuspankin johtajien toimet eivät ainoastaan horjuta uskoa hallitukseen vaan myös koko uudistusohjelmaan. Ellei keskuspankin luottopolitiikkaa muuteta, se johtaa Vasiljevin mukaan siihen, ettei hallituksen ja Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n tälle vuodelle sopimia tavoitteita budjettivajeen ja inflaatiotason alentamiseksi saavutettaisi. Tällä hetkellä inflaatio jyrää yli 20 % kuukausivauhdilla ja sen odotetaan vain kiihtyvän ensi kuussa. Vasiljevin syytökset ovat tähänastisista vakavimpia keskuspankin vt. pääjohtajaa **Viktor Geraschenkoa** kohtaan esitetyistä. Presidentti **Boris Jeltsin** ja maan hallitus ovat viime päivinä vaatineet pankin saattamista hallituksen valvontaan tai tekemään siitä täysin riippumattoman, mutta parlamentti ei mielellään luovuta keskuspankkia kontrollistaan. Myös Jeltsin on varoittanut maata hyperinflaation uhasta ja korostanut, että avain uudistusten onnistumiseen on ruplan vakaa arvo. Jeltsinin kritiikki suuntautuu pääasiassa melko vanhoillista parlamenttia sekä Geraschenkoa kohtaan, joka on alkanut myöntää luottoja valtion yrityksille niiden velkojen maksuun.

Ulkomaisten avun tarve ennallaan Venäjällä. Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n edustajien mukaan Venäjä tarvitsee ensi vuonna suunnilleen yhtä paljon ulkomaista apua kuin se odottaa saavansa tänä vuonna eli noin 18 mrd. dollaria. IMF:n edustajien optimistisen arvion mukaan Venäjän talousuudistus on edennyt tarpeeksi, jotta Venäjällä voitaisiin jo ensi vuonna käyttää suurempi osa avusta teollisuuden jälleenrakennukseen kuin perustarpeiden tyydyttämiseen. Venäjälle suunnatun avun odotetaan olevan yksi pääteemoista, kun johtavien teollisuusmaiden talouspolitiikat pitävät kokouksensa tämän viikon lopulla. Venäjä painostaa G-7:ää ja muita sille luottoa myöntäneitä maita järjestämään uudelleen entisen NL:n 70 mrd. dollarin ulkomaanvelan takaisinmaksun. Venäjä väittää ettei sillä ole resursseja velan takaisinmaksuun niin pitkään kuin maa kamppailee talousuudistusten kimpussa. IMF:n edustajat pitävät todennäköisenä, että luotonantajat myöntävät Venäjälle helpotuksia velan takaisinmaksuun, mikäli Venäjä jatkaa uudistuksiaan suunnitelmien mukaisesti. IMF on tähän mennessä jo myöntänyt Venäjälle 1 mrd. dollarin lainan ja tällä viikolla IMF:n edustajat ovat Moskovassa neuvottelemassa mahdollisesta 3 mrd. dollarin valmiusluoton myöntämisestä ensi vuodeksi.

Venäjän budjettivajeen odotetaan kohoavan tänä vuonna 900 miljardiin ruplaan. Alunperin vajeen ennustettiin jäävän n. 300 mrd. ruplan tasolle, mutta Venäjän parlamentti myöntyi vajeen lisäämiseen ja piti kiinni teollisuudelle sekä keskeisille uudistusohjelmille myönnettävää lisätuesta.

Venäjä saa miljardien elintarvikeavun Yhdysvalloilta. Yhdysvaltain maatalousministeriö on myöntänyt Venäjälle 1,15 mrd. dollarin suuruisen elintarvikeavun. Apuohjelmaan sisältyy luottotakuuta 900 milj. dollarin edestä sekä 215 milj. dollarin arvosta muuta apua elintarvikkeiden ostamiseksi Yhdysvalloista. Ensimmäiset 100 mrd. dollarin luottotakuut ovat jo venäläisten käytössä ja ohjelma tulee jatkumaan aina ensi vuoden puolelle.

Baltiassa hyväksytyt konkurssilait lopettavat yrityksiä. Virossa syyskuun alussa voimaan astuneen konkurssilain vuoksi monet kannattamattomuusongelmien kanssa kamppailevat yritykset joutuvat konkurssiin. Toisaalta nyt on luotu tärkeitä pelisääntöjä liiketoiminnalle, sillä maksuvaikeuksiin joutuneet yritykset ovat olleet taloudellinen rasite Viron kansantaloudelle. **Liettuan** parlamentti hyväksyi myös konkurssi- ja kilpailulain. Liettuan pääministerin mukaan lokakuun alussa voimaan astuvan konkurssilain avulla voi sivistyneesti eliminoida kannattamattomat yritykset. **Latvian** ammattiliitot syyttävät hallitustaan passiivisuudesta yritystoiminnan uudelleenjärjestämisessä ja painostavat sitä ryhtymään toimenpiteisiin, koska niiden mielestä kaikkia talousongelmia ei ratkaista vain konkurssilailla tai ulkomaisilla investoinneilla.

Baltian maat tiivistävät taloudellista yhteistyötään. Viro, Latvia ja Liettua yhdistetään ulkomailla yhdeksi kokonaisuudeksi ja ne haluavat korostaa myös jatkossa tällaista imagoa. Maat pyrkivät yhtenäiseen viisumi- ja tullikäytäntöön sekä käyttämään hyväkseen jo naapurimaissa olemassa olevia resursseja esim. kuljetus- ja energia-alalla. Yhteistyötä vaikeuttaa tällä hetkellä mm. valuuttakysymykset. Jokaisessa maassa on eri valuutta, joista mikään ei ole vielä täysin vaihdettava. Lisäksi Liettuassa on vieraan maan rahayksikkö Venäjän rupla. Maiden pankkitoiminta kärsii luototusmahdollisuuksien ja käteisen rahan puutteesta. Maat ovat sopineet käytettäväksi maiden välisessä maksuliikenteessä vaihdettavia valuuttoja, mutta ennen Latvian ja erityisesti Liettuan omien rahayksikköjen käyttöönottoa maksuliikenteen hoito on hankalaa. Baltian maiden Venäjän suhteiden parantuminen on kuitenkin osaltaan tiivistänyt myös Viron, Latvian ja Liettuan lähentymistä.

Tsekkoslovakian kuponkiyksityistämisen alku lupaava. Parissa kuukaudessa on yksityistetty 120 valtionyritystä. Vastaavaan vauhtiin ei ole ylletty muissa itäisen Keski-Euroopan maissa. Esimerkiksi Puolassa kuluvan vuoden ensimmäisellä puoliskolla saatiin yksityistettyä vain vajaat 200 yritystä. Useiden satojen yritysten yksityistäminen on vielä kesken sen vuoksi, että niistä on ostettu osuuksia ainakin neljänneksen joko liian paljon tai vähän alkuperäiseen hintaan verrattuna. Uusia tarjontakierroksia, joiden aikana yritysten osuuksissa laskettuja hintoja sopeutetaan, järjestettäneen siten ainakin kuluvan vuoden loppuun asti. Noin 450 yksityisen investointirahaston toiminnan valvontaan oikeuttava uusi laki on perusteilla.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 39

Venäjän hallitus ja parlamentti kiistelevät talousuudistuksen suunnasta. Venäjän korkeimman neuvoston syysistuntokausi aloitettiin ristiriitaisissa tunnelmissa parlamentin vanhoillisten vaaties- sa vt. pääministeri Jegor **Gaidarin** eroa. Gaidar kieltäytyi jyrkästi eroamasta ja puolusti tiukasti radikaalia uudistuslinjaansa. Parla- mentin puhemies Ruslan **Hasbulatovin** ja joidenkin uudistusmie- listen pyydettyä parlamenttia pidättäytymään hallituksen erot- tamisvaatimuksista tilanne raukesi. Äänestyksessä hallituksen työn arviointi päätettiin siirtää hallitusta koskevan lain käsittelyn jäl- keen.

Gaidarin mukaan hallitus ei tällä hetkellä näe muuta vaihtoehtoa kuin palata tiukkaan rahapolitiikkaan, joka saattaa merkitä usei- den valtionyritysten konkurssseja. Aiemmin tänä vuonna hallitus höllensi ankaraa linjaansa vanhoillisten painostuksesta, mutta nyt linjan tiukentaminen on Gaidarin mielestä välttämätöntä, jotta maan rahatalouden täydellinen romahtaminen vältettäisiin. Inflaa- tion nopea kasvu onkin antanut hallitukselle sen tarvitseman ta- loudellisen perusteen palata-tiukan linjansa vetämiseen.

Hallitus yrittää saattaa maan rahapolitiikan omaan hallintaansa, ja on vaatinut, että parlamentti luovuttaa keskuspankin kontrollis- taan. Ministerit ovat syyttäneet Venäjän keskuspankin vt. pääjohta- jaa Viktor **Geraschenkoa** liiallisesta avokätisyydestä konkurssi- kypsiin valtionyritysten tukemisessa. Geraschenkoa on moitittu myös siitä, että hän on myöntänyt käytännöllisesti katsoen rajaton- ta luottoa entisille neuvostotasavalloille.

Vaikka parlamentti pidättäytyikin epäluottamuslauseen esittämi- sestä hallitukselle, ei hallituksen asema suinkaan ole turvattu. Parlamentin jäsenistä n. 25 % on kommunisteja ja nationalisteja. Keskustalaista Kansalaisliittoa tukee 35 - 40 %. Kansalaisliiton johtohahmoihin kuuluva A. Volski on vaatinut huomattavia luottoja teollisuuden tukemiseksi. Liiton laatima vaihtoehtoinen talouden uudistusohjelma esittää lisäksi mm. energian hintojen säännöstelyä ja palkkojen indeksointia. Volskin suhde parlamentin sisäiseen ns. teollisuusryhmittymään on epäselvä, mutta ilmeisesti Volski ei ainakaan kaikilta osin tue ryhmittymän vaatimuksia. Juri **Gehtin** johtama ryhmittymä päästi elokuun alussa julkisuuteen niinikään vaihtoehtoista uudistuslinjaa edustavia luonnoksia. Ryhmittymä vaatii Volskin tavoin teollisuuden luotottamista, mutta on esittänyt myös suurten tuotantokompleksien suojelemista, protektionistista ulkomaankauppapolitiikkaa ja suhteellisen laajaa hintasäännös- telyä. Pääministeri **Gaidar** pitää ryhmittymän vaatimuksia vanho- jen yritysjohtajien hätähuutona, jonka avulla johtajat pyrkivät säilyttämään asemansa ja palauttamaan talouden entiset toiminta- periaatteet edes osittain.

Venäjän hallituksen kokoonpanossa odotettavissa muutoksia. Vt. pääministeri Jegor Gaidarin mukaan hallituksessa tulee tapahtumaan ministerivaihdoksia. Gaidar on viime kuukausien aikana joutunut ankaran painostuksen kohteeksi uudistusten suunnan muuttamiseksi. Uutta kokoonpanoa valmistellaan ensimmäisen varapääministerin Vladimir Shumeikon johdolla. Gaidarin mukaan mitään radikaaleja muutoksia ei kuitenkaan ole suunnitteilla.

Ruplan arvo putosi jälleen jyrkästi Venäjällä. Tiistain noteerauksessa rupla romahti viimeviikkoisesta arvostaan (205.5 ruplaa dollarilta) 241 ruplaan. Torstaina ruplan alamäki jatkui ja sille noteerattiin ennätysalhainen arvo 248 ruplaa = 1 \$. Ruplan arvon romahtaminen johtuu inflatio-odotuksista, jotka ovat pääasiallisesti seurausta energian hintojen korotuksesta viime viikolla.

Liettua siirtyy kuponkeihin. Liettua on päättänyt ottaa pois Venäjän ruplan kierrosta lokakuun alusta alkaen. Kaikki pankeissa olevat ruplamääräiset talletukset ja velat sekä käteinen raha vaihdetaan kuponkeihin kurssiin yksi yhteen. Tämän jälkeen maan ainoa virallinen maksuväline on **kuponki**. Hallitus ja keskuspankki antavat ohjeet ruplavyöhykemaiden kanssa suoritettavista maksujärjestelyistä lokakuun alkuun mennessä. Liettua seuraa omaan rahaan siirtymisessä Latvian esimerkkiä, koska maa ei pääministerin mukaan ole vielä teknisesti valmis oman valuutan **litan** käyttöönottoon. Kupongit ovat olleet käytössä ruplan rinnalla jo toukuun alusta alkaen ja ne ovat kattaneet jo runsaat 2/3 kaikesta kierrossa olevasta käteisrahasta.

Romanian presidentti saattaa vaihtua syyskuun lopussa pidettävissä vaaleissa. Maan nykyistä presidenttiä Ion Iliescua ei tuoreiden mielipidetiedustelujen mukaan tulla valitsemaan uudelleen syyskuun 27. päivänä järjestettävissä presidentinvaaleissa, joissa hänen odotetaan saavan vajaan 27 % äänistä. Iliescun pahin vastustaja on Bukarestin yliopiston rehtori Emil Constantinescu, joka edustaa oikeistolaisten oppositiopuolueiden koalitiota. Hänen uskotaan saavan noin kolmanneksen äänistä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 40

Venäjän talouden kriisi syvenee. Venäjän keskuspankki ilmoitti maan talouden olevan sekasorrossa, sillä valtio on saamassa v. 1992 budjetin tuloista ainoastaan 40 %. Keskuspankin ensimmäisen varapääjohtajan Arnold **Voilukovin** mukaan Venäjä ei pysty saavuttamaan Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n ja Maailmanpankin kanssa sovittuja tavoitteita valtion varainkäytön kurissapitämiseksi. Voilukov ilmoitti, että Venäjän budjettivaje on jo lähellä IMF:n sallimaa ylärajaa 950 mrd. ruplaa.

Vajeen kasvuun on vaikuttanut mm. se, että Venäjän hallitus on joutunut maanviljelijöiden ja ammattiliittojen painostuksesta nostamaan valtion viljasta maksamaa hintaa ja sallimaan palkankorotukset. Saman aikaisesti valtion tulot ovat pudonneet, koska öljyvienti on vähentynyt jyrkästi, tuotanto on laskussa ja useat entisistä neuvostotasavalloista eivät maksa velkojaan Venäjälle. Keskuspankin edustajan mielestä hallituksen pitää sopia yhteistyössä parlamentin kanssa toimista, joilla budjettivajetta saataisiin supistettua.

Venäjän hallitus ja keskuspankki sopivat luottopolitiikan linjoista. Venäjän talousministeri Andrei **Netshajev** ilmoitti hallituksen ja keskuspankin sopineen luottoemission rajoittamisesta puoleen siitä, mitä vanhoilliset yritysjohtajat ovat vaatineet. Netshajevin mukaan luottoemissio rajattiin 500 mrd. ruplaan. Vaikka hallitus on nyt myöntynyt luottoemission lisäämiseen, määrä ei ole läheskään niin suuri kuin mitä sotateollinen kompleksi, teollisuusministeriö ja keskuspankki ovat vaatineet (1000 - 1500 mrd. ruplaa).

Valtion luottojen myöntäminen tehottomalle ja vanhanaikaiselle teollisuudelle on muodostunut erääksi talousuudistuksen kovimmista riidan aiheista. Gaidarin hallituksen mielestä tiukan rahapolitiikan harjoittaminen pistäisi laiskat teollisuusjohtajat ojennukseen ja parantaisi ajan mittaan tuottavuutta ajamalla tehottomat laitokset konkurssiin. Hallituksen mielestä myös NL:n aikaisen löysän rahapolitiikan jatkaminen heikentää ruplan arvoa ja on jo ajanut maan hyperinflaation partaalle. Keskuspankki on puolestaan tässä kysymyksessä tukenut teollisuutta. Vaikutusvaltaisten teollisuuspiirien tukemat vanhoilliset väittävät, että tiukan rahapolitiikan tuloksena lukuisia tuotantolaitoksia suljettaisiin ja tästä seuraisi kasvava työttömyys ja sosiaalinen levottomuus. Sen sijaan Netshajevin mielestä luottojen liian avokätinen jakaminen on johtanut tuotannon romahtamiseen, josta on tuloksena ruplan arvon huima lasku.

Rupla romahti jälleen. Ruplalle noteerattiin tällä viikolla taas kerran sen kaikkien aikojen alhaisin arvo 309 ruplaa dollarilta. Pudotusta viime viikkoon nähden oli lähes 22 prosenttia. Suomen markka on uuden kurssin mukaan 68.5 ruplaa. Hallituksen taloudellinen avustaja Aleksei **Uljukajev** kertoi Venäjän hallituksen kokoontuvan ensi viikolla pohtimaan ruplan tilannetta. Rupla on elokuun puolenvälin jälkeen menettänyt arvostaan noin puolet. Eräänä syynä ruplan kurssin hurjaan laskuun pidetään muista IVY-maista Venäjälle tulevaa ruplatulvaa, joka johtuu siitä että em. maat ottavat käyttöön omia valuuttojaan ja haluavat hankiutua ruplista eroon.

EY lykkää suunnitellun lainan myöntämistä Venäjälle. EY:n brittiläinen edustaja ilmoitti EY:n jäädyttävän Venäjälle suunnatun 350 milj. ecun lainan, koska Venäjä ei ole maksanut aikaisempien lainojensa korkoja. Viime vuonna myönnetyn 500 milj. ecun lainan ensimmäinen korkoerä 10 milj. ecua on yhä maksamatta. EY:n talous- ja rahaministerien oli tarkoitus hyväksyä kokouksessaan uusi 350 milj. ecun ruoka-apulaina Venäjälle, mutta nyt lainan myöntäminen on siirretty tuonnemmaksi.

Ukrainan pääministeri erosi. Pääministeri Vitold Fokin joutui oppositiorin painostuksesta pyytämään eroa virastaan. Fokin ja maan parlamentti olivat jo pitkään kiistelleet maan talousuudistuksen linjoista. Fokinia on pidetty jarruna maan pyrkimyksille kohti markkinataloutta. Ukrainan talouspolitiikan linja riippuukin nyt paljon Fokinin seuraajasta, joka nimettäneen lähiaikoina. Esille ovat nousseet teollisuusjohtaja Leonid Kutshma, varapääministeri Valentin Simonenko ja parlamentin puhemies Ivan Pljushtsh.

Ukrainan parlamentti on torstaina lisäksi hyväksynyt ylivoimaisella ääntenemmistöllä epäluottamuslauseen hallitukselle, jonka seurauksena hallitus joutuu maan perustuslain mukaan eroamaan.

Virolle on myönnetty 70 milj. dollarin luotot. Viro saa Maailmanpankilta ja Kansainväliseltä valuuttarahastolta IMF:ltä yhteensä 70 milj. dollarin luoton. Maailmanpankin osuus 30 milj. dollaria myönnettiin 7.5-8 % korolla 15 vuodeksi. Rahat aiotaan käyttää mm. polttoaineiden, lääkkeiden ja muiden tuotteiden ostoon. Luotolla ostettavien tavaroiden myyntistä saatavilla tuloilla rahoitetaan mm. elinkeinoelämää ja maksetaan luoton korkoja. IMF:n myöntämä 40 milj. dollarin laina käytetään maan maksutaseen ja oman valuutan tukemiseen. Viron valtionvarainministeriön mukaan Viro jatkaa lokakuussa Export - Import Bank of Japan -pankin kanssa neuvotteluja 100 milj. dollarin luotosta Virolle.

Romanian syyskuun 27. päivän presidentti- ja parlamenttivaaleissa juhlivat edelleen kommunistit. Maan nykyinen presidentti, Demokraattisen kansallisen pelastuksen rintaman Ion Iliescu voitti ehkä yllättävänkin suurella ääntenemmistöllä vaalien ensimmäisen kierroksen keräten noin 48 % äänistä. Tullakseen suoraan valituksi ehdokkaana on saatava ehdoton ääntenemmistö, joka on puolet kaikista äänistä. Toisella kierroksella, joka pidetään lokakuun 11. päivänä, Iliescun vastaehdokkaaksi asettuu Demokraattisen konvention Emil Constantinescu, joka sai 30 % äänistä.

Aivan yhtä ylivoimaista voittoa kommunistit eivät saaneet parlamenttivaaleissa, joissa Demokraattinen kansallisen pelastuksen rintama keräsi 28 % äänistä. Oppositio puolueiden Demokraattinen konventio pääsi lähimmäksi saaden vajaat 19 % äänistä. Monet äänestäjistä kertoivat äänestäneensä Iliescua presidentiksi, mutta kannattaneensa parlamenttivaaleissa Demokraattisen konvention ehdokkaita. Ehdolla olleista puolueista kymmenkunta ylitti vaaditun kolmen prosentin äänikynnyksen. Epävirallisten tietojen mukaan neljannes äänestäjistä oli loppuun asti epävarmoja siitä, keitä asettavat ehdokkaikseen. Parlamenttiin valitaan 328 ja senaattiin 143 jäsentä. Äänioikeutettuja oli kaikkiaan noin 16.4 miljoonaa, joista arviolta 70 % käytti äänioikeuttaan.

Vaaleissa on hylätty kaikkiaan noin 3.5 miljoonaa ääntä, mikä on 10 % kaikista annetuista äänistä. Hylätyt äänet tarkistetaan vielä kertaalleen ennen lopullisten tulosten julkistamista. Riippumattomien tarkkailijoiden mukaan suurin osa hylätyistä äänestyslipuista oli virheellisesti täytetty.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 41

Venäjän presidentti kehottaa jatkamaan uudistuksia. Presidentti Jeltsin kehotti tiistaisessa puheessaan maan parlamentissa Venäjää jatkaamaan talousuudistuksia. Jeltsin kuitenkin myönsi, että uudistuspolitiikassa on sorruttu myös virheisiin. Tästä huolimatta maan nykyisen hallituksen tulisi Jeltsinin mielestä jatkaa virassaan. Jeltsin vaati puheessaan kuitenkin Gaidarin hallitusta korjaamaan uudistuslinjaansa - hallituksen tulisi ottaa huomioon myös muilta tahoilta tulevat ehdotukset maan talouspolitiikan hoitamiseksi. Jeltsin arvosteli kovin sanoin kahta Gaidarin läheistä avustajaa, ulkomaantalousministeri Petr **Avenia** sekä talousministeri Andrei **Netshajevia**. Molemmat ovat joutuneet myös parlamentin vanhoillisten hampaisiin. Tässä vaiheessa voidaan vain arvailla, tuleeko hallituksen linja muuttumaan lähitulevaisuudessa. Joka tapauksessa erimielisyydet uudistusmielisen hallituksen ja sen vastustajien välillä tulevat mitä todennäköisimmin lisääntymään entisestään.

Jeltsin allekirjoitti tiistaina kaksi tärkeää ja kauan odotettua asetusta. Toinen sallii väestölle jaettujen yksityistämissekkien käytön myös maan ja asuntojen oston. Toinen asetus koskee valtion maiden uudelleenjakojärjestelmän luomista. Toimenpiteellä pyritään edistämään yksityistä maanviljelyä Venäjällä.

Rupla kääntyi lievään nousuun. Ruplan arvo kohosi vihdoinkin torstaina kuukauden kestäneen alamäensä jälkeen. Ruplan arvoksi noteerattiin 334 ruplaa dollarilta. Aiemmin tällä viikolla rupla ehti jo laskea alhaisimpaan arvoonsa kautta aikojen 342 ruplaa = 1\$. Moskovan valuuttapörssin edustajan mukaan ruplan nousuun vaikutti presidentti **Jeltsinin** tiistaina parlamentissa pitämä puhe, jossa presidentti hahmotteli neljän kohdan ohjelmaa horjuvan ruplan pelastamiseksi. Ensiksikin ruplasta olisi tehtävä ainoa hyväksyttävä maksuväline Venäjällä ja ulkomaisen valuutan yhä yleistyvä käyttö maan sisäisessä kaupassa olisi saatava loppumaan. Toiseksi Jeltsin esitti, että kaikki vientitulot pitäisi vaihtaa rupliksi. Tällä hetkellä vientituloista on myytävä keskuspankille 30 % ja valuuttapörssiin kautta 20 %. Kolmanneksi ruplavyöhykkeelle, johon useimmat entisistä neuvostotasavalloista kuuluvat, pitäisi luoda yksi yhteinen "koneisto" huolehtimaan alueen rahahuollosta. Neljänneksi Jeltsin vaati, että ruplan kurssi pitäisi saattaa realistiselle tasolle mm. kehittämällä ja laajentamalla lapsenkengissään olevia valuuttapörssijä.

Venäjä uhkaa entisiä neuvostotasavaltoja öljyntoimitusten lakkauttamisella elleivät tasavallat suorita pikaisesti miljardien ruplien öljyvelkojaan Venäjälle, kertoi Venäjän polttoaine- ja energiaministeri Viktor **Tshernomyrdin**. Presidentti **Jeltsin** on vaatinut, että entisten neuvostotasavaltojen tulisi maksaa etukäteen niille toimitettavasta öljystä. Osa tasavalloista saa öljyä tasavaltojen hallitusten välisten sopimusten mukaisesti reilusti alle maailmanmarkkinahinnan. Talousministeri Andrei **Netshajevin** mukaan öljyntoimituksia entisille neuvostotasavalloille vähennetään ensi vuonna puoleen nykyisestä (n. 35 - 40 milj. tonniin).

Lennart Meri valittiin Viron presidentiksi. Lennart Meri voitti Viron presidentinvaalit toisella äänestyskierröksellä. Arnold Rüütel voitti ensimmäisen kierroksen vaalit, muttei saanut riittävän suurta äänimäärää, joten presidentin valinta siirtyi parlamentille. Vaikka Rüütelin vaaliliitto Isänmaa sai hiljattain järjestetyissä parlamenttivaaleissa vaalivoiton, muut vaaliliitot ilmoittivat, etteivät ne tue hänen valintaansa presidentiksi. Presidentti Meri on antanut Isänmaa -liiton puheenjohtajalle Mart Laarille tehtäväksi muodostaa maahan hallituksen.

Liettua ja Venäjä uudistavat lähiaikoina kauppasopimuksensa. Talous- ja kauppasopimus allekirjoitettaneen ensi viikolla maiden välisen pääministeritapaamisen aikana. Maat ovat jo tehneet alustavan maksusopimuksen maiden välisessä kaupassa käytettävistä maksujärjestelyistä. Sopimuksen mukaan maksut hoidetaan aluksi Liettuan kuponkeina (rahauudistuksen jälkeen liteinä), ruplina tai jonkin kolmannen maan valuuttana. Sopimuksen arvellaan pian palauttavan heinäkuun alusta jatkuneen maksukriisitilanteen normaaliksi. Tulevan sopimuksen vaikeimpia kohtia on sopiminen yritysten välisistä veloista. Venäjä tulkitsee liettualaisyritysten velan Venäjän luotoksi. Liettuan pääministerin Aleksandras Abisalan mukaan Liettuan velka on 10 mrd. ruplaa, kun taas Venäjän velka Liettualle on 20 mrd. ruplaa. Jotkut liettualaisyritykset ovat kieltäytyneet maksamasta kaasusta ja öljystä venäläisille öljyntoimittajille hintaa, joka on moninkertainen verrattuna maiden välisessä kauppasopimuksessa määriteltyyn hintaan. Asiasta sovittaneen ensi viikon pääministeritapaamisessa.

Tšekkoslovakian kahtiajako kaatui yllättäen liittoparlamentin äänestykseen. Liittoparlamentti hylkäsi lokakuun alussa järjestetyssä äänestyksessä niukasti ja lähinnä tsekkiläisten vasemmistopuolueiden äänten turvin liittohallituksen esityksen tasavaltojen jakamisesta vuoden vaihteen jälkeen. Liittoparlamentti asettui sen sijaan kannattamaan lain valmistelua nykyisen liittovaltion muuttamisesta Tšekin ja Slovakian liitoksi. Ratkaisu on lähellä Slovakian pääministerin Vladimir Meciarin alkuperäistä ajatusta löyhän valtioliiton perustamisesta.

Liittoparlamentin päätöksen lopullisuutta kuitenkin epäillään. Tasavaltojen pääministereiden antaman virallisen tiedonannon mukaan liittovaltio tullaan ristiriitaisesta äänestystuloksesta huolimatta lakkauttamaan kuluvan vuoden lopussa. Tästä sovittiin virallisesti jo elokuun 20. päivänä pääministereiden kesken käytyjen pitkällisten neuvottelujen tuloksena. Slovakiassa on ehditty ottaa uusi perustuslaki jo osittaiseen käyttöön lokakuun alussa. Tšekin tasavallassa vielä valmistellaan omaa perustuslakia.

Tuoreiden mielipidetiedustelujen mukaan Tšekin tasavallassa on tasavaltojen jakamisen kannattajia (46 %) ja vastustajia (45 %) suunnilleen yhtä paljon. Slovakiassa jakamista vastustaa 46 % ja kannattaa 41 %.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 42

IVY-maat eivät löytäneet yhteistä säveltä viime viikonvaihteessa Kirgistanin pääkaupungissa Bishkekissä pitämässään huippukokouksessa. Kokous osoitti, että Itsenäisten valtioiden yhteisö on jakautumassa entistä selvemmin kahteen eri vyöhykkeeseen. Yhteisen ruplavyöhykkeen muodosti kuusi valtiota: Venäjä, Valko-Venäjä, Kazakstan, Uzbekistan, Kirgistan ja Armenia. Ruplavyöhykkeen valtiot päättivät yhdenmukaistaa taloudellista lainsäädäntöään ja tekivät myös periaatepäätöksen yhteisen valuuttapankin perustamisesta, vaikkakaan perustamisen ajankohdasta ei vielä sovittu. Ruplavyöhykkeen ulkopuolelle jäivät Ukraina, Moldova, Turkmenistan ja Tadžikistan. Kokonaisuudessaan huippukokouksen saldo jäi melko laihaksi, sillä IVY-maiden yhteistä talous- ja rahapolitiikkaa koordinoivia elimiä ei ryhdytty perustamaan.

Venäjän hallitus julkisti talousennusteensa vuodelle 1993. Hallituksen ennusteen mukaan talouden alamäki tulee jatkumaan myös ensi vuonna, mutta ei kuitenkaan enää yhtä jyrkkänä kuin tänä vuonna. Teollisuustuotannon ennustetaan laskevan 8 - 10 % verrattuna tämän vuoden 18 - 20 prosentin pudotukseen. Bkt:n arvioidaan laskevan tulevana vuonna 5 - 8 %, kun se tänä vuonna laski noin 25 %. Maataloustuotannon odotetaan pysyvän nykyisellä tasollaan. Talousministeri Andrei Netshajev pitää hallituksen arvioita melko optimistisina, mutta odottaa kuitenkin inflaatiopaineiden helpottavan. Hallitus on päättänyt muodostaa varapääministeri **Shohinin** johdolla komitean laatimaan kriisiohjelman tämän vuoden loppua ja vuoden 1993 ensimmäistä neljänneistä varten. Ohjelma julkaistaan lähiviikkoina.

Venäjä tarvitsee kipeästi ulkomaista apua kertoi Venäjän hallituksen taloudellinen neuvonantaja professori Jeffrey Sachs. Sachsin arvioiden mukaan hyperinflaation partaalla horjuva Venäjä tarvitsee ensi vuonna 22 mrd. dollaria ulkomaista apua pitääkseen taloutensa pystyssä. Tämä summa tarvittaisiin tänä vuonna myönnettävän n. 18 mrd. dollarin lisäksi. Sachsin mielestä tähänastista läntistä apua ei ole myönnetty johdonmukaisesti ja se on keskittynyt lähinnä vientiluottoihin, jotka eivät ole tukeneet Venäjän uudistuksia. Sachsin mielestä lännen tulisi suunnata nyt tukensa lähinnä Venäjän budjettivajeen supistamiseen.

Venäjä kamppailee öljyntoimitustensa kanssa. Vaikka öljyntuotannon lasku näyttää väistämättömältä, pyrkii Venäjän hallitus pitämään öljyntoimitukset valuutalla maksaville asiakkaille nykyisellä tasollaan. Venäjän öljyntuottajien mukaan öljyntoimituksia maan barterkumppaneille samoin kuin joillekin entisistä neuvostotasavalloista joudutaan mahdollisesti supistamaan. Öljyvientilisenssin on saamassa vain kuusi yritystä mukaanlukien valtion **Nafta Moskvan** (ent. Sojuzneftexport), joka hoitaa 75 % toimituksista. Vaikka raakaöljyn tuotanto on laskenut tänä vuonna jo 13 %, voidaan öljyn vientiä vielä mahdollisesti lisätä, sillä öljyn kotimainen kysyntä on vähentynyt.

Venäjän keskushallintoa uudistetaan. Presidentti Jeltsinin antamalla hallintoasetuksilla aiotaan maan hallintokoneisto saattaa vastaamaan sen nykyisiä haasteita. Asetuksilla lakkautetaan teollisuus- sekä rakennusministeriö, 18 keskusvirastoa ja korkean tason komiteaa. Vanha hallintokoneisto osoittautui rakenteeltaan liian kankeaksi ja moniportaiseksi. Sen katsottiin jopa haitanneen uudistusohjelman toteuttamista. Venäjän ensimmäisen varapääministerin Vladimir **Shumeikon** mukaan uudistettu keskushallinto on suunnattu parantamaan talousuudistuksen johtoa.

Kutshma valittiin Ukrainan uudeksi pääministeriksi. Ukrainan parlamentti hyväksyi ylivoimaisella ääntenemmistöllä 316 - 23 teollisuusjohtaja Leonid **Kutshman** Ukrainan pääministeriksi. Kutshma vakuutti keskittyvänsä maan siirtämiseen markkinatalouteen ja jättävänsä poliittiset kysymykset presidentti **Kravtshukin** hoidettavaksi. Kutshman valinnan uskotaan merkitsevän voittoa maan teollisuussivulle, mutta jää nähtäväksi, kuinka valinta vaikuttaa Ukrainan talouden kehnoon tilaan.

Ensimmäinen virolaisyrittäjä konkurssiin. Osakeyhtiö Norte on ensimmäisenä virolaisyrittäjänä tehnyt konkurssin. Yhtiö on velkaa eri yhteisöille yli 80 000 kruunua ja sen varat on pidätetty. Konkurssihaasteen esitti Harjun alueen verovirasto. Lähiaikoina on odotettavissa lisää konkurssseja. Syyskuun alkuun mennessä valtion verosaatavat yrityksiltä olivat 235 miljoonaa kruunua.

Viron liikepankit maksuvaikeuksissa. Länsi-Viron Pankki ilmoitti viikonvaihteessa, ettei se pysty enää vastaamaan velkojien vaatimuksiin ja on siinä mielessä joutunut konkurssiin. Pankin johtokunnan puheenjohtajaa Aare Sosaarta syytetään pankin väärästä johtamisesta, joka on ajanut pankin vararikon partaalle. Myös useat muut Viron liikepankit ovat joutuneet maksuvaikeuksiin. Viron keskuspankki päätti äskettäin uusista pankeille asetettavista vaatimuksista. Oman pääoman pitää olla vähintään kuusi miljoonaa kruunua, osakkaita on oltava vähintään kymmenen ja kaikkien pankinjohtajien on suoritettava pakollinen kelpoisuustesti.

Energiapula pahenee Liettuassa. Bensiinin myynti lopetettiin loka-kuun 10. päivä sekä yksityisille että valtion ajoneuvoille, lukuunottamatta erityisajoneuvoja. Bensiiniä saa rajoituksetta vaihdettavilla valuutoilla suomalais-liettualaisen yhteisyrityksen Litofin Servicen myyntipisteistä 0.82 dollarin litrahintaan, dieselöljyn hinta on 0.62 dollaria litralta.

Romanian nykyinen presidentti Ion Iliescu jatkaa virassaan. Maan nykyinen presidentti Iliescu varmisti virkakautensa jatkumisen presidentinvaalien toisella kierroksella, joka pidettiin lokakuun 11. päivänä. Iliescu keräsi alustavien tietojen mukaan 58 % äänistä, kun hänen vastaehdokkaansa, oppositiopuolueiden Emil **Constantinescun** oli tyytyminen 42 prosenttiin. Constantinesculla on kannattajia etenkin nuorten ja kaupunkilaisten joukossa. Maaseutuväestöstä, joka muodostaa puolet koko maan asukasluvusta, suurin osa on Iliescun kannattajia. Presidentin virkakausi on pituudeltaan neljä vuotta. Iliescun uudelleenalinta voi pitää talousuudistusten vauhdin edellisvuosien tavoin hitaanpuoleisena.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 43

Presidentti Jeltsin ei onnistunut siirtämään kansanedustajien kongressin kokoontumista. Venäjän parlamentti hylkäsi presidentti Jeltsinin pyynnön lykätä kansanedustajien kongressi joulukuun alusta ensi kevääksi. Vain 59 parlamentin jäsentä äänesti Jeltsinin pyynnön puolesta, vastaan äänesti 114. Jeltsin toivoi pystyvänsä näin estämään yhteentulon uudistusmielisen hallituksen ja pääasiassa kommunisteista ja kansallismielisistä koostuvan kansanedustajien kongressin välillä. Pyyntönsä hylkääminen merkitsee mitä todennäköisimmin sitä, että vanhoilliset yrittävät äänestää hallituksen nurin kongressin kokoontuessa joulukuussa. Vaikka kongressilla ei ole mahdollisuuksia syrjäyttää presidentti Jeltsiniä, voi se kuitenkin rajoittaa hänen valtuuksiaan.

Viime viikon lopulla Jeltsin perusti tuekseen ns. presidenttien neuvoston, johon kuuluu Venäjän alueella sijaitsevien tasavaltojen ja autonomisten alueiden päämiehiä. Neuvoston tuella Jeltsin yritti saada jatkoaikaa nykyiselle hallitukselle. Neuvosto kuitenkin epäonnistui tehtävässään taivutella parlamenttia siirtämään kansanedustajien kongressi ensi kevääksi.

Venäjä aikoo kiristää ulkomaisten luottojen jakamisperusteita. Hallituksen laatiman luonnoksen mukaan kaikki ulkomaiset luotot jaetaan Venäjällä yrityksille niiden kilpailukykyisyyteen perustuen. Aikaisemmin luottoja myönnettiin usein poliittisin perustein ottamatta huomioon yritysten takaisinmaksukykyä. Varapääministeri **Shohinin** mukaan uusi käytäntö lisää yritysten velvollisuuksia lainojen käytön ja takaisinmaksun suhteen. Investointiluottojen saajilla täytyy olla omia varoja ennestään vähintään 15 % lainasummasta ja pankin takuu yrityksen maksukyvyistä. Kaikki luottoihin liittyvät kustannukset tullaan perimään yrityksiltä.

Ruplan alamäki jatkuu. Tiistaina ruplalle noteerattiin uusi ennätysalhainen arvo 368 ruplaa = 1 \$. Pudotusta viime viikosta oli 30 ruplaa. Torstain noteerauksessa rupla vakiintui tiistaiseen arvoonsa. Pääsyynä arvон vakiintumiseen pidetään hallituksen päätöstä lykätä suunnitelmaa, jonka mukaan yritykset joutuisivat vaihtamaan kaikki valuuttatulonsa rupliksi. Hallitus on sopinut, että valuuttatulojen 100 % vaihtoon siirrytään vasta ensi vuoden aikana.

Ukrainan keskuspankin pääjohtaja arvostelee maan talouspolitiikkaa. Keskuspankin pääjohtaja Vadim **Hetman** on tuominnut hallituksen avokätisen rahapolitiikan ja vaatinut maahan tiukempaa rahapolitiikkaa. Hetmanin mukaan Ukrainan tulee lopettaa mitä pikimmiten tehottomien valtion yritysten luottojen myöntäminen, mikä on lisännyt huomattavasti inflaatiopaineita. Tämän vuoden aikana on myönnetty yhteensä 211 mrd. ruplan arvosta takaamattomia luottoja ukrainalaisten yritysten pelastamiseksi. Hetmanin mukaan myös Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on syyttänyt Ukrainaa hajanaisesta talouspolitiikasta. Hetman on vaatinut lykkäämään suunnitelmia Ukrainan oman valuutan käyttöönottamiseksi. Vaikka oman valuutan käyttöönotto olisikin teknisesti mahdollista vuoden loppuun mennessä, ei se Hetmanin mielestä ole järkevää, koska maan talous on romahtamispisteessä.

Viroon valittiin uusi hallitus. Viron uudeksi pääministeriksi valittiin 32-vuotias **Mart Laar**. Oikeistojhtoisen hallituksen muodostivat isänmaapuolue, äärioikeistolainen itsenäisyyspuolue sekä maltilliset eli sosiaalidemokraatit. Ulkoministeriksi valittiin isänmaan **Trivimi Velliste**. Talousohjelmassaan uusi hallitus aikoo uusia verotusjärjestelmää yksinkertaistamalla sitä ja panemalla painoa enemmän kulutusverotukseen kuin tuloverotukseen. Hallitus pyrkii luomaan yrittäjyystävällisen ilmapiirin Viroon. Se ei aio keinotekoisesti tukea kannattamattomia yrityksiä, mutta aikoo kuitenkin tehdä joitakin poikkeuksia maan taloudelle elintärkeiden pankkien ja teollisuuden alojen kohdalla. Ulkomaankaupan osalta hallitus pitää tullipolitiikkaa vapaana ja se aikoo pidättäytyä protektionismista. Ohjelman mukaan hallitus jatkaa pankkijärjestelmän uudistusta sekä vapauttaa kaikki hinnat. Hallitus aikoo nopeuttaa yksityistämistä ja luoda ulkomaisille sijoittajille samanlaiset toimintaedellytykset virolaisyriyten kanssa. Lisäksi hallitus aikoo hillitä palkankorotuksia eikä se lupaa nopeaa elintason nousua. Myös sosiaaliturvaa parannetaan eläkeläisten ja lapsiperheiden osalta. Ulkopolitiikassa hallitus pyrkii kiinteyttämään suhteitaan Eurooppaan. Venäjän suhteissa uusi hallitus pitää kiinni vuoden 1920 Tarton rauhansopimuksesta ja aikoo panostaa yhteistyöhön myös muiden IVY-maiden kanssa. Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n linjoilla oleva hallitus joutuu todennäköisesti opposition ja ayliikkeen kovan kritiikin kohteeksi.

Liettua saa Kansainväliseltä valuuttarahastolta valmiusluoton. Noin 82 milj. dollarin suuruinen valmiusluotto on ensimmäinen Liettuan saama luotto Kansainväliseltä valuuttarahastolta IMF:ltä, sen jälkeen kun maa hyväksyttiin järjestön jäseneksi huhtikuun lopussa 1992. Valmiusluotolla tuetaan Liettuan hallituksen laatimaa vakautusohjelmaa sekä omaan valuttaan siirtymistä.

Puolan parlamentti hylkäsi hallituksen esityksen eläkkeiden leikkauksista. Suunnitelluilla eläkeleikkauksilla olisi tänä vuonna säästetty julkisissa menoissa 1 800 mrd. zlotya (125 miljoonaa dollaria) ja ensi vuonna 23 000 mrd. zlotya (160 miljoonaa dollaria). Kansainvälinen valuuttarahasto IMF edellyttää keskinäisten neuvotteluiden aloittamiseksi takeita siitä, ettei budjettivaje tänä vuonna ylitä 7.5 prosenttia eikä ensi vuonna 5.5 prosenttia kansantuotteesta. Hallituksen on ennen neuvottelujen alkua eli marraskuun puoliväliin mennessä löydettävä muita keinoja julkisten menojensa pienentämiseksi.

Budjettituloja yritetään lisätä arviolta 23 000 mrd. zlotyalla korottamalla liikevaihtoveroa 3 % ja tuontimaksuja 6 %. IMF:n 1.7 mrd. dollarin suurista tukiluottoa pidetään ehdottomana edellytyksenä yli 12 mrd. dollarin suuristen kaupallisten velkojen uudelleenjärjestelemiseksi.

Unkarissa suunnitellaan muutosta massayksityistämisen suuntaan. Maan toistaiseksi melko hitaaseen yksityistämismisvauhtiin haetaan parannusta. Yksityistämismisministerin **Tamas Szabon** mukaan Unkarissa saatetaan ottaa käyttöön Tsekkoslovakian mallia läheisesti muistuttava kuponkiyksityistämisen. Toistaiseksi Unkarissa on suosittu paikalliseksi rajoitettua yksityistämistä. Massayksityistämiseen viittaavasta suunnitelmasta ei vielä ole julkistettu yksityiskohtaisempaa tietoa.

Läntisiä monikansallisia yrityksiä on Unkarissa osallistunut melko huomattavassa määrin entisten valtionyritysten yksityistämiseen. Paikallisten suuryritysten myynti ulkomaisille sijoittajille on kuitenkin koettu poliittisesti epäsuosituksi. Lisäksi pelätään sitä, että mielenkiintoisimmat yritykset on jo ehditty yksityistää ja että yksityistämismisvauhti senkin vuoksi hidastuu. Tavoitteena on yksityistää valtionyrityksistä puolet vuoteen 1994 mennessä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 44

Poliittinen valtataistelu kiihtyy Venäjällä. Äärivanhoilliset ryhmittymät ovat kääntyneet yhä näkyvämmiin presidentti **Jeltsiniä** ja **Gaidarin** hallitusta vastaan. Kansallismieliset ja kommunistiset ryhmittymät perustivat lauantaina 24.10. Kansallisen pelastuksen rintaman, jonka tavoitteena on syrjäyttää presidentti Jeltsin ja maan uudistusmielinen hallitus. Vaikka rintaman ei uskota saavan laajaa kannatusta venäläisten keskuudessa, on sen tavoitteilla runsaasti tukijoita maan parlamentissa sekä joulukuussa kokoontuvassa kansanedustajien kongressissa. Tiistaina presidentti Jeltsin päätti kieltää Kansallisen pelastuksen rintaman toiminnan perustuslakia loukkaavana, koska se vaatii presidentin erottamista. Torstaina rintama kuitenkin uhmasi presidentti Jeltsiniä osallistumalla Moskovassa järjestettyyn tiedotustilaisuuteen. Rintama ilmoitti edelleen tavoitteekseen Jeltsinin syrjäyttämisen.

Jeltsin on jälleen ryhtynyt tukemaan voimakkaasti vt. pääministeri Jegor **Gaidaria**. Gaidar tapasi viikonloppuna Venäjän teollisuuden edustajia, jotka ilmoittivat tukevansa periaatteessa hallituksen ohjelmaa, mutta vaativat siihen kuitenkin joitakin muutoksia. Keskiviikkona Jeltsin jatkoi tiukkaa linjaansa poliittisia vastustajiaan kohtaan ja määräsi parlamentin kaartin hajotettavaksi. Jeltsin allekirjoitti ukaasin, jonka mukaan kaikki presidentin tai sisäministeriön määräysallan ulkopuoliset aseistetut ryhmät ovat laittomia. Parlamentin alaisuudessa toimiva 5000 miehen vahvuinen aseistettu kaarti on parlamentin puhemiehen Ruslan **Hasbulatovin** käskyvallan alainen. Hasbulatov on yksi voimakkaimmista Jeltsinin politiikan vastustajista. Jeltsinin viimeaikaiset toimet ovat osoittaneet hänen aloittaneen ankaran puolustustaistelun ennen joulukuista kansanedustajien kongressia. Tällä hetkellä valtataistelu Venäjällä lieneekin vasta alussa.

Venäjän kärjistynyt poliittinen tilanne siirtää IMF-neuvotteluja. Marraskuun puoleenväliin sovitut neuvottelut Venäjän hallituksen ja Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n välillä lykätään todennäköisesti ensi vuoteen Venäjän kuumentuneen poliittisen ilmapiirin vuoksi. Aleksei **Mozhin**, joka vastaa Venäjän yhteyksistä ulkomaisiin rahoituslaitoksiin, ilmoitti, että nykyisessä tilanteessa on mahdotonta ryhtyä neuvottelemaan länsiavusta. Mozhinin mukaan hallitus toivoisi saavansa sopimuksen aikaan niin pian kuin mahdollista. Tähän mennessä Venäjä on saanut vasta 1 mrd. dollaria IMF:ltä ja seuraavasta n. 3-4 mrd. dollarin erästä täytyy neuvotella vielä erikseen.

Venäjän vientiluvut tasapainottuivat. Vt. pääministeri Jegor **Gaidarin** mukaan Venäjä on pystynyt vakiinnuttamaan vientinsä toukokuusta lähtien 3 mrd. dollarin kuukausitasolle. Tämä taso pystytään mitä todennäköisimmin säilyttämään myös jatkossa. Viennin vakiinnuttaminen on Gaidarin mielestä eräs hallituksen tärkeimpiä saavutuksia.

Rupla putoaa tasaisesti. Ruplalle noteerattiin torstaina jälleen uusi ennätysalhainen arvo 398 ruplaa = 1 \$. Pudotusta edelliseen viikkoon verrattuna oli jo toistamiseen 30 ruplaa.

Venäjä säilyttää tuonnin hintakertoimet. Venäjän ulkomaantalousministeriö on määritellyt hinnoitteluperusteet keskitetyn tuonnin puitteisissa hankittaville tavaroille. Hintakertoimet, joiden avulla tuontihinnat muutetaan kotimaisiksi ruplahinnoiksi, säilytetään suunnitelman mukaan vuoteen 1996 asti. Tämä merkitsee sitä, että suuri osa tavaroista on yhä hintakontrollin alaisena. Hintakerrointen säilyttämistä on kritisoitu sillä perusteella, että se vaikeuttaa kotimaisten hintojen normalisointia, kannustaa lisäämään valtion luottojen avulla rahoitettavaa tuontia sekä johtaa ulkomaanvelan lisääntymiseen.

Venäjä keskeyttää joukkojensa kotiuttamisen Baltiasta. Presidentti Jeltsin allekirjoitti torstaina määräyksen, jolla venäläisten joukkojen vetäytyminen Baltiasta keskeytetään. Jeltsinin päätöksen takana on ilmoitettu olevan huoli venäläisväestön oikeuksia kohtaan tapahtuvista loukkauksista Baltian maissa.

Öllytoimitukset hiertävät Venäjän ja Latvian välisiä kauppasuhteita. Latvian ja Venäjän pääministerit allekirjoittivat Moskovassa maiden välisen kauppasopimuksen, joka takaa suosituimmuusaseman molemmille maille niiden välisessä kaupassa. Lisäksi sopimuksen mukaan yritysten väliset maksut hoidetaan joko Venäjän tai Latvian ruplina tai jonakin kolmantena valuuttana. Maiden välistä kauppaa hiertävä energiakysymys ratkaistaan Venäjän mukaan erikseen "asianmukaisessa järjestyksessä". Venäjä uhkasi aiemmin sulkea öljyhanat Latviassa sijaitsevaan Ventspilsin öljysatamaan, kun Latvia oli ilmoittanut kansallistavansa alueensa kauttakulkevan öljyputken ja nostavansa vastaavasti Venäjältä tulevan öljyn kauttakulkumaksua, sen jälkeen kun Venäjä oli nostanut Latvialle myytävän öljyn hintaa.

Vasemmisto sai murskavoiton Liettuan parlamenttivaaleissa. Entisen kommunistipuolueen perillinen Liettuan demokraattinen työväenpuolue sai yllätysvoittona noin 46 % annetuista äänistä. Sajudis-kansanliike sai runsaat 18 % äänistä. Vaalien toinen kierros pidetään marraskuun alussa, jolloin valitaan alueellisesti jakautuvat parlamenttipaikat. Demokraattinen työväenpuolue on kiistänyt ajavansa kommunistista ideologiaa. Päinvastoin se on ilmoittanut jatkavansa yksityistämistä ja talousuudistusta markkinatalouden suuntaan. Toisaalta puolueen puheenjohtaja Algirdas Brazauskas sanoi puolueensa tiivistävän kauppasuhteita Venäjän ja Valko-Venäjän kanssa. Hänen mukaansa liettualaisyriyten suoria kontakteja naapurimaiden yritysten kanssa tulee lisätä. Samalla puolue pyrkii täydentämään lainsäädäntöään ulkomaisten sijoitusten houkuttelemiseksi Liettuaan. Puolueen tähtäimessä on luoda uusi laajapohjainen hallitus.

Bulgarian hallitus erosi. Parlamentti äänesti Filip Dimitrovin hallituksen niukasti nurin lokakuun 28. päivänä. Hallitusta on arvosteltu maan heikosta talouskehityksestä ja yrityksestä viedä aseita entiseen Jugoslaviaan. Hallituksen eron kuitenkin pelätään hidastavan jo entisestään verikkaista talousuudistusta ja vaikeuttavan yli 10 mrd. dollarin suuruisen yksityisten luottojen uudelleenjärjestelyitä. Bulgaria aloitti vuoden 1992 syksyllä paria vuotta aiemmin erääntyneiden korkojen vähittäisen maksun vauhdittaakseen parhaillaan käynnissä olevia velkajärjestelyitä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 45

Venäjän poliittinen kriisi syvenee. Erimielisyydet presidentti Boris **Jeltsinin** ja hänen poliittisten vastustajiensa välillä ajavat Jeltsinin melko varmasti taipumaan myönnytyksiin. Toistaiseksi ristiriitaisten tietojen mukaan Jeltsinin on ilmoitettu harkitsevan vt. pääministeri Jegor **Gaidarin** vaihdosta, mikäli Gaidarin uhraaminen on väistämätöntä vanhoillisten tiukan painostuksen vuoksi. Jeltsin on neuvotellut tällä viikolla eri poliittisten ryhmittymien kanssa tavaten tiistaina keskustaoikeistolaisen Kansalaisliiton johtajia. Kansalaisliiton kerrotaan esittäneen Gaidarin paikalle varapresidentti Aleksandr **Rutskoita**. Rutskoi on Kansalaisliittoon kuuluvan Vapaan Venäjän kansanpuolueen johtaja ja Jeltsinin politiikan arvostelija. Vt. pääministeri Gaidar on kertonut suostuvansa eroamaan, mikäli taloudellisen ja poliittisen uudistuksen jatkuminen voidaan Venäjällä taata. Mitä suurimmalla todennäköisyydellä Jeltsin joutuu tekemään hallituksen kokoonpanoon ainakin joitakin muutoksia ennen kuin kansanedustajien kongressi kokoontuu joulukuun 1. päivänä.

Venäjän vanhoillinen parlamentti ei vielä viime keväänä ollut halukas ryhtymään avoimeen taisteluun Jeltsiniä vastaan. Nyt poliittisessa pelissä ollaan ottamassa käyttöön yhä kovempia otteita ja yhteenotto Jeltsinin ja parlamentin välillä näyttää lähes väistämättömältä. Parlamentissa on runsaasti sekä yksityistämisen että demokratian vastustajia. Maan talouden tilan heiketessä on parlamentin vastustus uudistuksia kohtaan voimistunut huomattavasti.

Geraschenkosta Venäjän keskuspankin pääjohtaja. Venäjän parlamentti nimitti keskiviikkona Viktor **Geraschenkon** maan keskuspankin pääjohtajan virkaan. Geraschenko on toiminut keskuspankissa virkaa tekevänä pääjohtajana heinäkuun puolivälistä saakka. Geraschenko ja Venäjän hallitus ovat ottaneet useasti yhteen mm. maan raha- ja luottopolitiikkaa koskevissa kysymyksissä. Tuore pääjohtaja ilmoitti keskuspankin pyrkivän yhteistyöhön hallituksen kanssa aikaisemmista erimielisyyksistä huolimatta.

Venäjän hallitus hyväksyi alustavan budjettiehdotuksen vuodelle 1993. Budjetin kokonaismenojen odotetaan v. 1993 olevan n. 12 300 mrd. ruplaa. Hallitus käsittelee budjettikysymystä seuraavan kerran jo lähiviikkojen aikana kun presidentti **Jeltsin** pitää budjettipuheensa parlamentille. Venäjän varafinanssiministeri Andrei **Vavilovin** mukaan ensi vuoden budjettiin sisältyy juoksevien menojen lisäksi useiden tärkeiden sosiaaliohjelmien rahoitus. Verotulojen osuus ensi vuoden budjetissa tulee todennäköisesti pienenemään johtuen mm. parlamentin päätöksestä alentaa arvonnäköalaveroa.

Venäjä ja Ukraina kiistelevät neuvostovelasta. Venäjä ja Ukraina ovat erimielisiä entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan maksusta. Venäjä on ilmoittanut haluavansa ottaa vastuulleen koko entiseltä Neuvostoliitolta periytyvän 70 mrd. dollarin velan, mutta Ukraina haluaisi hoitaa itse oman osuutensa. Vuonna 1991 entiset neuvostotasavallat allekirjoittivat sopimuksen, jossa he ottivat yhteisen vastuun hajonneen valtion veloista. Sittenkin Ukraina on tuonut julki halunsa tehdä velkojiansa kanssa erillisen sopimuksen oman n. 16 % velkaosuutensa hoitamisesta. Neuvottelut velkojamaiden kanssa velkojen uudelleenjärjestämiseksi ovat vielä kesken. Sopimatta on mm. se, kuinka suuri osa veloista kuuluisi uudelleenjärjestelyn piiriin. Venäjän ulkomaantalousministeri Petr Aven odottaa sopimusta velkajärjestelystä allekirjoitettavaksi viimeistään joulukuun aikana. Velkojamaiden niin kutsuttu Pariisin klubi on suostunut lykkäämään velan takaisinmaksua tämän vuoden loppuun saakka.

Liettuan vaalivoittaja Algirdas Brazauskas arvostelee IMF:n talousohjelmaa. Liettuan demokraattisen työväenpuoleen johtaja Algirdas Brazauskas pitää Liettuan suhteita IMF:ään tärkeinä, mutta hänen mukaansa Liettualle laadittua talousohjelmaa on todennäköisesti tarkistettava ja lykättävä. Hän arvostelee mm. hallituksen päätöstä jäädyttää palkkoja sekä rajoittaa tukiaisia ja sosiaaliturvaa saadakseen IMF:n myöntämiä luottoja. Brazauskasin mukaan talousuudistuksen on tapahduttava mahdollisimman kivuttomasti. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on huolissaan Brazauskasin lausunnoista ja niiden vaikutuksesta Liettualle suunnattuun talousapuun.

Baltian työttömyysluvut nousevat. Viron parlamentin työvoima, sosiaali- ja terveysasioista vastaavan komission mukaan Virossa on noin 75 000 - 80 000 työtöntä eli yli 10 % työvoimasta. Muihin Baltian maihin verrattuna näin korkea luku koostuu 8 500 virallisesta työttömästä, 18 000 työnhakijasta sekä lähes 50 000 työttömyysuhan alla olevasta työntekijästä. Latviassa on viranomaisten mukaan yli 34 000 työtöntä eli 1,5 % työvoimasta. Työttömyys on voimakkaassa kasvussa. Liettuassa oli lokakuussa noin 12 000 rekisteröityä työtöntä. Työttömyysluvut eivät kuvaa välttämättä todellista tilannetta, koska työlainsäädännössä on paljon eroja eri Baltian maiden välillä. Esim. Liettuassa työttömällä työnhakijalla on puolen vuoden karenssi-aika, ennen kuin hänet hyväksytään työttömäksi. Latviassa työttömäksi rekisteröinti kestää pari viikkoa.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 46

Venäjän talouden alamäki jyrkkenee. Tuoreimpien tilastotietojen mukaan Venäjän horjuva talous ei osoita kohenemisen merkkejä: budjettivaje syvenee entisestään ja teollisuustuotannon lasku sekä inflaatio ovat kiihtyneet. Syyskuun lopussa Venäjän **budjettivaje** oli kohonnut jo yli 700 mrd. ruplaan. Koko vuoden alijäämäksi on budjetoitu 950 mrd. ruplaa ja mikäli tämä raja ylitetään, ovat Venäjän mahdollisuudet lisälainojen saamiseksi Kansainväliseltä valuuttarahastolta IMF:ltä vähissä. **Teollisuustuotanto** laski vuoden ensimmäisten yhdeksän kuukauden aikana lähes 18 %. Heinä-syyskuussa laskua oli peräti 22-25 % verrattuna edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon. **Investointien** voimakkaan vähene-
misen (-46 %) vuoksi on tuotannon lasku koetellut erityisesti rakennusteollisuutta. Huolestuttavaa on myös se, että koko energiasektorin tuotanto on tällä hetkellä laskussa, sillä myös maakaasun tuotanto aleni elokuussa. **Inflaatio** on tänä vuonna ollut keskimäärin 30 prosentin kuukausitasolla ja kuluttajahinnat ovat kohonneet 17-kertaisiksi viime vuoteen verrattuna. Samanaikaisesti väestön ostovoima on huomattavasti heikentynyt. Keskipalkka Venäjällä on tällä hetkellä noin 5900 ruplaa kuukaudessa, mutta tuloerot ovat suuret.

Tuontitullit Venäjän ja Suomen väliseen kauppaan. Venäjä on ilmoittanut alkavansa periä väliaikaista suosituimmuustullia Suomesta tuotavista tavaroista. Määräys astuu voimaan joulukuun alussa. Suomi on puolestaan määrännyt tullit Venäjältä tuleville tuotteille 15. helmikuuta lähtien. Venäjä perii Suomesta Venäjälle tapahtuvasta tuonnista aluksi n. 15 prosentin tuontitullia. Ensi vuoden alusta lähtien Venäjä on suunnitellut ottavansa käyttöön pysyvän tullitariffin, jonka arvellaan nostavan tullimaksuja. Suomi perii tullia Venäjältä tuotavista teollisuustuotteista. Sen sijaan mm. energiaraaka-aineet pysyvät tullittomina.

Venäjän parlamentti hyväksyi konkurssilain, jonka mukaan valtion budjettia rasittavat tehottomat ja velkaantuneet yritykset voidaan lakauttaa. Velkaantunut yritys voidaan tuomioistuimen päätöksellä saattaa selvitystilaan. Yrityksen vapaaehtoinen konkurssi on uuden lain mukaan myös mahdollista velkojien valvonnan alaisena. Konkurssilakia voidaan pitää yhtenä presidentti **Jeltsinin** politiikan tärkeimmistä ohjelmakohtista suunnitelmatalouden purkamisessa ja talouden tervehdyttämisessä.

Rupla putosi uusiin pohjalukemiin. Ruplalle noteerattiin tällä viikolla kahdesti uusi ennätysalhainen arvo. Tiistain huutokaupassa yhdestä dollarista pyydettiin 403 ruplaa ja torstaina jo 419 ruplaa.

Ukraina luopuu ruplasta. Presidentti Leonid Kravtshuk ilmoitti Ukrainan luopuvan ruplan käytöstä torstain ja perjantain välisenä yönä. Ruplan korvaavat keskuspankin painamat ostokupongit, jotka ovat tästä lähtien maan ainoa laillinen maksuväline. Kupongit otettiin käyttöön aiemmin tänä vuonna ruplan rinnalle. Kuponkeja tullaan käyttämään siirtymävaiheessa ennen oman valuutan käyttöönottoa.

Pohjoismaiden investointipankki NIB on myöntänyt Virolle ensimmäisen lainan. 4.5 miljoonan ecun suuruinen laina- ja takausohjelma on tarkoitettu sellaisten pienen ja keskisuuren teollisuuden hankkeiden rahoitukseen, jotka toteutetaan yhdessä pohjoismaisten yritysten kanssa. Laina kanavoidaan Tallinnassa sijaitsevan Viron investointipankin kautta. Edellytyksenä lainan käytölle on, että hankkeen yhteistyökumppani on Pohjoismaasta tai toimitukset ovat Pohjolan ja Baltian välisiä. Ensimmäinen ns. Baltian investointilaina myönnettiin 30 miljoonan ecun suuruisesta puiteluotosta, jonka järjestelyistä NIB vastaa.

Liettua ja Venäjä ovat sopineet tämän ja ensi vuoden polttoainetoimituksista. Liettuan ja Venäjän tämän vuoden loppuun ja ensi vuodeksi sopimat toimitusmäärät ovat noin 5.3 mrd m³ maakaasua ja noin 2.2 milj. tonnia öljyä. Lisäksi sopimuksen mukaan venäläisyhtiö Lukoil saa käyttöönsä puolet suuren Mazeikiain jalostamon tuotantokapasiteetista 6 milj. öljytonnia vastaan, josta osa jää jalostuksen jälkeen Liettualle. Liettua on valmis maksamaan lähes maailmanmarkkinahinnan Venäjän toimittamasta polttoaineesta, vaikka onkin vielä epäselvää, miten liettualaiskuluttajat päätökseen reagoivat. Sopimuksen mukaan Liettua maksaa maakaasusta 85 dollaria/1000 m³ ja 110 dollaria öljytonnista. Maksut hoidetaan ruplina Venäjän keskuspankin kulloinkin noteeraaman kurssin mukaan. Maailmanmarkkinahinnat aiheuttavat todennäköisesti konkursipaineita Liettuassa. Liettualaisyrietykset joutuvat nostamaan tuotteidensa hintaa lähes kolminkertaisesti, mikä vaikeuttaa niiden kilpailukykyä IVY-markkinoilla. Vaikka Liettuan hallitus aikoo tukea kotitalouksien energianhintaa, lämmityskustannuksia vaaditaan laskettavaksi esim. huoneistojen keskilämpötilaa alentamalla.

Viron Pankin taseen kehitys viime kuukausien aikana (milj. EEK)

	16.7.	1.8.	1.9.	1.10.	1.11.
Vastaavaa					
Kulta- ja vaihd.val.saam.	<u>1165.2</u>	<u>1541.2</u>	<u>1635.6</u>	<u>1739.0</u>	<u>2155.1</u>
yhteensä	1165.2	1541.2	1635.6	1739.0	2155.1
Vastattavaa					
Liikkeessä oleva raha	630.0	677.7	771.5	874.2	973.5
Velat rah.laitoksille	229.2	317.9	420.2	309.6	517.6
Oma pääoma	<u>306.0</u>	<u>545.6</u>	<u>443.9</u>	<u>555.2</u>	<u>664.0</u>
yhteensä	1165.2	1541.2	1635.6	1739.0	2155.1

3.11. Viron Pankin FIM-noteeraus oli 2.5 ja USD-noteeraus oli 12.4

Puola, Unkari ja Tšekkoslovakia ovat aikeissa perustaa yhteisen vapaakauppa-alueen. Alustavasti hankkeesta keskusteltiin jo kuluvan vuoden alussa. Neuvotteluja jatketaan edelleen, mutta niiden odotetaan ratkeavan ennen tämän vuoden loppua. Ensi vuoden alusta keskinäisessä kaupassa on suunniteltu vähennettävän teollisuustuotteilta perittäviä tullimaksuja 15-30 prosentilla. Täydelliseen tullivapauteen siirrytään vasta vuoden 2001 alusta. Vapaakauppa-alueita pidetään eräänlaisena Euroopan yhteisön maiden kanssa solmittujen assosiaatiosopimusten sivutuotteena. Julkisuudessa on vielä toistaiseksi annettu ristiriitaisia tietoja Tšekkoslovakian vapaakauppa-alueeseen liittymisestä.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 47

Venäjä saa Maailmanpankilta 600 milj. dollarin lainan. Venäjän hallitus ja Maailmanpankki pääsivät 16.11. sopimukseen Venäjälle myönnettävästä 600 milj. dollarin lainasta. Lainajärjestelyt olivat olleet pysähdyksissä yli kolme kuukautta. Lainasta aiotaan käyttää 350 milj. dollaria terveydenhuollon, maanviljelyn sekä energiantuotannon laitehankintoihin. 250 milj. dollarilla rahoitetaan kulutustavaroiden tuontia Venäjälle. Myönnetty laina on ensimmäinen, minkä Venäjä saa Maailmanpankilta. Venäjä hyväksyttiin pankin jäseneksi tämän vuoden kesäkuussa.

Venäjän keskuspankin pääjohtaja maan hallitukseen. Presidentti Boris Jeltsin allekirjoitti maanantaina 16.11. asetuksen, jolla keskuspankin pääjohtajasta Viktor Geraschenkosta tulee maan hallituksen jäsen. Hallituksen uskotaan näin pyrkivän tiukentamaan keskuspankin toiminnan valvontaa. Pääjohtaja Geraschenko on ilmoittanut, että vaikka hän kannattaakin entistä tiiviimpää yhteistyötä hallituksen kanssa, on keskuspankki yhä edelleen vastuussa ensi kädessä maan parlamentille.

Venäjän teollisuus vaatii valtion tuen lisäämistä. Venäjän keskuspankki suunnittelee alentavansa liikepankkien yrityksiltä veloittamaa 80 prosentin korkoa. Lisäksi valtion tärkeimmille tuontitavaroille myöntämät tukiaiset voitaisiin ottaa uudelleen käyttöön. Näitä toimenpiteitä voidaan pitää presidentti Jeltsinin ja vt. pääministeri Gaidarin mukautumisena teollisuusjohtajien painostukseen valtion tuen lisäämiseksi. Teollisuuden edustajat pitävät 80 prosentin korkotasoa aivan liian korkeana, vaikkakin tosiasiasa se on reilusti negatiivinen, sillä vuositason inflaatiovauhdin arvioidaan olevan tällä hetkellä n. 2000 %.

Venäjän ulkomaankauppa supistui. Kuluvan vuoden yhdeksän ensimmäisen kuukauden aikana Venäjän vienti väheni edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna 35 %. Viennin arvo oli noin 24 mrd. dollaria. Energiatuotteiden osuus viennistä oli lähes puolet. Vastaavasti tuonti laski viime vuodesta lähes 17 %. Tuonnin arvo oli noin 26 mrd. dollaria. Ulkomaankauppa oli tammi-syyskuussa 2.2 mrd. dollaria alijäämäinen.

Venäjä ja Ukraina pääsemässä sopimukseen neuvostovelasta. Venäjä ja Ukraina näyttäisivät pitkällisten ristiriitojen jälkeen päässeen vihdoinkin lähelle yhteisymmärrystä entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan maksusta. Venäjä ottaa tiettävästi hoitaakseen Ukrainan n. 16 % osuuden entisen Neuvostoliiton 70 mrd. dollarin ulkomaanvelasta. Vastineeksi Ukraina luovuttaa Venäjälle osuutensa Neuvostoliiton omaisuudesta. Sopimus vaatii vielä molempien maiden hallituksen vahvistuksen ja asiasta sopiminen saattaa vielä lykkääntyä.

Ruplan kurssi uusissa pohjalukemissa. Ruplan arvoksi noteerattiin sekä tiistaina että torstaina 448 ruplaa dollarilta, kun viime viikolla dollarista pyydettiin 419 ruplaa. Eräänä syynä kurssin laskuun pidetään Ukrainan viimeviikkoista päätöstä luopua ruplan käytöstä maksuvälineenä. Venäjällä pelätäänkin nyt mahdollista ruplatulvaa Ukrainasta.

Vasemmiston voittokulku jatkui Liettuan toisella vaalikierroksella. Entisten kommunistien perillinen Demokraattinen työväenpuolue saa 141-paikkaisesta parlamentista 78 paikkaa, kun Landsbergisin kansanliike Sajudisin paikkaluku on vain 17. Kristillisdemokraatit saavat 17 edustajaa ja sosiaalidemokraatit 8 edustajaa. Pienet puolueet jakavat loput paikat. Edellisissä vaaleissa v. 1990 Sajudis keräsi 97 paikkaa. Sajudis syyttää osittain länttä vaalitappiosta, koska talousapua oli annettu liian myöhään. Työväenpuolueen johtajasta Algirdas **Brazauskasista** tulee parlamentin puhemies. Hän aikoo siirtää presidentinvaalin aikataulua ainakin puolella vuodella eli siihen asti, kunnes vaalilaki on hyväksytty ja hänen puolueensa on käynyt neuvotteluja poliittisista voimasuhteista muiden puolueiden kanssa.

Viron keskuspankki otti hallintaansa kolme suurta liikepankkia. Ottamalla hallintaansa Union Bank of Balticin, Tardu Kommerspankin ja Pohjois-Viron osakepankin keskuspankki pyrki estämään pankkijärjestelmän täydellisen romahduksen. Pääsyyinä Viron pankkikriisiin ovat pankkien luottotappiot ja maksusaamiset venäläisyrittäjiltä. Lisäksi pankkien varoja on jäädytetty huomattavia summia Vneshekonombankiin Moskovaan. Keskuspankin pääjohtajan Siim **Kallasin** mukaan, kyseessä ei ole kuitenkaan pankkien konkurssi vaan uudelleenjärjestely.

Viron maanviljelijät vaativat suojatoimia hallitukselta maataloustuotteiden tuontia vastaa. Lisääntyvästä elintarviketuonnista huolestuneiden virolaisviljelijöiden mukaan tämä on välttämätöntä, jotta omat maataloustuotteet pysyisivät kilpailukyisinä tuontitavarihin verrattuna. Viljelijöiden etujärjestön mukaan hallituksen on tuettava maataloutta verohelpotuksin ja luotava hintamekanismi, joka turvaa viljelijöiden elinmahdollisuudet. Viron maidon tuotanto on laskenut tänä vuonna 22 % ja lihan tuotanto 33 %. Varatalousministeri Ardo **Kamratovin** mukaan elintarvike- ja maataloustuotannon volyyymi on nykyisellään liian suuri Virolle. Toisaalta tuotteet ovat vaikeasti vientimarkkinoille myytäviä. Hänen mukaansa Viron elintarviketeollisuuden tila on kuitenkin paranemaan päin, koska tuotanto ja hinnat ovat tasaantuneet ja tuottajien välinen kilpailu on lisääntynyt.

Puolan talous kääntyy kasvuun vuonna 1993. Puolan bkt olisi saattanut kasvaa jo kuluvana vuonna ilman kuivuuden aiheuttamaa maataloustuotannon 11-13 % laskua. Nyt kansantulon määrän arvioidaan kuitenkin laskevan 2 % v. 1992. Teollisuustuotanto laski vuonna 1990 24 % ja vuonna 1991 12 %, mutta lasku kääntyi kasvuksi tämän vuoden keväällä ja kolmen ensimmäisen neljänneksen kasvu oli 0.6 %. Ulkomaankauppa oli kolmella ensimmäisellä neljänneksellä ylijäämäinen (1 mrd. \$), mutta budjettialijäämän suuruus on edelleen suuri ongelma (8 % bkt:sta). Hintojen arvioidaan kuluvana vuonna nousevan 47 % ja työttömyysasteen kohoavan vielä prosenttiyksikön syyskuun lähes 14 %:sta. Reaalipalkkojen arvioidaan laskevan noin 5 %. Yksityissektorin osuus työvoimasta on Puolassa tällä hetkellä 56 % ja sen osuus tuotannosta on kasvanut vuoden 1989 28 %:sta 45 %:iin.

Keskussuunnitteluvirasto arvioi Puolan bkt:n kasvavan 2 prosenttia vuonna 1993 kulutuksen kasvaessa noin 1 % ja investointien 3 %. Kasvusta huolimatta työttömyyden arvioidaan kasvavan 18 %:iin työvoimasta. Ulkomaankaupan odotetaan edelleen pysyvän ylijäämäisenä ja inflaation laskevan alle 40 %:n.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 48

Joulukuun alussa alkavasta kansanedustajien kongressista tulossa myrskyisä Venäjän hallituksen ja Kansalaisliiton ajauduttua avoimeen välirikoon. Tiistaina 1. joulukuuta alkavassa Venäjän kansanedustajien kongressissa päätetään nykyisen hallituksen tulevaisuudesta ja samalla myös talousuudistuksen tulevasta linjasta. Maan vaikutusvaltaisimman oppositioryhmän, sota- ja suurteollisuutta edustavan konservatiivisen Kansalaisliiton sanotaan vaatineen tuotannon laskun estämiseksi valtion suorittaman tuotantoresurssien jaon (valtioneilauksjärjestelmä) ja säännöstelyn osittaista palauttamista, huomattavaa valtion tukea suurteollisuudelle sekä radikaalien ministerien korvaamista Kansalaisliiton edustajilla. Kansalaisliitto oli luvannut antavansa hallitukselle tukensa kansanedustajien kongressissa mikäli hallitus ja presidentti taipuvat liiton muutosehdotuksiin. Ennen torstaita 26.11. arveltiin yleisesti, että hallituksen ja Kansalaisliiton välille oli jo saatu aikaan jonkinlainen kompromissi.

Tilanne kuitenkin muuttui loppuviikolla, kun vt. pääministeri **Gaidar** ilmoittikin jatkavansa uudistuslinjaansa huolimatta opposition vaatimuksesta. Hallitus ei aio suostua valtioneilauksien budjettirahoituksen lisäämiseen, hintojen ja palkkojen jäädytykseen, valtioneilauksjärjestelmän palauttamiseen eikä valuuttamarkkinoiden suoraan säätelyyn. Myöskään presidentti **Jeltsin** ei näytä taipuvan oppositon painostukseen, sillä hän hylkäsi Kansalaisliiton tarjoaman vaihtoehdoisen ministerilistan. Pelastaakseen uudistusohjelmansa on Jeltsin kuitenkin joutunut tekemään joitakin myönnytyksiä oppositiolle: keskiviikkona 25.11. erosi virastaan tiedotus- ja varapääministeri **Mihail Poltoranin**. Jeltsinin läheisenä avustajana tunnettu radikaali uudistusmies ilmoitti eroavansa pelastaakseen presidentin ja taatakseen talousuudistuksen jatkumisen. Torstaina 26.11. Jeltsin lakkautti Gennadi **Burbulin** hallussa olleen valtiosihteerin viran. Jeltsin nimitti kuitenkin lähipiiriinsä kuuluvan **Burbulin** välittömästi hieman vähemmän näkyvälle paikalle presidentin neuvonantajaryhmän päälliköksi. Burbulis oli ollut jo pitkään Jeltsinin vastustajien maalitauluna.

Kansalaisliiton johtaja **Arkadi Volski** ilmaisi pettymyksensä Gaidarin parlamenttipuheeseen ja painotti, että mahdollisuudet hallituksen ja opposition väliseen kompromissiin ovat tässä vaiheessa olemattomat. Joulukuun 1. päivänä alkavassa kansanedustajien kongressissa, joka on kahdesti vuodessa kokoontuva korkein lainsäädäntövaltaa käyttävä elin, onkin odotettavissa kiihkeä valtataistelu.

Venäjä kiristää entisten neuvostotasavaltojen kanssa käytävän kaupan ehtoja. Venäjä suunnittelee yhtenäistä lisenssi- ja kiintiöjärjestelmää entisten neuvostotasavaltojen kanssa käymäänsä kaupan. Järjestelmä otettaisiin käyttöön ensi vuoden alussa. Erityisen tarkasti tultaisiin valvomaan ydinvoimaraaka-aineiden, jalometallien ja -kivien, sekä tiettyjen lääkeaineiden vientiä ja tuontia.

Vt. pääministeri Jegor Gaidarin mukaan Venäjä aikoo myös lisätä maailmanmarkkinahintojen käyttöä Venäjän ja entisten neuvostotasavaltojen välisessä kaupassa. Gaidar ei täsmentänyt, millä aloilla maailmanmarkkinahintoja ryhdyttäisiin käyttämään. Hinnat otettaisiin käyttöön vuoden 1993 alussa. Venäjä suunnittelee lisäksi yhtenäistä vientikäytäntöä, jonka mukaan entisiä neuvostotasavaltoja kohdeltaisiin kuten muitakin ulkomaisia kauppakumppaneita.

Venäjä ja Ukraina allekirjoittivat sopimuksen neuvostovelasta. Nyt allekirjoitettu sopimus oikeuttaa Venäjän neuvottelemaan yksin koko entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan takaisinmaksusta läntisten velkojamaiden kanssa. Sopimuksen mukaan Ukrainan osuus entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelasta siirtyy Venäjän hoidettavaksi. Aikaisempien neuvottelujen mukaan Venäjän piti saada velkataakan vastineeksi Ukrainan osuus Neuvostoliiton omaisuudesta. Tältä osin sopimus jäi kuitenkin vielä avoimeksi. Osapuolet sitoutuivat allekirjoittamaan vuoden loppuun mennessä keskinäisen sopimuksen, jossa ratkaistaan kaikki entisen Neuvostoliiton velkoja ja omaisuutta koskevat kysymykset.

Velkojamaiden niin kutsuttu Pariisin klubi on ollut koolla tällä viikolla. Venäjän hallituksen ja velkojamaiden edustajat ilmoittivat kokouksen jälkeen osapuolten olevan jo lähellä sopimusta velan takaisinmaksun aikataulusta. Kysymyksestä neuvotellaan seuraavan kerran lähiviikkoina.

Baltian maat ovat saaneet Suomelta apua lähes yhtä paljon kuin EY-mailta yhteensä. Vuodesta 1990 alkaen Suomi on antanut humanitääristä ja rahoitusapua Baltian maille 107 milj. ecun arvosta, kun EY-maiden yhteenlaskettu apu samalta ajalta on 110 milj. ecua. Suomen antamasta avusta Viro on saanut 56 milj., Latvia 33 milj. ja Liettua 18 milj. ecua. Ruotsin osuus on 36 milj. ecua. Yhteensä Baltian maat ovat saaneet G-24 -mailta erilaista apua 310 milj. ecun verran vuoden 1990 jälkeen. Maailman johtavat teollistuneet länsimaat G-24 -valtiot ovat hyväksyneet 600 milj. dollarin rahoitusapupaketin Baltian maiden maksutaseen vakauttamiseksi. Suuri osa näistä luotoista myönnetään Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankin EBRD:n kautta.

IMF moittii Viron keskuspankkia liikepankkien luototuksesta. Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n mukaan Viron keskuspankki on toiminut virheellisesti antaessaan luottoja vaikeuksissa oleville liikepankeille. IMF ilmoitti tällaisen toiminnan heikentävän Viron keskuspankin ja ennen kaikkea Viron kruunun uskottavuutta. Viron keskuspankki pitää myös menettelyään harkitsemattomana, mutta samalla se ilmoittaa, että sen aikomuksena oli tällä tavoin ehkäistä liikepankkien haltuunotto. Keskuspankki kieltäytyi tarkemmin ilmoittamasta, kuinka paljon se on eri pankeille myöntänyt luottoja.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 49

Kansanedustajien kongressi aloitti työnsä. Tiistaina 1.12. työnsä aloittaneen kongressin vanhoillisen opposition hyökkäykset presidentti **Jeltsiniä** ja vt. pääministeri **Gaidaria** kohtaan eivät ainakaan kongressin ensimmäisinä päivinä tuottaneet tulosta. Ensimmäisen päivän äänestystulosten perusteella ei yhdelläkään ryhmittymällä näytä olevan enemmistöä yli 1000-paikkaisessa kongressissa. Presidentti Jeltsin ehdotti tiistaisessa puheessa kongressille sovinnollista yhteistyötä vaatien presidentin, parlamentin ja hallituksen toimimaan sopusoinnussa toteuttaakseen talouden ja yhteiskunnan uudistukset. Myönnytyksenä Kansalaisliitolle Jeltsin lupasi tukea teollisuusyrityksiä ja suojella niitä ulkomaiselta kilpailulta. Valtio aikoo lisäksi myöntää tukiluottoja suurille sijoitushankkeille. Keskiviikkona vt. pääministeri Gaidar puolusti tiukasti radikaalia talousohjelmaansa myöntäen kuitenkin hallituksen tekemät virhearvioinnit ja varoittaan Venäjää hyperinflaation uhasta. Gaidar korosti pitävänsä hallituksen päälinjaa joka tapauksessa juuri oikeana. Gaidarin mielestä tällä hetkellä olisi ensisijaisen tärkeää pyrkiä inflaation hidastamiseen tiukentamalla rahapolitiikkaa ja kiristämällä lainanantoa. Jeltsinin ja Gaidarin puheiden sisällössä on havaittavissa olennaisia eroja: Jeltsin tuntuu pyrkivän kompromisseihin, kun taas Gaidar pitää kiinni uudistuksistaan eikä ainakaan tässä vaiheessa näytä suostuvan myönnytyksiin. Lakien käsittely on toistaiseksi lykkääntynyt kongressissa. Torstaina kokous keskeytyi nujakointiin, joka aiheutui äänestysmenettelyä koskevasta kiistasta.

Jeltsin allekirjoitti asetuksen öljyteollisuuden yksityistämisestä. Asetuksen mukaan öljyteollisuuden yrityksistä muodostetaan osakeyhtiöitä, joiden ulkomaalaisomistus voi olla korkeintaan 15 % ja joissa valtio säilyttää määräysvaltansa. Muodostettavien yhtiöiden henkilökunnalle annetaan mahdollisuus hankkia yhtiön ei-äänivaltaisia osakkeita. Valtion osuuksien omistus ja uusien yhtiöiden muodostaminen hoidetaan asetuksella perustettavan **Rosneft**-yhtiön kautta. Talousministeri **Andrei Netshajevin** ilmoituksen mukaan Venäjän hallitus tulee piakkoin alentamaan öljyn vientitariffin 30 ecusta 22 ecuun tonnilta.

Valtionkontrolli säilyy tärkeimmillä tuotannonaloilla. Venäjän presidentti **Boris Jeltsin** on allekirjoittanut asetuksen valtion yritysten yksityistämisessä noudatettavasta linjasta. Asetuksen mukaan yksityistettävien yritysten osake-enemmistö säilyy kolmen vuoden ajan valtion omistuksessa tietyillä tärkeimmillä tuotannonaloilla mm. energiantuotannossa ja jakelussa, sotatarviketeollisuudessa sekä tiedonvälityksessä. Valtion osuus osakkeista annetaan kunkin alan vastaavan komitean valvontaan asetetun kolmen vuoden määräajan loppuun saakka tai kunnes myynnistä on tehty päätös. Asetuksen ulkopuolelle jäävien tuotannonalojen yritysten osake-enemmistöt myydään yksityisille.

Ruplan kurssi kääntyi nousuun. Tiistain noteerauksessa rupla kohosi viimeviikkoisesta arvostaan (1 \$ = 447 ruplaa) 417 ruplaan. Torstaina ruplan nousu jatkui ja sen arvoksi noteerattiin 1 \$ = 398 ruplaa.

Venäjä ryhtyy noteeraamaan entisten neuvostotasavaltojen valuuttoja. Venäjä suunnittelee aloittavansa ruplan ja muiden entisten neuvostotasavaltojen valuuttojen välisten vaihtokurssien noteeraamisen 1.1.1993 lähtien. Vt. pääministeri **Jegor Gaidarin** mukaan vaihtokurssit otettaisiin käyttöön niiden tasavaltojen kanssa, joilla on jo oma valuutta. Tarpeen vaatiessa Venäjä voisi myös noteerata entisissä neuvostotasavalloissa ruplan ohella käytettävät ns. rinnakkaisvaluutat. Näillä toimenpiteillä Venäjä pyrkii lisäämään rahapolitiikan kontrollia ja vähentämään muiden tasavaltojen tekemien päätösten vaikutusta ruplan arvoon. Suunnitelma saattaa olla yhteydessä myös Venäjän oman valuutan käyttöönottoon.

Ukraina on saamassa talousuudistustaan käyntiin. Ukrainan hallitus on julkaissut tällä viikolla useita hintojen vapauttamista, yksityistämistä ja kauppaa koskevia asetuksia. Asetuksilla vapautetaan useimpien tuotteiden (mm. energia) hinnat ja paikallishallinto velvoitetaan yksityistämään 25 % pienyrityksistä seuraavan neljän kuukauden aikana. Hintojen vapauttamisen ennustetaan nostavan elintarvikkeiden hintoja jopa sadoilla prosenteilla. Ukrainan hallitus on lisäksi antanut erillisasetuksen, joka kieltää yritysten viennin ilman pankin takuuta ennakkomaksusta tai remburssin käytöstä. Asetuksella yritetään saada ukrainalaiset yritykset luopumaan käytännöstä viedä tuotteitaan ilman varmuutta maksusta.

Kiista yksityistämiskilpailun ehdoista johti Viron yksityistämisyhteisöjen uudistamiseen. Viron kesällä toimintansa aloittanut yksityistämisyhteisö julisti hiljattain kansainvälisen tarjouskilpailun 38 suuryrityksen yksityistämisestä. Myytäväksi tarjottiin mm. Viron liikevaihdoltaan suurin yritys Kreenholmi Manufaktuuri -tekstiilitehdas. Viron yksityistämislain mukaan yksityistettävät yritykset myydään huutokaupoissa korkeimman tarjouksen tehneelle, kun taas yksityistämisyhteisöjen tarjouskilpailun mukaan valintaa tehtäessä otetaan huomioon hinnan lisäksi myös muita kriteereitä kuten yrityksen työllisyyden ylläpitäminen ja tulevat investointisuunnitelmat. Pääministeri Mart Laarin mukaan kilpailun ehdot eivät olleet sopusoinnussa nykyisen yksityistämislainsäädännön kanssa ja hallitus aikoo muuttaa kilpailusääntöjä. Laarin mukaan yksityistämislainsäädännön kehittelyä jatketaan, koska saksalaismallinen yksityistäminen ei sellaisenaan toimi Virossa. Viron hallituksen ja yksityistämisyhteisöjen näkemysten vuoksi vastuu Viron yksityistämisyhteisöjen siirrettiin yksityistämisyhteisöiltä Valtion omaisuusneuvostolle. Yksityistämisyhteisö jatkaa kuitenkin toimintaansa.

Suomen Pankki aloitti ensimmäisenä ulkomaisena keskuspankkina Viron kruunun noteerauksen 1.12.1992. Noteerauspäätös perustuu maiden välisen kaupan ja taloussuhteiden suotuisaan kehitykseen.

Tšekkoslovakian talous kääntynee kasvuun jo kuluvan vuoden puolella. Tšekkoslovakian talous on nopeasti tasapainottunut tammikuun 1991 hintojen vapauttamisen ja entisen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan maiden kanssa käydyin kaupan romahtamisen jälkeen. Yhtenä merkinä talouden kääntymisestä nousuun on reaali-palkkojen kasvun seurauksena noussut yksityinen kulutus. Julkinen kulutus on sitä vastoin hieman laskenut.

Bkt:n putoaminen on pysähtynyt teollisuustuotannon edelleen jatkuvasta laskusta huolimatta. Vuoden kolmannella neljänneksellä lasku oli vain 1 %, kun se vielä ensimmäisellä neljänneksellä oli 14.7 %. Vuoden loppuun mennessä bkt:n muutos lienee jo lievästi positiivinen ja ensi vuoden kasvun arvioidaan olevan 2.5 % - 5 %. Tšekkoslovakian budjettitilanne on huomattavasti parempi kuin Unkarissa tai Puolassa, mikä näkyy myös inflaatioluvuissa. Vuoden 1991 syyskuusta kuluvan vuoden elokuuhun vähittäiskaupan hinnat nousivat vain 7.5 % ja tukkuhinnat 7 %. Keskimääräinen inflaatioluvuhti on ollut 0.5 % kuukaudessa. Työttömyysaste oli pudonnut heinäkuun loppuun mennessä 5.4 %:iin, kun se vielä tammikuussa oli 7.1 %. Vaihdevaluuttamääräinen kauppa jatkaa positiivista nousuaan. Vuoden 1992 tammi-syyskuun dollarimääräiset vientiluvut ovat nousseet 38 % vuoden 1991 arvoihin verrattuna. Tuonti on noussut samanaikaisesti 22 %. Kuluvan vuoden vaihdetuvaluuttamääräinen kauppatase on positiivinen.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 50

Venäjän valtakriisi kiristyy - presidentti Jeltsin ja kansanedustajien kongressi ajautuivat vakaviin ristiriitoihin. Torstaina 10.12. presidentti Boris Jeltsinin ja kansanedustajien kongressin erimielisyydet kärjistyivät, kun Jeltsin syytti kongressin vanhoillisia vallankaappaushankkeista. Jeltsin vetosi suoraan Venäjän kansaan kansanäänestyksen järjestämiseksi maan politiikan suunnasta. Jeltsinin ehdotuksen mukaan venäläiset saisivat valita tammikuussa järjestettävässä kansanäänestyksessä presidentin uudistuspolitiikan ja kansanedustajien kongressin linjan välillä. Jeltsin epäonnistui pahasti kompromissitaktiikassaan, kun kongressi keskiviikkona 9.12. torjui salaisessa äänestyksessä Jeltsinin esityksen Jegor Gaidarin nimittämisestä pääministerin virkaan. Gaidar, jota pidetään myös ulkomailla talousuudistuksen keulakuvana, hävisi äänestyksen äänin 467-486. Äänestyksen jälkeen Jeltsin ilmoitti, että Gaidar tulee kuitenkin jatkamaan virkaatekevänä pääministerinä. Myös Gaidar vakuutti hallituksen jatkavan talousuudistustaan. Gaidar pysynee virassaan aina kongressin seuraavaan istuntokauteen, joka on huhtikuussa, sillä hallitusta koskeva lainsäädäntö on vielä keskeneräinen. Ennen keskiviikkoista äänestystä Jeltsin oli kehottanut kongressia nimittämään Gaidarin pääministeriksi ja korvauksena tästä Jeltsin lupasi tehdä myönnytyksiä hallituksen muiden ministerien nimittämisessä: kongressi säätikin tiistaina perustuslakiin muutoksen, jolla neljän tärkeän ministerin (sisä-, puolustus-, ulko-, ja turvallisuusministeri) nimitykset alistetaan korkeimman neuvoston tehtäväksi. Presidentin valtaoikeuksia kongressi ei juurikaan pystynyt kaventamaan: lauantaina 5.12. kongressi jäi neljän äänen päähän perustuslain muutoksesta, jolla presidentiltä olisi viety valta nimittää maalle hallitus. Perjantaina 11.12. presidentin ja kongressin väliseen kriisiin yritetään etsiä ratkaisua välittäjän, perustuslakituomioistuimen presidentin Valeri Zorkinin avulla, kun presidentti Jeltsin ja kongressin puhemies Ruslan Hasbulatov kokoontuvat neuvottelemaan.

Yritysten välinen velkaantuminen huolenaiheena Venäjällä. Venäjän keskuspankin pääjohtaja Viktor Geraschenko pitää yritysten välistä velkaantumisasetta huolestuttavan korkeana. Marraskuussa yritysten väliset velat olivat yhteensä 3000 mrd. ruplaa (7.5 mrd. dollaria.) Geraschenkon mukaan valtio ei kykene auttamaan yrityksiä, koska sillä ei ole resursseja yritysten velkojen lunastamiseksi. Tilanne onkin ajautumassa umpikujaan. Elokuussa keskuspankki otti käyttöön erityiset clearingtilit, joiden avulla laajat velkavyöhdit yritetään selvittää. Geraschenkon mukaan hallitus toivoisi liikepankkien osallistuvan aktiivisesti uusien luottojen myöntämiseen, joilla yritykset voisivat vähentää velkojaan. Monet yritykset ovat Venäjän akuutin talouskriisin keskellä vältäneet konkurssin vain jättämällä laskuja tai palkkoja maksamatta. Tehottomien ja pahasti velkaantuneiden yritysten sulkeminen tulee kuitenkin lisääntymään viime kuussa hyväksytyin konkurssilain perusteella.

Venäjä on valmis sopimukseen velkojiansa kanssa. Venäjä on valmis allekirjoittamaan entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan uudelleenjärjestelyjä ja takaisinmaksua koskevan sopimuksen velkojamaiden kanssa. Venäjä ilmoitti pystyvänsä maksamaan velasta ensi vuonna 3-4 mrd. dollaria. Aikaisemmin Venäjä oli ilmoittanut, että se kykenee maksamaan ensi vuonna korkeintaan 3 mrd. dollaria, kun taas velkojamaiden Pariisin klubi vaati Venäjää maksamaan 5 mrd. dollaria. Ulkomaantalousministeri Petr Avenin mukaan velkasopimus tehtäisiin kymmeneksi vuodeksi. Velkoja-liikepankkien (nk. Lontoon klubi) odotetaan hyväksyvän oman sopimuksensa samoin ehdoin kuin Pariisin klubi, mutta vasta kun Pariisin klubin sopimus on allekirjoitettu. Venäjän ja velkojien väliset sopimukset ovat tulleet mahdollisiksi sen jälkeen kun muut entiset neuvostotasavallat luovuttivat velkaosuutensa Venäjän hoidettavaksi. Venäjän ja Ukrainan on enää sovittava NL:n omaisuuden jaosta maiden kesken.

Viron pankkikriisin selvittäminen vaatii satoja miljoonia kruunuja. Viron kolme suurinta liikepankkia Union Baltic Bank, Tartu Kommertspank ja Põhja-Eesti Aktsiapank, jotka Viron keskuspankki otti hallintaansa 19. marraskuuta, tarvitsevat elvytysapua valtiolta selvittääkseen likviditeettikriisistä. **Tartu Kommertspank** on entisen Neuvostoliiton ensimmäinen liikepankki. Kriisiin pankki joutui järjestelemättömien luottojensa vuoksi. Pankin asiakkailta on lupa nostaa nyt 5 % talletuksistaan. Keskuspankin mukaan Tartu Kommertspankin tilanne on osoittautunut odotettua heikommaksi. **Union Baltic Bankin** ongelmat alkoivat 40 milj. dollarin varoista, jotka on jäädytetty Vneshekonombankin tileille Moskovaan. Hallintaan oton jälkeen pankille annettiin lupa maksaa ulkomaisten asiakkaiden talletukset ulos täysimääräisinä. Muut asiakkaat voivat nostaa 10 % talletuksistaan. **Põhja-Eesti Aktsiapank** on eriytynyt omaksi pankiksi entisestä Vneshekonombankin Viron-konttorista, ja se on sataprosenttisesti Viron keskuspankin omistuksessa. Pankin vaikeudet alkoivat sen maksaessa asiakkailleen ulos varoja, jotka Venäjän Vneshekonombank oli jäädyttänyt pankin tietämättä. Pankin mukaan joidenkin virolaisyritysten ulkomaiset kauppakumppanit jatkoivat edelleenkin maksusuorituksia jäädytetyille tileille Vneshekonombankiin. Kriisin vuoksi pankin asiakkaat menettävät 90 % ennen haltuunottoa talletetuista varoista, jotka valtio tosin pyrkii korvaamaan laskemalla liikkeelle obli-gaatioita. Viron keskuspankin arvellaan tutkivan myös mahdollisuutta yksityistää Põhja-Eesti Aktsiapank. Valtionvarainministeriön mukaan budjettiin tilittämättömiä veroja on jo kymmeniä miljoonia kruunuja, sillä monet yritykset ovat menettäneet varojaan pankkikriisissä.

Liettuaan muodostettiin uusi hallitus. Liettuan uuden hallituksen pääministeriksi valittiin Bronislovas Lubys, joka edellisen hallituksen aikana toimi talousasioista ja idänsuhteista vastaavana varapääministerinä. Hallitukseen otettiin vaalit voittaneen Demokraattisen työväenpuolueen edustajien lisäksi myös entisen hallituksen ministereitä. Ulkoministeriksi nimitettiin työväenpuolueen johtohahmoihin kuuluva professori Povilas Gylys. Liettuan järjestyksessä viides hallitus aikoo jatkaa talousuudistusta, mutta panostaa enemmän myös sosiaaliin ongelmiin. Keskeisimpinä tehtävinä uusi pääministeri pitää energiatoimitusten turvaamista sekä rahoitus- ja pankkisektorin ongelmien selvittämistä. Uusi hallitus aikoo toteuttaa rahauudistuksen niin pian, kuin maan talous sen sallii. Liettuan vaalivoittaja Algirdas Brazauskas äänestettiin aiemmin parlamentin puhemieheksi ja vt. valtionpäämieheksi. Liettuan presidentinvaalit sovittiin pidettäväksi ensi vuoden helmikuussa, jolloin Brazauskasin tärkeimmäksi vastaehdokkaaksi tulee parlamenttivaaleissa tappion kärsinyt Vytautas Landsbergis.

Kiihtyvä inflaatio ja nopeasti kasvava työttömyys syöksevät Romanian talouden yhä syvempään kriisiin. Merkkejä talouden elpymisestä ei ole näkyvissä. Vuoden 1992 bkt:n laskuksi ennakoidaan 15 %. Romanian bkt on jo nyt 1970-luvun puolivälin tasolla ja laskun odotetaan jatkuvan vielä ainakin ensi vuoden ajan yli 10 prosentin vauhdilla. Investoinnit ovat noin 30-40 % vuoden 1989 tasosta. Inflaation kurissapito on vaikeaa.

Vähittäishinnat olivat lokakuussa 187 % korkeammalla kuin vuosi sitten, kuu-kausittainen inflaatiouuhti on 9.2 %. Maan budjettivaje oli 1992 tammi-kesäkuussa noin 3 % bkt:n arvosta. Reaalipalkat ovat laskeneet 20-25 % alle tammi-kuun 1990 tason. Työttömyysaste kaksinkertaistui tammi-syyskuussa ja oli lokakuussa 7.7 %. Työttömyyslukujen odotetaan kaksinkertaistuvan ensi vuoden aikana.

Romanian ulkomainen velka oli kesäkuun 1992 lopussa noin 1.15 mrd. dollaria ollen yhä edelleen alhaisin entisen SEV-alueen maiden joukossa. Kuluvan vuoden vaihdettavavaluuttamääräinen kauppataase on positiivinen.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 51

Tshernomyrdinin nimitys pääministeriksi päätti kansanedustajien kongressin. Kaksi viikkoa kestänyt kansanedustajien kongressi päättyi maanantaina 14. joulukuuta uuden pääministerin valintaan. Presidentti **Jeltsin** valitsi kongressin äänestämältä kolmen ehdokkaan listalta pääministeriksi Gaidarin hallituksen energiasektorista vastanneen varapääministeri Viktor **Tshernomyrdinin**, jolla oli sekä vanhoillisten että teollisuutta edustavan Kansalaisliiton tuki. Jeltsinillä olisi ollut laillinen mahdollisuus nimittää **Gaidar** edelleen vt. pääministeriksi huhtikuussa kokoontuvaan kansanedustajien kongressiin asti. Kaikkiaan kansanedustajien kongressin istunto merkitsi Jeltsinille takaiskua, vaikkakin presidentin valtaoikeuksien kaventaminen siirtyi ensi huhtikuuhun. Tuolloin järjestetään kansanäänestys uuden perustuslain päälinoista.

Tshernomyrdin on 54 vuotias insinööri, joka on aikaisemmin työskennellyt mm. kaasuteollisuudessa, NKP:n keskuskomiteassa sekä Neuvostoliiton kaasuteollisuusministerinä. Venäjän hallitukseen hänet nimitettiin v. -91 ja kesäkuussa -92 kansanedustajien kongressin vanhoillisten vaatuksesta varapääministeriksi. Tshernomyrdin on sanonut jatkavansa talousuudistusta, mutta muuttavansa painotuksia, mikä tarkoittanee lähinnä uudistusvauhdin hidastamista. Tshernomyrdinin on katsottu ajavan suurteollisuuden etuja ja hän on ilmoittanut vastustavansa energiatuotteiden hintojen vapauttamista. Jeltsin ja Gaidar ovat pyytäneet Gaidarin hallituksen talousuudistuksen kannalta keskeisiä ministereitä (talousministeri Netshajev, varapääministerit Tshubais, Saltykov ja Shahrai) jatkamaan Tshernomyrdinin hallituksessa.

Gaidar jatkaneekin talousuudistuksen läpiviemistä sillä presidentti Jeltsin nimitti Gaidarin keskiviikkona henkilökohtaiseksi avustajakseen talouskysymyksissä.

Yritysten yksityistäminen etenee odotettua hitaammin Venäjällä. Vuoden yhdeksän ensimmäisen kuukauden aikana Venäjällä oli yksityistetty hieman vajaat 13 000 yritystä. Näistä yli 80 % oli aikaisemmin kuntien omistuksessa. Tämän vuoden tavoitteena oli yksityistää omaisuutta 70-80 mrd. ruplan arvosta, mutta lokakuun alkuun mennessä omaisuutta oli yksityistetty vasta hieman yli 20 mrd. ruplalla. Yksityistämishjelman kohteiksi oli tänä vuonna valittu mm. palvelualojen, elintarviketeollisuuden sekä rakennusteollisuuden yritykset. Näiden alojen yrityksistä oli tavoitteena yksityistää vuoden -92 aikana vähintään puolet. Kuitenkin esim. kauppoja oli lokakuun alkuun mennessä yksityistetty vasta vajaat 15 prosenttia.

Marraskuun lopussa Gaidarin hallitus hyväksyi yksityistämishjelman vuodelle 1993. Ohjelma tähtää yksityistämishjelman nopeuttamiseen sekä maan suurteollisuuden yksityistämiseen.

Venäjän ulkomaankauppaluvut valtion tilastokomitean ja ulkomaantalousministeriön kiistan kohteena. Venäjän ulkomaantalousministeriön mukaan tilastokomitean taannoin julkaisemat luvut maan ulkomaankaupasta tämän vuoden yhdeksältä ensimmäiseltä kuukaudelta ovat paikkansapitämättömiä. Ministeriö ilmoitti, ettei tammi-syyskuun kaupallinen vienti olisikaan laskenut 35 % edellisvuodesta, kuten tilastokomitea ilmoitti, vaan se olisi päinvastoin kasvanut 4 %. Tuonti puolestaan olisi lisääntynyt 10 prosentilla, kun se tilastokomitean ilmoituksen

mukaan laski 17 %. Ulkomaantalousministeriö ilmoitti lukujensa perustuvan valtion tullikomitean, polttoaine- ja energiainministeriön sekä vientiyriytysten ja kaupallisten edustustojen ilmoituksiin. Ministeriön edustajien mukaan valtion tilastokomitea on ottanut huomioon ainoastaan valtiollisten ulkomaankauppaa harjoittavien yritysten tulokset. Kuitenkin huomattava osa tuonnista ja viennistä tapahtuu muiden kuin valtion yritysten kautta. Ministeriön ja tilastokomitean julkaisemissa luvuissa on kautta linjan hyvin selkeitä eroja. Tilastokomitea ilmoitti esim. öljyn viennin supistuneen edellisvuodesta 12 %, kun se ulkomaantalousministeriön mukaan olisi lisääntynyt lähes 10 %.

Venäjän öljyntuotannon arvioidaan laskevan ensi vuonna. Talousministeri Andrei Netshajevin mukaan öljyntuotanto tulee laskemaan ensi vuonna ainakin 50 milj. tonnia. Arvio on samoilla linjoilla aikaisempien laskelmien kanssa, joiden mukaan öljyntuotanto olisi ensi vuonna n. 340 milj. tonnia (vastaavasti 395 milj. tonnia v.-92 ja 460 milj. tonnia v. -91) Öljyteollisuuden edustajat odottavat energiasektorista vastanneen varapääministeri Viktor Tshernomyrdinin nimityksen Venäjän pääministeriksi auttavan hidastamaan öljyntuotannon laskua ja lisäävän ulkomaisia lainoja ja investointeja horjuvalle energiateollisuudelle.

Viron budjetti kääntynyt alijäämäiseksi. Viron pääministerin Mart Laarin mukaan valtion budjetti ei ole tasapainossa ja valtion kassa on tyhjä. Viron budjettivaje nousee joulukuussa 61,9 miljoonaan kruunuun. Yritysten verovelat valtiolle kasvavat jatkuvasti. Yritysten konkurssit ja kasvava työttömyys lisäävät budjettiin kohdistuvia paineita. Yksityiset yritykset selviytyvät veroistaan paremmin kuin valtionyritykset. Laarin mukaan hallitus ei pysty pelastamaan vaikeuksissa olevia yrityksiä eikä nostamaan palkkoja ja muita sosiaaliavustuksia. Hallituksella ei ole myöskään varoja vaikeuksissa olevien pankkien pelastamiseksi. Jos pankkien omistajat eivät pysty pelastamaan kolmea keskuspankin hallinnassa olevaa pankkia, niitä odottaa konkurssi. Valtiontalouden ns. vakuutusrahasto on myös tyhjä. Laar kertoi edellisen hallituksen käyttäneen kuluvalle vuodelle tarkoitetut reservirahaston varat.

Peruspääoman korotusvaatimus fuusioittaa pieniä liikepankkeja Virossa. Ensi vuoden alussa voimaan astuva liikepankkien uusi peruspääomavaatimus 6 milj. kruunua on monille pienille pankeille melko suuri, mutta Viron pankkiliiton mukaan pienten pankkien toiminta ei vaatimuksen vuoksi välttämättä lakkaa, vaan niiden kesken tapahtuu fuusioita. 10 pientä paikallispankkia on jo fuusioitunut uudeksi Eesti Ühispank -nimiseksi pankiksi. Pankkiliiton puheenjohtaja Raivo Vare uskoo, että vain puolet Viron liikepankeista pystyy täyttämään uuden peruspääomavaatimuksen. Varen mukaan pankkikonttoreiden määrä tuskin laskee, vaikka emopankkien määrä supistuisi puoleen.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 52

Jeltsin nimittänee Venäjän uuden hallituksen keskiviikkona. Pääministeri Viktor **Tshernomyrdin** viimeisteli ministerilistansa tiistai-iltana ja uuden hallituksen nimitystä odotetaan tapahtuvaksi vielä keskiviikon 23.12. aikana. Tshernomyrdinin tiistaisen ilmoituksen mukaan hallitus tulee pysymään kokoonpanoltaan lähes entisenä. Jo aiemmin Tshernomyrdin lupasi, että Gaidarin hallituksen ydinjoukko saa jatkaa uudessa hallituksessa. Uudistusohjelman avainhahmoin kuulunut ulkomaantalousministeri Petr **Aven** jätti kuitenkin tiistaina eroanomuksensa. Sunnuntaina hallituksesta lähti sosiaaliministeri Ella **Pamfilova**. Tshernomyrdin on luvannut tukea talousuudistuksia, mutta tietyin muutoksin verrattuna Gaidarin hallituksen linjaan. Keskeisen uudistusministerin Avenin ero horjuttanee kuitenkin Tshernomyrdinin lupauksen uskottavuutta. Talousuudistuksen onnistumisen edellytyksenä on hallituksen sitoutuminen uudistusohjelmaan. Tällä hetkellä näyttää kuitenkin todennäköiseltä, että sitoutuminen tulee uuden hallituksen myötä vähenemään entisestään.

Eriäviä arvioita Venäjän budjettivajeesta. Finanssiministeri Vasili **Bartshukin** virallisen ilmoituksen mukaan Venäjän budjettivaje tulee tämän vuoden lopussa olemaan 1 160 miljardia ruplaa (noin 6.5 % bkt:sta). Lukuun sisältyvät kansanedustajien kongressin tekemät viimehetken korjaukset budjettiin ja yli 200 milj. ruplan lisämenot. Todellisuudessa budjettivaje on huomattavasti ilmoitettua suurempi, sillä nyt julkistetut luvut eivät sisällä kaikkia valtion menoja. Venäjän uusi pääministeri Viktor **Tshernomyrdin** on ehdottanut parlamentille, että hänen aiemmin johtamalleen energiasektorille annettaisiin luottoja 200 mrd. ruplan edestä. Läntisten asiantuntijoiden mukaan tällaiset uudet toimet voisivat lisätä budjettivajetta entisestään ja johtaa maan hyperinflaatioon.

Venäjä ja Saksa sopimukseen neuvostovelasta - neuvottelut Pariisin klubin kanssa vielä kesken. Saksan liittokansleri Helmut **Kohlin** ja Venäjän presidentti Boris **Jeltsinin** viimeviikkoisen tapaamisen tuloksena Saksa ja Venäjä pääsivät sopuun Saksalle kuuluvasta yli 11 mrd. dollarin neuvostovelasta. Sopimuksen mukaan velan takaisinmaksua lykätään kahdeksalla vuodella. Saksan, joka on Venäjän suurin yksittäinen velkojamaa, uskotaan näin avanneen tietä sopimukselle Pariisin klubin kanssa.

Venäjä ja velkojamaita edustava Pariisin klubi eivät kuitenkaan päässeet viimeviikkoisessa kokouksessaan yksimielisyyteen entisen Neuvostoliiton ulkomaanvelan takaisinmaksun järjestelyistä. Syynä sopimuksen viivästymiseen voitaneen pitää mm. Venäjän viimeaikaisia poliittisia muutoksia. Pariisin klubin on tarkoitus kokoontua seuraavan kerran neuvotteluihin vielä joulukuun aikana.

Vuoden lopulla Venäjän ja entisen Neuvostoliiton ulkomainen bruttovelka ylittää arvioiden mukaan 80 mrd. dollaria. Tästä summasta lähes puolet eli n. 40 mrd. dollaria on nk. julkisia luottoja.

Kysymys Venäjän omasta valuutasta jälleen esillä. Izvestija-lehden maanantaisen artikkelin mukaan Venäjän keskuspankin varapääjohtaja Valerian **Kulikov** olisi ilmoittanut Venäjän suunnittelevan oman valuutan käyttöönottoa jo aivan lähiaikoina. Lisäksi Kulikov oli Izvestijan mukaan kertonut keskuspankin muuttavan rahapolitiikkaansa uuden pääministerin hallituslinjan mukaisesti. Tiistaina varapääjohtaja Kulikov kuitenkin kumosi Izvestijan tiedot ja kertoi tiedotusvälineille artikkelin olevan virheellinen. Venäjä ei hänen mukaansa aio vielä luopua ruplasta, eikä omasta valuutasta ole toistaiseksi edes käyty vakavia neuvotteluja.

Viron pääministerin Mart Laarin mukaan Baltian maiden yhteenkuuluvuus on enemmänkin deklarattiivista kuin todellista. Mart sanoi puoltavansa tullien poistamista maiden välisestä kaupasta, mutta ilmoitti tämän edellyttävän sitä, että Latvia ja Liettua kykenevät kontrolloimaan itäistä rajaansa. Laarin mukaan Baltian maiden yhteistyö talouden, maatalouden ja kulttuurin alalla on vielä edessäpäin. Liettualaislehdelle antamassaan haastattelussa Laar sanoi Liettuassa puolueiden muodostumisprosessin olevan liian hidasta, kun taas Virosta on tullut tässä mielessä jo todellinen länsimaa.

Viron keskuspankki lopettaa Tartu Kommertspankin ja yhdistää Põhja-Eesti Aktsiapankin ja Balti Ühispankin. Viron keskuspankin neuvosto päätti peruuttaa toimiluvan likviditeettikriisiin joutuneelta Tartu Kommertspankilta. Valtionvarainministeri Madis **Üüriken** mukaan pankin omistajien osuudet ovat arvottomia. Pankin asiakkailta on Üüriken mukaan toivota saada 70-80 % pankin tileillä olevista talletuksistaan. Põhja-Eesti Aktsiapank ja Balti Ühispank päätettiin yhdistää uudeksi **Põhja Ühispankiksi** (Allied Nordic Bank), jossa omistajina ovat sekä Viron keskuspankki että Balti Ühispankin entiset omistajat. Keskuspankki on aikeissa myydä osuuksia uudesta pankista myös kotimaisille ja ulkomaisille sijoittajille. Samalla keskuspankki ilmoitti tammikuun puolivälin jälkeen alkavansa ostaa pankin asiakkailta sopimushintaan Moskovassa Vneshekonombankiin jäädytettyjä varoja. Keskuspankin mukaan kolmessa vaikeuksiin joutuneessa pankissa oli yli puolet koko Viron talletuskannasta.

IDÄNTALOUKSIEN VIIKKO 53

Jeltsin nimitti Venäjälle uuden hallituksen. Venäjän uusi hallitus nimitettiin 23.12. Valtaosa Gaidarin uudistusmielisistä ministereistä jatkaa työtään pääministeri Viktor **Tshernomyrdinin** johtamassa uudessa hallituksessa. Radikaalia uudistusjoukkoa vahvistaa vielä Boris **Fjodorov**, joka nimitettiin vastaamaan hallituksen rahapolitiikasta. Hallituksen ensimmäisenä varapääministerinä jatkaa Gaidarin lähipiiriin kuulunut Vladimir **Shumeiko**. Uutena miehenä varapääministereiden joukkoon nimitettiin parlamentin toinen varapuhemies Juri **Jarov**, jota pidetään puhemies Ruslan Hasbulatovin läheisenä avustajana. Gaidarin varapääministereistä Valeri **Maharadze** jäi pois uudesta hallituksesta. Jeltsinin allekirjoittaman asetuksen mukaan on uuden pääministerin viikon kuluessa hallituksen nimittämisestä jaettava eri sektoreiden tehtävät varapääministereiden kesken.

Eroa pyytänyt sosiaaliministeri Ella **Pamfilova** sen sijaan jatkaa uudessa hallituksessa, sillä presidentti Jeltsin ei myöntänyt hänelle eroa. Näin ollen ulkomaantalousministeri Petr **Avenin** viimeviikkoinen ero näyttää jääneen uudistusmielisten ainoaksi tappioksi hallituskriisistä.

Ulkomaisten pankkien toiminta Venäjällä sallitaan huolimatta paikallisten pankkien vastustuksesta. Venäjän korkein neuvosto ei marraskuussa hyväksynyt paikallisten pankkien aloitteesta tehtyä ehdotusta lykätä vuodella eteenpäin ulkomaisten pankkien toiminnan sallimista maassa. Ulkomaisille pankeille tullaan kuitenkin laatimaan erityisehdot tiettyine rajoituksineen, ja puhtaasti venäläistä pääomaa omaavat pankit saavat niihin nähden etuoikeuksia. Ensimmäisenä ulkomaisena pankkina Venäjällä on parhaillaan aloittamassa toimintaansa Bank Austria, joka on saanut keskuspankilta rajoitetun toimintalisenssin valuuttaoperaatioita varten. Se voi ottaa talletuksia vain ulkomaisilta yrityksiltä ja sellaisilta venäläisiltä yrityksiltä, joilla on oikeus pitää ulkomaisia tilejä. Toinen ulkomainen pankki, Crédit Lyonnais, on saanut yleislisenssin, joka oikeuttaa lähes kaikkien pankkitoimintojen hoitamiseen. Pankki ei kuitenkaan vielä ole aloittanut toimintaansa Venäjällä.

Muutoksia ruplan kurssijärjestelmään suunnitellaan. Epävirallisten tietojen mukaan Venäjän keskuspankki aikoo ottaa jälleen käyttöön ruplan kiinteän kurssin. Vuoden 1993 helmikuusta alkaen ruplan kurssi ei enää muodostuisi vapaasti Moskovan valuuttamarkkinoilla, vaan keskuspankki asettaisi uuden kiinteän kurssin, jota se tukisi interventioillaan.

Latviaan oma raha lati aikaisintaan ensi vuoden puolivälissä. Latvian keskuspankin pääjohtajan Einars Repshen mukaan ennen rahauudistusta Latvian rahajärjestelmän on oltava tasapainossa ja budjettivajeen hallinnassa. Viime heinäkuusta, jolloin Latvian väliaikaisesta rahayksiköstä, Latvian ruplasta, tuli maan ainoa laillinen maksuväline, on kierrossa oleva rahamäärä kolmin-kertaistunut. Vaikka rahamäärää on lisätty suunniteltua enemmän, on Latvia Repshen mukaan kuitenkin onnistunut noudattamaan kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n suosituksia, ja tiukkaa rahapolitiikkaa tullaan jatkamaan vuonna 1993.

Liettuan talous on vaikeuksissa. Liettuan tilastokeskuksen mukaan tuotanto on tammi-marraskuussa 1992 pudonnut yli 50 % edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta. Marraskuussa 1992 tuotannon volyyymi oli yli 70 % alempi kuin edellisen vuoden marraskuussa. Liettuan vt. presidentin Algirdas Brazauskasin mukaan talouden tila on Itä-Euroopan maiden heikoin, eikä väestöllä ole täydellistä käsitystä maata uhkaavan työttömyyden laajuudesta. Myöskään IMF:llä ei ole ollut riittävästi tietoa Liettuan talouden heikosta tilasta. Brazauskasin mielestä yksi hallituksen keskeisiä tehtäviä on tuotannon kasvattaminen. Ulkomaisia luottoja tarvitaan paitsi investointeihin myös elintarviketilanteen parantamiseen talven aikana.

Tshekin ja Slovakian valtiot valmistelevat omien rahojen käyttöönottoa. Tshekin tasavallan seteleitä painetaan parhaillaan ja myös Slovakiassa ollaan valmiita omien seteleiden painattamiseen. Uusien rahayksiköiden liikkeellelaskun ajankohdasta ei ole virallisesti tiedotettu, mutta uudistuksen odotetaan tapahtuvan ennen vuoden 1993 kesää. Tshekin ja Slovakian keskuspankkien johtohenkilöiden muodostama rahakomitea valmistelee rahareformia. Tasavaltojen välillä käydään myös edelleen neuvotteluja liittovaltion omaisuuden jaosta, mm. keskuspankin ja ulkomaankauppankin osalta.